

SCRIERI

Costache Negruzzi

Pașopt

SCRIPTORIUM

SCRIERI

Colecția Pașopt

SCRIERI

Costache Negruzzi

Pașopt

SCRIPTORIUM

© Scriptorium. Toate drepturile rezervate.
Produs luni, 08 mai 2017 din revizia 2.
Sursa: <http://ro.wikisource.org>

Nuवेle

Alexandru Lăpușneanu

I. Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau...!

Iacov Eraclid, poreclit Despotul, perise ucis de buzduganul lui Ștefan Tomșa, care acum cârmuia țara, dar Alexandru Lăpușneanu, după înfrîngerea sa în două rînduri, de oștile Despotului, fugind la Constantinopol, izbutise a lua oști turcești și se înturna acum să izgonească pe răpitorul Tomșa și să-și ia scaunul, pe care nu l-ar fi pierdut, de n-ar fi fost vîndut de boieri. Intrase în Moldova, întovărășit de șapte mii spahii și de vreo trei mii oaste de strînsură. Însă pe lîngă aceste, avea porunci împărătești cătră hanul tătarilor Nogai, ca să-i deie oricît ajutor de oaste va cere. Lăpușneanu mergea alături cu vornicul Bogdan, nu amîndoi călări pe armasari turcești și înarmați din cap pînă în picioare.

— Ce socoți, Bogdane, zise după puțină tăcere, izbîndi-vom oare?

— Să nu te îndoiești, măria-ta, răspunse curtezanul, țara geme subț asuprirea Tomșei. Oastea toată se va supune cum i se va făgădui mai mare simbrie. Boierii, cîți i-au mai lăsat vii, numai frica morții îi mai ține, dar cum

vor vedea că măria-ta vii cu putere, îndată vor alerga și-l vor lăsa.

— Să deie Dumnezeu să n-aibă nevoie a face ceea ce au făcut Mircea-vodă la munteni; dar ți-am mai spus, eu îi cunosc pre boierii noștri, căci am trăit cu dînșii.

— Aceasta rămîne la înaltă înțelepciunea măriei-tale.

Vorbind așa, au ajuns aproape de Tecuci, unde poposiră la o dumbravă.

— Doamne, zise un aprod apropiindu-se, niște boieri sosind acum cer voie să se înfățișeze la maria-ta.

— Vie, răspunse Alexandru.

Curînd intrară sub cortul unde el ședea încungiurat de boierii și căpitanii săi, patru boieri, din care doi mai bătrîni, iar doi juni. Aceștii erau vornicul Moțoc, postelnicul Veveriță, spatarul Spancioc și Stroici.

Apropiindu-se de Alexandru-vodă, se închinară pînă la pămînt, fără a-i săruta poala după obicei.

— Bine-ați venit, boieri! zise acesta silindu-se a zîmbi.

— Să fii maria ta sănătos, răspunseră boierii.

— Am auzit, urmă Alexandru, de bîntuirile țării și am venit s-o mîntui; știu că țara m-așteaptă cu bucurie.

— Să nu bănuiești, măria-ta, zise Moțoc, țara este liniștită și poate că măria-ta ai auzit lucrurile precum nu sînt; căci așa este obiceiul norodului nostru, să facă din țîntar armăsar. Pentru aceea obștia ne-au trimis pre noi să-ți spunem că norodul nu te vrea, nici te iubește și m.ta să te întorci înapoi ca...

— Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau, răspunse Lăpușneanul, a căruia ochi scîntieră ca un fulger, și dacă voi nu mă iubiți, eu vă iubesc pre voi și voi merge ori cu voia, ori fără voia voastră. Să mă-ntorc? Mai degrabă-și va întoarce Dunărea

cursul îndărăpt. Al! Nu mă vrea țara? Nu mă vreți voi, cum înțăleg¹?

— Solului nu i se taie capul, zise Spancioc; noi sîntem datori a-ți spune adevărul. Boierii sînt hotărîți a pribegi la unguri, la leși și la munteni, pe unde au toți rude și prieteni. Vor veni cu oști streine și vai de biata țară cînd vom avea războaie între noi și poate și măriei-tale nu-i va fi bine, pentru că domnul Tomșa...

— Ticălos nu poate fi acel ce s-au învrednicit a se numi unsul lui Dumnezeu, zise Veveriță.

— Au doar nu sînt și eu unsul lui Dumnezeu? au doar nu mi-ați jurat și mie credință, cînd eram numai stolnicul Petre? Nu m-ați ales voi? Cum au fost oblăduirea mea? Ce sînge am vărsat? Care s-au întors de la ușa mea, fără să cîștige dreptate și mîngîiere? Și însă, acum nu mă vreți, nu mă iubiți? Ha! ha! ha!

Rîdea; mușchii i se suceau în rîsul acesta și ochii lui hojma clipeau.

— Cu voia măriei-tale, zise Stroici, vedem că moșia² noastră a să cadă de isnoavă în călcarea păgînilor. Cînd astă negură de turci va prăda și va pustii țara, pe ce vei domni măria-ta?

— Și cu ce vei sătura lăcomia acestor cete de păgîni ce aduci cu măria-ta? adăogi Spancioc.

— Cu averile voastre, nu cu banii țăranilor pre care-i jupiți voi. Voi mulgeți laptele țării, dar au venit vremea să vă mulg și eu pre voi. Destul, boieri! Întoarceți-vă și spuneți celui ce v-au trimis ca să se ferească să nu dau peste el, de nu vrea să fac din ciolanile lui surle și din pelea lui căptușeală dobelor mele.

¹ Miron Costin (n.a.)

² Patria (n.a.)

Boierii ieșiră mîhniți; Moțoc rămase.

— Ce-ai rămas? întrebă Lăpușneanul.

— Doamne! Doamne! zise Moțoc, căzînd în genunchi, nu ne pedepsiți pre noi după fărădelegile noastre! Adă-ți aminte că ești pămîntean³, adă-ți aminte de zisa scripturerei și iartă greșiților tăi! Cruță pre biata țară. Doamne! sloboade oștile aceste de păgîni; vină numai cu cîți moldoveni ai pe lîngă măria-ta și noi chizeșluim că un fir de păr nu se va clădi din capul înălțimei-tale; și de-ți vor trebui oști, ne vom înarma noi cu femei și copii, vom rădica țara în picioare, vom rădica slugile și vecinii noștri. Încredi-te în noi!

— Să mă-ncred în voi? zise Lăpușneanul înțelegînd planul lui. Pesemne gîndești că eu știu zicătoarea⁴ moldovenească: „Lupul părul schimbă, iar năravul ba”? Pesemne nu vă cunosc eu și pre tine mai vîrtos? Nu știu, că fiind mai mare peste oștile mele, cum ai văzut că m-au biruit, m-ai lăsat? Veveriță îmi este vechi dușman, dar încăi niciodată nu s-au ascuns; Spancioc este încă tînăr, în inima lui este iubire de moșie; Îmi place a privi sumeția lui, pre care nu se silește a o tăinui. Stroici este un copil, care nu cunoaște încă pre oameni, nu știe ce este îmbunarea și minciuna; lui i se par că toate paserile ce zboară se mănîncă. Dar tu, Moțoaice? învechit în zile rele, deprins a te ciocoi la toți domnii, ai vîndut pre Despot, m-ai vîndut și pre mine, vei vinde și pre Tomșa; spune-mi, n-aș fi nătărău de frunte, când m-aș încrede în tine? Eu te iert însă, c-ai îndrăznit a crede că iar mă vei putea înșela, și îți făgăduiesc că sabia mea nu se va mînji în sîngele tău; te voi cruța, căci îmi ești trebuitor, ca să mă ușurezi de blăstemurile norodului.

³Patriot (n.a.)

⁴Proverbul (n.a.)

Sînt alți trîntori de care trebuie curățit stupul.

Moțoc îi sărută mîna, asemenea cînelui care, în loc să mușce, linge mîna care-l bate. El era mulțămît de fîgăduința ce cîștigase; știa că Alexandru-vodă a să aibă nevoie de un intrigant precum el. Deputații erau porunciți de Tomșa, ca neputînd înturna pre Lăpușneanul din cale, să-și urmeze drumul la Constantinopol, unde, prin jaloare și dare de bani, să mijlocească mazilia lui. Dar văzînd că el venea cu însuși învoirea Porții; pe de alta, sfiindu-se a se întoarce fără nici o ispravă la Tomșa cerură voie să rămîie a-l întovărăși. Acesta era planul lui Moțoc ca să se poată lipi de Lăpușneanul. Voia li se dete.

II. Ai să dai samă, doamnă!...

Tomșa, nesimțindu-se în stare a se împotrivi, fugise în Valahia și Lăpușneanul nu întîlnise nici o împiedicare în drumul său. Norodul pretutindene îl întîmpina cu bucurie și nădejde, aducîndu-și aminte de întăia lui domnie, în care el nu avusese vreme a-și dezvălui urîtul caracter.

Boierii însă tremurau. Ei aveau două mari cuvinte a fi îngrijiți: știau că norodul îi urăște, și pre domn că nu-i iubește.

Îndată ce sosise, Lăpușneanul porunci să împle cu lemne toate cetățile Moldaviei, afară de Hotin și le arse, vrînd să strice prin aceasta azilul nemulțămîților, carii de multe ori, sub adăpostul zidurilor acestora, urzeau comploturi și ațîtau revolte. Ca să sece influința boierilor și să stîrpească scuiburile feudalității, îi despoia de averi sub feluri de pretexte, lipsindu-i cu chipul acesta de singurul mijloc cu care puteau ademini și corumpe pre norod.

Dar nesocotind de ajuns planul acesta, îi omorea din cînd în cînd. La cea mai mică greșeală dregătorească, la cea mai mică plîngere ce i s-arăta, capul vinovatului se spînzura în poarta curții, cu o țidulă vestitoare greșalei lui, adevărate sau plăsmuite și el nu apuca să putrezească, cînd alt cap îi lua locul.

Nime nu îndrăznea a grăi împotriva lui, cu cît mai vîrtos a lucra ceva. O gvardie numeroasă de lefecii albanezi, serbi, unguri, izgoniți pentru relele lor fapte, își aflaseră scăpare lîngă Alexandru, care, plătindu-i bine, îi avea hărăziți; iar oștile moldovene, sub căpitani creature a lui, le ținea pe margini; slobozînd însă pre ostași pe la casele lor, le mărginise în puțin număr.

Întru o zi el se primbla singur prin sala palatului domnesc. Avusese o lungă vorbă cu Moțoc, care intrase iar în favor și care ieșea, după ce îi înfătoșase planul unei nouă contribuții. Se părea neastîmpărat, vorbea singur și se cunoștea că meditează vreo nouă moarte, vreo nouă daună, cînd o ușă laturalnică deschizîndu-se, lăsă să intre doamna Ruxanda.

La moartea părintelui ei, bunului Petre Rareș, care — zice hronica — cu multă jale și mîhniciune a tuturor s-au îngropat în sf. monastirea Probota, zidită de el, Ruxanda rămăsese în fragedă vîrstă, sub tuturatul a doi frați mai mari, Iliș și Ștefan. Iliș, urmînd în tronul părintelui său, după o scurtă și desfrînată domnie, se duce la Constantinopol, unde îmbrătoșă mahometismul și în locul lui se sui pe tron Ștefan. Acesta fu mai rău decît fratele său; începu a sili pre străini și pre catolici a-și lepăda relegea, și multe familii bogate ce se locuiseră în țară pribegiră din pricina aceasta, aducînd sărăcie pămîntului și cădere negoțului. Boierii care, cei mai mulți, era încuscriți cu

polonii și cu ungurii, se supărară, și corăspunzându-se cu boierii pribegi, hotărîră pieirea lui. Poate ar fi mai întîrziat a-și pune în lucrare planul, dacă desfrînarea lui nu l-ar fi grăbit. „Nu hălăduia de răul lui nici o jupîneasă, dacă era frumoasă“, zice hronicarul în naivitatea sa. Într-o zi, cînd se afla la Țuțora, nemaiașteptînd sosirea boierilor pribegi, boierii ce erau cu dînsul, ca să nu-l scape, au tăiat frînghiile cortului sub carele el ședea și, dînd năvală, l-au ucis.

Acum numai Ruxanda rămăsese din familia lui Petru Rareș și pre dînsa boierii ucigași o hotărîseră a fi soție un oarecărui numit Jolde, pre care ei îl alesesără de domn. Dar Lăpușneanul, ales de boierii pribegi, întîmpinînd pre Joldea, îl birui și prinzîndu-l îi tăie nasul și-l dete la călugărie; și ca să tragă inimile norodului în care via încă pomenirea lui Rareș, se însură și luă el pre fica lui.

Astfel gingașa Ruxanda ajunsese a fi parte biruitorului.

Cînd intră în sală, ea era îmbrăcată cu toată pompa cuvenită unii soții, fiice și surori de domn.

Peste zobonul⁵ de stofă aurită, purta un benișel de felendreș⁶ albastru blănit cu samur, a căruia mînice atîrnau dinapoi; era încinsă cu un colan de aur, ce se închia cu mari paftale de matostat, împregiurate cu petre scumpe; iar pe grumazii ei atîrna o salbă de multe șiruri de margaritar. Șlicul de samur, pus cam într-o parte, era împodobit cu un surguci alb și sprijinit cu o floare mare de smaragde. Părul ei, după moda de atuncea, se împărțea despletit pe umerii și spatele sale. Figura ei avea acea frumuseță care făcea odinioară vestite pre femeile României și care se

⁵O haină lungă deschisă dinainte (n.a.)

⁶Catifea (n.a.)

găsește rar acum, degenerînd cu amestecul națiilor străine. Ea însă era tristă și tînjitoare, ca floarea espusă arșiții soarelui, ce nu are nimic s-o umbrească. Ea văzuse murind pre părinții săi, privise pre un frate lepădîndu-și relegea și pre celălalt ucis; și mai întăi hotărîta de obștie a fi soția lui Jolde (pre care nici îl știa), acum fusese silită de aceeași obștie, care dipoza de inima ei făr-a o mai întreba, a da mîna lui Alexandru-vodă, pre care cinstindu-l și supuindu-i-se ca unui bărbat, ar fi voit să-l iubească, dacă ar fi aflat în el cît de puțină simțire omenească.

Apropiindu-se, se plecă și-i sărută mîna. Lăpușneanul o apucă de mijloc, și rădicînd-o ca pre o pană, o puse pe genunchii săi.

— Ce veste, frumoasa mea doamnă? zise el sărutînd-o pre frunte; ce pricină te face astăzi, cînd nu-i sărbătoare, a-ți lăsa fusele? Cine te-au trezit așa de dimineață?

— Lacrimilor jupîneselor văduve care se varsă la ușa mea și care strigă răsplătire la domnul Hristos și la sfînta născătoare, pentru sîngele care verși.

Lăpușneanul, posomorîndu-se, desfăcu brațele; Ruxanda căzu la picioarele lui.

— O, bunul meu domn! viteazul meu soț! urmă ea, destul! Ajungă atîta sînge vărsat, atîte văduvii, atîta sărimani⁷ ! Gîndește că măria-ta ești prea puternic și că niște săraci boieri nu-ți pot strica. Ce-ți lipsește măriei-tale! N-ai cu nime război; țara este liniștită și supusă. Eu, Dumnezeu știe! cît te iubesc! și copiii măriei-tale sînt frumoși și tineri. Judecă că după viață este și moarte și că măria-ta ești muritor și ai să dai seamă! Pentru că, cu monăstirile nu se răscumpără sîngele, ci mai ales ispitești și înfrunți pre Dumnezeu, socotind că făcînd biserci îl poți împăca,

⁷Orfani (n.a.)

și...

— Muieră nesocotită! strigă Lăpușneanul sărind drept în picioare și mîna lui, prin deprindere, se răzâma pe junghiul⁸ din cingătoarea sa; dar îndată, stăpînindu-se, se plecă și, rădicînd pre Ruxanda de jos:

— Doamna mea! îi zise, să nu-ți mai scape din gură astfel de vorbe nebune, că, zău, nu știu ce se poate întîmpla. Mulțamește sfîntului mare mucenic Dimitrie izvorîtorul de mir, a cărui hram se prăznuiește la biserica ce noi i-am făcut la Pîngărați, că ne-au oprit de a face un păcat, aducîndu-ne aminte că ești mama copiilor noștri.

— De aș ști că mă vei și omori, nu pot să tac. Ieri, cînd voiam să intru, o jupîneasă cu cinci copii s-au aruncat înaintea rădvanului⁹ meu și m-au oprit arătîndu-mi un cap țintuit în poarta curții; „Ai să dai seamă, doamnă! îmi zise, că lași pre bărbatul tău să ne taie părinții, bărbatii și frații... Uită-te, doamnă, acesta-i bărbatul meu, tatăl copiilor acestora, care au rămas săraci! Uită-te!” și îmi arăta capul sîngeros și capul se uita la mine grozav! Ah! Stăpîne! de atunci neîncetat văd capul acela și mi-e tot frică! Nu pot să mă odihnesc.

— Și ce vrei? întrebă Lăpușneanul zîmbind.

— Vreau să nu mai verși sînge, să încetezi cu omorul, să nu mai văd capete tăiete, să sare inima din mine.

— Îți făgăduiesc că de poimîne nu vei mai vedea, răsunse Alexandru-vodă; și mîne îți voi da un leac de frică.

— Cum? ce vrei să zici?

— Mîne vei vedea. Acum, dragă doamnă, du-te de-ți vezi copiii și caută de casă cum se cuvine unei bune

⁸Un cuțit a căruia mîner se ascundea în teacă și care sluja spre înjunghierea dușmanului învins.

⁹Un fel de caretă așezată pe dricuri (n.a.)

gospodine și pune la cale să ne gătească un ospăț, căci
mîne dau masă mare boierilor.

Doamna Ruxanda ieși după ce iarăși îi sărută mîna.

Bărbatul său o pitrecu pînă la ușă.

— Ei! pus-ai toate la cale? întrebă el, viind grabnic
cătră armașul său, care intrase atunci.

— Tot este gata.

Dar oare vor veni?

— Vor veni.

III. Capul lui Moțoc vrem...

De cu seară se făcuse de știre tuturor boierilor să se adune
a doua zi, fiind sărbătoare, la mitropolie, unde era să fie și
domnul, ca să asculte liturghia și apoi să vie să prînzească
la curte.

Cînd sosi Alexandru-vodă, sfînta slujbă începuse și
boierii erau toți adunați.

Împotriva obiceiului său, Lăpușneanul, în ziua aceea,
era îmbrăcat cu toată pompa domnească. Purta corona
Paleologilor și peste dulama poloneză de catifea roșie, avea
cabanița turcească. Nici o armă nu avea alta decît un mic
junghi cu plăselele de aur; iar printre bumbii dulămii se
zărea o zea de sîrmă.

După ce a ascultat sf. slujbă, s-a coborît din strănă, s-a
închinat pe la icoane și, apropiindu-se de racla sf. Ioan
cel nou, s-a plecat cu mare smerenie și a sărutat moaștele
sfîntului. Spun că în minutul acela el era foarte galben la
față și că racla sfîntului ar fi tresărit.

După aceasta, suindu-se iarăși în strănă, se înturnă

către boieri și zise:

„Boieri dumneavoastră! De la venirea mea cu a doua domnie și pînă astăzi, am arătat asprime către mulți; m-am arătat cumplit, rău, vărsînd sîngele multora. Unul Dumnezeu știe de nu mi-a părut rău și de nu mă căiesc de aceasta; dar dumneavoastră știți că m-a silit numai dorința de a vedea conținind gîlceviri și vînzările unora și altora, care ținteau la răsipa țării și la peirea mea. Astăzi sînt altfel trebile. Boierii și-au venit în cunoștiință; au văzut că turma nu poate fi fără păstor, pentru că zice mîntuitorul; „Bate-voi păstorul, și se vor împrăștia oile“.

Boieri dumneavoastră! Să trăim de acum în pace, iubindu-ne ca niște frați, pentru că aceasta este una din cele zece porunci: „Să iubești pre aproapele tău ca însuși pre tine și să ne iertăm unii pre alții, pentru că sîntem muritori, rugîndu-ne Domnului nostru Iisus Hristos — își făcu cruce — să ne ierte nouă greșalele, precum iertăm și noi greșitorii noștri.“.

Sfîrșind această deșănțată cuvîntare, merse în mijlocul bisăricii și, după ce se închină iarăși, se înturnă spre norod în față, în dreapta și în stînga, zicînd:

— Iertați-mă, oameni buni și boieri dumneavoastră!

— Dumnezeu să te ierte, măria-ta! răspunseră toți, afară de doi juni ce sta gînditori, răzămăți de un mormînt lîngă ușă, însă nime nu le-a luat seama.

Lăpușneanul ieși din biserică, poftind pre boieri să vie ca să ospăteze împreună; și încălecînd, se înturnă la palat. Toți se împrăștiară.

— Cum îți pare? zise unul din boierii care i-am văzut că nu iertase pre Alexandru-vodă.

— Te sfătuiesc să nu te duci astăzi la dînsul la masă, răspunse celălalt; și se amestecară în norod. Acești erau

Spancioc și Stroici.

La curte se făcuse mare gătire pentru ospățul acesta. Vestea se împrăștiase că domnul se împăcase cu boierii și boierii se bucurau de o schimbare ce le da nădejde că vor putea ocupa iarăși posturi, ca să adune nouă avuții din sudoarea țăranului. Cît pentru norod, el era indiferent; el din împăcarea aceasta nu aștepta vreun bine, nici prepunea vreun rău. Norodul se învoia cu oblăduirea lui Alexandru-vodă; cîrtea numai asupra ministrului său Moțoc, care întrebuinta creditul ce-l avea la domn, spre împilarea gloatei. Căci, deși era necontenite jalobele obșteii pentru jăfurile lui Moțoc, Lăpușneanul sau nu răspundea, sau nu le asculta.

Ceasul prînzului apropiindu-se, boierii începură a veni călări, întovărășiți fieștecare de cîte două-trei slugi. Luau seamă însă că curtea era plină de lefecii înarmați și că patru tunuri sta îndreptate spre poartă; dar socoteau că sînt puse pentru a serba, după obicei, ceremonia prin salve. Unii poate că și prepuneau vreo cursă, dar odată întrînd, nu se mai putea înturna: căci porțile erau străjuite și păzitorii porunciți a nu lăsa să iasă nime.

Adunîndu-se, boierii, 47 la număr, Lăpușneanul se puse în capul mesii, avînd în dreapta pre logofătul Troțușan și în stînga pre vornicul Moțoc. Începură a zice¹⁰ din surle: și bucatele se aduseră pe masă.

În Moldavia, pe vremea aceea, nu se introdusese încă moda mîncărilor alese. Cel mai mare ospăț se cuprindea în cîteva feluri de bucate. După borșul polonez, veneau mîncări grecești ferte cu verdețuri, care pluteau în unt; apoi pilaful turcesc, și, în sfîrșit, fripturile cosmopolite.

¹⁰A cînta — cuvînt vechi (n.a.)

Pînza mesii și șervetele erau de filaliu¹¹ țesute în casă. Tip-siile pe care aduceau bucatele, talgerile și păharele erau de argint. Pe lîngă părete sta așezate în rînd mai multe ulcioare pîntecoase, pline de vin de Odobești și de Cot-nar și la spatele fieștecăruia boier dvorea cîte o slugă, care dregea¹². Toate aceste slugi erau înarmate.

În curte, pe lîngă două junci și patru berbeci fripți, erau trei poloboace desfundate, pline de vin; slujitorii mîncau și beau; boierii mîncau și beau. Acum capetele începuseră a se înfierbînta; vinul își făcea lucrare. Boierii închinau și urau pre domn cu vivate zgomotoase, la care răspundeau lefecii prin chiote și tunurile prin bubuit.

Acum era aproape a se scula de la masă, cînd Veveriță ridică paharul și închinînd zise:

— Să trăiești întru mulți ani, măria-ta! să stăpînești țara în pace și milostivul Dumnezeu să te întărească în gîndul ce ai pus de a nu mai strica pre boieri și a bîntui norodul...

N-apucă să sfîrșească, căci buzduganul armașului, lovind-l drept în frunte, îl oborî la pămînt.

— A! voi ocărîți pre domnul vostru! strigă acesta; la ei, flăcăi!

În minut, toți slujitorii de pe la spatele boierilor, scoțînd junghiurile, îi loviră; și alți ostași, aduși de căpitanul de lefecii, intrară și năpustiră cu sabiile în ei. Cît pentru Lăpușneanul el luasă pre Moțoc de mîină și se trăsese lîngă o fereastră deschisă, de unde privea măcelăria ce începuse. El rîdea; iar Moțoc, silindu-se a rîde ca să placă stăpînului, simțea părul zburîndu-i-se pe cap și dinții săi clănțănind. Și cu adevărat era groază a privi această scenă

¹¹O țesătură foarte subțire (n.a.)

¹²Turna vin (n.a.)

sîngeroasă. Închipuiască-și cineva într-o sală de cinci stîneni lungă și de patru lată, o sută și mai mulți oameni ucigași și hotărîți spre ucidere, călăi și osîndiți, luptînduse, unii cu furia deznădejdei, și alții cu aprinderea betiei. Boierii, neavînd nici o grijă, surprinși mișălește pe din dos, fără arme, cădeau făr-a se mai împotrivi. Cei mai bătrîni mureau făcîndu-și cruce; mulți însă din cei mai juni se apărau cu turbare; scaunele, talgerele, tacîmurile mesii se făceau arme în mîna lor; unii, deși răniți, se încheștau cu furie de gîtul ucigașilor și, nesocotind rănele ce priimeau, îi strîngeau pîn-îi înădușeau. Dacă vreunul apuca vreo sabie, își vindea scump viața. Mulți lefecii periră, dar în sfîrșit nu mai rămasă nici un boier viu. Patruzeci și șapte de trupuri zăceau pe parchet! În lupta și trînta aceasta, masa se răsturnase; ulcioarele se spărseseră și vinul amestecat cu sînge făcuse o baltă pe lespezile salei.

Odată cu omorul de sus, începuse uciderea și în curte. Slugile boierilor, văzîndu-se lovite fără veste de soldați, plecară de fugă. Puțini care scăpară cu viață, apucînd a sări peste ziduri, dasă larmă pe la casele boierilor; și invitînd pre alte slugi și oameni boierești, burzuluiseră norodul și tot orașul alergase la poarta curții, pre care începuse a o tăia cu protivire. Gloata se întărîta din mult mai mult.

Lăpușneanul, pre care îl înștiințase de pornirea norodului, trimise pre armașul să-i întrebe ce vor și ce cer? Armașul ieși.

— Ei, vornice Moțoare, zise apoi înturnîndu-se spre acesta, spune, n-am făcut bine că m-am mîntuit de răii aceștii și am scăpat țara de o așa rîie?

— Măria-ta, ai urmat cu mare înțelepciune, răspunse mîrșavul curtezan; eu de mult aveam de gînd să sfătuiesc pre m.ta la aceasta, dar văd că înțelepciunea mării-tale

au apucat mai nainte și ai făcut bine că i-ai tăiat; pentru că... fiindcă... era să...

— Văd că armașul întârzie, zise Lăpușneanul curmînd pre Moțoc, care se învălmășea în vorbă. Îmi vine să poruncesc să deie cu tunurile în prostimea aceea. Ha, cum socoți și dumneata?

— Așa, așa, să-i împuște cu tunurile; nu-i vreo pagubă c-or muri cîteva sute de moijici, de vreme ce au perit atîta boieri. Da, să-i omare de istov.

— M-așteptam s-aud asemenea răspuns, zise cu oțărîre Lăpușneanul, dar să vedem întâi ce vrور.

În vremea aceasta, armașul se suise pe poarta curții și, făcînd semn, strigă:

— Oameni buni! Măria-sa vodă întreabă ce vreți și ce ceriți? si pentru ce ați venit așa cu zurba?

Prostimea rămasă cu gura căscată. Ea nu se aștepta la asemenea întrebare. Venise fără să știe pentru ce au venit și ce vrea. Începu a se strînge în cete, cete, și a se întreba unii pe alții ce să ceară. În sfîrșit începură a striga:

— Să micșureze dăjdiile! — Să nu ne zapciască!

— Să nu ne mai împlinească! — Să nu ne mai jăfuiască!

— Am rămas săraci! — N-avem bani! — Ne i-au luat toți Moțoc! — Moțoc! Moțoc! — El ne belește și ne pradă! — El sfătuiește pre vodă! Să moară!

— Moțoc să moară! — Capul lui Moțoc vrem!

Acest din urmă cuvînt, găsind un eho în toate inimile, fu ca o schinteie electrică. Toate glasurile se făcură un glas și acest glas striga: „Capul lui Moțoc vrem“.

— Ce cer? întrebă Lăpușneanul, vâzînd pre armașul intrînd.

— Capul vornicului Moțoc, răspunse.

— Cum? Ce? strigă acesta sărind ca un om ce calcă pe un șarpe; n-ai auzit bine, firtate! vrei să suguiesti, dar nu-i vreme de șagă. Ce vorbe sînt aceste? Ce să facă cu capul meu? îți spun că ești surd; n-ai auzit bine!

— Ba foarte bine, zise Alexandru-vodă, ascultă singur. Strigările lor se aud de aici.

Într-adevăr, ostașii nemaîmpotrivindu-se, norodul începuse a se cățăra pe ziduri, de unde striga în gura mare: „Să ne deie pe Moțoc! Capul lui Moțoc vrem!”

— Oh! păcătosul de mine! strigă ticălosul. Maică preacurată fecioară, nu mă lăsa să mă prăpădesc!... Dar ce le-am făcut oamenilor acestora? Născătoare de Dumnezeu, scapă-mă de primejdia aceasta și mă jur să fac o biserică, să postesc cît voi mai ave zile, să ferec cu argint icoana ta cea făcătoare de minuni de la monăstirea Neamțului!... Dar, milostive doamne, nu-i asculta pre niște proști, pre niște moșici. Pune să deie cu tunurile într-înșii!... Să moară toți! Eu sînt boier mare; ei sînt niște proști!

— Proști, dar mulți, răspunse Lăpușneanul cu sînge rece; să omor o mulțime de oameni pentru un om, nu ar fi păcat? Judecă dumneata singur. Du-te de mori pentru binele moșiei dumitale, cum ziceai însuți cînd îmi spuneai că nu mă vrea, nici nu mă iubește țara. Sînt bucuros că-ți răsplătește norodul pentru slujba ce mi-ai făcut, vînzîndu-mi oastea lui Anton Sechele¹³ și mai pe urmă lăsîndu-mă și trecînd în partea Tomșii.

— Oh! nenorocitul de mine! strigă Moțoc smulgîndu-și barba, căci de pe vorbele tiranului înțelegea că nu mai este scăpare pentru el. Încăi lăsați-mă să mă duc să-mi

¹³Vestit general ungur (n.a.)

pun casa la cale! fie-vă milă de jupîneasa și de copilașii mei! lăsați-mă să mă spoveduiesc!

Și plîngea, și țipa, și suspina.

— Destul! strigă Lăpușneanul, nu te mai boci ca o muiere! fii român verde. Ce să te mai spoveduești? Ce-i să spui duhovnicului? că ești un tîlhar și un vînzător? Asta o știe toată Moldova. Haide! luați-l de-l dați norodului și-i spuneți că acest fel plătește Alexandru-vodă celor ce pradă țara.

Îndată armașul și căpitanul de lefecii începură a-l tîrî. Ticăitul boier răcnea cît putea, vrînd să se împotrivească; dar ce puteau bătrînile lui mîni împotriva acelor patru brațe zdravane care-l trăgeau! Vrea să se sprijinească în picioare, dar se împedeca de trupurile confrăților săi și luneca pe sîngele ce se închegase pe lespezi. În sfîrșit puterile îi slăbiră, și sateliții tiranului, ducîndu-l pe poarta curții mai mult mort decît viu, îl îmbrînciră în mulțime.

Ticălosul boier căzu în brațele idrei acestei cu multe capete, care într-o clipă îl făcu bucăți.

— Iată cum plătește Alexandru-vodă la cei ce pradă țara! ziseră trimișii tiranului.

— Să trăiască măria-sa vodă! răspunse gloata. Și mulțămindu-se de astă jertfă, se împrăștiu.

În vreme ce nenorocitul Moțoc perea acest fel, Lăpușneanul porunci să rădice masa și să strîngă tacîmurile; apoi pusă să răteze capetele ucișilor și trupurile le aruncă pe fereastră. După aceea, luînd capetele, le așază în mijlocul mesii pe încet și cu rînduială, puînd pe ale celor mai mici boieri dedesubt și pe a celor mai mari deasupra, după neam și după ranguri, pînă ce făcu o piramidă de patruzeci și șapte căpăține, vîrful căria se închia prin capul unui logofăt mare. Apoi, spălîndu-se pe mîni, merse la o ușă lătu-

ralnică, trase zăvorul și drugul de lemn care o închidea și intră în apartamentul doamnei.

De la începutul tragediei acestia, doamna Ruxandra, neștiind nimic de cele ce se petrecea, era îngrijită. Ea nu putea afla pricina zgomotului ce auzise, căci, după obiceiul vremii de atunci, femeile nu ieșeau din apartamentul lor și slujnicele nu puteau risca în mijlocul unei oștimi ce nu cunoștea ce este disciplina. Una din ele, mai îndrăzneță, ieșind, auzise vorbă că este zurba asupra lui vodă și adusesese această veste stăpînei sale.

Buna doamnă, temîndu-se de furia norodului, era spăriată, și cînd a intrat Alexandru, a găsit-o rugîndu-se dinaintea icoanei, avînd copiii pe lîngă dînsa.

— A! strigă ea, slavă Maicei Domnului că te văd! Mi-au fost tare frică.

— Pentru aceea, precum ți-am făgăduit, ți-am gătit un leac de frică. Vină cu mine, doamnă.

— Dar ce țipete, ce strigări se auzeau?

— Nimic. Slujitorii s-au fost luat la sfadă, dar s-au liniștit. Zicînd aceste, luă pre Ruxandra de mîna și o aduse în sală.

Întru vederea grozavii priveliști, ea slobozi un țipet strașnic și leșină.

— Femeia tot femeie, zise Lăpușneanul zîmbind; în loc să se bucure, ea se sparie. Și luînd-o în brațe, o duse în apartamenturile ei. Apoi înturnîndu-se iarăși în sală, găsi pre căpitanul de lefecii și pre armașul așteptîndu-l.

— Tu pune să arunce peste zid hoiturile cînilor acestora, iar titvele să le înșire pre zid, zise lefecii. Iar tu, adresîndu-se către armaș, să-mi pui mîna pe Spancioc și pe Stroici.

Însă Stroici și Spancioc erau acum aproape de Nistru.

Gonașii îi ajunseră tocmai cînd treceau hotarul:

— Spuneți celui ce v-au trimis, strigă către ei Spancioc, că ne vom vedea pîn-a nu muri!

IV. De mă voi scula, pre mulți am să popesc și eu...

Patru ani trecuseră de la scena aceasta, în vremea căroră Alexandru-vodă, credincios făgăduinței ce dase doamnei Ruxandei, nu mai tăiese nici un boier. Dar pentru ca să nu uite dorul lui cel tiranic de a vedea suferiri omenești, născoci feluri de schingiuri.

Scotea ochi, tăia mîni, ciuntea și seca pe care avea prepus; însă presupusurile lui erau părelnice, căci nime nu mai cuteza a cîrti cît de puțin.

Cu toate aceste, era neliniștit, căci nu putuse pune mîna pe Spancioc și pe Stroici, care sedeau la Cameniță, așteptînd și pîndind vreme. Deși avea doi gineri grafi cu mare influință la Curtea Polonei, era îngrijit de acești doi boieri, să nu învite pre poloni, care nu căutau decît pretexte, spre a intra în Moldavia; dar acești doi români erau prea buni patrioți ca să nu judece că războiul și venirea oștilor străine ar fi fost peirea patriei.

Lăpușeanul le scrisese în mai multe rînduri ca să vie, legîndu-se prin cele mai mari jurăminte că nu le va face nimic, dar ei știau cît prețuiește jurămîntul lui. Ca să-i privilegheze mai de aproape, se mută în cetatea Hotinului, pre care o întări mai cu osăbire; însă aici se bolnăvi de lîngoare. Boala făcu răpezi înaintiri și în curînd tiranul se văzu la ușa mormîntului.

În delirul frigurilor, i se părea că vede toate jertfele cruziei sale, fioroase și amenințătoare, îngrozindu-l și

chemîndu-l la judecata Dumnezeuului dreptății. În deșert se învîrtea în patul durerii, căci nu putea afla ragaz.

Chemînd pe mitropolitul Teofan, pre episcopi și pre boieri și spuindu-le că se simte sosit la sfîrșitul vieții, își ceru iertare de la toți, umilindu-se; pe urmă îi rugă să le fie milă de fiul său Bogdan, pre care îl lasă moștean scaunului și să-l ajute căci, fiind în fragedă vîrstă, încungiurat de puternici vrăjmași, nu se va pute apăra nici pre sine, nici pre țară, de nu va fi unire între boieri și de nu vor ave dragoste și supunere cătră domn.

— Cît pentru mine, urmă a zice, de mă voi și ridica din boala aceasta, sînt hotărît a mă duce la călugărire în monăstirea Slatina, unde să mă spăsesc, cîte zile îmi va mai lăsa Dumnezeu. Deci, vă rog, părinți arhieriei, de mă veți vedea aproape de moarte, să mă tundeți călugăr...

Nu putu vorbi mai mult. Convulsiile îl apucară și un leșin grozav ca moartea îi îngheță trupul, încît mitropolitul și episcopii, crezînd că se sfârșește, îl călugăriră, puindu-i nume Paisie, dupre numele Petru, ce avea pîn-a nu se face domn.

După aceasta, salutînd pre doamna Ruxanda de regentă în vremea minorității fiului ei, proclamară pre Bogdan de domn. Apoi îndată porniră stafete pe la boierii din țară și emigrați și pe la capitaniii oștilor.

Abia amurgise cînd Stroici și Spancioc sosiră.

Descălecînd pe la gazde, alergară cu pripă la cetate. Cetatea era mută și pustie ca un mormînt de urieș. Nu se auzea decît murmura valurilor Nistrului, ce izbea regulat stîncoasele ei coaste, sure și goale și strigătul monoton a ostașilor pe lungile lor lance. Suindu-se în palat, îi cuprinse nu puțină mirare neîntîlnind pre nime; în sfîrșit, o slugă le arătă camera bolnavului. Voind să intre, auziră

un mare zgomot și se opriră ca să asculte.

Lăpușneanul se trezise din letargia sa.

Deschizînd ochii, văzu doi călugări stînd unul la cap și altul la picioarele sale, neclintiți ca două statuie de bronz; se uită pe dînsul și se văzu coperit cu o rasă; pe căpățiul său sta un potcap. Vru să rădice mîna și se împedecă în niște metanii de lînă. I se păru că visează și iarăși închise ochii; dar redeschizîndu-i peste puțin, văzu aceleși lucruri, metaniile, potcapul, călugării.

— Cum te mai simți, frate Paisie? îl întrebă unul din monahi, văzîndu-l că nu doarme.

Numele acesta îi aduse aminte de toate cele ce se petrecuseră. Sîngele într-însul începu a ferbe și, sculîndu-se pe jumătate:

— Ce pocitănii sînt aceste? strigă. A! voi vă jucați cu mine! Afară, boaită! Ieșiți! că pre toți vă omor! Și căuta o armă pe lîngă el, dar negăsind decît potcapul îl azvîrli, cu mînie în capul unui călugăr.

Întru auzul strigărilor lui, doamna cu fiul ei, mitropolitul, boierii, slugile întrară toți în odaie.

Chiar atunci cei doi boieri veniseră și sta ascultînd la ușă.

— A! voi m-ați călugărit, striga Lăpușneanul cu glas răgușat și spărios; gîndiți că veți scăpa de mine? Dar să vă iasă din minte! Dumnezeu sau dracul mă va însănătoșa, și...

— Nenorocite, nu huli! îl curmă mitropolitul; uiți că ești în ceasul morții! Gîndește, păcătosule, că ești monah; nu mai ești domn! Gîndește că prin hulele și strigările tale sparii pre astă femeie nevinovată și pre acest copil în care razemă nădejdea Moldaviei...

— Boaită fățarnică! adăogă bolnavul, zbuciumîndu-

se a se scula din pat; tacă-ți gura; că eu, care te-am făcut mitropolit, eu te dezmitropolesc. M-ați popit voi, dar de mă voi îndrepta, pre mulți am să popesc și eu¹⁴! Iar pre căteaua asta voi s-o tai în patru bucăți împreună cu ținul ei, ca să nu mai asculte sfaturile boaitelor și a dușmanilor mei... Minte acela ce zice că sînt călugăr! Eu nu sînt călugăr, sînt domn! Sînt Alexandru-vodă!... Săriți, flăcăi! Unde-s voinicii mei?... Dați! dați de tot! Eu vă poruncesc. Ucideți-i pre toți... Nici unul să nu scape. ...A! mă-năduș!... Apă! apă! apă! — și căzu răsturnat pe spate, hîrcîind de turbare și de mînie.

Doamna și mitropolitul ieșiră. La ușă îi întâmpinără Stroici și Spancioc.

— Doamnă! zise Spancioc apucînd de mînă pe Ruxanda, omul acesta trebuie să moară numaidecît. Iată un praf, pune-l în băutura lui...

— Otravă! strigă ea, înfiorîndu-se.

— Otravă, urmă Spancioc. De nu va muri îndată omul acesta, viața mării-tale și a copilului acestui este în primejdie. Destul a trăit tatăl și destule a făcut. Moară tatăl ca să scape fiul.

O slugă ieși.

— Ce este? întrebă doamna.

— Bolnavul s-a trezit și cere apă și pre fiul său. Mi-au zis să nu mă duc fără el.

— Oh! vrea să-l omoare, răcni diuoașa mumă, strîngînd cu furie copilul la sîn.

— Nu-i vreme de stat în gînduri, doamnă, adăogi Spancioc. Adă-ți aminte de doamna lui Ștefăniță-vodă¹⁵ și alege

¹⁴ Miron Costin (n.a.)

¹⁵ Miron Costin (n.a.)

între bărbat și între fiu.

— Ce zici, părinte! zise sărmana femeie, înturnându-se cu ochi lăcrimători spre mitropolitul.

— Crud și cumplit este omul acesta, fica mea; Domnul Dumnezeu să te povățuiască. Iar eu mă duc să gătesc tot pentru purcederea noastră cu noul nostru domn; și pre cel vechi, Dumnezeu să-l ierte și să te ierte și pre tine. Zicînd aceste, cuviosul Teofan se depărtă.

Ruxanda luă un pahar de argint plin de apă, pre care-l aducea sluga; și apoi, mahinalicește și silită mai mult de boieri, lăsă să cadă otrava în el. Boierii o împinseră în camera bolnavului.

— Ce face? întrebă Spancioc pre Stroici, care crăpase ușa și se uita.

— Întreabă de fiul său — zice că vrea să-l vadă — cere de băut — doamna tremură — îi dă paharul — nu vre să-l iaie!...

Spancioc sări și scoase junghiul din cingătoare.

— Ba, îl ia, bea... Să-ți fie de bine, măria-ta!

Ruxanda ieși tremurîndă și galbănă și, răzemîndu-se de părete:

— Voi să dați seamă înaintea lui Dumnezeu, zise suspinînd, că voi m-ați făcut să fac acest păcat.

Mitropolitul veni.

— Să mergem, zise doamnei.

— Dar cine va căuta de nenorocitul acesta?

— Noi, răspunseră boierii.

— Oh! părinte, ce mă făcuși să fac! zise doamna către mitropolitul și se duse cu el plîngînd.

Amîndoi boierii intrară la bolnav.

Otrava încă nu începuse a-și face lucrarea. Lăpușneanul

sta întins cu fața în sus, liniștit, dar foarte slab. Când intrară boierii, el îi privi îndelung și necunoscându-i, îi întrebă cine sînt și ce voiesc?

— Eu sînt Stroici, răspunse acesta.

— Și eu Spancioc, adăogi celalalt; și aceea ce voim este să te vedem pîn-a nu muri, cum ți-am făgăduit.

— Oh! vrăjmașii mei! suspină Alexandru.

— Eu sînt Spancioc, urmă acesta, Spancioc pre care ai vrut să-l tai, cînd ai ucis 47 de boieri și care a scăpat din ghearile tale! Spancioc, a cărui avere ai jăfuit-o, lăsîndu-i femeia și copiii să cerșătorească pe la ușile creștinilor.

— Ah! ce foc simt că mă arde, strigă bolnavul, apucîndu-se cu mîinile de pîntece.

— Zi Acum slobozește, căci ai să mori. Otrava lucrează.

— Oh! m-ați otrăvit, nelegiuîților! Doamne! fie-ți milă de sufletul meu! O, ce foc! Unde-i doamna? Unde-i copilul meu?

— S-au dus și te-au lăsat cu noi.

— S-au dus și m-au lăsat! m-au lăsat cu voi! Oh! omorîți-mă, să scap de durere! Oh! înjunghe-mă tu, tu ești mai tînăr, fie-ți milă! scapă-mă de durerile ce mă sfișie! înjunghe-mă! zise, înturnîndu-se spre Stroici.

— Nu-mi voi spurca vitejescul junghi în sîngele cel pîngărit a unui tiran ca tine.

Durerile creșteau. Otrăvitul se zbuciuma în convulsii.

— Oh! strigă, îmi arde sufletul! oh! dați-mi apă... dați-mi ceva să beau!

— Iată, zise Stroici, luînd paharul de argint de pe masă; au rămas drojdiile otrăvii. Bea și te răcorește.

— Ba; ba, nu, nu vreu, zise bolnavul strîngînd dinții.

Atunci Stroici îl apucă și-l ținu neclintit; iar Spancioc,

scoțînd cuțitul din teacă, îi descleștă cu vârful lui dinții și îi turnă pe gît otrava ce mai era în fundul păharului.

Lăpușneanul, mugînd ca un taur ce vede trunchiul și securea ce a să-l lovească, voi a se-nturna cu fața spre părete.

— Ce, vrei să nu ne mai vezi? ziseră boierii. Ba, se cade spre osînda ta să ne privești; învață a muri, tu care știai numai a omorî. Și apucîndu-l amîndoi, îl țineau nemișcat, uitîndu-se la el cu o bucurie infernală și muștrîndu-l.

Nenorocitul domn se zvîrcolea în spasmele agoniei; spume făcea la gură; dinții îi scrîșneau și ochii săi sîngerăți se holbaseră; o sudoare înghețată, tristă a morții prevestitoare, ieșea ca niște nasturi pe obrazul lui. După un chin de jumătate ceas, în sfîrșit, își dete duhul în mîinile călăilor săi.

Acest fel fu sfîrșitul lui Alexandru Lăpușneanul, care lăsa o pată de sînge în istoria Moldaviei.

La monastirea Slatina, zidită de el, unde e îngropat, se vede și astăzi portretul lui și a familiei sale.

Amintiri de junețe

Cum am învățat românește

Pe când uitasem că suntem români și că avem și noi o limbă, pe când ne lipsea și cărți și tipografie; pe când toată lumea se aruncase în dasii și perispomeni ca babele în căței și motani, căci la școala publică se învăța numai grecește; când, în sfârșit, literatura română era la darea sufletului, câțiva boieri, ruginiți în românism, neputându-se deprinde cu frumoasele ziceri: parigorisesc, catadicsesc ș.c.l., toate în *esc*, create de diecii vistieriei, pentru că atunci între ei se plodea geniul, ședeau triști și jăleau pierderea limbii, uitându-se cu dor spre Buda sau Brașov, de unde le veneau pe tot anul calendare cu povești la sfârșit, și din când în când câte o broșură învățătoare meșteșugului de a face zahăr din ciocălăi de cucuruzi, sau pâine și crohmală de cartofe.

Tot însă mai rămăsese o școală pre care acești buni bătrâni o priveau ca singur azilul prigonitei limbi, școală unde se învăța încă românește, aproape de Iași, în monastirea Socola.

Tatăl meu era unul din românii aceștia. Nu ieșea nici

un calendar care să nu-l aibă el întâi, nici o carte bisericească care să n-o cumpere, nici o traducție care să nu poată să i-o pescie.

Într-o zi, viind de la școală, l-am găsit cu o mare carte in-folio dinainte.

— Cetește-mi, îmi zise, o viață d-a sfinților din cartea aceasta.

— Iartă-mă, părinte, eu nu pot ceti românește.

— Cum! apoi dar ce înveți tu?

— Elinește, am răspuns păunindu-mă. De vrei, să-ți ceteșc toată tragedia Ecubei, unde e acest frumos hor a troienelor, pre care îl știu pe dinafară:

Aura, pontia aura,

Ate pontoprosous komizeis

Qoas akatous epoidma limnas

poi me tan melean porevseis;

— Poate să fie frumoase acele ce tu spui, zise tatăl meu, dar e rușine să nu știi limba ta! Măine vei veni cu mine la Socola, unde este examen. Voi vorbi pentru tine cu dascalul, care e un om preînvățat; și nu mă îndoiesc că tu te vei sili a învăța degrabă, pentru că știi că asta îmi face mulțămire.

— O, negreșit! am răspuns cu bucurie.

Ne întârzieșem a doua zi căci, când am ajuns, am găsit examenul pe la sfârșit. Se cercetase istoria, geografia ș.c.l. Sala era plină. Auditoriul se alcătua mai ales din dame bătrâne, mume a băieților, care ascultau într-o religioasă tăcere.

Profesorul român avea un nas cu totul antiromân, căci las-că era grozav de mare, dar apoi era cârligat, încât semăna mai mult a proboscică decât a nas.

— Pre-evghenicoșilor boieri și cucoane, zicea el, am avut cinste a înfățișa d-voastre prohorisirile ucenicilor mei în istorie, cetire, scriere, aritmetică. Acum voi avea cinste a arăta că limba noastră, pre care toți socot că o știu, dar nime nu o știe cumsecade, nu este fără gramatică, fără sintaxis și fără ortografie; ci mai ales în acest pont al ortografiei întrece pe multe altele. Două pilde voi arăta.

Sfârșind, își puse ochilarii, tinse tabla neagră, și chemând un băiat ca de nouă ani, îi dete condeiul de credă.

Băiatul scrisese:

Fată Sarră!

Eu ți-am zis asară,

Să vezi oul cum se sară.

— Pre-evghenicoșilor, urmă profesorul, vedeți că toate aste frasis se sfârșesc cu *sară*, dar, precum ați văzut, au deosebire în scris. Asemene veți videa și cu a doua paradigmă.

Băiatul mai scrisese:

Maică-ta de-i vîșe

Bine ar fi să vîșe

Pân-la noi la vie.

Dascalul tinse brațul spre cuvintele scrise, cu un gest maiestos. Gestul acesta fu ca izbucnirea unei mine. Bărbați, femei, copii, toți săriră și s-apropieră de tablă, strigând *bravo* de răsuna sala. Mumele uimite suspinau sub bonele înhorbotate. Lacrimi de bucurie izvorau din ochii lor odată frumoși poate, dar acum stânși și împregiurați de un cerc purpuriu; aste lacrimi, strecurându-se pe lângă zbârciturile nasului ca pe niște uluce firești, ajungeau sub buza dedesubt, unde barba întoarsă în năuntru le oprea ca o stavilă. Bunele bătrâne nu se puteau dumeri cum de

sunt atât de învățați drăguții lor și, clătind din cap, priveau pe dascal ca pe o ființă surnaturală. Bărbații îl fericitau, îi mulțameau, îi strigau *aferim* de se zguduiau păreții; și bătrânul socolean, doborât sub grindina laudelor și a aferimilor, se lasase pe un scaun, unde-l împregiuraseră copiii, amețit, răpit, cuprins, ca acel împărat roman ce striga la moartea sa: „Je sens que je deviens dieu!”

Ce făceam eu în vremea aceasta? Eu rămăsesem încremenit, cu ochii holbați, cu gura cascată, căci nu înțelegeam nimic, eu care mă țineam că știu ceva! Dascalul acesta luă în ochii mei un chip măreț, academic, piramidal, neînțeles ca și sinonimele sale; mi se părea că văd un Platon, un Aristotel... Cât mă umilise de tare! cum îmi căzuse trufia! cât mă simțeam de mic în asemănare cu băiatul acel ce scria *sară și vie* în trei osebite feluri!

Ne-am întors acasă. Tatăl meu, văzându-mă gânditor, mă întrebă ce am.

— Gândesc la adâncă erudiție a acestui dascal.

— Adevărat, e un om plin de științe, și l-am poftit să vie ca să-ți dea lecții de trei ori pe săptămână. De mâine va începe.

O, cât am rămas de recunoscător bunului părinte pentru această dorită veste! Îndată am gătit caiete, condeie nouă, negreală bună, nimic n-am uitat; întocmai ca bravul soldat care își perie uniformă, freacă bumbii, curăță armele în ajunul bătăliei. Aceste pregătiri m-au ocupat până seara, când m-am culcat gândind la noul dascal; iar piste noapte am visat că avem un nas cât a lui de mare.

A doua zi profesorul veni și, după acea de datorie bună-dimineată, scoase din sân o broșură cartonată cu hârtie pestriță, zicându-mi c-un zâmbet plin de încredere în sine:

— Nădejduiesc că ne vom înțelege amândoi. Această

filadă nu sunt la îndoială că în puține zile o vei învăța.

“O! am gândit, acesta e negreșit vr-un extract lesnicios a sistemului său de învățatură.” Am luat-o cu toată onoarea cuvenită operii unui literat și, deschizând-o, am văzut că era un abecedar cu slove d-un palmar de mari!

Am rămas mut de oțerire și de rușine. Ce batjocură! să mă puie pe mine, care nu mai eram un copil, aveam treisprezece ani, să învăț *a b c*! pre mine, care înțelegeam pre Erodian din scoartă în scoartă! Era un înfrunt care iubirea mea de sine nu-l putea mistui. Hotărâi să-mi răzbun și ideea asta mă mai liniști.

În vremea aceasta, dascalul își așezase ochilarii pe tronul lor (pare că privesc încă acei ochilari țuguieți pe nasul lui uriaș, ca un turc calare p-un harmasar roib), trase tabac, strănută, tuși spre a-și drege glasul și începu rar și cu dese pauze:

— Netăgăduit este că omul nenvățat e ca un copac neîngrijit, care nici o roadă nu aduce. Drept aceea, învățătorul este pentru un tânăr aceea ce este grădinarul pentru pom; sau ca plugarul bun care curăță de mărăciuni țarina sa până a nu semăna în ea sămânța cea bună.

După aceste parabole, adaose:

— Pentru a-ți paradosi limba românească după toată rânduiala, ca să o înveți cumsecade, spre a o ști precum se cuvine, trebuie să începem de la început. Vei ști deci că limba românească are patruzeci și una de slove, care se împart în trei soiuri: glasnice, neglasnice și glasniconeglasnice; și anume, glasnice sunt: Az, Est, Ije, I, On, , Ier (Ь), 15x12pxtiū , Io (І-15x12px), 15x12px ia, Ia, Ipsilon, 15x12pxmega. Neglasnice: Buche, Vede, Glagol, Dobru, Juvete, Zemle, Kaku, Liude, Mislete, Naș, Pocii, Răță, Slovă, Tferdu, Fărta, Heru, Csi, Psi, Ți, Cervu, Șa, Ștea, 15x12pxita,

Gea. Glasnico-neglasnice: Zalu, Ieri, Ucu, n.

Fără-aceste slove nu se poate alcătui nici o frasis, nu se poate proforisi nici o silavi, căci ele sunt temelia limbii. Drept aceea, d-ta vei binevoi a le învăța pe de rost, pentru ca să le poți cuvânta curat și pe înțăles, pentru că văd că dascalii d-tale, grecul și franțuzul, pre care dracul să-i iaie! Ț-au stricat proforaua, nu poți rosti pe *î, ă, ș, ci*, și altele vro câteva. Am nădejde că poimâine mi le vei putea spune pe dinafară, și atunci vom începe a doua maimă, Ba, Be, Bi, Bo, și mai la vale. Cred că ne înțelegem?

— Ba nu ne înțelegem nicidecum, am strigat ieșind din ameteala ce mă cuprinsese întru auzul barbarelor numiri a buchilor lui, nu ne înțelegem! D-ta vrei să mă batjocurești, să mă pui la alfavita, pre mine care știu grecește mai mult decât oricare tânăr de vrâsta mea, și care scriu franțuzește *sous la dictée*, fără a face mai mult decât șapte-opt greșale pe față! Dă-mi o gramatică, arată-mi construcția verburilor, ortografia. Spune-mi pentru ce scrii *vie* și *sară* în trei feluri?

— Îți voi spune-o la vreme.

— Pentru că ai o duzină de *i*, așa e? Dar cum scrii *masă* (table) și *masă* (pret. verbului *mânere*)? Cum scrii *lege* (loi) și *lege* (imper. verbului *legare*)? Așa e că tot un fel, pentru că n-ai doi *a* și doi *e*? Apoi pentru ce încurci și amețești pe băieți?

— Acea nu e treaba d-tale, îmi răspunse cu un zâmbet ce semăna a strâmbet; învață buchile pe de rost ca să le știi poimâine.

— Ba nici gândesc, zisei azvârlind abecedarul sub masă.

— Ha, ha, ha! La început se pare greu, dar te vei deprinde. Rădăcina învățaturii este amară, dulci sunt însă rodurile sale.

Sfârșind, strânse ochilarii, își luă șlicul și ieși. Simții că mi se luă o greutate de pe inimă.

— A! pedant ignorant și îngâmfat, strigai, vrei să învâț buchile tale! Să mă necinstesc! A! chinezule, care ai o sută de litere, mai multe decât orice limbă! A! tu ai slove amfibii, nici glasnice, nici neglasnice! A! tu socoți că limba mea deprinsă cu Omer se va putea suci ca să zică fântă, tferdu, glagol ș.c.l.; numiri sălbatice cu care tu ai poreclit bietele litere! A! tu vrei să mă necinstesc, să învâț buchile tale! Dar să crăpi macar, nu le voi învăța! Las-că te-oi juca eu! N-am trebuință de tine ca să-mi învâț limba mea!

Am alergat la biblioteca tatălui meu, care era într-o ladă mare, purure deschisă, în coridor. Ajutat de o slugă, i-am făcut inventariul, și pintre mulțimea calendarilor și a cărților în limba grecească modernă, iaca ce am găsit:

TIPĂRITE:

Viețile sfinților din toate lunile.

Moartea lui Avel (poem de Gesner).

Numa Pompilius (romanț de Florian).

Patimile Domnului nostru, în versuri.

Istoria lui Arghir și a pre-frumoasei Elene, idem.

Despre începutul românilor, de Petru Maior.

Floarea darurilor.

Întâmplările franțezilor și întoarcerea lor de la Moscva.

Talmudul jidovesc.

MANUSCRISE:

Letopisețul lui Nicolai Costin.

Cavalerii Lebedei (romanț de M-me Genlis).

Încungiuarea cetății Roșela (romanț, idem).

Lentor, tragedie în versuri.

Sapor, idem.

Matilda (romanț de M-me Cottin).

Manon Lesco, romanț.

Tarlo sau străinii în Elveția, idem.

Zelmis și Elvira, idem.

Cugetări de Oxenstern etc.,etc.

Sărmană bibliotecă! Uitată în secriul ei la bejenia anului 1821, toată a slujit de fultuială ianicerilor! Ce n-aș da acum ca să am una din acele cărți de sute de ori cetite de tatăl meu.

M-am cercat să cetesc un romanț din acele manuscrise, dar scrisoarea era atât de încâlcită, încât le-am lasat, făgăduindu-le de a le vizita cum voi putea deprinde a ceti scrisoarea acea ieroglifică ce se obicinuia atunci pe la noi; și, luând *Istoria românilor* de Petru Maior, ajutat de abecedarul urgisit, în puține ceasuri am învățat a ceti. Păn-în seară, eram capabil să spun pe carte cât oricare anagnost de rapide. Seara am cetit tatălui meu tot cântul întâi din *Moartea lui Avel*, singura carte care avea puterea a-l adormi. Bunul părinte se bucură, și atribuind știința mea la vrednicia învățătorului, porunci să cumpere cinci coți postav vișiniu de un beniș, pre care îl trimise dascalului.

Eu însă nu puteam uita înfruntul ce-mi făcuse. Făcând un congres de băieți — conșcolari ai mei de la dascalii franțez și grec — după mai multe opinii, care de care mai stravagante, o idee satanică veni unuia în minte.

— Fraților, zise el, socotința mea este să închipuim niște întrebări atât de grele, încât să nu le poată tălmăci, ca să-i dovedim că e numai un gogoman pedant...

— ! Bravo ! Hura ! Vivat ! strigară toți.

Întrebările s-au alcătuit, s-au aprobat de toată adunarea și mi s-au încredințat.

A treia zi dascalul veni, și întrebându-mă de știu buchile pe dinafară, spre răspuns am deschis cartea lui Petru Maior și i-am cetit un întreg capitol. Profesorul rămase înlemnit.

Sfârșind, am urmat în tonul acel pedantic cu care îmi vorbise el:

— De vreme ce vezi, loghiotate, că am învățat a ceti fără lesniciosul metod al abecedarului d-tale — care mi-ai spus că este temeiul limbii — nu sunt la îndoială că voi învăța a scrie iarăși fără ajutor dăscălesc. Însă fiindcă cunosc și simt cu desăvârșire că dascalul, pentru un tânăr, este aceea ce este grădinarul pentru un pom, văd că eu am foarte multe lucruri de învățat, căci sunt ca un copac neroditor. Drept aceea, am făcut aceste cinci întrebări, pre care d-ta vei binevoi a mi le tălmăci. Asta va fi singura mea lecție. Pe toată ziua îmi vei deslega câte cinci de aste nedumeriri. Spune-mi dar:

1. Pentru ce uneori vara plouă cu broaște, iar nu cu cristei fripți, precum odinioară la judani?
2. De unde au luat Adam și Eva ac și ață de au cusut frunzele de smochin, în vreme ce pe atunci nu era încă nici o fabrică?
3. Cum...?

— Păgân! mă curmă dascalul astupându-și urechile și sărind de pe scaun, ca un om ce calcă pe un șerpe; hulă grozavă și pângărită! Iaca frumoasele isprăvi a învățăturii papistașilor!

Zicând aceste, își luă șlicul și o împunse de fugă pe ușă.

De atunci nu l-am mai văzut.

Astfel Petru Maior m-a învățat românește.

Zoe

I

Aceasta au urmat la 1827.

De abia înserase, ulițile era însă pustii. Din când în când și foarte rar se auzea pe pod duruitul unei caleșce, în care era vreun boier ce se ducea la o partidă de cărți, sau un fiacru ce trecea ca săgeata și lăsa să se zărească niște bonete femeiești. Nici un pedestru nu era pe uliți, afară de fanaragiii care striga regulat *raită*; pentru că la 1827 septembrie, nime nu s-ar fi riscat a merge pe jos singur pe uliți, după ce înnopta. Pojarul de la 20 iulie prefăcuse în cenușă mai mult de jumătate a orașului Iașii, și fanaragiii, masalagiii, potlogarii de care gema orașul, șazănd ascunși pîntre rîsipuri, pîndeau pe nesocotitul pedestru care zăbovise a se întoarce acasă, și adeseori, el pierdea împreună cu punga și viața sau cel puțin sănătatea. În zadar îmblau streji de arnăuți și de simeni; nu puteau stârpi aceste înrăutățiri, nici descoperi bandele vagabonzilor.

O calească trecu în fuga cailor pe ulița mare, apucă ulița Sf. Ilie, și făcând în stînga, luă la deal pe lângă zidul Sf. Spiridon, și tot suindu-se până-n mahalaua Sărăriei, stătu la porțița unei căsuți, cu două ferestre cu perdele verzi. Din trăsură se coborî un tînăr elegant coconaș, a cărui costum era după moda curții.

El purta un antereu de suvaia alb, era încins cu un șal roșu cu flori, din care o poală i se slobozea pe coapsa stîngă, iar capetile, alcătuiind un fiong dinainte, cădeau apoi peste papucii lui cei galbeni. Pe sub giubeaua de pambriu albastru, blănită cu samur, purta una dintr-acele scurte cațaveici, numite *fermenele*, broderia căria, cu fir și

cu tertel, îi acoperea tot pieptul. În cap avea un șlic de o circoferență cel puțin de șapte palme.

Într-un cuvânt, orice damă l-ar fi văzut în ceasul acela nu s-ar fi putut opri de a se coti cu vecina sa și de a zice în jargonul vremii de atunci: ah, psihimu, uită-te cât e de *nostim*!

Chipul său era, de nu frumos, dar plăcut. Lafater, din cea întâi vedere, l-ar fi judecat după fruntea lui strâmtă, buzele groase și sprincenile rădicate cu disproporție asupra ochilor; dar și nefiind cineva fizionomist putea, fără a se greși, să-l boteze de nătărău, după căutătura cea speriată și neclintirea figurei sale.

În camera unde intră, pe un crevat cu perdele *ponceau*, sădea o fetișoară rezămată într-un cot pe perină. Fusta ei de atlas albastru deschis, de sub care se zărea un picioruș gras și mic; părul ei castaniu ce se slobozea în unde de mătase pe albii ei grumazi; poziția ei cea lenoasă, în sfârșit lumina murindă a unei lampe ar fi înflăcărat pe Xenocrat, dacă ar fi fost la Iași la 1827, în camera aceea.

Zău era frumoasă tânăra fată! când însă și-a întors tânjitorii ochi căprii, umbriți de lungi gene și scăldați într-o rouă de desfătare, când s-a repezit și a apucat în brațe pe tânărul ce intrase, trebuia să aibă cineva toată nesimțirea lui, ca să nu cadă amețit la picioarele ei.

— Ah! tu ești, Iancule, tu ești! Vezi că eu te așteptam. Gândeam la tine, pentru că numai la tine gândesc. Pesemne tu nu știi că te iubesc mai mult decât orice alt pe lumea asta și tu iar mă iubești. Așa e că mă iubești? Nu voi să mă iubească alții. Zică ce-a vrea lumea, eu te iubesc — ș-apoi ce-mi pasă de lume. Tu ești al meu! al meu! Te iubesc, te sărut, sufletețul meu!

Și gingașa copilă îl acoperea de sărutări focoase.

— Ce te-ai făcut de o săptămână de când nu te-am văzut? Unde ai fost? Oh! ți-am scris și nici n-ai vrut să-mi răspunzi. Când ai ști cât am plâns! Uită-te, ochii mei sunt roșii încă; așa e că sunt roșii? Spune-mi, mă iubești?

— Mă întrebi un lucru care poate ți l-am spus de o mie de ori, răspunse cu răceală nesimțitul amorez. — Carai-man, dă-mi un ciubuc!

Un arnăut mustăcios intră și întinse stăpânului său un lung ciubuc. Într-un minut, cămăruța se umplu de un fum gros, printre care Zoe se zărea ca o zeiță prin nori. Această întrerumpere a unei vorbe amorezate pătrunse pe biata fată, care tăcu, lăsând să scape din sânul ei o oftare de acele ce sfâșie inimi.

— Mi-ai scris că ai să-mi spui un lucru mare. Să vedem, ce este? spune, pentru că n-am când zăbovi, adăogă tânărul, scuturând ciubucul.

— Ah! zise Zoe, întornându-și lăcrămații ochi spre el, odinioară îți părea că zboară ceasurile ca minutele lângă mine; atunci mă iubeai, acum nu mă mai iubești ca atunci, măcar că eu tot aceea sunt și tot asemenea te iubesc. Oh! Iancule, tu niciodată nu vei ajunge la acel grad a dragostei care eu îți păstrez! Preaiubitul meu! spune-mi, când mă vei numi soția ta? Când voi putea a nu mai tăinui de lume acest amor de care inima mea este plină? Vezi tu, acesta e singurul meu gând. Știi poziția mea. Știi că de am greșit, pentru tine numai am fost o slabă fată. Ah! când ai ști cât sunt de fericită! am să-ți spui o veste care a să te împle de bucurie. Eu o să fiu mamă! — Și copila își ascunse rumena față în sânul coconășului.

Întru auzul cuvântului acestuia, Iancu s-a posomorât, a băgat mâna în buzunar, și scoțând niște metanii de coral de vro doi coți de lungi, începu a se juca cu ele, preîmbându-

să în lung și în larg prin mica cămăruță.

Zoe îl privea neclintită.

— Ascultă, draga mea; cred că nu te îndoiești cum că te iubesc. Vestea ce mi-ai dat m-a împlut de bucurie. Dar văd niște mari piedici la însoțirea noastră. Unchiul meu a aflat legătura noastră și e foarte mânios asupra mea. Îmi zice că nu e de cinstea mea să iau o fată săracă, orfană și câte altele. Eu însă nu zic că nu te voi lua, dar trebuie răbdare. Să vedem.

Mișelul! vorbile lui era loviri de cuțit pentru Zoe. Ea tremura.

— Vai mie, nenorocita! iată la ce am ajuns! iată în ce stare mai adus! mă desprețuiești după ce m-ai înșălat! nu ți-e milă de o ticăloasă fată, pe care ai adimenit-o cu juruinți mincinoase. Găsești pretexturi ca să mă părăsești și pe mine și pe copilul tău. Nu te temi de păcat! nu socotești că voi muri dacă m-îi lăsa! oh! fie-ți milă! fie-ți milă!

Și sărmana se târa la picioarele lui, vărsând șiroaie de lacrimi și frângându-și mâinile.

— Cugetă că de mă vei părăsi, voi muri negreșit și vei avea a da seamă lui Dumnezeu, pe care de atâte ori l-ai luat martur jurămintelor tale.

Suspinerile înădușiră glasul fragedii copile, care acum întâi începuse a găci inima amarezului său.

Sfârămată de durere, căzu leșinată la picioarele lui.

Iancu o rădică și o puse în pat, după aceea, chemând pe bătrâna ei slujnică, a lăsat-o lângă ea. El a ieșit și s-a suit în calească.

— La bal, la curte! a strigat arnăutul vizitiului, și ca-leasca a purces ca vântul.

“Deșantată pretenție! zicea coconașul răsucindu-și mustețile. Zice că i-am jurat s-o iau, ca când astfel de jurăminte se mai țin vreodată”.

II

Zoe era fica unui boierinaș, care prin slujbile sale se ridica la o treaptă cinstită. Încă în fașe, pierduse pe maicăsa, iar la vrâsta de cincisprezece ani, moartea o lipsise și de tatăl său. De atunci, sărmana fată, lăsând o moșioară, iubitul loc a copilăriei sale, care rămăsese moștenire fraților ei, venise la Iași. Curând n-a lipsit a se molipsi de aerul acestui oraș. Se văzu încungiurată de o droaie de curtezani, pe care îi trăgea deosebita ei frumusețe. Focul juneții și simplitatea creșterii sale o făcură să plece urechea la măgulirile desfrânaților. Ea iubi, iubi, oh! cum iubi! Neștiind ce e amorul și neprepuind urmările lui, se dete cu totul la această patimă dulce și amară, plăcută și groaznică. Se dete cu gând, cu inimă, cu suflet.

Iată o întâmplare ce va arăta ce fel iubea tânăra copilă.

Cel întâi ce găsi loc în inima ei fu un ofițer al gvardiei curții; tânăr galant, cinstit și birbant, Iliescul era cu totul contra coconașului, pe care l-am văzut figurând la începutul acestei foarte adevărate istorii. Frumos și bine făcut, el n-a avut multă greutate a câștiga inima ei. El o iubea și se mira că o iubește ca și în ziua când culesese cea întâi dulce sărutare pe buzele ei. Și deși Zoe nu cunoștea adimenirile cochetăriei, tot însă ținu în lanțul ei pe fluturatecul tânăr o lună de zile! O lună de zile pentru Iliescul era o vecinicie. Începu a se sătura de un amor fără sfezi, fără împăcaciuni și fără rivali. Se aruncă iarăși în vârtejul lumei.

Într-o zi, el dormea după prânz.

Un arnăut veni în curtea lui, merse drept la camera unde el dormea, deschise ușa, intră și, scoțând un pistol din cingătoare, îl slobozi în el. Glonțul trecu alături de capul tânărului, bortili perina pe care se răzâma și se înfipse într-o cărămidă din părete, a căria sfărâmături să reîntoarseră și căzu pe pieptul dormitorului. Iliescul sări și se răpezi ca fulgerul la noul venit, care scosese al doilea pistol. Arma i se smânci din mână și o îmbrâncătură aruncă pe ucigaș pe o canapea. Negreșit că ceasul morții ar fi sunat pentru acel cutezător, dacă în căderea sa, turbantul nu i s-ar fi desfășurat. Niște coame castanii undoioase se răsfirară peste umerii și pieptarul lui înfirat. Aceasta era Zoe.

— Doamne sfinte! strigă tânărul cunoscându-o, tu ești, Zoe, cine ar fi putut crede! tu ești care vrei să mă omori! aceasta e răsplata dragostei mele? Vrei să mă omori! și pentru ce?

— Pentru că ești un nelegiuit, strigă fata cu un glas precum de suspinuri, pentru că mă vinzi, pentru că desprețuiești amorul meu și pentru că ai gândit că vei putea, după ce m-ai învățat dragostea, după ce mi-ai arătat dulceața vieții, să mă lepezi ca pe o jucărie ce nu-ți mai place! nesocotitule! pesemne nu știi că pe noi, femeile, dacă un paing ne sparie, moartea nici cum nu ne îngrozește? Iată dovada vânzării tale, și îi tinse un billet scris pe o hârtie roză. — Cetește, ticălosule! sau mai bine las-să ți-l cetesc eu. Ascultă: „Stăpâna mea! mă învinovățești nedrept. Cum ai putut crede că o proastă fetișoară mă va face să fiu necredincios acei ce singură împăratește în inima mea? Nădărduesc să-ți dovedesc în astă-seară că de am și fost poate rătăcit, o secundă n-am încetat de a fi pentru de-a pururea, al dumitale credincios

rob.” A! ticălosule! nu e slova ta? Tăgăduiești, zi că n-ai scris răvașul acesta; o proastă fetișoară! oh! mă defaimă pentru că-l iubesc din toată inima.

— Acest răvaș e pentru tine, zise Iliescul învălmășit.

— Pentru mine! și de când mi-ai schimbat numele de *iubită* pe acel de *stăpână*? Când mi-ai mai zis vrodată *dumneata*? A! nu căuta să mă amăgești, căci dacă mâna mi-a tremurat astăzi, să știi că altă dată va fi mai sigură.

— Omoară-mă dar, adaose Iliescul cu un aer teatral, neștiind ce să mai zică; omoară-mă, dacă te supără amorul meu. Văd că cauți pricinuiți și iai de dovadă însuși încredințările dragostei mele. Omoară-mă! viața-mi e nesuferită fără amorul tău. Iată pistolul, și ca să nu mă greșești, rază-mă țeava de inima mea, îl țiiu eu, n-ai decât să tragi piedica.

Zicând, dezvălește pieptul și se apropie de fetișoară. El era atât de frumos, întristarea răspândită pe fața lui arăta atâta adevăr, încât gingașa copilă se simți pătrunsă și înfiorată de o faptă la care o împinsese o pornire furioasă de gelozie.

— Oh! eram să te omor, a strigat plângând, Dumnezeu! cum am putut avea un așa gând! să te omor pe tine, pe care te iubesc cu sufletul! și apoi ce aș fi făcut singură pe lume? Vezi tu, crudele, când am slobozit pistolul în tine, nu știu ce putere străină și amarnică îmi împingea mâna. Socoteam că te-am omorât și voiam să mă omor și pe mine. Dar tu nu ești rănit? Tu mă iubești, așa e? Răvașul a fost pentru mine! oh! zvârle pistolul acela, că mi-e frică de el. Și se aruncă în brațele lui.

După ce, peste un ceas, Zoe ieși într-un fiacru și se duse, Iliescul se îmbracă cu dulama lui stacojie cusută numai fir; se încinse pe deasupra șalului cu o curea lată,

coperită cu ținte aurite, în care băgă două pistoale suflate cu aur și atârnă pe coapsa stângă o sabie încovoiată. La scară îl aștepta un frumos armăsar negru.

Înșind, văzu arnăuții săi, care sta roată împregiur.

— Ascultați, le zise; astăzi un tâlhar a intrat la mine când dormeam. A slobozit un pistol asupra-mi, dar nu m-a nimerit. Nu am putut pune mâna pe el și a scăpat. Să nu mor creștin, ci spurcat ca voi, dacă va mai intra cineva la mine, fără să-mi dați mai nainte de știre, de nu, veți lua fiecare câte o sută baltage cârjaliești pe talpe. Știți că-mi împlinesc juruințele.

Arnăuții strigară: mașalla! închinându-să până la pământ.

"Zoe a vrut să mă omoare, zicea în sine tânărul, încăle-când; Domnul știe ce-mi vor mai face celelalte trei, pe care nu le poci amăgi așa lesne. Blăstemata de slugă! a greșit răvașile; în loc să dea pe cel verde Zoei, i-a dat pe cel roz; așa va fi făcut și cu celelalte.

M-am bătut fâțiș cu Beilicciul și cu Fedeleş fără să simt ce e frica, dar acum zău! mă tem". Vestiți tâlhari la 1827.

III

Mai mult de un an acum trecuse de la întâmplarea aceasta. Iliescul aflase chip a se deslega pe nesimțite dintr-un lanț ce nu era potrivit cu ușurătatea inimei sale și Zoe începuse a cunoaște că a greșit, judecând pe oameni după inima sa. Amăgită în nădejdea sa, se lăsă la o melancolie ce o făcu mai interesantă, dar inima ei ce se hrănea de dragoste, nu putea via fără amor.

Între toiul neînsemnaților tineri ce o supărau cu curtea lor, ea deosebi pe Iancul B... Îl vedea mai tăcut și mai retirat. Sfiala lui o luă drept dovada statorniciei, macar că era

semnul nătărăiei. Pe altă parte, ca să scape de gura lumii, acestei pricinuitoare de atâte nenorociri, și cunoscând că trebuie în sfârșit să-și ia un loc oarecare în soțietate, ascultă mincinoasele propuneri ce îi făcu Iancu că o va lua de soție. Depărtă pe toți ceilalți ai săi slăvitori. Iubi pe Iancul; îl iubi sărmana fată, cum știa ea să iubească și curând el nu mai avu nimic să mai dorească. Nu mult după aceasta, simți urmările nesocotinței sale, și îngrijindu-se, își măr-turisî starea cea de critică amorezului său. Atunci Iancul lepădă masca, își dizvăli urâtul caracter și, puțină vreme după întâlnirea ce am văzut că a avut cu ea la începutul acestii istorii, îi scrisе răvașul următor:

“Coconiță! îmi pare deșanț că dumneata ai luat un capriț drept amor și încă pretinzi să te iau de soție! Las-că rudele mele niciodată nu mi-ar ierta un așa pas, dar apoi nici inima mea nare plecare a se robi. Așadar, te rog nu te mai măguli cu o nădejde ce niciodată nu se poate împlini și binevoiește a mă uita și a nu-mi mai scri.”

Gingașa copilă ceti răvașul fără să zică nimic, fără să verse macar o lacrimă. Inima îi era plină și suspinele, grămădindu-se în sânul ei, o înădușeau. După o îndelungată și cumplită tăcere, căzu îngenuncheată dinaintea icoanei mântuitorului, zicând: „Dumnezeule, fie-ți milă de mine și nu mă aduce la desnădăjduire!”

Sanda, bătrână femeie care o slujea, care o hrănise cu sânul său în pruncie și o crescuse în copilărie, stând într-o cameră alăturată, se apropie de o ușă cu geamuri, prin care se vedea în odaia stăpâne-sei, și ridicând perdeaua, văzu această desnădăjduire, această durere atât de adâncă. Ea nu îndrăzni să intre, respectând cuceria stăpâne-sei; dar neauzind nimic și văzându-o tot îngenuncheată cu fața la pământ, intră în odaie ca să o scoată din niște cugetări

atât de triste. În zadar însă îi vorbi; deci apropiindu-se o găsi rece, înghețată, o socoti moartă.

Luă în brațe pe această biată fată pe care o legănase și cu care împărțise soarta sa. O numi cu acelaș nume de Zoiță, precum odinioară, și o dismierdă ca și atunci. Silindu-se s-o deștepte din acea dureroasă letargie și, neștiind de trebuie să dorească a o vedea înviind ca să-și afle iarăși durerea, sau mai bine să vază moartea pecetluind acest secret de nenorocire, „sărmana Zoiță! zise, și o lacrimă căzu din ochii bunei bătrâne, cât e de frumoasă! poate ar fi mult mai bine pentru dânsa să nu se mai trezească!” Această dorință, deși barbară, se cunoștea că vine dintr-o inimă credincioasă către stăpână-sa.

O puse în pat și, peste puțin, Zoe deschise ochii.

— Du-te, mamă, acasă la N... și lasă răvașul acesta la o slugă a lui, ca să-l dea, când se va întoarce din călătoria sa, sau să-l trimiță cu poșta unde să va fi aflând. Spune să nu se piardă, căci în el este o cosiță din părul meu.

Astfel vorbea Zoe cătră Sanda, dadaca și singura sa prietenă, câteva zile după ce priimise scrisoarea sus-însemnată și bătrâna a ieșit clătind din cap și zicând: „Maica Domnului să-și facă milă de fata mea!”

Îndată ce s-a depărtat bătrâna, Zoe deschise garderobul său, alese o rochie de catifea neagră, un vâl de blondă alb și un șal negru și, ajutată de o copilă ce avea în casă, se îmbracă împodobindu-se ca pentru o sărbătoare. După ce se găti, se puse pe un jâlț, unde șezu absorbită în gânduri. Uneori un tremur fioros o apuca, alteori râdica frumoșii săi ochi spre cer și, suspinând, își frângea mâinile cu des-nădăjduire. Un gând fioros se părea că se luptă în ea. Deodată apoi se sculă și cu o oftare: „oamenii așa au vrut, zise; Dumnezeuul lor va cere seamă. Oamenii acești minciunoși

și vicleni nu știu câtă tărie este în inima unei tinere fete ce s-a dat pentru toată viața; afle dar acum!” Zicând aceste, a ieșit.

Mergând cu un pas răpede, curând a ajuns la porțița unei case. Bătând, un arnăut veni și deschise.

— Acasă e stăpânul tău, Caraimane? întrebă Zoe.

— Ba nu, coconiță, dar cred că nu va zăbovi, căci mâine este alai și trebuie să vie ca să se gătească.

— Apoi dar îl voi aștepta, zise fata; și intră în odaia tânărului.

— Eu sunt silit să ies, adăogă Caraiman, apoi dumneta singură să rămâi?

— Du-te, du-te; eu îl voi aștepta până ce va veni.

Arnăutul se duse.

Zoe se primbla palidă și perită la față prin odaia lui Iancu. „Iată a doua oară, își zise, ce sunt în camera aceasta, întâi când era bolnav și am venit de l-am văzut; atunci am ieșit, dar acum... iată așternutul său; perna cusută de mine încă tot o are... iată pistoalile lui, care i le-am cerut ca din partea frățâne-meu, căci atunci încă nu-l iubeam... cu ele eram să omor pe Iliescul. Iliescul! încai acela nu m-a amăgit, eu am fost slabă!... oare-s încărcate?— Și caută pistoalele. Unul e încă plin. Unul! și ce trebuie amândouă?... o mișcare de degit și s-a sfârșit! Oh! pistolul acesta!... să-l aștept oare să vie? și pentru ce? El mi-a hotărât soarta și a mea și a copilului său!... Sărmanul prunc! îl simț clătînându-se în sânul meu... sărmană ticăloasă ființă, blăstemată până a nu vedea lumina!... ah! el e rușinea și nenorocirea maicei sale. Mai bine să moară, să nu cunoască pe tată-său, care mă calcă în picioare... Cine știe, poate într-o zi va fi ca și el de nelegiuit, sau ca și maicăsa de nenorocită!”

Sufletul ei s-a lăsat la acest discurs, care este groaznic când e cineva singur; pe urmă, nu știu ce înfricoșătoare presimțiri a unui trai viitor amărât și chinuit au venit și au sfâșiat biata sa inimă; pe urmă o frică fantastică i-a închipuit niște năluciri fioroase. Sărmana fată simți sângele sleindu-se în vinele sale.

Se duse la masă, și luând un condei, scrisese c-o mână tremurândă:

“Eu mor!... Mă duc să aflu liniștea pe care mi-ai răpit-o. Ți-i iert moartea mea, dar nu-ți voi ierta niciodată pe aceea a nevinovatului prunc ce port în sânul meu... La ziua judecății, când iar ne vom întâlni, el te va trage la poalile scaunului celui vecinic, ca să dai seamă de două morți.”

Apoi, simțind o fierbințeală mare, își lepădă șalul și vâlul, luă pistolul cel încărcat și răzîmă țeava de inima sa. O detunare răsună!

Plumbul intrând sub țâța stângă, a frânt o coastă, și petrecând inima, a ieșit prin spate. Zoe căzu moartă.

IV

În ziua aceea era paradă domnească.

De dimineață pompierii stropiseră podul, și la toate răspintinile câte un zapciu al agiei oprea carele să nu se vâre, până după trecerea *alaiului*.

Parada se întindea ca un șarpe pe șovăita uliță. Înainte mergeau suitarii călări cu nalte căciuli flocoase, la care atârna câte o lungă coadă de vulpe, împingând pe norodul ce se înghisuiă. Apoi urmau panțirii isprăvniceii, darabani agiei, aprozii vorniciei, simenii hatmaniei, toți aceștia triste rămășiți a acelor viteje oști ce muiaseră ambiția po-

lonilor și a unguirilor și înfruntaseră trufia semilunei. Mai în urmă era armașul încungiurat de lăutari ce juca din vioare aerul: *mititico* . Apoi veneau ofițerii curții...

Doi tineri mergeau alături la pas.

Unul, călare pe un armăsar negru, purta un costum arnăuțesc. Broderia de aur lăsa abia să se vadă catifeaua toporășie a hainelor sale. Fața lui tânără și bărbătească însufla încredere, iar ochii lui albaștri ca azurul, plini de foc, dovedeau curaj și nefrică. Celalalt, asemenea călare și nu mai puțin elegant, se deosebea prin mărimea șlicului și largile mânici a benișului său.

— Închipuiește-ți, Iliescule, zicea acest din urmă, aseară când m-am dus acasă, ce să văd? Odaia și patul meu pline de sânge și pe dânsa moartă! oh! nu-ți poți face o idee cum m-am spăriat! o lună de zile de acum nu mai dorm acasă.

— Sărmana fată, atât de tânără și de frumoasă! zău! când s-ar putea s-o învie, mi-aș da armele și pe Haiduc, calul meu. Pre sufletul meu! să se fi întâmplat aceasta din pricina mea, pe loc aș zice: rămâi sănătoasă, lume! m-aș duce în vreo sevăstrie din Ceahlău, ca prin post și rugăciuni să capăt iertarea acestui păcat de la Dumnezeu.

— Așa să trăiesc! zise Iancul B... râzând, aș fi vrut să te văd sehastru; poate te-ai fi făcut și prooroc.

— Și mai poți râde! N-ai muștrare de cuget? Nu-ți pare rău?

— Rău îmi pare cum îți pare și ție și cum trebuie să le fi părând tuturor tinerilor ce au cunoscut-o; dar muștrare de cuget pentru ce să am? Dar, lasă vorba asta, spune-mi cum a rămas cu balul de...

Iliescul nu-l asculta; trecuse înainte și ochii lui era plini de lacrimi.

“Ticălosul, zicea el, nu plătește să strice cineva un glonț întrînsul. Sărmana Zoe!”

Un car coperit cu o rogojină și întovărășit de doi oameni dete să iasă în ulița mare. Un zapciu îl opri în răs-pinteni.

— Ce aveți în car?

— Un mort.

— Îngăduiți până va trece alaiul.

Și mortul fu silit să aștepte, până va trece deșărtăciunea!

După ce a trecut parada, carul și-a urmat drumul. Un tânăr ca de douăzeci ani, cu sprincene negre, îl urma de departe și o întristare adâncă se vedea pe fața lui cea smolită.

“Ce veac! ce oameni! zicea el; pentru că o biată slabă ființă a căzut sub sarcina ticăloșiei vieții, pentru că n-a mai putut suferi chinurile sale, oamenii nu vor să-i dea nici o rugăciune, nici trei coți de pământ în locul unde or să se întoarcă și ei. Ei fac pe Dumnezeu rău și nemi-
lostiv. Stăpânitorul ce varsă în războaie pârăie de sânge pentru ambiție, ministrul ce despoaie pe văduvă și pe orfan adunându-și o pomenire de blăstemuri, ucigașul ce ține drumurile merg cu paradă de să pun cu obraznicie lângă însuși locașul Dumnezeului dreptății și al îndurării; și pe biata fată pământul nu o primește! Iartă-le lor, Doamne! că nu știu ce fac!”

Carul, ajungând pe malul Bahluiului, se opri și cioclii, coborând pe moartă, începură a săpa groapa.

— Ce s-a făcut baba cea care țipa și nu ne lăsa să luăm trupul?

— Ea nebunise; au dus-o la Golia.

— Uită-te ce frumoasă rochie neagră! o să-mi fac un

pieptar mie și femeiei o cațaveică.

— D-apoi eu?

— Tu nu ești însurat. Ia mătăsăria cea albă, colțunii, colanul și ce mai are.

— Să nu v-atingeți de dânsa, strigă tânărul, care, stând pătruns de mahniciune (pentru că și el o iubise pân-a nu se duce într-o călătorie, de unde de cu seară sosind, priimise răvașul și cosița de păr ce i-o trimisese Zoe, dar nu apucase s-o afle în viață), auzise numai cele de pe urmă cuvinte a ciocluului. Și le aruncă o pungă de bani.

Pe urmă se apropie de moartă, și desfășurând vâlul de blondă ce era lângă ea, o coperi cu el.

Cioclii au coborât secriul în groapă, au aruncat țărâna, și isprăvind, s-au dus la o crâșmă, unde s-au pus să bea prețul hainelor mortului.

Tânărul rămase singur lângă mormânt. El șazu privind acea proaspătă moviliță de pământ, până ce soarele începu a se coborî spre apus.

Multă vreme după aceea, prietenii lui se mirau văzându-l că era tot trist.

.....

Și de ce boală a murit Iancul B...? întreba, după trecere de opt luni, tânărul cu sprincene negre pe un doctor.

— De o strașnică inflamație de crieri. Am șazut lângă el până și-a dat duhul. Neîncetat i se părea că aude împușcături și că vede pe o femeie sângerată că-l îmbrățosează. Închipuire fantastică! precum vezi, efect a dezorganizației crierilor! Această boală trebuia meditată. Am cerut să-i fac autopsie, dar n-au vrut rudele nicidecum. Aș fi putut face o frumoasă disertație asupra boalelor ce se încuibă în cap. 1829, *apr.*

O alergare de cai

I

O alergare de cai

Tot orașul Chișinăului se adunase ca să privească alergarea de cai, ce se prelungise păn-în luna lui septemvrie cu așteptarea d. conte Voronțov, guvernatorul general a Nuorusiei și a Besarabiei; dar trecerea lordului Durham, ambasadorul Marelui Britanii lângă curtea Petersburgului, pe la Odesa, împiedecându-l, *alergarea* rămase a se face numai în ființa d. guvernator civil, generalul Fedorov.

Locul alergării este zece minute afară de oraș, unde este gătită o galerie de scânduri în felul chinezesc, pentru privitorii nobili. Prostimea sau, în limba aristocratică, canalia, șede împrăștiată pe câmp, sau înșirată pe marginea unui odgon întins ce n-o lasă să se grămădească. Slabă stavilă, dacă n-ar fi sprijănită de jandarmii poliției!

Piața se întinde ovală pe un neted șes, într-o cercoferință de trei *verste*, însemnată cu stâlpușori de lemn de 3-4 stânjini departe unul de altul, iar dinaintea galeriei este bariera de unde pleacă alergătorii, carii, într-o fugă, sunt datori a face giurul pieții de patru ori, adică o cale de douăsprezece verste (ca jumătate poștă); și doi, care întrec pe ceilalți, ajungând mai înainte ținta, priimesc, cel întâi un vas de argint prețuit 1500 ruble asignații; cel al doile, 500 ruble, care bani îi dă vistieria împărătească.

Alergări de cai se fac pe tot anul în toate guverniile Rusiei. Scopul este ca prin această încurajare să se îmbunătățească soiul hergheliilor și e foarte nemerit, pentru că acum toată călărirea se îndestulează din țară, în vreme ce mai demult era nevoie a se cumpăra cai din staturile vecine. Am uitat

să spui că numai armasari și iepe sunt priimiți să alerge; cai nu, și nu de alt soi decât de loc.

Ființa funcționarilor civili și militari, toți *îmmundirați*, da acestei privesc o pompă solenelă ce aducea aminte de turnerile cavalerilor vrâstei de mijloc, cu această deosebire că aceia se luptau ca să capete o ochire de la dama inimii lor, și aceștia aleargă ca să câștige 1500 de ruble.

Galeria era ticsită de dame frumoase, frumusele și mai slutișoare, toate cu deosebite capele și mode de contrabandă, pentru că Odesa, fiind port franc, se însărcinează a îmbrăca pe chișineence; și e curios a le vedea pe toate cu toalete răcoroase și frumoase și stofele englezești și franțeze cum foșnesc trecând cu despreț pe sub barba vamișilor, care le privesc strâmbându-se și strângând din umeri.

Un frumos landau de Viena venea înhămat de patru telegari roibi. Vezeteul, în vechi costum rusesc cu barba lungă, îi mâna cu hățuri coperite cu ținte de argint, păzind un aer grav, vrednic de un magistrat. Un luător-aminte îndată ar fi cunoscut că acel atelagiu, deși rusesc, avea o formă cu totul moldovenească; adică era mai elegant și covârșind măsurile obiceiului, căci caii de la roate era cel puțin de trei stânjini depărtați de naintașii pe care-i mâna un frumos băiet ca de 16 ani, strigând neîncetat: padi! padi! cu un glas ce răsuna ca piculina între instrumentele unui orhestru.

În acel echipagiu, dinapoi era o tânără damă blondă, a căria figură avea acea blândetă ce se vede învecinică de penelul lui Rafael și un june brunet care, de pe barbetă și musteți, se cunoștea că era străin. Dinainte era un om balan, ce putea să aibă 35 ani. Chipul său era frumos și interesant, dar o întristare desnădejduită se vedea pe fața

sa palidă. El purta ochilari verzi și ținea mâinile tinerei dame strânse întru ale sale, cu o familiaritate neiertată altui decât unui barbat.

Cât pentru străinul brunet, el părea că nu bagă seamă că e lângă o frumuseță și nu se uita la scena conjugală, care urmare a lui dovedea sau că acea jună femeie îi era rudă, sau că inima lui era prinsă, sau că era un nesimțitor; pentru că dama (precum am mai spus) era atât de frumoasă, încât văzându-o cineva, trebuia, dacă nu s-ar fi înamorat, cel puțin să o privească ca pe un cap d-operă a naturii.

Tânărul om smolit eram eu; ceilalți, d. Ipolit P. și soția sa, d-na S., vara mea.

Sosind la galerie, ne-am dat jos. Vara mea luă brațul barbatului său, iar eu, făcându-mi loc printre dame cam călărește (cavalièrement), călcând pe bătăturile moșnegilor carii mă da la toți dracii, cotind uniforme în dreapta și în stânga cu zicerea pardon, talisman care închide gura ghiontiților și călcaților, am alergat la celalalt capăt a galeriei, unde zărisem o capelă roză împănășată ca o pasere de paradis. Stăpâna acei capele era fanalul care mă lumina, magnetul ce mă trăgea...

Nu voi întreprinde a descrie frumusețile doamnei B., pentru că simț că acum, după trecere de cinci ani, oricât aș voi să fiu de nepărtinitor, suvenirea ei ar sili imaginația mea să galopeze fără voie și aș călca hotărârea ce am făcut de a spune adevărul în toată simplitatea sa. Nu voi vorbi deci nici de farmecul ochilor ei, nici de glasul ei ce semăna cu suspinul amorului, nici de a ei talie mlădioasă...

Netăgăduit este că eu slăvesc pe toate femeile tinere și cinstesc pe bătrâne în amintirea trecutei lor frumuseți; dar cu toată plecăciunea rog pe damele care nu vor avea o talie frumoasă, să mă ierte dacă le prefer pe cele nalte și

subțiri. Asta este o greșală de care e vinovat gustul meu.

Doamna B. mă priimi cu un zâmbet încântător, și văzând negura de gelozie ce se răspândise pe fața mea întru vederea unui tânăr ofițer de lănceri ce vorbea cu dânsa:

— Îți recomand pe d. Arsenie Timofeevici J., îmi zise.

— O! noi ne cunoaștem, am răspuns zâmbind cu silă câtră rus.— Bonjur, mon cher; te știam la Hotin.

— Ieri numai am venit, și mâine mă duc.

— Cum! așa digrabă ne lași? am adaos încrețând fruntea și rădicând sprincenele, ca să-mi dau un aer mahnit.

— Slujba o cere. Slujba militărească are mai multe neplăceri decât mulțămiri.

— Și mai vârtos în vreme de război. Pururea în buza tunului, siliți a bivuaca sub un cort care nu vă poate apăra de nestatornicia văzduhului, meniți poate a muri departe de ai voștri, fără altă petrecere decât ceaiul și stosul...

— A! războiul e cea mai mare plăcere a vitejilor, urmă el cu un aer fanfaronic, dar pacea, pacea e nesuferită. A ședea fără treabă într-o cetate, în tovărășia unui bătrân comandant plin de reumatismuri și de decorații...

— V-ați afundat în strategie, domnilor, zisă doamna B., și nu luați seama că alergătorii au să plece.

Ofițerul ne lăsă.

— De mult venise lăncerul acesta? am întrebat.

— N-aibi nici o grijă, îmi răspunse doamna B., râzând; îmi vorbea de fortificațiile cetății Hotinului. Nu știi însă cât m-a mulțămit întâlnirea voastră. Făceam o comparație între voi când vorbeați; tu atât de negru, el atât de alb; era un contrast de minune.

— Văd că comparația nu-mi era în favor.

— Oh! ești nesuferit. Taci. Iată domnul R., unul din

judecătorii câmpului (juges de camp).

Domnul R. ne spuse că se va da semnalul alergării, îndată ce se vor cântări concurenții.

— Cum? am întrebat.

— Toți se cântăresc cu acel ce se socoate a fi mai greu și celor mai ușori li se pune plumb pe șea, până ce sunt toți deopotrivă grei.

— Asta e nedrept. Dacă natura m-a făcut ușor, pentru ce să mă îngreueie cât un grosoman, ce trage poate opt sute de litre?

— Așa e regula.

— Care socoți că va lua premiul? întrebă doamna B. pe judecătorul de câmp.

— Precum gândesc, Meleli va câștiga, căci e bun călăreț.

— Care e Meleli? am zis.

— Acel mic, acolo, cu un strai unguresc larg, încât pare că e de împrumut.

— Slabă nădejde, am urmat, căci n-are nicicum aer călăresc.

— Să-l vedeți pe cal, veți judeca altfel; dar aud chemându-mă. Mă iertați, mă rog.

Judecătorul alergă și, găsind toate formalitățile împlinite, dete semnalul strigând: *allez!*

Alergătorii plecară ca săgeata.

.....

— Mă uit la vara d-tale, îmi zise doamna B., și simțesc o nespusă compătimire pentru soarta ei; atât de tânără și atât de nenorocită! Abia începuse a gusta dulcele unei căsătorii potrivite, cu întâiul ei barbat, colonelul D., tânăr, frumos, viteaz, și moartea îl seceră sub zidurile Silistrei.

Acum, acest al doile...

— O! ea îl iubește.

— Nu mă îndoiesc, căci d. Ipolit merită a fi iubit, dar ce amar trebuie să fie în sufletul lui și câtă jale în inima soției sale, care seamănă Antigonei sprijinind pe Edip.

— Cu deosebire că acel vestit rege a Tebei era bătrân și d. Ipolit este încă în floarea juneții.

— Vai de el! cu atâta e mai de tânguit, pentru că în vrâsta înfocată a tinerelor simțiri, viața i s-a făcut o povară dureroasă.

— În adevăr, am luat seama că nu vede bine, dar asta poate fi o boală trecătoare.

— Nicidecum. E desăvârșit orb. În zadar s-au silit cei mai iscusiți doctori ai Petersburgului și ai Odesei, nu l-au putut folosi, ci mai vârtos, pe lângă desnădejduirea de a se vedea vindecat, de care pătimi moralul său, fizicul lui suferi într-atât încât pare că e un bătrân trecut!

O, Dumnezeu!

Blăstemul Olghii se împlini!...

Zgomotul gloatei ne curmă vorba. Alergătorii veneau.

.....

Doisprezece concurenți purceseseră și numai cinci se înturnau. Curând și din aceștia mai rămaseră trei. Doi rivali era acum: un armasar negru și o iapă sură. Calul era mic de trup, dar plin de foc; picioarele-i era atât de delicate, încât păreau că numaidecât or să se frângă. Pe dânsul era Meleli. El sta înfipt pe șea și atât de neclintit, încât omul și dobitocul semănau un trup, un centaur. Calul era numai spumă; mușchii i se întinseseră ca coarda unui arc și aburi groși ieșeau din el. Fruntea călărețului șiroia de sudoare; el legase frâiele de oblâncul șelei și se ținea de coama cursierului.

Iapa sură, pe care o încăleca un jochei a nu știu cărui domn, era mai mare decât armasarul; trupul ei lungăreț o arăta că e fugariță. Întinsese capul înainte, urechile le lăsase pe spate, și alergând alături cu dânsul, suieratul largilor ei nări era ca boldul unui pinten pentru armasarul care atunci și mai tare se răpezea la fugă, însă ea nu-i da pasul.

Amândoi era acum ca la cinci sute pași de țintă, când Meleli înfipse ambi pintenii în coastele armasarului. Un sânge purpuriu văpsi pielea lui lucie ca atlazul și negru ca pana corbului. Rânchezând de durere, se răsuflă sforăind strașnic, zburli unduioasa coamă și, aruncându-se în zece copce, ajunse ținta, nobilul dobitoc!

Îndată îl urmă și iapa.

— Hura! strigă gloata, bătând în palme.

Meleli priimi vasul de argint pe care era săpate armăturile Besarabiei.

Armăturile aceste sunt: capul zimbrului moldav, ținând în coarnele sale pajura împărătească cu aripele întinse.

Întovărașit de jandarmi și de toți privitorii, cu muzică înainte sunând marș, Meleli intră în oraș.

Astă intrare triumfală se pomenește și se va pomeni multă vreme în capitala Besarabiei, precum se pomeneau la Roma triumfele lui Cesar, August ș.c.l.

.....

— Ce Olgă, doamna mea, și ce blăstem? am întrebat.

— Asta e o lungă și tristă istorie, pe care îți voi spune-o deseară, îmi zise doamna B., suindu-se în trăsură.

Rădicând storiile, îmi zâmbi, făcându-mi un semn de adio cu buchetul de flori ce avea în mână. Ochii mei au urmat careta până ce au pierdut-o din vedere.

Seara am alergat la doamna B., pe care am găsit-o singură, așteptându-mă.

Iată ce îmi spusă: *P.S.* Istoria unei femei, spusă de o femeie, are un farmec deosebit. Copiez din albumul meu chiar spunerea doamnei B., încredințat fiind că cetitorul îmi va rămânea mulțămitor.

II Olga

"Sunt acum câțiva ani de când trăia în orașul nostru o tânără damă. Nime nu o știa de unde este și cine este. Unii spuneau că e văduva unui nobil polon ce pierise la Ostrolenko; alții adevereau că bărbatul său, pe care însă nu-l cunoșteau, are proțesuri ce îl țin în Petersburg; alții că e o vânturătoare ce cutrieră lumea pentru plăcerile ei; în sfârșit, acei mai rezonabili judecau că ea trebuie să fie vro nenorocită păcătoasă, care venise să se spăsească în urâtul monotoniei Chișinăului. În scurt, aceea ce se aflase mai sigur pentru dânsa era că se numea Olga și era poloneză.

Olga viețuia foarte retrasă; rareori o putea vedea cineva la grădina împărătească, cetind sub umbra unui tei. Mi s-a întâmplat s-o văd odată, și n-o poci uita nici acum.

Închipuiește-ți una din acele femei ce slujesc de îndreptare naturei pentru toate slutele ce a făcut din greșală. Figură nobilă și melancolică; niște sprincene pe care penelul nu le-ar fi încordat cu atâta delicateță încoronau ochii ei negri ca mura, cu căutătură tânjitoare; albeața feței și a grumazilor ei, pe care fluturau lungi repantiri, picioarele ei ce părea că se joacă în niște mici pantofi; talia sa care avea acea *disinvoltura* cu care natura înzestrează pe femeile de miazăzi. Într-un cuvânt, oricare din aceste

frumuseți în parte ar fi fost de ajuns ca să deștepte un simțiment de mirare sau un fior de amor. Ea să părea a nu avea mai mult de douăzeci ani; dar câte suferiri au trebuit să aibă acei fatali ani, de vreme ce șterseseră roza de pe crin și înneguraseră o așa îngerească frunte! Văzându-ne mergând spre ea, trecu în altă alee și se făcu nevăzută.

— În adevăr, am zis d. Ipolit care îmi da brațul, dama necunoscută nu se pare a-ți fi compatriotă; brunetă și poloneză!

— Pintre garofele albe, de multe ori crește câte una de alt color, îmi răspunse.

— Răspunsul este poetic; dar astă sărmană garofă se vede foarte suferindă, și, zău! eu de aș fi în locul d-tale, aș căuta s-o mângâi măcar pentru dragostea nației.

— D-tale îți e lesne a vorbi cu așa ușor ton! D-ta n-ai iubit, nici ai să iubești vrodată, pentru că te-ai deprins a socoti amorul o zabavă, nimic mai mult. Cât pentru mine, mă cutremur la singură ideea de a iubi, pentru că cunosc urmările acestei grozave patimi!

— Ah! mă sparii, am strigat. Și de vreme ce este așa, iată făgăduiesc a nu iubi niciodată." Expresie luată de doamna B. de la Balzac.

— Și ai putut lua o asemenea sumeață hotărâre? am curmat eu.

— Oh! să dai samă dacă am călcat-o, răspunsă ea tinzându-mi mâna...

Eram fericit!

După puțin, doamna B. urmă:

"Ajungând în capătul aleei, ne-am pus pe o canapea de brazde. D. Ipolit găsi niște tăbliți căzute lângă un copac; negreșit că Olga le pierduse.

— A! am zis, iată acea ce ne va lămuri asupra misterioasei dame.

Luăi tăblițele, le deschisei și pintre multele versuri și note leșești și rusești, iată ce găsii:

"On s'égare un seul instant de la vie... aussitôt une pente inévitable nous entraîne et nous perd; on tombe enfin dans le gouffre, et l'on se réveille épouvanté de se trouver couvert de crimes avec un coeur né pour la vetru..."

Pe altă față: *"Occhi, piangete; accompagnate il core Che di vostro fallir morte sostiene"*.

Mai înainte:

"Vergessen sie nicht, dass zwischen ihrem Brautkuss das Gespenst einer Selbstmörderin stürzen wird".

— Rousseau, Pétrarque, Schiller, ce mozaic de poeți! am zis. Precum văd, doamna Olga e o poliglotă; și nu sfătuiesc pe cine n-a fi cetit pe acești autori să-i facă curte. Dacă astă gingașă Luiză caută vrun Ferdinand, negreșit că nu-l va găsi în Chișinău.

Ipolit nu m-asculta, dedat fiind cu totul a ceti cele scrise în tăbliți. Amândoi păzeam tăcere gândind, el la Olga, eu... la toaleta pentru balul de la club.

— Oare va veni la bal? am întrebat după puțin.

— Nu știu.

— D-ta însă vei fi.

— Poate.

— O! Tăblițele aste ți-au luat mințile.

Uitasem și Olga și tăbliți, când, după vro două luni, am întâlnit pe Ipolit la primblare. Trebuie însă să știi că, sau îndemnul meu, de care mă voi căi toată viața, sau acele fatale tăbliți au fost născut un prieteșug între Olga și Ipolit, prieteșug ce se schimbase în cel mai înflăcărat

amor. Toată lumea zicea că el o iubește și că este hotărât a o lua, mai ales că acum și locuiau împreună; însă ea părea că încă mai mult se retrăsese din lume.

— Îți cer o mie de iertări, îmi zise el, apropiindu-se; este o mulțime de vreme de când n-am venit la d-ta. Pricina...

— Pricina e frumoasa poloneză, am curmat râzând, și vreu s-o iert căci mi-a răpit un prietin, de vreme ce a izbutit a domoli o inimă sălbatică.

— Adevărat, îmi răspunse; nu tăgăduiesc că Olga mă iubește cu toată frenezia amorului; asemenea o iubeam și eu la început, dar acum îți mărturisesc că nu mai simt acel foc, acea beție. Amorul meu se prefăcu în compătimire. Olga e minunată, e un înger, dar pururea tristă, pururea plânsă, mă teme, mă chinuiește, îmi scoate sufletul cu atâta dragoste. Eu o iubesc acum mai mult de milă...

— A, ești o fiară, domnule!

— Tânguiește-mă, doamna mea, și nu mă osândi. Simt, cunosc, văd că sunt un vinovat nevrednic de iubirea ei, dar ce vrei? suferințele ce am tras de la sexul d-voastre mi-au stricat inima, au depărtat-o din cararea acea înflorită pe care o visează o inimă de douăzeci ani. Eu am acum treizeci și doi ani și am cercat prea multe chinuri. Pururea vândut de femeile care îmi jurau un tânăr și vecinic amor și apoi mă părăseau lepădându-mă ca pe o modă veche, fără macar a cugeta că prin aceasta omoară o ființă omească, am sfârșit prin a le cunoaște și a le prețui pentru aceea ce sunt: niște draci frumoși lăsați pentru a ne chinui.

— Mulțămesc de compliment, am zis.

— Iartă-mă, doamna mea, și îți rezic, jălește-mă și nu mă osândi.

— Dar dacă ai o inimă așa stricăta, am adaos, dacă nu

ești în stare s-o iubești pre cât te iubește, pentru ce nu te destăinuiești ei? pentru ce o îmbrâncești, jucându-te, în râpa pieririi?

— Am cercat, doamna mea, dar, ce pot face, când singura idee e în stare să o omoare. Amorul ei e exaltat, nobil, plin de foc, dar necăjicios. Nădejdea mi-e la vremea care vindecă toate.

Sfârșind, mă lasă ca să alerge înaintea unei tinere dame ce venea spre noi."

— Vara mea, colonela D.? am zis eu.

— Ea însăși, îmi răspunse doamna B. Ipolit acum o iubea pe dânsa și uitase pe Olga... Ah! oameni, oameni înrăutățiți! Vedeți o biată femeie nevinovată, tânără, cu inima simplă și liniștită. O urmăriți, vă țineți ca niște duhuri necurate de ea, până ce prin ademenirile voastre o faceți de-și calcă datoriiile sale de femeie, uită virtutea, leapdă cinstea ca să s-arunce în brațele voastre și apoi, spre răsplata tuturor acestor jertfe, o azvârliți cu despreț, zicând: *atâta e tot!*... cruzi, nesimțitori, infami, nelegiuiți!...

Toată această frumoasă chiriellă de epitete se adresa la mine.

Am vrut să mă apăr.

— În adevăr, am zis râzând, cum de nu cade trăsnetul să ardă pe niște asemenea necredincioși?

— Râzi, domnule, dar eu nu râd... Oh! ai un aer nestatornic care mă îngrozește!

— Ah! am strigat, luând un aer cât am putut mai melodramatic, poți a mă judeca acest fel? Socotește că eu n-am încă treizeci ani și prin urmare sunt cinstit. De nu vrei să mă crezi, vezi ce zice Balzac în *Papa Gobsek*...

Balzac era autorul favorit al doamnei B. care, mulțămindu-se de acest bun martur, îmi zâmbi sorbind infuzia copăce-

lului de China din ceașca de vermeil, și după puțin urmă:

"Ipolit iubea pe colonela D. și uitase de Olga... Olga nu mai era acum pentru dânsul decât o supărare de care căuta vrut mijloc a scăpa! Nu doară că tăgăduiesc caracterul lui cinstit și nobil; din împotrivă, știind câtă delicatețe are în suflet, nu-l osândeam, ci îl jăleam și plângeam pe acea nenorocită femeie care abia o cunoșteam și care, jertfă unei crude fatalități, era silită a bea un nou pahar de durere!

Toată lumea vorbea că Ipolit a să ia pe colonela D. Pe mine însă inima nu mă lăsa a crede la atâta necredință. Îmi părea grozav a-mi închipui amorul atât de nedrept, încât să voiască a-și strica el însul lucrările lui.

Într-o zi, aflându-mă singură acasă, îmi vestiră pe doamna Olga. Astă vizită îmi pricinui mirare, căci, precum am zis, noi abia ne cunoșteam. Deși eram negata, am luat un șal și am priimit-o.

Pare c-o văd! nu era acum Olga acea pe care cu cinci luni în urmă o văzusăm atât de frumoasă, deși palidă, la grădină; fața ei era atât de slabă... atât de schimbată. Peluța ei sămăna cu batista subțire, fără pic de viață; o moarte să vestea în ochii ei scânteitori. Ar fi zis cineva o statuie de marmură, ieșită din mâinile lui Canova.

Am alergat înainte-i, am luat-o de mână — mâna ei ardea — și am pus-o lângă mine.

— Ah, doamna mea! îmi zise, și glasul ei era înecat de suspine, iartă cutezarea mea; oh! sunt foarte nenorocită!

Lacrimile îi implură ochii.

— Liniștește-te, doamnă, i-am răspuns. Oh! înțăleg! în adevăr, ești foarte nenorocită!

— Așa e că se însoară? strigă ea cu glas spăriat, sculându-se; așa e că mă lasă? O, Dumnezeu! îndură-te!

— De d.Ipolit vorbești, doamnă? Zic c-a să se însoare,

dar nu cred că poate fi într-atâta de crud. Și în sfârșit, fiind aceasta, pentru ce să te mâhnești? Să vede că e nevrednic de amorul d-tale. Un nestatornic se desprețuiește și se uită...

— Să-l uit! eu să uit pe Ipolit? Pesemne d-ta nu știi, doamnă, că el mi-a făgăduit un amor fără sfârșit? Pesemne d-ta n-ai iubit, doamnă? Nu știi ce venin este acesta? Oh! te fericesc dacă ești nesimțitoare! Vai mie! eu am cunoscut amorul; încă o dată am iubit și acel întâi amor m-a nenorocit, acesta mă omoară. Voi muri negreșit... El era bucuria mea, sufletul meu, și să mă lase? Căci în adevăr voiește a mă lăsa... Oh! îl voi omori și pe el și pe soția lui!...

Înfurierea ei m-a îngrozit. Era de o frumuseță fioroasă. Astfel trebuie să fi fost Didona când hotărî a se îngropa sub ruinele Cartagei. M-am sculat.

— Te spariu, doamna mea, îmi zise după puțină tăcere, — iartă-mă! Când ai ști cât foc este în astă ticăloasă inimă! E un vulcan pe care numai moartea îl va stinge!... Știi că d-ta îi ești prietenă, pentru aceea, după Dumnezeu, la d-ta mi-e nădejdea. Ajută-mă, doamnă! Scapă un suflet de la osândă! Zi, fă, mijlocește să nu mă lase!

— Și ce pot sfaturile mele, când lacrimile d-tale nu folosesc? am zis.

— Ah! când gândesc că ieri, nu mai departe, luă crucea și se jură pe sănătatea lui, pe viața lui, pe ochii lui, că mă iubește și că va fi al meu!... Oare Dumnezeu va suferi să se calce ast fel jurămintele făcute în numele său? Oare trăs-nitele ceriului s-au stins?... Pentru că și s-a jurat, doamnă, în mii de rânduri. Eu însă mă temeam de amorul lui! De câte ori îmi spunea că mă iubește, vorba asta mă împlăea de fiori. O presimțire amară îmi zicea că omul acesta, care-l vedeam jurându-se pe ochii lui dinaintea icoanei și luând

martură dumnezeirea cu atâta ușurătate, este un trădător. Lacrimile ce vărsa la genunchii mei mă spăriaui; inima îmi spunea că sunt minciunoase. Și însă, ființă ticăloasă ce sunt! adormeam pe nădejdea făgăduințelor lui; visam fericirea în brațele ce erau să mă vândă!...Ah! căci nu mi-a curmat moartea zilele în ceasurile acele! Aș fi murit norocită și n-aș fi silită acum a-l blăstema și a plânge!

Șiroaie de lacrimi curgeau din frumoșii ei ochi. Un tânăr om, de ar fi văzut-o atunci, negreșit că nu s-ar fi stânjinit cât de puțin a înjunghia pe nelegiuitul ce o adusesese în starea aceasta. Cât pentru mine, neștiind cum s-o mângăi, am început și eu a plânge.

Ea urmă:

— Hotărâsem să mă duc la rivala mea, să-i spun nelegiuirea omului cărui va să-și încredințeze soarta. Nu o cunosc, dar aud că e o femeie tânără, bună, simțitoare; poate că s-ar fi îndurat de nenorocirea mea. Oh! i-aș fi spălat picioarele cu lacrimi și ar fi trebuit să calce peste trupul meu ca să se ducă a se cununa cu el; dar în minuta când voiam a mă duce, puterile m-au lăsat. Neștiind ce să mai fac, am hotărât să viu la d-ta. Știu că el te stimă, știu că ți-e prieten; d-tale ți-e milă de mine, d-ta ești bună, plângi... Fie-ți milă de o nenorocită! Scapă-mă, doamna mea, mântuiește-mă!...

Și biata femeie îngenunchease dinaintea mea și îmi săruta mâinile fără să poată articula un singur cuvânt de greutatea suspinelor. Eu plângeam ca și ea și cine ne-ar fi văzut în momentul acela n-ar fi putut deosebi care e mai nenorocită, Olga sau eu.

M-am pus la scriitoriul meu și am scris lui Ipolit ca îndată să vie la mine. Am sunat; o slugă intră cu un bilet în mână.

— Du acest răvaș la d. Ipolit P., i-am zis; să-l găsești numaidecât.

— D. Ipolit e la doamna colonelă D., îmi răspunse. O slugă de acolo a adus acest bilet.

— Adă, am zis; dar Olga îl luase mai înainte. O văzui tremurând când cetea. Deodată, țipând strașnic, scăpă biletul și ieși răpede.

În bilet scria:

“Doamna B. este rugată să binevoiască a veni la 5 ceasuri diseară la biserica catedrală spre a asista la cununia d. Ipolit P. cu d-na colonela D.”

Ceasornicul arăta patru. Abia aveam vreme a-mi face toaleta. Toată nobilimea era la biserică când am intrat. M-am pus la un loc de unde puteam privi pe miri. Gălbineala firească a lui Ipolit se făcuse mai grozavă la lumina făcliilor de ceară și sudoarea roura melancolica lui frunte. Se cunoștea că se lupta în sine musttrarea cugetului și presimțirea. Din împotrivă, câtă senineță pe fața tinerei lui soții, câtă bucurie, câte nădejdi de fericire!

Ceremonia se sfârșise. Toți fericitau pe tinerii soți, gătindu-se a-i întovărăși acasă. În momentul acela, văzui pe polițmaistru că veni de afară cu grabă și vorbi cu doctorul S., care ședea lângă mine.

— Ce este? l-am întrebat.

— Nimic, îmi răspunse cu o barbară flegmă, o femeie s-a otrăvit. Și ieși îndată cu doctorul.

Cuvintele lui Schiller ce le cetisem în tăblițele Olgăi îmi veniră în minte.

“Nu uitați că între sărutul însoțirii voastre se va pune fantomul acelei ce s-a ucis din pricina voastră.”

O greutate îmi apăsă inima; un nor amețitor veni și

se puse pe ochii mei. Mi se părea că biserica se învârteste cu mine și niște luciri scânteioase împlau împregiurul meu. Simțind picioarele-mi slăbind, am închis ochii și m-am ținut de strană ca să nu cad. Nu știu cât ținu astă fantasmagorie, căci, când m-am deșteptat, eram singură în biserică. Tremurând și cuprinsă de spaimă, am ieșit.

Sosind acasă, slugile îmi spuseră că polițmaistrul și cu doctorul S. mă căutaseră și că ei veneau de la Olga pe care, când ajunsăseră, au fost găsit-o moartă.

.....

Abia trecuseră patru luni de la însurarea lui Ipolit și de la moartea Olgăi și el se bolnăvi de ochi. Curând i-au lipsit vederile și blăstemul Olgăi se împlini. Acum e de tot orb. Simțirea nenorocirii lui, muștrarea cugetului, pomenirea păcatului său i-au atacat sănătatea și, în vârsta de treizeci și cinci ani, așteaptă și dorește moartea ca o fericire.

Iată isprăvile d-voastre, domnule. Ah! ferice cine nu iubește și nu simte!"

Doamna B. oftă; eu nu mai râdeam.

III Tristeță

Viind la birtul unde găzduiam, am găsit un mare pachet cu scrisori de la Iași. Toate îmi vesteau câte o supărare. Una un proțes, alta niscaiva vești politice mângâioase. În sfârșit, una mai mică îmi spunea că mă așteaptă, că mă iubește, că mă dorește. Asta era o frumoasă fată care credea c-o iubesc.

Nu, nu te iubesc, sărmană copilă! De ți-am și spus-o, am mințit, am vrut poate să te înșăl ca un ticălos. Nu, nu sunt eu vrednic de amorul tău! De te-aș fi iubit, n-aș șădea

ferecat în lanțele doamnei B., femeia astă neînțeleasă, care-mi spune că mă iubește ca și cum m-ar întreba ce mai fac; veselă, zburdatecă, judecând amorul o trecere de vreme, făgăduindu-mi o vecinică dragoste și întrebându-mă când mă întorc la Iași. Nu; eu nu voi să fiu iubit astfel. Voi o femeie cu ochii plânși, cu fața mahnită, care să mă teamă, să mă iubească și să moară cum a murit Olga.

Și însă merit eu oare un asemenea amor, eu, care tot focul amorului tânăr, tot delirul juneței cei mai înflorite le-am cheltuit în adimenirele unei cochete...

În adevăr, numai un amor poate avea cineva și acela numai nu se uită. Aceasta este o loterie a inimei. Dacă un tânăr întâlnește o inimă simplă și nevinovată, el este fericit; inima lui fragedă și curată ia o opinie încântătoare pentru amor; iar de se face partea unui suflet fațarnic și trădător, atunci pierde toată iluzia și, în locul fericirii, capătă pizmă și împietrire.

Oh! când ar voi femeile să știe ce înaltă solie au priimit de la cer; când ar voi să știe că sunt lăsate ca să ne păzească de rău, să ne îndure inima, să facă fericirea vieții noastre, fără-ndoială că iubirea lor n-ar ținea numai până ce se usucă sărutul nostru de pe buzile lor!

Eu totdeauna am gândit că îngerul păzitor pe care provedința l-a dat fiecărui om nu este decât femeia căria el a jărtfit amorul său; și însă, pentru ce lasă ele a intra într-o inimă plină de iubire îndoiala și ura?... O! nu sunt eu vinovat, sărmană copilă, dacă nu te iubesc precum meriți; dea seamă grozavele ființi ce mi-au stricat inima... Voiești a fi iubită? găsește vrun înger, precum ești tu!

Sluga mea intră cu un bilet. Aceasta era o poftire la prânz pe a doua zi de la d. Ipolit. Răvașul era scris de soția lui. Dedesubt scria: *Vom fi numai noi.*

Mă invita la masă! Și ce figură eram să fac eu privindu-i starea, după cele ce-mi spusese doamna B.? Să văd un om lipsit de simțul cel mai scump; care este într-o vecinică noapte; pentru care soarele n-are raze, nici câmpul flori. Un om care iubește cu tinereță pe gingașa lui soție și însă nu o poate vedea. Și ea, oborâtă sub apăsarea soartei, privind pe acest bărbat fără să poată afla un cuvânt cu care să-l poată mângăia și gândind la cel mai întâi pre care moartea i l-a luat; văduvă de doi barbați (Ipolit se putea socoti ca mort) la 21 ani, în cea mai înflorită frumusețe! — Am răspuns cerându-mi iertare și pretextând o pricină însămnătoare.

Mă simțeam foarte trist. Voiam să plâng și nu puteam. Am deschis fereastra. Cerul era turburat; nori groși se primblau ca niște munți pe el, lăsând în urma lor o ceață cenușie; luna se ascunsese; câteva stele pribage se iveau unde și unde pintre nori. Vedeam orașul adormit desfășurându-se sub mine ca o mare umbră. Liniștea domnea pretutindeni, numai inima mea era turburată. Curând, un vis deștept îmi înfățișă toate întâmplările vieții mele, de la 17 ani când am pierdut pre tatăl meu, când am rămas singur în lume și până la 28. Gândeam la maică-mea pe care abia o cunoscusem, gândeam la valurile ce mă cuprinseseră în lume, gândeam la toate acele ființi pe care le iubisem, de la cocheta pe care o iubisem întâi, până la copila care-mi scria, până la doamna B., pre care o iubeam acum. Mi se părea că le văd pe toate trecând pe dinaintea-mi, frumoase, vesele, triste, plânse, râzânde...

Tunetul vuia în depărtare; cerul acum se învălea cu o haină posomorâtă; stelele piereau pe rând. De aș fi fost poet, aș fi privit cu plăcere această scenă măreață a naturei, dar timperatura avu pururea o deosebită influență asu-

pra fizicului meu. Un soare frumos, o noapte senină mă înveselește; din împotrivă, o vreme urâtă mă întristează; în adevăr, gândeam, dacă englezii au tot asemenea vreme, au dreptate să se sinucidă. Ce vifor se gătește! Stelele strălucesc de o mai vie lumină! Spun că de câte ori moare un om, sufletul lui merge de-și ia loc între stele; oare care va fi steaua Olgăi? poate că acea care e acolo în capăt. Mă uitam la *Ursa mică*.

— Domnule, îmi zise sluga, trăgându-mă de haină, gazda întreabă de nu vrei a cina.

— Nu vreu, am răspuns.

— Domnule, să închid fereastra; vremea e turbure, curând a să tune.

— Ș-apoi?

— Știu că d-tale nu-ți place tunetul.

— Așa este, când e aproape și când trăsnește; dar când vruiește în depărtare îmi place.

— O, cum fulgeră de strașnic, adăogă blăstematul, groaznice tunete o să avem! trebui să trăsnească undeva.

Acest din urmă argument mă făcu să mă trag de la fereastră. Înturnându-mă, văzui pe gazdă cu șervetul pe mână.

— Dacă domnul va să cineze, îmi zise el, i-am gătit un *holod- noi* minunat, *blinee* cu icre fierte în unt și...

Singur numele bucatelor era de ajuns ca să-mi taie apetitul.

Gazda mea era un moșneag ca la 65 ani, scurt și gros. În junia sa se vede că fusese bălan, căci ochii lui avea încă o ușure vâpsea de alb-albastru. Fața lui roșie ca morcovul și fruntea fără nici o zbârcitură arăta că pentru el viața n-avusese zile negre.

— De mult ești însurat, moșule? l-am întrebat.

— De patruzeci de ani.

— Ai copii?

— Trei băieți și o fată.

— Și unde sunt?

— Doi slujesc în oaste; cel mai mic e *pisar* și fata mea trăiește la Tulcin. O! Sașa mea...

— Sașa? ce va să zică Sașa?

Ivan, sluga mea, îmi spuse că e diminutivul din Alexandra.

— Sașa mea, urmă moșneagul, e damă mare; am măritat-o după un cinovnic de la Tulcin. Barbatul său este guberskii-secretar. Să o vezi, domnule, aceea e femeie; mai naltă cu două palme decât mine. Seamănă bunului său care a fost grenadir, și groasă cât mine. Și-apoi, frumoasă, roșie ca un bujor; numai când era mică a căzut din scrinciob și de atunci e cam schioapă; vărsatul a stricat-o puțin și i s-a scurs un ochi. — Și învățată, domnule, ca un diac. Scrie, cetește groznic. Când a fost astă-primăvară la mine, mi-a lăsat niște cărți foarte frumoase; păcat că nu știu a ceti.

— Trimiti-mi-le să le văd, am zis.

Acesta era Florian tradus rusește.

— Cetește tu și eu voi asculta, am zis lui Ivan.

El începu:

“După ce alergă de la o turmă la alta, ca să se gudure la Elicio și la Galatea, câinele începe a alerga prin măgură; și se ia după un ied sălbatec. Iedul fuge și trece lângă păstorițe...”

— Deschide în alt loc.

“Estela se roși uitându-se la maică-sa. Margareta îi dă voie să priimească prezentul și păstorița stă încă nehotă-

rătă. La urmă, c-o mână tremurândă, apucă cordela verde, care era în grumazii berbecului...”

— E! dă-mi pace cu păstorile și cu berbecii cu cordele verzi.

Văzând că pastoralele d. Florian nu-mi pot împrăștia melancolia, m-am culcat, însă de abia apucasem a adormi, și un vis fantastic veni și-și puse asupră-mi negrele sale aripi.

Părea că mă aflam într-un mare salon îmbrăcat în do-liu, unde ardeau două mari policandele cu luminări de ceară galbenă. Olga dormea culcată pe o canapea. Ipolit o privea stând la capul ei. Doamna B. se gătea la oglindă fredonând aria din vodevilul rusesc *Kozacă stihotvoretă* . Prin salon se primblau oi cu cordele verzi la gât și Sașa sărea, schiopătând și strâmbându-mă. Nu știu cât ținut acest popuri de vedenii, căci, când am deschis ochii, era ziua mare.

IV

Câteva răvașe

Era câteva luni de când mă înturnasem la Iași. Vârtejul soțietății, proțesuri, intrigile politice mă cuprinseseră într-atât, încât, neaflând minută de răgaz, am fugit la țară: însă acolo singurătatea, aerul curat, privirea naturei deșteptară în inima mea suvenirea doamnei B. În zadar căutam a scăpa de prigonirea acestui amor atât de înflorit. El se ținea de mine și mă făcea a cerca toate chinurile despărțirii. De mă duceam la vânat, mi se părea că răsunetul pușcii mele trece Prutul și merge de moare la ușa doamnei B. De voiam să cetesc, doi ochi frumoși se puneau dinaintea literelor și în orice fras găseam o expresie

a doamnei B. Nemaiputându-mă lupta, am scris să-mi vie pasportul. Am lepădat toate romanele și m-am apucat de cetit pre Tucidid și pre Xenofon. Dumnezeu să mă ierte și pre mine și pre acești vestiți și limbuți autori! Neideat în strategie, n-am putut prețui nici frumoasa retiradă a celor *zece mii*, nici războaiele peloponisiace. Aruncam cărțile și mă duceam de priveam Prutul cum curge și fereceam pe cazacul cu barba lungă de la pichetul din cea parte. Îmi era drag cazacul. Au nu era și el de acolo de unde era doamna B.? Aflam multă poezie în nasul lui turtit și ochii mici și multă armonie în strigătul lui monoton: *kto idiot?*

Xenofon și Tucidid se duseseră pe urma lui Balzac și a lui Walter Scott. Îmi mărginisem cetirea numai în amoroasele răvașe a doamnei B.

Fără îndoială, ziceam, acesta e limbajul adevăratului amor! Laconic și înfocat. Doamna de Sévigné și Ninon de Lenclos niciodată n-au putut scrie astfel. Ah, cât m-a iubit de strașnic! Și eu care socoteam că e o cocheta și...

Ivan îmi curmă monologul. El îmi aducea pasportul și două scrisori cu timbrul Chișinăului. Cunoscui pe adresa unuia slova doamnei B. Tremurînd de fericire, am deschis-o. Iată ce-mi scria:

"Prietenul meu! Sunt foarte nenorocită! Aud că te gătești să vii iară în Basarabia și nu știi cât m-a supărat vestea aceasta..."

Începutul era original.

"Te-ai fost dus; gândeam că mă vei fi uitat. Ah! când ai ști cât te-am iubit, dar acum nu te mai iubesc. Iartă sinceritatea mea, dar când ai ști cât sunt de nenorocită! De când te-ai dus, toate nefericirile m-au împresurat; am pierdut pre Bibi! Închipuiește-ți că se vede că-i dasă supa fierbinte sau cine știe ce! Pe la miezul nopții aud un grozav

hârcâit pe canapeluța unde el dormea. Sar din așternut. Ce să văd? bietul Bibi era în spasmele agoniei. Oh! nu-ți poți face o idee de ce am cercat! Oh! să-l fi văzut cum mă privea cu ochi lacrimători! Cum se vârcolea în brațele mele! Am sculat toată casa; am trimis după doctor; dar saracul era în cele de pe urmă minute. Nemaștiind ce să fac, i-am turnat pe gât câteva linguriți de apă de Colonia. Sărmanul! Sărmanul! trebuia să-l vezi cum urla, cum se zbuciuma! Oh, grozave minute pe care în veci nu le voi uita! Când a venit doctorul, îl găsi mort și pre mine leșinată... Lacrimile mă opresc de a-ți mai scrie, dar te rog încă o dată, de vei veni în Basarabia, să te faci că nici nu mă cunoști. Când ai ști cât sunt de nenorocită!

P.S.

Rupe scrisoarea aceasta."

Am scăpat scrisoarea din mână și am deschis pre cealaltă.

"Prietenul meu! Tu mă întrebi atâte lucruri deodată încât nu știu la care să răspund mai întâi. Văd însă că începi cu doamna B. și sfârșești cu doamna B. Așadar de dânsa îți voi vorbi, căci pentru celelalte interese nu-ți prea bați capul și ai dreptate, pentru că știi că m-ai lăsat în locul tău și nu te îndoiești de sânguința mea, de vreme ce mulțămirea mea o cunoști că e să mă tăvălesc prin presudstvie (tribunaluri); și cu venirea ta (care cred că va fi în curând) te vei încredința că prietenul tău a făcut pentru tine mai mult decât tine, pentru că pre dânsul amorul nu-l târâie de nas după doamna B.

Tu îmi scrii să te înștiințez ce face? cum suferă depărtarea ta și dacă durerea-i s-a mai alinat. Sărmane prietene! mi-e jale de tine, căci tu ești făcut a fi cât vei trăi înșelat de femeii. Mângăie-te, simțitoriule Verter, Șarlota ta nici

a murit, nici s-a înjunghiat, nici și-a făcut seamă, nici s-a bolnăvit (decât numai când i-a murit cățelușul), ci din împotrivă, a doua zi s-a aruncat în brațele unui tânăr ofițer de lănceri..."

— Fecior! dă-mi șipul cu *o de Colon*.

— N-avem aici la țară *o de Colon*.

— Dă-mi ceva! dă-mi un pahar de apă cu gheață...

"... s-a aruncat în brațele unui tânăr ofițer de lănceri. Tu îl cunoști; leitenantul Arsenie Timofeevici J. Îți aduci aminte cum râdeam de dânsul că șede ca o fată mare cu ochii plecați, și când vorbește cu femeile, tremură. Adevărat, nu e nici o asemănare între voi amândoi; capul tău e de poet și al lui de oștean și el te numea *ucionaia golova*; tu de când ești nu te-ai îngrijit de toaletă, în vreme ce Arsenie Timofeevici, bălan mai mult decât toți bălanii, e frumos în feliul lui și e în stare a se bolnăvi dacă ar videea că un fir de păr dintr-un favorit e mai lung decât celalalt. Aceea însă în care te întrece, prietenul meu, și cu care te-a gătit, este danțul. Închipuiește-ți că el este cel întâi mazurist din toată noua Rusie și tu cunoști slăbiciunea doamnei B. întru aceasta. Tu, sărmane filosof, nu poți face o singură antreșă; stângăcia ta e nespusă. Ascultă dar cum s-a legat acest amor. Știi că ne găteam să dăm un bal bunului nostru guvernator. Balul a fost a doua zi după purcederea ta. Deși n-am mulțămire în adunările zgomotoase unde domnește eticheta, aveam curiozitatea să văd pre doamna B. și să studiez soarta ta în ochii ei, pre care tu îi asemeni cu viorele înrourate și — cu câte alte acele. Nu tăgăduiesc că în seara aceea, ea era de minune; avea un aer așa de dulce, așa de încântător, așa *non so che*; un aer care zicea: iubiți-mă, nu mă lăsați să mă prăpădesc. Damele își șopteau și se ghionteau; tinerii o priveau cu

amor și înfocare, zicându-și între ei: cât e de frumoasă! Se începu mazurca. Doamna B. începea cu lăncerul. Ce să-ți mai spun? Era în elementul ei și, fiindcă știu că-ți place stilul poetic, o voi asemăna cu Atalanta alergând pe luciul valurilor. Însul guvernatorul se sculă de la cărți și veni s-o privească. Rușii striga: *prevoshodno* ! Moldovenii: minunat! Pe lângă ea, toate celelalte femei era slute. Asta nu e puțin când o zice o gură indiferentă, mai ales când — știi — că la noi sunt multe frumusele. Toată seara n-a vorbit decât cu Arsenie Timofeevici, n-a văzut decât pre Arsenie Timofeevici, n-a dansat decât cu Arsenie Timofeevici, numai eu unul am făcut un tur de valț cu dânsa, eu care n-am dansat de patru ani. În învârtirea valțului, am pomenit numele tău. Gâcește ce mi-a răspuns? „Nu-l văd la bal. A! Uitasem că s-a dus!...” Cum îți pare, prietene, răspunsul e de minune. În scurt, ce să-ți mai prelungesc? Tu ești uitat, uitat ca cum n-ai fi mai fost. Lăncerul șede toată ziua la ea; dar băiatul nu e așa de prost cât seamănă. Mi-a arătat ieri un răvaș de la dânsa; iată ce-i scria: „Mă învinovățești nedrept. Nu, nu l-am iubit pre el (acel el ești tu), gândul meu era tot la tine de când te-am văzut la alergarea de cai... Oh! te iubesc, *dușinca*! Mă jur pre ochii acești care zici că îți plac”ș.c.l., ș.c.l.”

— Ticăloasa! se jura pre ochi, nu gândea la Ipolit!

“Rusul însă n-o iubește și cocheta face pe nevinovata. S-o vezi cât s-a făcut de bisericoasă; șede toată ziua închisă, merge numai la biserică și la paradă. Adio, ș.c.l.”

Trebuie să aibă cineva 26 ani și să iubească cum iubeam eu, ca să simtă aceea ce am simțit! În scrisoare mai era un postscriptum:

“După o îndelungată suferire, în sfârșit, Ipolit a murit...”

Hârtia îmi căzu din mâini și ochii mi se împlură de lacrimi, aducându-mi aminte de nenorocita mea rudă. Apoi, în ciuda și necazul ce aveam asupra doamnei B., mi-am adus aminte că babele la noi gonesc pre necuratul afumând pene prin casă. Am cerut o cățuie și foarfeci; am tăiat fărămele scrisoarea și răvășelele viclenei și le-am pus pe jăratecul din cățuie. Privind fumul ce se ridica și apoi pierrea cum pierise amorul ei, am zis slugii mele să se ducă și s-afume odaia cu hârtiile aceste. El mă privea cu ochii holbați.

— Ai auzit?

— Bine; apoi?

— Apoi să zici să-mi înșale îndată calul și să te gătești să mergi cu mine.

— Unde?

— La călugărie.

Ivan se depărtă clătinând din cap. Negreșit că mă socotea nebun.

Așteptând calul, m-am dus la malul Prutului. Caza-cul, cunoscându-mă, mă salută. O! cât mi-a părut el de slut! Eu m-am pus pe țarm și sfâșiind pasportul, aruncam bucățelele în apă, zicând: ce viclenie! să mă uite pentru că nu mai sunt față, pentru că nu știu mazurca, pentru că nu port *epolete*, pentru că nu-s bălan. Să-mi zică fără pic de muștrare a cugetului că nu mă mai iubește, pre mine care o iubeam ca sufletul! Să-mi spuie că pre Bibi nu-l va uita în toată viața! Vasăzică, că mai mult iubea pre cățel? Bine zice prietenul meu că sunt oameni meniți a fi cât vor trăi înșălați de femei.

În vremea aceasta, calul era gata. Îndată purcesei ca un duh de spaimă îmboldit de fierbințeala frigurilor, și când mă deșteptai din ameteala mea, văzui calul numai

spumă și coastele lui sângerate de pintenii.

— Ivane, unde suntem?

— Intrăm în Iași. Iată se întorc de la Copou.

Plecaser să mă duc la vro sevăstrie, să fug de lume și mă trezii în Iași.

Însera. Abia avui vreme a-mi schimba hainele ca să nu scap reprezentația de la teatru.

Se da: *Est-ce un rêve? 1836, august*

N.B. Trecuseră 22 ani, de când nu fusesem în Besarabia, când în iarna trecută, guvernul nostru mă însărcină cu o misie la Chișinău. În sfârșit, eram să văd locuri dorite, rude, prieteni ce nu-i revăzusem de 22 ani! o viață de om! În călătorie, toate amintirile juniei se grămădeau în închipuirea mea, și mi se părea să privesc pe Meleli calare și pe doamna B. vâlsând cu ofițerul de lănceri.

Era dimineață când am intrat în oraș. M-am dus la vechea mea gazdă, unde mă aștepta cea întâi decepție.

În locul moșneagului de la 1835, atât de roș și de vesel, mă întâmpină un neamț sarbăd și flegmatic, care cârmuia birtul.

Luai un fiacru și vizitai orașul pre care îl găsi sporit în mărime, de nu și în frumusețe.

La urmă, mă hotărâi să mă duc la doamna B. Nu știu pentru ce, cum pusei acest gând, inima începu a mi se bate, și simții o neliniște oarecare. Era aceasta oare o aducere aminte a vremii trecute? Nu cred. Se strecurase atâta timp, se petrecuseră atâtea întâmplări, încât nu putea fi altă decât acea impresie a tinereții, care rămâne pururea în sufletul omului.

O slugă mă anunță. Intrai în destul de uimit într-un salon unde mă aștepta o nouă decepție. Găsi o băbuță

zbârcită, încungiurată de căței și de motani, care, după ce cu politeță mă invită lângă dânsa, îmi prezentă o priză de tabac! Niciodată n-aș fi găcit că bătrâna asta ce purta ochilari și priza tabac era frumoasa doamna B., odinioară fala Chișinăului!

— Cum, doamna mea, porți ochilari?

— Ce? ai pleșuit?

— Tragi tabac?

— Ți-au căzut dinții? ș.c.l., ș.c.l.

După o convorbire atât de prozaică, în care vreme ne uitam unul la altul, am sfârșit prin a râde noi însuși de noi, și a ne mângâia de poznașele isprăvi a timpului.

Am petrecut două săptămâni vesele în capitala Besarabiei, unde am găsit cea mai bună priimire și cea mai cordială ospetie. 1857, *mai*

Au mai pățit-o și alții

Nimic nu e mai urât decât orașul Iași pentru un călător străin, mai ales dacă nu are un nume cu de la început și e încurcat în trebi ce nu-l lasă a cultiva cunoștința locuitorilor semicivilizați, din care se alcătuieste populația acestei capitale. Iar dacă voiagiază ca un poet, ca un artist; daci a avut norocire a fi colaboratorul vrunei vodevil monstruos ce s-a jucat la teatru Iașilor; dacă numele i-a fost tipărit la coada vrunei versurele dintr-un *keepsake*, sau în foiletonul jurnalului de Débats, ferice de el! Pretutindenii e bine priimit, sărbătorit, primblat și ospătat. Găsește plăcere în aste adunări semieuropenești, să deprinde a bea cafea turcească și a fuma dintr-un ciubuc lung; ba încă află multă poezie în forma șlicului și a hainelor lungi, nu-

mind vandalism lepădarea lor. În sfârșit, de este și tânăr și nu prea slut, apoi nu poate tăgădui că ulățile orașilor europenești, trase cu sfoara, au multă monotonie și oboresc vederea, în vreme ce ale Iașilor, înfățișând la toți zece pași un nou punct de privire, arată o varietate drăgălașă; și e pre mulțumit; dacă, după ce merge pe jos prin pulbere pân-în glezne, în primejdie a fi călcat de carete și drosce, scapă în fundul a unei mahalale, ajunge la o căsuță cunoscută unde era așteptat, își lasă galoșii la scară, întră obosit și trudit și vede că îi aduc dulceți.

— O, ce bun obicei!

Trei groaznice focuri a cercat acest oraș. S-ar fi putut face pe un plan mai nou, dar nimeni nu-și bate capul și după ideea noastră au cuvânt. Ce! să-și facă casa în linia uliții ca să nu poată dormi după prânz de duruital trăsurilor? Iașenii iubesc liniștea și acel drag far' niente din care se alcătuieste cea mai mare parte din viața lor. Osteneala i-ar omorâ.

— Pentru ce să îmblu pe jos, dacă am trăsură?

— Ce răspuns să dai la un așa bun cuvânt?

Cu toate acestea, bunul oraș începu a-și schimba toaleta și, zău! ne pare rău, căci e slut astfel îmbrăcat jumătate cu frac și jumătate cu șalvari roși, întocmai ca un unter-ofițer pe care l-am văzut la informarea miliției, încins cu sabie piste gibeaua blănită cu cacom(blana albă a unui animal ca un dihor), purtând pintenii și șapcă cu roșu.

Acum vede cineva, în locul barăcilor și a colibelor care făcea să răsară grandiosul unui palat maur, niște căsuțe de moda bourgeoise — de ne este iertat a împrumuta aceasta zicere de la francezi, de vreme ce la noi încă nu e botezată. Cinci cămăruți în care abia te poți învărti și din care una mai mărișoară poartă pomposul nume de salon; trei

stânjani cvadrați de grădină englezească cu vro șase salcâmi slabi și subțiratici ce nu sunt buni nici de foc, nici de umbră; atâta tot. Iată cum s-a degradat bietul oraș! abia unde și unde să mai vede câte un palat vechi cu beciuri boltite, cu ferestre cu gratii, cu cerdace mari, însă și acestea începură a se sulimini și a se prefăce, și seamănă cu unter-ofițerul de care am vorbit mai sus.

Într-un palat de acestea — care era într-o mahala ticnită a caria nume îl vom tăcea de frica poliției — locuia dumnealui postelnicul Andronache Zimbolici, căruia la vrâstă de patruzeci ani îi abătuse să se-nsoare.

Coconul Andronache era unul dintr-acei oameni din norocire rari, adevărați cameleoni a societății, care-și prific sufletul și portul după vreme și împregiurări. Așadar, până acum de cinci ori își schimbă hainile. Întăi, la 1812 și-a ras barba și s-a îmbrăcat europenește. Pe urmă, în vremea d. Calimah, luă iar costiumul lung. La 1821 bejănărind, îmbracă iarăși fracul și își rase și mustețile. Înturnându-se, iar luă șlicul. Apoi, la 1828, apucă din nou fracul, își lăsă favoriți mari și barbetă și puse și ochilari. Zice că nu se va mai schimba, dar putem să-l credem?

Poate că cetitorii noștri vor să știe — pentru că se găsesc oameni curiozi ce vor să le știe toate — ce făcu el patruzeci ani și se trezi așa târziu ca să se însoare? Precum întru toate, postelnicul Zimbolici era și întru aceasta nehotărât. Oare să se însoare, ori să nu se însoare? Acest gând l-a cumpănit douăzeci de ani. În sfârșit, într-una din zile, supărat pe femei că nu-i mai priimesc curtea, repeta dictonul lui favorit „Oare să mă însor, ori să nu mă însor?“, când îi veni în minte că demoazela Agapița, de curând ieșită din pension, are zestre de o mie galbeni venit pe an. „și eu am încă pe atâta, gândi postelnicul; ce bună treabă!“

Se îmbracă iute și alergă la muma junei copile, care nici știa că sunt postelnici pe lume și că gândesc la dânsa, sau mai bine zicând la zestrea ei.

Buna mumă, iubind pe fetița sa cu tot focul dragostei părintești, lucru ieșit din modă în zilele noastre, rămase încântată văzând că se înfățișează o astfel de partidă, văzând că cere pe fiică-sa un postelnic, pe dânsa fată de serdar! „Agapița mea a să fie cocoană mare“, zicea ea cu ochii muiați în lacrimi de bucurie: dar greșea în ideea sa buna femeie, căci coconul Andronache era din soiul acel amfibiu (numeros în Moldavia) care se ține mai presus de starea a doile(boieri mici) și pe care aristocrația nu-l socoate nici îl priimește între ea, adică din soiul acela căruia se poate aplica proverbul moldovenesc: nici câne, nici ogar. Postelnicul Zimbolici cunoștea proverbul din ispită, dar fiind om de duh, desprețuia aste prejudecăți fumuroase și ridicule; el știa că în acest al nostru veac de aur, aurul e boier mare, frumos și învățat. Așadar, curând se și însură. Îndată strămoșescul său palat luă o nouă formă! gratiile se scoaseră de la ferestre; odăile se zugrăviră și se mobilară cu gust. Apartamentele nevastei lui, despărțite într-un capăt ce da asupra grădinei, și așternură pe jos cu covoare. La toate unghiurile să puseră clopoțele și din ietacul postelnicesei se deschise o galerie, unde ea iubea a cultiva florile cele mai rari și mai frumoase.

Tânăra Agapița, găsind în bărbatul său un om cu maniere nobile, fără pretenții, care îi împlinea cele mai mici caprițuri de copilă, un om în sfârșit ce trecuse prin foc și prin apă, se deprinse ușor cu căsătoria, ea, care plânse o zi întreagă când auzise c-or să o mărite și care din romanțul Ameliei luase cea mai mare antipatie asupra lui Mansfeld și prin urmare asupra bărbaților.

Lumea privea pe postelnicul Zimbolici ca pe un model de bărbat și pe dânsa ca pe o minune de soție; și lumea nu greșa, deși ea rareori nu greșeste, căci el însuși se mira de fericirea sa. Se vedea curtenit, salutat, stimat mai mult decât întâi; pentru că moldavii au și acest obicei, rămas de la daci încă, a crede că un om însurat are drepturi în societate, la care un neânsurat, fie oricât de cinstit, nu poate nicicum pretinde.

Șase luni trecuseră de când gusta postelnicul această ticinată fericire căsătorească. Sosi toamna și, nu știu cum, cu dânsa veni și sațiul în casa lui. Serile i se păreau pre lungi, mai ales acele petrecute la teatru, unde cele mai adese vedea bărbați înșelați. Pellier (actor comic la teatru francez de la Iași) îi părea măscărici când glumele sale făcea pe femeia lui să răză. Cu totul deosebit de aceea ce era întâi: „Pesemne, gândea, sunt foarte nătărăi bărbații în Franța și femeile desfrânate. Norocire că noi mai avem încă mult pană să ajungem la acest grad de civilizație“.

Într-o seară, juca vist cu câțiva tineri de curând însurați ca și el. După opt robere în vremea cărora se păzise o adâncă tăcere:

— Zău, zisă unul azvârlind cărțile, de când m-am însurat joc numai vist și nu mai scump de un leu fisa; însă, adevărul vă mărturisesc, nu mă pot opri de a blăstema pe englezi și petrecerea lor. Ce joc monoton! nu-ți face cel mai mic tic-tac. Să trăiască bancul farao!

— Taci, zise altul, nu e de cuviința unui om căsătorit a lăuda astă dezbrăcătoare și rușinoasă patimă. Eu am uitat și paroli și setleva. Zi, mai bine. să trăiască căsătoria!

— Hura! strigară toți. Adusesă ceai și ciubuce.

— Ce socotiți? zise gazda. Păi eu sunt de idee să facem ponci precum odinioară, știți când...

— Nu mai pomeni, curmă al patrule; nici voi să mai aud vorbind de acele ceasuri pierdute. Să trăiască căsătoria! și nerod acel ce laudă holteiia, purgatoriul acest mârșav unde își riscă cineva punga, cinstea și viața... Dar propunerea pentru ponci se primește în con-glăsuire. Samuvarul clocotea. Ceaiul vărsat prin pahare luă o văpsea purpurie, amestecându-se cu rumul de Giamaica. Toți sorbeau astă iscusită băutură — care face nu mai puțină cinste aflătorului ei decât aflătorului tipografiei și a corăbieriei cu abur — laudând plăcerile însurăciunei cu entuziasm, dar fără foc și pentru ca să dea o ațătare mai vie acestor laude silite, defăimau din mult în mai mult petrecerile holteiiei, a căroră însă aducere-aminte le aprindea fețele și îi făcea să râză cu hohot.

— Cât jălesc vremea pierdută, zicea cel mai vechi însurat dintre ei, îmi pare că trăiesc numai de când m-am căsătorit. Numai de atunci mă pot socoti fericit. Zilele mele trec ca niște vise încântătoare. În toată dimineața, copilăia noastră vine de ne deșteaptă. Privindu-o ne simțim revîind în ea. Când sunt silit să ies de acasă, nu știu cum să mă întorc mai degrabă. E de prisos a vă descrie ce înger este Zefrița. știți cât e de frumoasă; știți ce plătește într-o adunare; știți de se mai poate afla alta să facă solo mai bine la un contradanț.

— Natalia mea, zise altul, este muzicantă din cap până în picioare. Sonatele lui Beethoven, fantaziile lui Haydn, caprițurile lui Paganini pentru ea sunt o jucărie. Când se pune la piano, pare că geniul muzicii o însuflă. Fiori te cuprind, tremuri, plângi, ții ascultându-o și te socoți transportat într-un rai sau într-o sferă locuită de sirene. Dacă cândva vrun nor mîhnicios mă posomorăște. un allegro vivace mă înveselește. Dacă idei politicești mă tur-

bură, un andante grazioso mă liniștește, dacă vrun cuget de gelozie mă necăjaște, un adagio sostenuto mă face să-mi cunosc amăgirea și să vărs lacrimi de căință, într-un cuvânt, femeia asta este o ființă lăsată înadins de bunul Dumnezeu pentru fericirea mea. Pentru hatârul ei învăț flautul; pentru hatârul ei învăț a cânta, căci am uitat să vă spun că cântă ca o Malibran. Acum putem cânta împreună frumosul duet a lui Mozart între Giovanni și Dona Anna.

— Cât pentru mine, reluă al treile, mărturisesc că n-am gândit niciodată că sfânta poezie va veni să se sălășuiască în casa mea. Soția mea e păgână ca Lord Byron și poetă ca George Sand. Autorul ei favorit este Victor Hugo; o cheamă Adalgița. Cum vă pare! A? poate-se mai frumos nume? Poeziile ei, când vor ieși la lumină — căci am gând să le tipăresc — credeți-mă, au să facă o mare revoluție în republica literaturii românești. Ascultați versurile ce a făcut ieri à la manière de Victor Hugo: Cuprinsă de un trist necaz Az, Priveam amurgu-ntunecat. Cat. Și văd că dintr-un nour des Es, Multime de draci firoși, Roși. Toți se pun împregiurul meu! Eu, Ce-o să știu face de acum? Cum, De-aici să pot al meu să scap Cap Ș.c.l. Vad că vă minunați, dar să vedeți încă altele. Când o ascult, mă simt așa de prost pe lângă dânsa, încât mă mir cum de mi-a făcut cinste să mă ia de bărbat. Serile adormim întru cetirea vreunui romanț nou care face să ți să suie părul în vârful capului, sau a vreunei povești a lui Hoffmann ce te împle de fiori la lumina cea sarbădă a lampei. Așa uimiți, cuprinși, ne lipim strâns unul de altul și...

— Celelalte, strigă gazda ieșind din răbdare întru auzul atâtor laude. Nevasta mea, prieteni, n-are pretenție a se numi nici Staël, nici Sontag, nici Taglioni. Ea este o ceară moale pe care o întorc cum mi-e voia; nevinovată ca

un pui de turturea. știe numai să mă iubească; atâta știe, atâta vrea să știe. Atât de puțină idee are de ademenirile lumii, încât mă tem să nu mă-ntrebe într-o zi

Si les enfants qu'on fait se faisaient par l'oreille.

Râdeți, domnilor, pentru că nu aveți cercarea mea. Treizeci și doi ani am — tăgăduia opt — și mi se pare că am avut vreme să cunosc o mare parte din diplomația cochetăriei. Talentele sunt bune, dar eu sunt de e idee — care însă poate fi greșită — că o femeie măritată n-ar trebui să fie prea artistă. A mea iubește frumusețile naturei nu ale meșteșugului. Romanțuri nu cetește. I-am făcut o mică bibliotecă de cărți moralicești. Toată dragostea ei sunt eu; toată mulțămirea, florile, în toată dimineața, după ce caută trebile gospodăriei, iasă în galeria de lângă ietacul său, unde privindu-și florile, cetește pe Emile a lui Rousseau. Dumneavoastră ați făcut niște frumoase portreturi despre soțiile dv., dar — să nu bănuți — îmi par cam măgulite. Eu nu spui, eu arăt și voi să vă încredințez prin însăși vederea. Veniți după mine; Agapița nu știe că sunt acasă. Veniți!

Toți bărbații s-au grăbit a urma pe postelnicul Zimbo-lici, nerăbdători de a vedea și a judeca fericirea lui.

În vârful degetelor, cătinel, țiindu-și răsufnul, au trecut prin un șir de odăi, toate întunecate, până ce au ajuns ia o ușă cu geamuri, preste care era o subțire perdea. Gatzda zâmbind o rădică, dându-se cu politeță în laturi ca să lasă pe oaspeți să privească, încât toți au putut vedea pe tânăra nevasta, într-un larg capot alb, cu părul lăsat pe spate, lăsată pe o sofa, cu capul răzămat pe umărul unui frumos tânăr ce o ținea strâns îmbrățoșată... Buzele lor se atingeau.

Gingașa postelniceasă! sărmana femeie! ea se afla în-

tr-unul din aceste momente rari în cursul scurtei noastre vieți, când te simți învins de plăcere, înimicit de desfătare, când visezi treaz, când fericirea amorțește oricare alte simțiri ale noastre, Deslipind prin un suspin buzele sale de ale tânărului amorez, înturnă ochii și zări acele patru capete spăriate, acei opt ochi holbați ce o priveau. țipetul ei îngrozi amorul. Tânărul se sculă, sări în grădină și se făcu nevăzut.

Postelnicul lăsă să cadă perdeaua pe care păn-atunci sta încremenită mâna lui. Se uită la oaspeții săi și oaspeții săi la dânsul: vru să le zâmbească, dar simți că se strâmbă. îi petrecu până la scară, unde se despărțiră fără să-și zică un cuvânt făr-a se mai uita unul la altul. Toți alergară pe acasă cu părul zburlit, cu grija în suflet, cu groaza în inimă, gândind la scena ce văzuseră și temându-se să nu găsească asemenea priveliști pe acasă-le.

Spun că coconul Andronache s-a închis în cabinetul său, unde după ce mult trăsni, plesni, blăstemând gândul ce-l lovise să se însoare ca să-și pearză liniștea, în desepera sa apucă un pistol, îl încarcă și apoi se puse pe gânduri, privind unealta ucigașă; în sfârșit slobozi — un bohot de râs azvârlind arma și zicând:

— Au mai pătit-o și alții !

Post-scriptum Dacă cineva are curiozitate să afle ce s-a mai urmat după cele arătate mai sus, îi vom spune că Agapița, după mai multe muștrări ce priimi de la soțul său și mai multe făgăduinți ce îi dete, nu știu cum se întâmplă de căzu iar în ispită. După a treia și a patra recidivă, onorabila dicasterie(tribunal bisericesc) îi despărți, și coconul Andronache se duse în voiaj ca să-și uite tribulațiile conjugale, trimițând fostei sale soții, în ajunul plecării, o frumoasă ediție a întâmplărilor lui Telemah; însă noua Ca-

lipso se mângâi lesne de purcederea lui Zimbolici. Ea găsi că păcatul este plăcut, și că are vreme să se pocăiască; de aceea nici voi a înlocui pre postelnicul, deși mulți aspiranți la zestrea sa îi făgăduiau că ochi au și nu vor vedea, urechi au și nu vor auzi.

Curier de ambe sexe, nr. 11, 1837

Toderică

„Eu nu sunt de când povestele; sunt de când se potcovea puricele cu nouăzeci și nouă ocă fer la un picior și tot îi părea că-i ușor” ș.c.l.

Prologul povestelor

Pe când trăia Statu-Palmă, Barbă-Cot și în Academia din Podul Iloaei da lecții vestiții dascali Păcală și Pepele, era în Iași un tânăr boierinaș cu numele Toderică, frumos și bun la inimă, dar desfrânat cât se poate, pentru că-i era dragi cărțile, vinul și femeile. Nu se spovedise de când era și se ducea la biserică numai ca să vadă pe cele frumoșele. Iată dar s-a întâmplat că Toderică, după ce sărăci în cărți pe doisprezece coconași, carii de desperație se făcură voinici de codru și muriră cu cinste în iarmaroc, prăpădi și el, cât ai bate în palme, tot ce câștigase și moștenirea de la tată-său pe deasupra, afară de o mică răzeșie în ținutul Herții, unde se duse să-și ascundă păcatele și ticăloșia. Trei ani erau acum de când trăia în singurătate, ziua împlând la vânat și seara jucând stos cu vataul lui și făcând pasians, când într-una din zile, de abia intrase acasă cu torba plină, căci avusese noroc în ziua aceea, iată că Domnul nostru împreună cu sfinții apostoli au venit și, bătând la ușă, l-au întrebat de-i bucu-

ros de oaspeți. Toderică, care, precum am spus, era bun la inimă, se bucură că-i veni ră musafiri tocmai când avea cu ce să-i ospăteze; și așa îndată-i pofți în casă și porunci de masă, rugându-se de iertare, dacă nu-i va putea ospăta cum se cuvine unor persoane ca dumnealor, fiindu-i fără veste vizita dumilorsale.

Domnul nostru, râzând de minciuna lui Toderică:

— Ne vom mulțămii cu ceea ce ai, i-au zis, numai bucatele să fie gata mai devreme, pentru că dumisale îi este a mânca, au adaos arătând pe Sf. Petru.

Toderică îndată puse să gătească demâncatul și, vrând să cinstească pre oaspeții săi cu ceva mai mult decât cu vânat, văzându-i mai vârtos că-s cam mulți, zise vatabului să taie un ied ce-i mai rămăsese și să-l facă friptură.

Gătindu-se bucatele, compania s-au pus la masă. Toderică se mîhnea că n-are vin mai bun ca să cinstească pre oaspeții săi:

— Domnilor, zise, îmi pare rău că nu mi-au venit încă buțele cu vin de la viile din jos.

Domnul nostru se zâmbii pe sub musteți de minciuna ce cârpise Toderică și, gustând vinul:

— Nu-mi spui că vrei să ne amăgești? i-au zis, vinul dumitale este foarte bun. Întreabă și pe dumnealui care cunoaște, adăogi arătând pe Sf. Petru.

Apostolul, sugând un pahar, strigă că încă de la nunta din Cana nu băuse așa vin minunat și pofți pe gazdă să-l cerce. Toderică, care toate aceste le lua de complimente, își împlu paharul, dar rămase cu gura căscată, când se încredință că cu adevărat asemenea vin nu băuse de când era. Cunoscând deci din minunea aceasta și din vorba apostolului înfățișarea mântuitorului, se sculă îndată de la masă ca un nevrednic de a mânca în asemenea companie

sfântă, dar Domnul îi porunci să şadă la masă şi trebui să asculte.

După ce au mântuit de mâncat friptura, Domnul nostru s-au dus cu apostolii în odaia ce li se gătise; iar Toderică, rămâind singur a jucat stos după obicei cu vatavul, bând ce mai rămăsese din vinul cel blagoslovit, a făcut pasians şi apoi s-a culcat.

A doua zi, sfinţii călători adunându-se în tindă împreună cu gazda, Domnul nostru au zis lui Toderică:

— Suntem pre-mulţămiţi de priimirea ce ne-ai făcut şi vrem să-ţi răsplătim. Drept aceea, cere-ne trei lucruri oricare vrei şi ţi le vom da, căci toată puterea avem în cer, pe pământ şi în iad.

Atunci Toderică, scoţând din buzunar cărţile ce le purta totdeauna cu el:

— Doamne, zise, fă să câştig de câte ori voi juca cu cărţile aceste.

— Bine, răspunde mântuitorul.

Sf. Petru, care era lângă Toderică, i-au zis încet:

— Nebunit-ai, păcătosule? Cere viaţa de veci şi iertarea fărdelezelor tale!

— Nu-mi prea bat capul de aceasta, zise Toderică.

— Mai ai încă două lucruri de cerut, zise Domnul nostru.

— Doamne, urmă gazda, fiindcă eşti aşa de bunişor, fă, mă rog, ca cine se va sui în părul acest care umbreşte uşa mea, să nu se poată coborî de n-oi vrea eu.

— Fie aşa! a zis Domnul.

Auzindu-l sf. apostol Petru nu-l mai putu răbda, deci ghiontindu-l cât ce putu cu cotul:

— Păcătos nătâng şi îndărăpnic, i-a zis, au nu te temi

de iadul ce este gătit pentru nelegiuirile tale? Cere, zicu-ți, la stăpânul un loc în sfântul său rai; mai ai încă un lucru...

— Te poftesc, dă-mi pace și-ți caută de treaba d-tale, îi răspunse Toderică fugând de lângă apostol; și Domnul nostru, întrebându-l care este a treia a lui cerere:

— Aș vrea, zise, ca cine se va pune pe scăuieșul ist de lângă gura cuptorului să nu se poată scula până n-oi vrea eu.

— Amin! zise mântuitorul și, lăsându-i ziua bună, se duse cu apostolii.

N-apucase încă bine cel de pre urmă apostol să pășească pragul și Toderică, vrând să cerce puterea cărților, chemă pre vatavul și se puse la jucat stos. Îi bătu toate cărțile de-a rândul. Deci, nemairămâindu-i îndoială, se sui într-o căruță de poștă și, ajungând la Iași, trase la cel mai bun birt, unde năimi cele mai frumoase odăi. Îndată ce vestea sosirii lui s-a împrăștiat, toți tovarășii birbantariilor lui au alergat să-l vadă.

— Gândeam că te-ai prăpădit, i-a zis Andronache Zimbolici; auzisem că te-ai făcut sihastru.

— Așa este, răspunse Toderică.

— Ce dracu ai făcut de trei ani de când nu te vezi?

— Am petrecut cu postul și cu rugăciunea, fraților! Și iată *molitfele* mele, adaose, scoțând din buzunar cărțile.

Toți au buhnit de râs de răspunsul acesta și toți au rămas cu ideea că Toderică și-a îndreptat starea în țări străine, unde, cum se vede, găsisse niscaiva jucători mai proști decât acei carii veniseră să-l vadă și carii se uscau de dor să-l pungească ca mai nainte. Unii acum se și așezau la o masă de joc, dar Toderică îi pofti întâi să guste ceva și așa trecură în sală, unde din porunca lui se gătise un ospăț minunat.

Masa aceasta au fost mai veselă decât cina apostolilor, macar că vin străin avea numai Tokai și de Rin, care se jura Regensburg pe sufletul răposatei sale soții , că vinea chiar din vilele prințului Metternich, iar de loc era niște Odobesc vechi de zile și niște Cotnar uitat de vro duzină de ani, într-un poloboc din pivniță.

Până a nu sosi oaspeții săi, Toderică se îngrijise de a mai avea un joc de cărți asemenea cu cele blagoslovite, pentru ca să le poată lua în locul celorlalte când va cere trebuința și, dând două-trei cărți după ce va bate opt-nouă, să depărteze tot prepusul de la pontatorii săi. Pusese unele în dreapta și altele în stânga.

După ce au mâncat toți, s-au pus împregiurul unei mese și Toderică scoase întâi cărțile cele proaste; dar, văzând că hojma pierde, porunci s-aducă vutcă și, în vreme ce ceilalți bea în sănătatea Elencilor și a Catincilor, Toderică ascunse cărțile cele proaste și puse în loc pre cele blagoslovite. Nemaicautând la jocul său, fiind sigur c-a să câștige, începu a lua seama pontatorilor săi și îi văzu Nu se va părea un paradox, dacă va judeca cineva că Regensburg de atunci a putut fi tot acel de astăzi după vestitul sistem a metempsicozii lui Pitagor.

că îmblau cu furat și cu *șulerie*. Putea deci să le scurgă în cuget curat toate paralele, pentru că ei îl sărăciseră pre dânsul! și acum vedea că i-au fost luat banii prin înșălăciune și tâlhărie, iar nu doar că știau juca mai bine sau avuseseră noroc! Știindu-se pre sine cinstit și fiind încredințat că are să câștige și să-și răzbune, simți nu puțină bucurie; aducându-și însă aminte de vremea trecută și de cei doisprezece coconași pre care îi sărăcise și gândind că poate numai aceia au jucat cinstit, s-a căit că el a fost pricina pieirii lor; o ceață i-a acoperit razele de voie

bună ce i se vedeau în față și a oftat bătând toate cărțile pontatorilor săi.

În scurt, în seara dintâi, Toderică a potrivit să câștige numai atâta cât să plătească masa și chiria odăilor pe o lună. Tovarășii săi, cu buzele îmflate, au făgăduit să vie a doua zi.

A doua zi și în zilele următoare, Toderică a câștigat o avere strașnică. Îndată s-a mutat de la tractir într-un palat mare, unde, din vreme în vreme, da baluri strălucite. Cele mai de soi cocoane se sfădeau pentru-o singură ochire a lui; la masă avea totdeauna cele mai bune vinațe și casa lui era capiștea desfătărilor.

După ce a petrecut un an de zile, jucând cu chibzuială și slujindu-se când cu cărțile cele blagoslovite, când cu celelalte, a hotărât să-și răzbune cum se cade, pungind pre cei mai mari boieri. Pentru acest sfârșit, prefăcând în juvaieruri cea mai mare parte din banii săi, i-a poftit a doua zi după Sfântul Gheorghe la un bal mare, care avea să se sfârșească cu un banc de cele mai zarife.

Acei ce n-aveau bani au luat cu dobândă de la jidovi; ceilalți au adus câștigurile moșiiilor ce le priimiseră de cu seară și tot ce mai aveau; Toderică i-a ras pre toți și peste noapte s-a făcut nevăzut cu aurul și cu juvaierurile.

De atunci a hotărât să nu joace cu cărțile cele blagoslovite, decât cu jucătorii carii jucau necinstit, simțindu-se îndestul de tare ca să-și deie piept cu ceilalți. A îmblat prin toate orașele pământului, câștigând pretutindeni și cheltuind pe orice găsea pe placul său. Cu toate aceste, aducere-aminte a celor doisprezece coconași îl supăra neîncetat și îi învenina toate plăcerile.

Într-una din zile, hotărî ori să-i scape din muncă, ori să se piardă și el cu ei.

Puind acest gând, a purces să se ducă la iad c-un toiag în mână și c-un sac d-a spinare. Sosind la Târgul-Ocnii, s-a coborât într-o ocnă părăsită, care i-o arătase o babă vrăjitoare, și s-a dus, s-a dus, s-a tot dus pe sub pământ, până a ajuns la poarta iadului.

— Cine ești tu? îl întrebă împăratul adâncului, după ce-l aduse înaintea lui.

— Eu sunt Toderică, jucătorul de cărți.

— Ce dracu cauți aice?

— Cinstite Scaraoțchi! zise Toderică, de socoți că este vrednic cel întâi jucător de pe pământ să joace cu tine cărți, iată îți fac o propunere. Să jucăm amândoi, și pentru toată cartea ce-ți voi bate, să am voie a-mi alege câte un suflet din împărăția ta și a-l lua cu mine. Una macar de-mi vei bate tu, să-mi iei sufletul și să fie al tău în vecii vecilor.

Întru auzul cuvintelor acestora, Scaraoțchi trânti un hohot de râs de se cutremurară păreții tartarului și se spăriră toți dracii. Apoi, întorcându-se către Toderică:

— Pesemne n-ai femeie și copii? îl întrebă.

— Pas și bețe, răspunse Toderică, dar las-vorba. Spune, joci ori ba?

— Bucuros, zise Scaraoțchi suflecându-și mânicile, și ceru masă și cărți.

Pe loc un drăcușor mititel și frumușel ce împlinea slujba de jochei (ciocoi) pregăti toate cele trebuitoare.

— Ce vrei, stos sau banc? întrebă Toderică.

— Stos, răspunse stăpânitorul tartarului; știu că la banc se încap multe șulerii.

S-au pus la joc.

Toderică, bătând cartea dintâi, a cerut sufletul lui Ștefănică Gândul (unul din cei doisprezece pe care voia să-i scape)

și priimindu-l, l-a pus în sac; asemenea și pe al doile și al treile până la doisprezece, și luând sufletele le-a pus toate în sac.

— Dacă întunecata voastră strălucire, a zis Toderică, voiește să mai urmăim jocul, eu sunt gata.

— Prea bine, răspunse Scaraoțchi, care vărsa sudori de necaz; dar aici este nu știu ce miros greu, ien să ieșim puțin pân-afară.

Asta era numai ca să scape de Toderică, căci cum a pășit el pragul cu sacul de-a umere, Scaraoțchi a și strigat să puie zăvoarele și râtezele și lăcățile.

Rămâind afară, Toderică băgă mâna în buzunar și, ca un poznaș ce era, scoase un condei de credă, care-i slujea la cărți și subț inscripția vestită:

“Lasciate ogni speranza voi ch’entrate”

însemnă pe grozavele acele porți de aramă, o mare cruce, așa:

37_Fides_symbol.svg

(Șese luni de zile, până ce creda se roase de cotleala aramii, iadul rămase încuiat. Nu putu înghiți nici un suflet, și hămesii de foame, dracii abia suflau. Pagubă că Toderică n-a avut la el o daltă în loc de credă, ca să poată săpa mântuitorul semn!)

Purcegând de la iad, Toderică a mers, a mers, a tot mers până a ieșit în lume și a ajuns în patria sa, plin de bucurie că a venit de hac lui Scaraoțchi și a mântuit sufletele coconașilor ce se munceau din pricina lui.

După trecerea de patruzeci ani (Toderică era acum de șeptezeci), Moartea a intrat la dânsul într-o zi și l-a înștiințat că, fiindcă i-a sosit ceasul, dumneai a venit să-l ieie, și că să se gătească.

— Sunt gata, a răspuns bătrânul, dar te rog o, Moarte, fă-mi un bine pân-a nu mă lua; dă-mi o pară din copacul care este la uşă, ca să-mi răcoresc arsura gâtlejului. Fă-mi această mică plăcere şi voi muri mulţămît.

— Dacă-i vorba numai pentru atâta, a zis Moartea, bucuroasă. Şi se sui în păr ca să culeagă o pară, dar când vru să se coboare, nu putu nicidecum, pentru că Toderică așa voia.

— Ah! Toderică, m-ai înşălat! strigă. Văd că sunt în puterea ta. Dă-mi drumul, şi Ț-oi mai da zece ani de viață.

— Zece ani! Mare treabă! zise Toderică; de n-ai poftă să putrezești în copac, drăguță, trebui să fii mai darnică.

— Ț-oi da douăzeci.

— Mă iei în răs.

— Ț-oi da treizeci.

— Încă mai ai mult pân-m-îi ajunge cu târgul.

— Ce pârda! Vrei să trăiești o sută de ani?

— Tocmai acum ai nimerit, iubito.

— Toderică, n-ai minte.

— Poate; dar mi-e drag a trăi.

— Fie o sută de ani, zise Moartea.

Îndată putu să se coboare și, luându-și rămas bun de la omul nostru, se duse cu coasa de-a umere.

Cum purcase ea, Toderică se trezi desăvârșit sănătos și începu o nouă viață, având puterea juneții și cercarea bătrâneții. Tot ce am putut afla de traiul lui acesta, este că a urmat ca și întâi a-și împlini toate poftele și mai ales cele trupești, făcând bine când găsea prilej, dar fără să gândească la mântuirea sufletului său, ca și mai înainte.

Sfârșindu-se acei o sută ani, Moartea a venit iarăși:

— Gata ești? l-a întrebat.

— Am trimis să-mi cheme duhovnicul, răspunse Toderică; pune-te pe cel scăuieș lângă vatră, până ce va veni. Aștept numai să mă spovedesc și apoi să intru în noianul vecinicii.

Moartea, ca o bună și îngăduitoare persoană, se puse pe scăuieș și așteptă un ceas să vie preotul. Dar văzând atâta zăbavă, zise gazdei:

— Moșnege, nu ți-ai putut căuta de suflet de un veac de când nu ne-am întâlnit?

— Zău! n-aveam numai acea grijă, răspunse bătrânul c-un zâmbet de luare în râs.

— Dacă ți-e vorba așa, strigă Moartea supărată de negliuirea lui, ți-oi arăta eu!

— Șuguiești? zise Toderică, văzând-o cum se silea să se coboare de pe vatră; te știu că ești bunișoară și că-mi vei mai dărui câțiva ani.

— Câțiva ani, ticălosule! (și se trudea să se deie jos de pe vatră).

— Negreșit; dar astă dată n-oi cere mult, căci m-am săturat de bătrânețe; m-oi mulțami cu patruzeci de ani.

Moartea simți că o putere nevăzută o ținea pe scăuieș precum odinioară în copac, dar de ciudă și de mânie nu voia să deie nimic.

— Știu un meșteșug să te fac blândă, zise Toderică; și îndată puse pe tăciunii ce fumegau în vatră un braț de vreascuri. Focul îndată s-a aprins și a împlut de pară și de fum într-atâta cuptorul, încât Morții îi venea să-și deie duhul.

— Valeu, valeu! a strigat, simțindu-și bătrânele oase prăjinduse; scapă-mă și fâgăduiesc să-ți dau patruzeci ani de sănătate.

Atunci Toderică i-a dat drumul și Moartea a fugit pe jumătate pârlită.

Sfârșindu-se și anii aceștia, s-a înturnat să-și ieie omul, care o aștepta la ușă c-un sac de-a spinare.

— Astă dată n-ai încotro cotigi, îi zise, dar ce ai în sacul acela?

— Sufletele a doisprezece jucători, prieteni ai mei, pre care i-am scos din iad, sunt acum vro sută cincizeci de ani.

— Vie dar și ei cu tine! zise Moartea, și apucându-l de chică, se înălță în văzduh, zbură spre apus și se vârî în ocna părăsită.

Sosind la porțile iadului, bătu de trei ori.

— Cine bate? au întrebat din năuntru.

— Toderică jucătorul, răspunse Moartea.

— Să nu cumva să deschideți! strigă Scaraoțchi, aducându-și aminte de stosul ce jucase cu el; coțcariul acela-i în stare să-mi pustiască împărăția.

Scaraoțchi nevrând să deschidă, Moartea, vrând-nevrând (căci dorea să-și răzbune) și cu mare părere de rău, a trebuit să plece spre ceruri.

— Cine ești tu? întrebă sfântul Petre pe Toderică, după ce Moartea l-a pus dinaintea porții raiului.

— Vechea voastră gazdă, răspunse el, acel care odată v-a ospătat cu vânatul său.

— Cum cutezi să te înfățișezi aice în starea ce te văd? Nu știi că ceriul este închis pentru cei ca tine? Bre! bre! bre! Tu ești bun de talpa iadului și ai încă obraz să cauți loc în rai!

— Sfinte Petre! zise Toderică, mi se pare că eu nu te-am priimit așa, când ai venit împreună cu Domnul nostru de mi-ai cerut găzduire.

— Toate aceste-s frumoase și bune, адаose apostolul cu un glas pe care voia să-l arăte aspru, deși se cunoștea că-i este milă; dar eu nu voi să-mi găsesc *beleaua* dându-ți drumul în rai fără de știre. Îngăduie până voi spune stăpânului și apoi vom vedea ce-om putea face.

Domnul nostru, înștiințându-se de venirea lui Toderică, au venit la poartă, unde el sta îngenuncheat pe prag cu sufletele sale, având șese în dreapta și șese în stânga și milostivindu-se:

— Bine, treacă pentru tine, i-au zis; dar sufletele aceste sunt drepte a iadului, mi-e nu știu cum să le priimesc.

— Doamne! zise Toderică, când am avut cinste a te priimi în casa mea, erai întovărășit de doisprezece călători și eu v-am priimit pre toți și v-am ospătat și v-am găzduit cum am putut mai bine.

— Nu-i chip de a o scoate la capăt cu omul acesta, zise Domnul nostru cu un zâmbet îndurător. Haide intrați, de vreme ce ați venit; ai noroc că m-ai găsit în "chef" bun; almintrele n-aș îngădui un lucru care poate da pildă rea.

N.B.

Povestea asta se tipări în foaia *Propășirea* mai mult ca să împle coloanele jurnalului decât ca meritând vro însemnătate literară. Cu toate aceste, nevinovata poveste servi de pretext Tartuților politici ca să închidă jurnalul și să exileze pe autor!

Sobieski și românii

Pe drumul ce duce către cetatea Neamțului, pe la sfârșitul lui septembrie 1686, se vedea o oaste mergând. După un trup de lănceri ce deschidea marșa, urmau douăsprezece tunuri mari trase de boi, apoi o ceată de ofițeri călări în fruntea cărora erau trei; unul în floarea vârstei, posomorât, gânditor, necăjit, și doi mai bătrâni. Tustrei în haine poloneze. În sfârșit venea duiumul oștei: trăsuri, bagaje, pedestrași, șleahță pospolită, amestecați, în neregulă, cu steagurile strânse, cu capul plecat, cu armele răsturnate, cu întristarea pe față și cu durerea în inimă. Nu se auzea nici surlă, nici dobă, numai tropotul cailor, și pasul oamenilor ce abia se mișcau, pentru că de zece zile caii n-au ros decât coaja copacilor, și oamenii s-au hrănit numai cu poame.

Și însă această oaste, în stare așa ticăloasă, e cea ce a îngiosit de atâte ori trufia semilunii, iar acei trei frunțași ofițeri sunt hatmanii Iablonovski și Potoțki, și cel din mijlocul lor însuși Ion Sobiețki, regele Poloniei.

Și cum să nu fie supărat și necăjit vestitul rege? El, Sobiețki, fala leșilor, eroul creștinătății, mântuitorul Vienei, să fie nevoit pentru a doua oară a da pas turcilor, a se trage dinaintea tătarilor și a moldovenilor, a-și privi oas-

tea ticăloșită de lipsa merindelor, horopsită de dușmanii carii îl urmează mișelește, fără a îndrăzni să-și deie piept fățiș cu el, și fac pradă tot ce cade, tot ce rămâne pe urmă; a nu întâmpina în drumul său decât o fioroasă pustietate!

Cum am zis, mergea încet și gânditor. Hatmanii lângă dânsul păzeau tăcere, respectând supărarea sa de care și ei se împărtășeau.

— Ce castel e acesta? întrebă Sobiețki când, rădicând capul, zări pe sprinceană dealului, înălțându-se trufașă dinaintea lui, cetățuia Neamțu. Cu bună seamă vrun cuib a tâlharilor acestor de moldoveni!

— La vreme de război, aici domnii Moldovei obicinuiesc a-și trimite averile lor, răspunse Potoțki.

— Așa! Să mergem dar să-l luăm. Oh! voi să-mi răzbun pre Cantemir care mă înșală, și mă făcu să pierd atâtea viteji!

— Eu aș zice să lăsăm cetatea aceasta, zise Iablonovski, și să ne urmăm drumul înainte. Avem tunuri de câmp, nu de asalt.

— Ba, pre numele patronului meu! nu va zice lumea că o cetate s-a arătat dinaintea lui Sobiețki fără a i se cuceri? N-avem tunuri? Vom lua-o dar cu mâinile.

— Numele măriei tale e destul tun, zise Potoțki.

Trufia polonului măgulindu-se de această groasă lingușire, fața i se însenină la ideea unei izbânzi atât de lesnicioase și îndată dete poruncă să se înșire oastea către cetate.

În cetățuie se afla optsprezece plăieși, trimiși de ispravnicul de Neamț pentru străjuire, în lipsa garnizoanei, care era la Fălcii pe lângă domnul Cantemir, unde tăbărâse armia turcească. Cu câteva ceasuri mai nainte sosise încă un tânăr plăieș, a cărui cal asudat păștea înșelat troscotul ce creștea pe lângă ziduri.

— Mai bea o dușcă, băiete, zise un bătrân de care se vedea că ascultă toți, și ne spune ce ai mai văzut la Iași?

— Ce să văd, tată? Blăstămăție! Târgul îi în jac. Leșii pradă și dezbracă pe bieții oameni.

— Ș-apoi zic că-s creștini!

— Creștini! au prădat bisericile și monăstirile de odoare. Nu știți încă? S-au dus să ieie pe sfânta de la Triisfetitele. Moaștele sf. Paraschevii de la Epivata, aduse cu cheltuiala domnului Vasile-vodă.

— Doamne ferește! ziseră plăieșii făcându-și cruce.

— Așa, urmă tânărul, eram acolo când au mers să ieie racla sfintei, dar călugărul, simțind, au închis poarta, și n-au vrut să deschidă; atunce...

— Pui de om, călugărul! strigară ascultătorii.

— Atunce craiul lor au poroncit s-aducă tunurile ca să spargă porțile, dar mai întâi au trimis răspuns călugărului, care ședea în clopotniță, să deschidă, ori face monăstirea praf și pulbere.

— Auzit-ați acolo litfa cea păgână! Și ce au făcut popa?

— El au răspuns că nu se aștepta s-audă așa vorbă de la un împărat care se zice creștin, și că măria sa îi mare și puternic, poate să facă ceea ce zice, dacă nu se teme nici de Dumnezeu, nici de sfinții lui, dar el nu deschide poarta, ci s-a îngropa sub zidurile bisericii și apoi lumea va judeca între dânsul, atât de slab, și între măria sa atât de tare. Auzind aceste, leahul s-au făcut foc de mânie și dasă acum poroncă să împușce, când unul din hatmanii lui i-au zis nu știu ce. Cum îmi spunea oamenii, i-au zis că nu se cade să facă așa lucru, să strice casa Domnului și altele multe. Îndestul că l-au înduplecat să deie pace bisericii.

— Și ce fac acum leșii la Iași?

— Este o săptămână de când s-au dus, după ce au văzut că nu mai au merinde pentru oști, și au purces pe Bahlui în sus, gândind c-or găsi de toate; dar acolo să vedeți. Vodă, din lagărul turcilor, cum au auzit de aceasta, au și pornit după dânșii un mârzac c-o mulțime de tătari și vro cinci steaguri de moldoveni, iar mai întâi au trimis pe loc pre capitanul Turculeț c-o strajă de călăreți care, apucând înainte, au scos toți oamenii de prin sate, au dat pojar fânului și fânațelor, au ascuns prin gropi grâul și orzul, și dușmanul au găsit tot pustiu în drumul său, încât, adunându-se la Cotnar, nu găsea să mănânce decât poamele copacilor; ba încă au pus prin bălți și niște ierburi veninoase de care cum bea, crăpa; și vai de capul lor! piereau cu sutele și ei și caii, iar care rămânea pe urmă cădea în mâinile moldovenilor, carii, fără mai multă judecată, ori îl spânzura, ori îl înțepa.

— Osânda sfintei Paraschevii! zise bătrânul. Dar tu cum le-ai aflat aceste toate?

— Eu — știți că m-ați trimis la Iași să văd ce mai este. După ce s-au dus leșii, m-am luat cât colea pe urma lor până la Cotnar, unde m-am întâlnit cu capitanul Turculeț, care mi le-au spus; ș-apoi, după ce am văzut că dușmanii și-au luat drumul spre țara lor, am apucat de-a dreptul piste codri... Dar oare ce buciună străjerul?

— Fă-i semn să se coboare de pe zid, și să vie încoace.

Nu trecu mult și plăieșul de strajă viind, spuse că o oaste mare se apropie de cetate.

Îndată toți alergică pe ziduri.

— Leșii sunt! strigă tânărul ce venise de curând și pre care l-am auzit vorbind; și-au schimbat drumul, și vin aici...

— La porți, flăcăi! zise bătrânul. Încuieteți-le și grămădiți

bolovanii pe ziduri. Așezați-vă toți pe la metereze. Să nu zică leahul c-au intrat într-o cetate românească, ca într-o țarină pustie.

— Dar noi suntem numai nouăsprezece și asta-i o oaste întreagă, observă unul; cum se ...

— Taci, mucosule! îl curmă bătrânul. Te temi că-i pieri! Mare pagubă! un mișel mai puțin.

Vânătorul astfel înfruntat se trase rușinat și se sui pe ziduri.

În vremea aceasta, oastea se apropiase. Regele trimise un ofițer ca să vorbească cu cei din cetate.

Solul veni la poartă. Bătrânul îl salută de pe zid.

— Bine ai venit, domnule, ce poștești de la noi?

— Măria-sa regele Poloniei, mare ducă de Lituania ș.c.l.(urma titlurile), vă face cunoscut că să vă închinați și să-i cuceriti cetatea împreună cu toate averile și merindele; atunci garnizoana va fi slobodă a ieși cu arme și bagaje, fără a i se face nimică, iar cutezând a se împotrivi, cetatea se va cotropi, și garnizoana se va trece subț ascuțitul sabiei.

— Du răspuns măriei sale, zise bătrânul, că laude și îngroziri de aste am mai auzit noi, și tot nu ne-am spăriet. Mai bine măria sa și-ar căuta de drum și ar da pace unor oameni care nu i-au făcut nimică. Cetatea n-avem gând să i-o dăm cu una, cu două, macar că nu sunt în ea nici averi, nici merinde. Tot ce-i putem da este plumbul din pușce, pre care i-l vom trimite noi de pe ziduri, fără să se mai ostenească să vie înuntru.

— Plecați-vă, zise trimisul, și nu vă puneți capul în primejdie.

— Nu purta grija de capul nostru, domnule. Gândiți mai bine la al vostru.

— Încă o dată vă întreb, vă închinați ori ba?

— Ba.

Parlamentarul se duse.

Asaltul începu. Tunurile așezate pe scaune de lemn băteau neconținut cetatea. Plăieșii răspundeau cu gloanțe care nu făceau greș. Fieștecare împușcătură obora câte unul din vrăjmași, și mai ales din ofițeri, asupra cărora erau țintite flintele lor. Leșii piereau fără a face spor.

În ziua dintâi, doi vânători pieriră. A doua zi și a treia zi mai căzură cinci și se răniră doi. A patra zi căzu împușcat însuși comandantul artileriei leșești, dar mai pieriră trei din moldoveni. Numărul bravilor scădea pe toată ziua. Seara, adunându-se pe lângă foc, văzură că au sfârșit și munițiile și merindele.

— Ce este de făcut, tată? întrebă tânărul vânător pe bătrânul, care, rănit la un picior, sta întins pe o laviță.

— Câți au pierit d-ai noștri?

— Zece.

— Și nu mai avem nici praf, nici merinde?

— Nu.

— Dacă-i așa, apoi mâini dimineață, urcă-te pe poartă și leagă în vârful săneții un ștergar alb; spune că închinăm cetatea, cu tocmală să ne lesă slobozi să ieșim și să ne ducem unde vom voi.

Așa se urmă. Leșii primiră toate condițiile cerute. Oastea se înșiră în două rânduri, lăsând prin mijlocul ei loc ca să treacă garnizoana, și poarta se deschise.

Atunci, în loc de o strajă numeroasă, se văzură ieșind șese oameni, din care trei duceau pe umerele lor pe alți trei ce erau răniți.

— Ce este aceasta? strigă Sobiețki răpezindu-se calare

înaintea lor. Ce sunteți voi?

— Străjerii din cetate, răspunse bătrânul rănit, din spatele fiului său.

— Cum! atâta sunteți?

— Zece din noi au pierit din mila măriei tale.

— Voi ați cutezat a vă împotrivi mie și a-mi omorî atâta viteji? zise regele. O, asta nu se va trece așa! urmă turbat de mânie; trebui o pildă pentru cei asemenea vouă, și pilda va fi groaznică și vrednică de faptă. Nu meritați a muri de sabie, ci de ștreang. — Spânzurați-i!

Pe loc ostașii încungiurară pre plăieși, carii, depuind jos răniții, își făcură semnul crucii și, răzămându-se pe sănețe, se uitau cu nepăsare la pregătirile ce se făceau pentru moartea lor. Ofițerii priveau cu înduioșare această scenă.

— Fie-mi iertat, sire, zise atunci Iablonovski, apropiindu-se cu respect de regele care ședea posomorât și mânios, a arăta măriei tale că acești viteji n-au făcut decât datoria lor, datorie patriotică și vrednică de toată lauda, și că au avut norocirea a câștiga făgăduința marelui Soviețki că vor fi slobozi și nesupărați.

— Îți mulțămesc, vrednice al meu tovarăș de arme, zise Soviețki ca deșteptat din somn, îți mulțămesc că m-ai oprit de a face o faptă defăimată. Ai cuvânt; oamenii aceștii s-au purtat vitejește. Să li se deie fiecăruia câte cincizeci de zloți. Apoi, întornându-se către români: Voinicilor, zise, sunteți slobozi, mergeți în pace și spuneți copiilor și fraților voștri că ați avut cinstea a vă împotrivi cinci zile regelui de Polonia.

Îndată se făcu loc moldovenilor, carii, luându-și răniții, se îndreptară către munți, în vreme ce oastea se cobora încet la vale; iar cetatea cu porțile deschise, purtând pe zi-

durile sale urmele bombelor dușmănești, rămase singură
pe culmea înverzită, ca un mare schelet de uriaș.

Regele Poloniei și Domnul Moldaviei

Carol XII, regele svezilor, adusese spaimă în tot nordul Europei; dar nebuneasca lui sumeție se sfârmă în sfârșit de statornica cumpănire a lui Petru I, împăratul Rusiei, și acest june rege, pierzând sub Pultava rodul tuturor trecute-lor sale biruinți, abia scăpase rănit în Moldavia la Tighine (Bender).

Nenorocirea lui Carol aduse însă și căderea regelui Stanislav, pre care el îl suise pe tronul Poloniei, de unde coborâse pre August Electorul de Saxonia. Dar trebui să dăm mai întâi o lămurire despre acest rege polon.

Carol văzuse pre palatinul Stanislav Leșcinski când îi fusese trimis deputat de confederația Varsaviei. Junele palatin plăcu cuceritorului sved. El avea o fizionomie norocită, era franc, brav, deprins cu ostenelele și iubit de vasalii săi. Regele svezilor cunoscându-l, zise: „Omul acesta îmi va fi purure prieten”, și în gura lui Carol aceste vorbe însemnau: Omul acesta va fi rege. Curând după aceasta, se porunci Adunării să-l aleagă rege. Cardinalul primat se împotriva.

— Ce-i lipsește lui Leșcinski? îl întrebă regele sved.

— Sire, e prea june...

— E de vrâsta mea, îl curmă Carol posomorându-se; și

bietul cardinal ieși, se duse acasă și, nu după mult, muri de necaz și de rușine că zisese o dobitocie.

La 4 octomvrie 1705, Stanislav Leșcinski și soția sa Carlota Opalinska se încoronară și se proclamară rege și regină Poloniei.

Carol însă biruindu-se, căzu puterea ce sprijinea pre Stanislav. Mai multe partide se ridicară și August reîntrând în Polonia, leșii se uniră cu el, iar Stanislav se trase în Pomerania cu o mică gvardeie ce avea. De acolo sub numele unui francez maior în oastea svedă ce-l chema Haran, întovărășit de baronul Sparre — care a fost mai apoi ambasador în Englitera și în Franța — și de un colonel, plecă pe ascuns într-o noapte spre a merge ca să se întâlnească cu regele sved.

Întâmpinând mai multe necaze și primejdii în calea lor, în sfârșit ajunseră la hotarele Turciei, de unde baronul Sparre se înturnă în Pomerania, iar Leșcinski intră în Moldavia, unde domnea atunci Nicolai Mavrocordat.

După prebegirea domnului Dimitrie Cantemir, Moldavia rămăsese într-o stare tulburată. Duhurile era ațâțate și inimile îngrijite. Planul lui Cantemir, mai mult personal decât obștesc, izbutise numai a da prepusuri Porței, care începuse a privi Moldavia ca o țară dușmănească și cine știe ce urâte urmări ar fi avut starea aceasta, dacă din o norocită întâmplare nu s-ar fi rânduie domn Nicolai Mavrocordat.

Acesta era unul dintr-acei oameni rari care stau ascunși în umbră, până ce timpul și întâmplările îi scot la lumină. El, deși moldav de viță, fusese născut la Fanar și crescut în diplomația cea grecească, din care ades izbucnea mari lucruri, mari pozne. Înzestrat și cu duh firesc, el cunoștea mai toate limbile Europei; era bun cârmuitor, aspru cătră

aristocrați, pre care știa a-i ținea în respect, și blând către norod.

Într-o zi, cum șădea singur în palatul domnesc, un edecliu intrând, îi dete o scrisoare de la vornicul Manolache Roset, pre care un înadins o adusese în minuta aceea. Voltaire, *Histoire de Charles XII*.

Prin acea scrisoare, acest boier îl înștiința că "întâmplându-se la un sat de lângă Bacău a fiului său Ștefan și văzând multele supărări și bântuiri ce fac ostașii leși și svezi care veniseră la iernatic în Moldavia, s-au sculat cu slugile sale și cu oameni de strânsură câți au putut găsi în pripă și lovind pre acei ostași fără veste, i-au spart, și îi *aduce pre toți în butuci cu steagurile și ofițerii lor*". Adăogea că „au mai nimerit acolo trei ofițeri svezi cu patru slugi și că se vād a fi oameni de treabă, care, văzând prinderea leșilor, ar fi juruit mulți galbini de aur ca macar pre dâșșii să-i lasă a se întoarce la Ardeal de unde au venit; dar că el le-ar fi răspuns că-i dator a-i aduce înaintea domnului, că ei s-ar fi primit, rugându-l numai să nu intre ziua în Iași; și că vine și el cu dâșșii la monăstirea Galata”

A doua zi seara, sosi vornicul Manolache și cu acei trei ofițeri și, lăsând pre doi cu fiul său Ștefan la monastire, veni cu cel al treile la curte. Mavrocordat îl primi, deși era aproape de miezul nopții. Vorba între ei urma latinește. Ofițerul se recomandă ca un francez în slujba regelui de Svedia.

— Dar ce rang ai? întrebă Mavrocordat.

— Major sum, răspunse acesta.

— Imo maximus es, zise prințul zâmbind și, sculându-se, îl salută cu respect, căci îl cunoscă că era regele Stanislav, pentru că a fost văzut pe tatăl său Leșcinski (cu care acesta semăna foarte) când fusese ambasador lângă

Poarta Otomană.

Îndată porunci să-i gătească gazdă la Trisfetitele, unde rânduind spre slujba sa din însuși curtenii săi pre cuparul, camarașul al doile, vatașul de copii și pre caminarul Span-donie cu un capitan de ostași.

În următoarea zi, în vreme ce regele polon mergea la biserica catolică ca să se comunice, stafetele lui Nicolai-vodă plecau ca să vestească vezirului, hanului și pașii de Bender venirea acestui oaspet la Iași. Nicolae Costin, *Hron.*

Așteptând răspuns, Mavrocordat se întâlnea ades se-rile cu Stanislav care nu ieșea, ascultând liturghia în casă, pe care o zicea în toate diminețile un preot franciscan.

Răspunsul n-a întârziat. El cuprindea că domnul Mol-daviei să trimită îndată *sub bună pază* pe regele Poloniei la Tighine.

Spun că Stanislav auzind hotărârea aceasta, și-a adus aminte de Franțisc I, regele Franței, care după fatala bătă-lie de la Pavia, unde căzuse prins, scria mamei sale aceste neuitate cuvinte:

Tout est perdu hors l'honneur!

Cântec vechi

Odinioară, ținutul Hârlăului era unul din cele mai frumoase a țării. Astăzi însă și-a pierdut până și numele și, în adevăr, e păcat, căci fără a vorbi de podgoria Cotnarii, vestită prin vinațele sale, în el găsește cineva dealul Catalinei, de care, deși istoria nu pomenește, tradiția ne spune că se numește astfel de pe numele unei prințese române, care scăpase de o navală dușmănească în vârful lui, unde, făcând șanțuri și baterii, se apăra cu slugile sale; ruinele politiei Cotnarii, unde un domn a întemeiat o universitate vestită pe acele vremi; două biserici, una ortodoxă, alta catolică, zidită de doi prinți români; beciuri gigantice, pre care, oricât s-a încercat ciocanul vandalilor, tot nu le-a putut încă surpa de tot; Dumbrava Roșie, faptă barbară și mare a unui mare domn, care, ca să lase un monument fieros a viteziei sale, înjugă leșii la plug și semănă o întreagă câmpie cu ghindă. Ghinda a produs stejari uriași și, când vântul clatină frunzele lor, se aude un gemăt tânguios ca în pădurea Dodonii. Mai încolo, vezi un istm de pământ, numit Podul de lut, care unește două prăpăstii și alătură un izvor ce se cheamă Fântâna cerbului.

În locul acesta a fost tăiat bravul Dragomir, care cutezase a se înamora cu fiica lui Radu Mihne, pângărind cu

plebea lui sângele patrician ș.a., ș.a. Iacov. Ștefan.

Toate aceste vechi rămășițe a gloriei strămoșești, făcute pe măsura oamenilor mari și pe care noi, mirmidoni degenerați, nu le putem nici prețui, nici înțelege, le vizitam călăuzit de un bătrân mazil din Cotnari, la care trăsesem la gazdă.

— Nu știi care e balta unde au pierit atâta călărime leșească în vremea domnului Constantin Cantemir? am întrebat pre călăuzul meu.

— N-a fost niciodată baltă, ci numai un loc hleios, plin de mlaștine, colo devale.

— Unde mi se înglodaseră roțile trăsurii?

— Așa; și încă acum e vară, dar toamna nu e de îmblat și leșii au venit despre toamnă. Îmi spunea tatăl meu că-i spunea bunul său — care a fost în băătălia aceea cu căpitanul Turculeț — că mulți leși au pierit aice și că împăratul lor de necaz mare își bătea ulanii cu sabia și le zicea: „Nadba umirác jak psy”, adică: „Rușine să muriți ca câinii”.

— Cantemir s-a purtat cu mare minte atunci; el era bun domn.

— Bun și nu prea. A omorât doi bunatate de boieri, pentru că-i da pe foaie și nu-l lasa să-și facă mendrele; dar așa a fost de când e țara noastră. Dreptul îmblă totdeauna cu capul spart.

— Poate; însă mi se pare, moșule, că nu pre aveți dreptate a vă plânge tot de domni și nu și de boierii care încungiuă pre domni.

— Acei doi pre care i-a tăiat nu-l sfătuiau de rău. Îi ziceau numai: „Măria-ta, mai des cu paharul și mai rar cu birul, că nu poate țara”. E, cine-i asculta!

— Miron logofătul și Velicicu hatmanul erau prieteni

lui Cantemir. El nu i-ar fi omorât de nu l-ar fi îndemnat ministrul său Iordache Roset visternicul și Cantemir a plâns mult c-a făcut așa păcat. Judecând deci că și domnitorii au slăbiciunile lor ca și ceilalți oameni, trebuie a osândi pe sfetnicul ce-l împinse la asta.

— Poate că ai cuvânt d-ta. Las-să se mânânce lupii ca să mai răsuflă oile. Când au murit boierii aceia, ieșise și un cântec care-l știa tatăl meu pe de rost; îl și pescrisesem eu...

— Mă rog, caută-l și mi-l dă, am strigat.

— Ce să faci d-ta cu el? Cântecul acesta nu-i făcut de boieri, nici pentru boieri. Știi d-ta că boier la boier nu-și face cântec. Corb la corb nu scoate ochii.

— Fie cum zici, numai dă-mi cântecul.

Ajungând acasă, mazilul multă vreme l-a căutat; în sfârșit, întrun unghi pe poliță, găsind un ghizdan vechi, îl deschise și, dintrun smoc de tărâloage de moșie (care-l sărăciseră de tot cu judecățile), scoase o hârtie afumată pe care mi-a dat-o.

Cetindu-o, m-am încredințat că oamenii de pe atunci nu scriau mai rău decât acum.

M-am pus de l-am scris întocmai dupre a moșneagului:

Cântec

Cantemir era un domn
Altfel pre de treabă om,
Numai țara cam prăda.
Boierii, văzând așa,
Îi zicea: „Măria-ta!

Cu paharul îndesește,
Dar cu birul mai rărește”.
Domnul la masă-i poftea
Și cu cotnar îi cinstea,
Până ce îi îmbăta.
Boierii când închina
Îi zicea: „Măria-ta!
Cu paharul îndesește,
Dar cu birul mai rărește”.
El însă nu-i auzea,
Mânca, bea și jăcuia,
Și-n seamă nu le baga.
Boierii se supăra
Și-i zicea: „Măria-ta!
Cu paharul îndesește,
Dar cu birul mai rărește”.
Într-o zi s-au adunat
Ș-au făcut între ei sfat,
Ând la divan i-a chema
Pe norod a judeca,
Să-i zică: ”Măria-ta!
Cu paharul îndesește,
Dar cu birul mai rărește”.
Domnul dacă au văzut
Că de șagă s-au trecut,
Și că vor a-l dărăma,
Căci boierii nu-nceta
A-i zice: „Măria-ta!
Cu paharul îndesește,
Dar cu birul mai rărește”,

Foarte mult s-au mâniat;
Pre doi din ei i-au tăiat.
Ca doar de ei va scăpa,
Și nu-i va mai asculta
Zicându-i: „Măria-ta!
Cu paharul îndesește,
Dar cu birul mai rărește”.
Ei la moarte se ducea
Veseli, vorbea și râdea,
Frică nicicum arăta,
Și-n gura mare striga:
„Ien auzi, măria-ta!
Cu paharul îndesește,
Dar cu birul mai rărește”.
Spun că cum i-au omorât,
Pe loc domnul s-au căit,
Căci îndată ce-nopta,
Amândoi i s-arata
Și-i zicea: „Măria-ta!
Cu paharul îndesește,
Dar cu birul mai rărește”.
Pe la schituri, sehăstriei,
Au dat multe liturghii,
Că doar îi va împăca:
Dar prin somn tot îi visa
Zicându-i: „Măria-ta!
Cu paharul îndesește,
Dar cu birul mai rărește”.
Neavând nicicum ragaz,
De ciudă și de necaz,

Muri înălțimea-sa.
Norodul îl îngropa
Zicându-i: „Măria-ta!
Cu paharul îndesește,
Dar cu birul mai rărește”.

Proză

**Zăbăvile mele din Basarabia în anii 1821,
1822, 1823, la satul Șărăuții, în Raiaua
Hotinu (Zuma sau descoperire scortâșoarii
tămăduitoare de friguri, adecă a hinii)**

Pe la mijlocul veacului al 17^{le}, mânia indienilor asupra ispaniolilor urma neconținut. Auzările celi adivărate n-au stâns dintre noroadile aceste asuprite înfricoșata pomenire a cumplitelor fapte a biruitorilor săi; ei era numai supuși, însă nu era robiți, întru această vreme un guvernator avé asupra indienilor o mânie și o ură ascunsă mult mai mari decât aceea a procătohilor săi. Secretariul lui, cumplit împlinator a poroncilor sale celor strașnice, era răpitori piste măsură, pentru aceasta îl ură indienii mai tari decât pe stăpână-său, el au murit de năprasnă, și sâmnile cari s-au văzut pe trupul lui după moarte nu lasă nici o îndoială cum că nu l-au otrăvit indienii. Spre descoperire acelor ce au făcut această faptă, s-au făcut cercetări, însă nu s-au putut afla ce mai mică urmă. Această întâmplari au pricinuit mare spaimă și îngrijiri, căci între indieni urma fapta această ră; știut era că ei cunoște otrava ce omorătoare, căci de multe ori să dovedisă că ei întrebuințase otrava, această taină însă nu să puté scoate de la dânșii

nici cu munci nici cu moarte. După câtăva vreme, guvernatorul au cerut trebuința a să întoarcă la Ișpania, și curte ișpaniolească au ales guvernator în locul său pe graful Ginhon. Graful acesta, aflându-să în floare vârștii sale, și având toate darurile celi bune, s-au însurat cu o tânără persoană vrednică de iubit și pe care o iubea foarte, dobândind de la ea asămine iubire. Ea voié a urma soțului său, dar graful temându-să de ura indienilor, voié cu toată măhniciune ci-i pricinuie dispărțare ca să rămăie soția lui în Ișpania. Grafina să temé de primejdia întru cari să afla soțul ei de a fi jărtvit la ura și la răsplătire dușmanilor săi, precum, și de cumplita răutate a indienilor. Faptile celi dovedite, iar mai vârtos povestirile guvernatorului celui de pe urmă zugrăve pe indieni ca pe niște robi înrăutățiți cari să arată în ochi ascultători și credincioși, iar pe ascuns sunt vrednici a face faptile celi mai răle și mai groaznice. Unii și alții povisté lucruri mai necrezute dispre puterea și lucrare otrăvilor dintru aceste țări, și toate aceste povestiri era adivărate. Frica cari au pricinuit grafinii aceste auzără cu atâta mai mult o sâlé a mergi împreună cu soțul ei, ca să-l păzască cu toată privigherea putincioasă și cu străjuire amoriului. La purcedire sa au luat împreună cu sâne câteva dame ișpanioali care trebuia să fie la curte sa în Lima; între acești dame se afla o prietină a ei din tinereță, ce mai bună și mai credincioasă. Beatrix (așa să numé ea) era cu câțva ani mai mare decât gubernata, dar iubire ei cătră ea să asămăna cu iubire unei maice cătră fică-sa, ea s-au sâlit cu tot chipul a o faci să rămăie la Madrid, dar văzându-o că este nestrămutată în hotărâre sa, au dat parolă grafinii că o va întovărăși.

Măcar că indienii era bucurați că s-au mântuit de guvernatorul lor cel mai denainte, dar tot nu să arăta cu mai

multă iubire cătră urmaşul său. El esti ispaniol, zăcé ei, deci nu putem aştepta de la dânsul decât nedreptate, lăcomii de bogăţie şi tiranie. Ei nu credé vorbile cari le auze de la alţii pentru graful cum că esti om blând, cu omenie şi cinstit, ci numai cât poftore între ei, el este ispaniol! Acest cuvânt care să auză din gura lor, arăta ura lor ce groaznică. De la luare Americii, face indienii, în necazul lor, o răsplătire ascunsă care niciodată nu o puté prepuni vreun ispaniol. Ei era siliţi a da tiranilor lor tot aurul şi toate petrite scumpe a lumii nouă, însă au tăinuit de ei nişte comori mai scumpe şi mai folositoare omenirii. Lăsând ispaniolilor tot luxul firii, ei au oprit pentru dânşii numai adivăratile ei bunătăţi. Numai ei ştia leacurile cele puternice şi minunate împotriva otrăvilor celor grele, numai indienii cunoşte încă şi darul cel minunat a tămăduitoarei scortişoarei de Hina, şi toţi s-au îndatorit prin o legătură cu prăznuire cari o pază ei cu credinţă, şi prin celi mai straşnice giurământuri şi adesăori înnoite, ca niciodată să nu descoperi asupritorilor lor tainile aceşti așa mari.

Indienii avé totdeauna încă şi în vremea robiei cei amară un fel de ocârmuire dinlăuntru. Ei ş-au ales o căpitenie a căruia lucrările celi ascunsă să cuprindé întru aceasta: a-i aduna noapte la vremi rânduite spre a înnoi giurământurile lor, şi spre a însămna câte o dată pe vreunul din duşmanii lor spre a-l jărtvi cu moarte. Fiind acei indieni cari lăcuie prin târgurile celi mici mult mai slobozi decât cei care slujé în palatul guvernaţilor, sau care era întrebuiinţaţi spre lucruri obşteşti, nu lipsé niciodată a veni la aceşti adunări de noapte ce să face pe dealuri, pe la locuri pustii, şi la cari să puté mergi numai pe nişte potici ce să pare evropeilor nerăzbătute. Pe atunce să numé căpetenia lor ce ascunsă (avé ei însă mai multe) Ximeo. Acesta

fiind foarte scârbit pentru nenorocirile și nedreptățile ce pățimé nația sa de ȝspanioli, au izgonit din inima lui ce împodobită din fire cu cucernicie, evlavii și blândeță, toate simțirile cele liniștite și toată fapta bună. Mânia lui ce iute nefiind mărginită prin temeiurile învățăturii, l-au făcut mai pe urmă sălbatec și cumplit; cu toate aceste, fapta otrăvirii să împotrivé haractirului său, pentru aceasta nu întrebuița el niciodată această strașnică mijlocire și au oprit acest metahirisis și de la nenorociții lui tovarăși, el ură totdeauna acest fel de fapte răle și nu le puté suferi. Ximeo avé numai un fiu ce să nume Mirvan, pe acesta îl iubé el foarte, și i-au lăsat o parte a urâciunii și a pizmei sale asupra ȝspaniolilor. Mirvan era tânăr, frumos și bun la inimă, el să însurasă de trii ani cu Zuma, indianca ce mai frumoasă din tot cuprinsul orașului Lima. Zuma, fiind tot așa de blândă și de bună cu cât era frumoasă, au întemeiat fericire soțului său și trăié numai pentru dânsul și pentru copilul ei cari era de doi ani. Azan, altă căpitenie, era acela ci ave, după Ximeo, ce mai mare cinste la indieni. Azan era iute și cumplit și mânie lui ce neâm-păcată cu cari era născut nu să potole nicicum cu vreo sâmțâre liniștită, ci mai vârtos să aprinde. Acești amândouă căpetenii crede că să trag din neamu crăiesc încaș. Cu vro câteva zile mai înainte venirii guvernatorului nou, au strâns Ximeo în noapte dintâi o adunare pe movila unde să afla copaciul sănătății sau a tămăduirei (așa numé ei copaciul a căruia scoarță tămăduiește frigurile). După ce s-au adunat toți, le-au vorovit întru acest chip: „Prietenilor! Tiranul nou are să ne tiraniscă, pentru aceasta să înnoim giurământurile răsplătirii cei drepte; ah! aceasta o putem faci numai întru întunerice! Nenorociți și ticăloși fii a soarelui, am venit pân întru atâta, încât trebuie să ne

acoperim cu întunericul nopții...! Stați să zăcem cuvântul cel strașnic a giurământului aice lângă copaciul tămăduirei, care giurământ ne îndatorești a nu descoperi niciodată tainele noastre!” După aceasta, Ximeo au urmat cu glas mai tare : „Noi giurăm a nu descoperi niciodată fiilor Evropii dumnezeieștile daruri a acestui svânt copaci, singură comoara ci ne-au mai rămas! Vai de ticălosul acela ci va vré a dărui această comoară a tămăduirii varvarilor ci ne tiranisăsc, și a căroră strămoși au ars capiștile și orașile noastre, au pustiit câmpurile și țarinile noastre și s-au scăldat în sângele părinților noștri, după ce le-au dat celi mai crude munci...! Țăie ei acel aur ci-l răpesc de la noi, și de cari nu să mai satură; rămâie la ei acest aur pentru care au făcut atâte răle; noi vrem să fie numai pentru noi darul acest ceresc.

De s-ar afla vreodată între noi vreun trădători a aceștii taine, așa giurăm: cum că îl vom goni și-l vom stânge de ar fi însuș tatăl, fratile, sau fiul nostru. De va fi însurat, ne giurăm a goni și pe soție și pe copiii lui, și dacă nu-l vor arăta ei, și de ar fi copiii lui în leagăn îi yom jărtvi, ca să-s stângă soiul lui cel rău...! Prietinelor! Întăriți toți giurământul acesta din adâncul inimii voastre a căruia noimă ne-au lăsat-o strămoșii noștri după moarte lor, și cu un glas: noi făgăduim a păzi blăstămul acesta împotriva fiștecăruia ci va descoperi taina aceasta; noi giurăm că vom țâne această taină nestrămutată, și când ar ceri trebuința, suntem cei mai întâi gata a pătimi muncile celi mai cumplite și a răbda încă și moarte decât a o descoperi. Luați sama! străga Azan cel sălbatec, că în vremile celi dintâi a asupririi noastre, când mii de indieni să tragé la locul cel cumplit a pedepsii, nici unul nu au vrut a-ș mântui viața cu descoperire aceștii taine pe cari norodul o

țâne ascunsă mai mult de 200 de ani... Socotiți voi singuri de să poate afla vreo pedeapsă vrednică pentru arătătoriu aceștii taine! Eu, cât pentru mine, mă giur că de s-ar afla vreunul între noi ci să va faci vinovat de o așa faptă, va muri de mâna mé și de ar și avé arătătoriu fimei sau copii de țată, mă giur să-i omor pe toți.” Voroava această îngrozitoare nu au vorbit-o el fără scopos. Azan ave pizmă asupra lui Mirvan, fiul lui Ximeo, nu numai pentru că el nu avé așa mari mânie asupra ispaniolilor, dar mai ales pentru că Mirvan, având un copil prefrumos, era norocit; căci cei răi fiind de-a purure nenorociți, sunt de a purure zavistnici. „Azane! au răspuns Mirvan, omul îs poate împlini făgăduința fără cumprire, nici unul dintre noi nu va călca acest giurământ; înfricoșările tale nu sparii pe nimine, și sunt în zadar. Cine nu știi că tu fiind varvar vei goni pe arătătoriu aceștii taine și vei pedepsă pe făcătoriu de rău?” Azan, mâniindu-să, vroie să răspundă, dar Ximeo au curmat sfada aceasta zăcând că ar fi far de socoteală și de primejdie a mai întârzié aceste adunări a nopții și îndată toți s-au împrăștiat.

Indienii, prifăcuți fiind de nevoi, arăta cinste și supunire ispaniolilor numai pe dinafară. La intrare guvernatorului în Lima, să afla la porțile orașului mulțime de indieni tineri cu paneri plini de flori, înainte lor sta Zuma; frumusețile, grațiile și fața ei ce lină au pricinuit grafiniei o așa plecări de iubire cătră ea încât, nu multe zile după aceea, au cerut-o ca să fie între celelalte roabe cari slujăia în palatul său. Grafina au simțit în curândă vremi cătră Zuma o așa, de mari iubire încât au ales-o spre slujbile celi osăbite pentru dânsa. Beatrix, prietina grafiniei, socote că această alegire a Zumei era primejduincioasă, căci auzările despre fățarnicie indienilor îi pricinuisă o așa mare

groază, încât pe lângă haractirul ei cel bun din fire, să înfricoșă la orice răspuns a răutății pe care i ie-l pricinuié neâncredințare și frica; pentru aceasta nu era ea vinovată, căci ea să temé pentru prietina ei iar nu pentru dânsa. Damile din curte grafinei zavistuia foarte tari pe Zuma. Eli întrebuintă slăbiciune sufletului Beatrixii făcându-o să urască pe indianca, eli îi spuné că Zuma esti necredincioasă, fățarnică, ascunsă, iubitoare de slavă și măreață pentru frumsățile ei, cum că pe grafina nu o iubești, și are mari ură asupra ispaniolilor. După puțână vreme au adaos eli și mai multe, învinovățându-o că ar fi vorovit vorbe far de ispravă. Beatrix nu le crede toate, însă tot era în neodihnă și neâncredințare, și au apucat întru adivăr pizmă asupra Zumei cari crește cu cât vidé că gubernata o lua din zi în zi cu atâta mai mult la iubire cu cât era încredințată de ura, nedreptate și zavistie damilor ce să împrotivă ei . Zuma șâdé de a purure în odaia ei, mergând la grafina numai atunci când o chiama.

Gubernatorul nu lăsa nimica spre a să face plăcut indienilor; aceștia însă avusă și mai înainte gubernatori cari era la început blânzi, drepti și iubitori, iar mai pe urmă părăsă toată acești frumoasă daruri, dintru cari pricină nici graful nu au putut câștiga dragoste căzută bunătății lui cei adivărate. Ei socoté bunătate și blândeța gubernatorului o fățarnicie sau o frică pricinuită din moarte secre-tariului ci era la gubernatorul procátohul său. Patru luni trecusă de la venire gubernatorului în Lima, când sănătate soției sale au început a pătimi. La început socoté toți că pricina slăbăciunei ei este din ferbințeala climii, dar începându-să a să mări din zi în zi, s-au spăriet cu toții! Grafina au căzut cu adivărat mai pe urmă în boala frigurilor de a tria ză; toate mijlocirile spre tămăduire lor

Întru ace vremi știute au fost întrebuințate, însă toate au rămas fără lucrare. Grija Beatricii era nemărginită; ea s-au sfătuit în taină cu doftorul ce îl luasă guvernatorul din Ispania. Acesta, neputând tămădui boala, îi da a înțalegi cum că boala aceasta să naște dintru o pricină osăbită, ci este lui neștiută; shimile lui celi mâhnite, tăcere lui ce ascunsă au umplut pe Beatrix de frică, cum că prietina ei este otrăvită cu otravă pe încet lucrătoare. Dintru acest menunt nu era ea odihnită nici o clipală de ochi; prepusul ei cel strașnic căuta ea a-l țâne ascuns în taină de grafu și grafina, însă nu-l puté tăinui și de aceli două dame de curte a grafinii cari întărisă acest prepus al ei. Cine ar fi făcut această ră faptă? întreba ea. Nimine altul, răspunde damile, decât Zuma... Zuma care în tot ceasul întră la gubernata. Dar ce o au putut sâli, adaoge Beatrix, după atâte faceri de bine, a faci această cumpline? Ura! răspunde eli la toate întrebările. Zuma îi fățarnică, cu deșărtăciuni, iubitoare de cinste, măreață, și au luat asupra guvernatorului o patimă ascunsă și vrednică de toată pedeapsa, a amoriului!... în scurt, ea este indiancă și este obicinuită din copilărie a purta scopos cătră împlinire celor mai răii fapti!

Beatrix nu au crezut câteva zile acest strașnic prepus. Ea vidé că prietina ei să vestejaște și frica nu o mai sloboză a să lupta cu acest prepus, și a nu-l păzi cu însuș ochii săi: ea asculta toate spusurile și crede toate zavistiile; frica au apucat și pe graful cari, nesocotind vreo faptă ră, era îngrijăt pentru o așa lungă țâneri a frigurilor. Părerea că grafina s-ar fi mai îndreptat au dat câteva zile bună nădejdi tuturor; doftorul făgăduie deplin însănătoșare; prepusul au adormit și Beatrix era liniștită, poronca ei însă tot urma ca Zuma să-s păzască pe ascuns, și niciodată să nu să lasă

a intra în odaie unde era băuturile gătite pentru grafina.

Nevinovata Zuma nu gândea în mijlocul aceştii tulburări decât la gubernata pre cari o iubea far de nici o făţarnicie şi cu ce mai mari curăţării a inimii, întristându-se când cugeta că ştie leacul boalei ci topea pe stăpână-sa, şi nu-l poate a ie-l descoperi. Ea ştia pre bine giurământurile acele straşnice, prin cari să legasă indienii ca niciodată să nu descoperi această taină a tămăduirii. De s-ar fi primejduit numai viaţa ei, fără nici o frică ea ar fi arătat-o, dar descoperire aceasta ar fi pricinuit moarte şi soţului şi copilului ei. Ea ştia mai vârtos că Ximeo, cel înfocat de răsplătire, ca să poată lucra mai cu slobozanie, au fost dat pe iubitul ei copil amanet în mâinile sălbatecului Azan şi a lui Tamir carile era a doua căpitenie şi cari era mai puţin cumplit, însă tot era vrăjmaş mare a ispaniolilor. Zuma nu cuteza a arăta neodihna ei nici însuşi soţului său Mirvan, ea să tope în lacrimi, în mahniciune şi în tăceri. Neodihna ei să înmulţea, văzând că nădejde ci o avea toţi de însănătoşare grafinei iarăşi să perde, şi că frigurile au apucat-o mai tare. Doftorul nu mai tăgăduie că grafina va perdi viaţa întru această boală de va ţâne ea încă 12 până la 14 zile...! Acum întristare să împrăştie de obşte prin palat! Această auzări adusă pe graful şi pe Beatrix în diznădăjduire şi pătrunsă în inima Zumei. Gubernata, cunoscând starea sănătăţii sale, arăta întru această întâmplare atâta statornicie cât şi linişte a cugetului şi temere de Dumnezeu; „fiştecare să dispărtaşte cu păci din viaţa ce fericită, dacă ea au fost fără prihană!” Ea priimise sfintele taine pe cari dore, is luase zăua bună de la prietina şi soţul ei pe cari îl ruga pentru fericire indienilor şi mai vârtos pentru norocire iubitei Zumii şi, după aceasta, s-au lăsat cu totul în mângâierea legii creştineşti. Zuma, fiind privitoare aceştii

jalnice întâmplări, nu mai puté rabda durerea inimii sale cea piste măsură. Pentru măhniciune ci ave de boala ce de trii luni a grafinii, au început a pătimi sănătate ei ce mai dinainte slăbită; într-aceeaş sară au dobândit boala frigurilor de a triia zi de cari zace grafina de moarte. După ce o au scuturat frigurile de vro două, trii ori, îi aducé Mirvan, cu slobozănie indienilor, pe ascuns, praful cel scump, cari trebuia să o lecuiască, însă ca s-îi dei în toate zilele numai câte puţin dintr-însul. Zuma au luat de dimineaţă parte ci trebuia să o iei sară. Fiind singură, căuta praful, lăcrăma şi, rădicând ochii cătră ceri, zăci: „Preputernice Dumnezeu! Tu eşti acel ce îmi insuffle acest gând, eu nu o pot amintirile scăpa de moarte, fără să mă jărtvesc pe mine! Hotărâre me este luată! Eu nu voi descoperi taina ce straşnică. Prin moarte me vor vide indienii cum că eu m-am jărtvit pentru milă şi dragoste; ei nu vor socoti că mă fac jărtvă pentru descoperire tainii giurate, ci vor gândi că însănătoşare ei au urmat cu ajutoriul doftorului; eu nu pui în primejdie nici viaţa lui Mirvan, nici a fiului meu... Eu voi muri! Dar ea va trăi...! Ce-i pasă nenorocitii Zumei de viaţa ei! Însă cât de scumpă este viaţa aceştii cereşti fiice cari n-au întrebuiţat puterea ei decât întru a sprijini pe cel nenorocit, şi a mângâia pe cel măhnit! Viaţa aceştii evghenişte apărătoare a săracilor şi a robilor pe care o auzăm că să rugă cu glasul slăbit şi mai pe giumatate mort pentru bieţâ indieni, pentru acia, zic, care o lasă să moară!... Ah! făcătoare me de bine! Nici în vremi când te luptai cu moarte nu ai uitat pe credincioasa ta Zumă, eu auzăm cum gura tă mă chema şi mă binecuvânta...! Eu mă giur pe sfânta lumină a soarelui, mă giur să te mântui de moarte“. După ce au zis cuvintele aceste, au strâns praful, puindu-l în sân, şi s-au sculat. Ea gândé după aceasta cum

ar pute întră pe ascuns în cabinetul unde sta băuturile și dofto-riile pentru grafina. Ea nu ave ce mai mică frică de prepusul cel asupra ei, nici de privighere ci o ave toți în palat ca nici Zuma, nici alte roabe indieni să nu fie slobodi a întră în odaia grafinii; ea au hotărât a întră în cabinet sară și socoté că acolo va afla pe vreunul din păzitori adormit, iar împrotivă întâmplându-să, au pus gând să zacă că vroiești a afla pentru stare sănătății grafinii. Cercând cum ar pute întră în cabinet fără să margă prin odaie grafinii, s-au scoborât pe niște scăriți, ea au aflat o ușă mică a cabinetului cari să dișchide pe scăriță, a căria chei era în încuietoare ușii; au hotărât a intra noaptea prin ușa aceasta în cabinet și s-au întors iarăș înapoi în odaia ei.

După poronca Beatrixii, fiștecare pas ce-l face Zuma să pază cu ce mai mari luare-aminte, și păzitorii au înștiințat degrabă că Mirvan au venit astăz la Zuma, că una din damile curții asculta la ușă ca să vadă ci vorbesc, însă n-au putut înțălegi nimica, fiindcă ei vorbe foarte încet, și că Mirvan, când s-au dus, arăta neodihnă în fața lui, că Zuma după aceea s-au scoborât gios la scăriți, au cercat toate ușile și, în urmă stând la ușa prin care să întră în cabinet, să pare că să temi să nu o vadă cineva și, după aceea, s-au suit în odaie ei. Beatrix, auzând aceasta, tremura de frică, căci au înțăles îndată că Zuma are scopos a întră sară în cabinet. Damile au luat poronca de la dânsa ca s-îi dei de știre în menuntul ci Zuma va ieșă din odaie ei ca să-s ducă din cabinet și să lasă cheia la ușă; după aceasta, îndată Beatrix s-au dus la guvernatorul ca să spuie aceli ci s-au întâmplat; el era foarte îngrijăt și au hotărât să-s ascundă cu Beatrix în cabinet. Pe la un ceas de noapte, păzitorii au dat de știre Beatrixii că Zuma să scoboară pe scări, pe

întuneric, foarte îngrijată și cu toată paza de taină. Beatrix și graful s-au ascuns îndată în cabinet. După câteva menunte, au văzut ei că Zuma au deschis ușa încetișor și au intrat în cabinet: ea era galbănă, tremura și pașă încet, după aceasta s-au uitat împregiurul său cu îngrijări și au ascultat la ușa prin cari să întră în odaia gubernatii: toate era în tăceri. Zuma mergi la masă, unde sta numai o băutură într-un șap de cristal; ea scoate din sân hârtia cu praful de Hina; o disface, ia șipul cu o mână și cu cealaltă toarnă praful. De abie sfârșă ea, când guvernatorul, pătruns fiind de grozăvie, sari zicându-i acești cuvinte: „Ticăloasă! Ci ai turnat în băutură...?”

La această descoperiri, la această strașnică întrebări, Zuma rămâne înlemnită, șipul îi cădi din mână și să strică, și ea cădi leșinată pe un scaun, zicând: „Ah! Eu sunt perdută!” De acolo au dus-o slugile în odaie ei. Graful și Beatrix hotărâsă a nu descoperi grafinii această nelegiuire faptă, „Căci, zâce graful, ea numai cât să va supăra rugându-mă să iert pe această cumplită arătări, însă nimica nu mă va puté faci întru această lumi să iert această urâtă faptă, nu. Trebui să-s dei pildă, și eu voi să o dau.” în palat și în oraș întru acel menunt s-au lățit veste că Zuma ave scopos să otrăvască pe gubernata și cum că au și prins-o întru această faptă; întru aceeași sară, au dat-o guvernatorul giudecătoriei și au poroncit să o ducă la închisoare. După ci au aflat Mirvan această jalnică vesti, s-au dus la Azan și la Tamir, și cugetând în sâne numai moarte, le-au zis: „Fiiul meu ești în mânil voastre, făgăduiți-mi numai atâtă, cum că de vom țâne noi taina cu credință, îl veți da înapoi tatălui nostru după moarte noastră.” „Noi giurăm pentru aceasta, au răspuns Azan, dar țâie îți ești știut că de să va descoperi taina cât de puțan, copilul tău

va perdi viața.” „Noi vom ști a muri, au urmat Mirvan.” După aceasta, s-au dus tulburat și au intrat de bunăvoie în temniță. El ușor au înțeles fapta Zumii, însă nu cuteza a vorbi nimica, temându-să să nu săjărtvească iubitul său fiu de mânia ce sălbatică a lui Azan; pentru aceasta hotărâse a muri dimpreună cu soție sa.

În răvărsatul zorilor s-au adunat giudecătorii ca să cerceteze pricina și să giudece pe Mirvan și pe Zuma; ușile sălii s-au deschis și s-au poroncit indienilor ca să între în sală; mulțami de indieni s-au adunat împreună cu căpiteniile lor celi tainice, Ximeo, Azan și Tamir. Pe amândoi nenorocii i-au adus străjile denainte giudecătorilor în fieră. După ci au văzut Zuma că și Mirvan ești la închisoari, striga cu glas mari că el nu este părtaș faptilor ei.. „Stai, Zumo, au răspuns Mirvan, moarte ta s-au hotărât și poți tu credi că eu voi mai pute trăi după moarte ta? Eu nu sunt învinovățit și mă împărtășesc de bunăvoie la nenorocire ta; las, Zumo! să murim tăcând, las să murim cu vitejii, și copilul nostru să trăiască.” Zuma au înțeles cuprindire cuvintelor acestora, ea n-au răspuns nimica, ci numai vărsa parai de lacrimi: ea nu pute tăgădui fapta ei la cari fusă martori guvernatorul și Beatrix. La întrebarea ci i s-au făcut, de la cine au luat praful ci l-au turnat în băutură?

— „De la mine”, au răspuns Mirvan. Zuma să giurâ de iznoavă că el n-are nici o știință de scoposul ei: „Dar ci feli de scopos avei tu, iarăș o întreba, nu cumva să otrăvești pe gubernata?... Ce ai vrut tu să faci cu praful? Poati că ai întrebuințat vreo tămăduire spre însănătoșari? ...” La această întrebări tremura Zuma de frică; într-acel menunt uitându-să la Azan cel cumplit: ochii lui cei plini de foc umple pe Zuma de groază; i să pare că îl vedi cum jărtvești pe copilul ei: „Nu, nu, striga ea înspăimântată, nu, nu știu

nici un feli de leac.”

— „Așadar, au trebuit să fie otravă, mărturisăști tu aceasta?”

— „Eu nu mărturisăsc nimica.”

— „Așadar, răspunde.”

— „Eu nu pot decât a tăce.”

La acest cuvânt, iese Ximeo din mulțime și să pune între amândoi soții, zăcând: „Să mi să dei și mie herăle, eu voiesc a muri împreună cu ei.” „Ah! părintile nostru, trăiești, trăiești pentru copilul nostru“, striga Mirvan și Zuma, dir Ximeo rămăsă în hotărâre sa.

Judecătorii au luat poroncă să nu întrebuințază munci ; ei au trimis pe Ximeo la casa sa și au poroncit ca pe amândoi soții s-îi ducă iarăș la închisoari, și doftorul zăce că de vremi ci la boala gubernatii nu au agiutat nicicum, nici celi mai tari și mai lucrătoare doftorii, și că la această boală întâmplându-să simptomele celi mai tari, el au trebuit numaidecât a avé prepus de otrăvire, și că fapta Zumii ce cu scopos rău fără de nici o îndoială au întărit socotința aceasta; în scurt, că el nu să îndoiești că această roabă nelegiuită au dat gubernatii otravă pe încetul lucrători, făcând aceasta pentru că s-au văzut dipărtată de slujba ci o face lângă persoana grafinii, și temându-să să nu biruiască tineretele gubernatii, și îngrijire ce pentru ea, otrava ce dată întru o mică parte, au vrut să săvârșască fapta ei ce ră prin o parte mai mari de otravă. Judecătorii, auzind aceasta, să spăimânta; și așa i-au hotărât pe amândoi ca pe niște dovediti otrăvitori, ca încă întru aceeaș ză să-s ardă de vii. Amândoi osândiții au trebuit să-i aducă înapoi în sală ca să-ș audă hotărâre. Mirvan asculta cu vitejască statornicie, dar Zuma, plângând neconținut, au căzut la picioarele bărbatului ei, zăcând: „Eu Ț-am pricinuit moarte,

numai aceasta muștră cugetul meu. Ah! Mirvan! Iartă-mă..” „Las aceasta, au răspuns Mirvan, las să ne jăluim numai asupra nemilostivirii cei cumplite a giudecătorilor noștri! Mângâie-te, Zumo! și fii liniștită. Cei ci ne osândesc ne slobod dintr-un giug nesuferit: încă câteva ceasuri și nu vom mai fi robii lor.“ Acești cuvinte au pătruns inima ce împietrită a lui Azan: „Mirvan, au strigat el, nu te îngrijî de soarta fiului tău, el trebuie să-mi fie mai scump și mai iubit decât al meu.”

Aceasta au urmat la ceasuri înainte de amiazăzi. Poroncă să da de clădire lemnilor. Gubernata era într-o adivăr acum aproape de moartea. Doftorul au spus grafului că au pierdut cu totul nădejde pentru însănătoșare gubernatîi, că ești cu neputință să mai poată suferi încă de trii ori furia frigurilor și în 6 zile va perdi viața. Aflându-să graful și Beatrix în ce mai mare diznădăjduire, nu mai gânde la milă și iertări, țâind pe Zuma de ce mai urâtă arătări ci au putut naște fire; el au poroncît numai lui Mirvan să i să fâgăduiască iertări de va mărturisi fapta lui ce fără de legi.

„Spuneți gubernatorului, au răspuns Mirvan, că de mi s-a fâgădui ca și Zuma să rămâie în viața, iarăș altă mărturisăre de la mine nu va dobândi.”

Gubernatorul nu voie să-s afle în orașul Lima când vinovații era să-s ardă, pentru aceea s-au dus la o moșie unde ave casă și grădină departe giumătate de ceas de la oraș, de unde era noapte să-s întoarcă înapoi.

Nenorocitul Ximeo în zadar alcătuia în sine mii de planuri ca să mântuie de moarte pe Mirvan și pe Zuma: ar fi adunat pe prietînii săi, dar aceasta nu era cu putință, căci یشpaniolii pază pe indieni în toate diminețile atâta de tari, încât nici nu puté vorbi în taină cu Azan și Tamir. În sfârșât, după toate s-au dat o proclamații prin cari

să poronce tuturor indienilor din Lima să-s afle față la pedeapsa morții vinovaților. Indienii era fără arme: gvardia ispaniolescă s-au îndoit și s-au așăzat împregiurul grămăzii de lemne; pe lângă aceasta, soldați trebuia să întovărășască acești jărtve nevinovate la locul osândirii: nu mai rămăsă altă decât a să supune poroncii!

În vreme când aștepta tot orașul întristat această tragedie, gubernata zace în pat fără să știi nimica de această întâmplare; neodihna celor ci să afla pe lângă dânsa o au făcut a cerceta pricina: ea prepune că Beatrix i-a tănuuit cevaș. Beatrix ieșea ades din odăi ca să lasă slobodă curgire lacrimilor sale. Într-acel ceas au întreat grafina pe una din dame ci să lucrează? Poroncindu-i numaidecât să nu-i tănuiască adivărul, și dama au fost silită a-i discoperi tot, adăogând că Zuma și Mirvan, în loc să tăgăduiască fapta lor ce nelegiuită, mai vârtos s-au lăudat că o au făcut; grafina s-au spăimântat! „O, preputernice Dumnezeu! au zâs ea, pre tine te rog cu credință.” Ea au poroncit s-îi înhame caii la trăsură, s-au sculat degrabă din pat cu agiutoriul damelor sale și s-au îmbrăcat; trăsura trage, și ea au poroncit să o suie, cu toate lacrimile și împotivirile damelor și a Beatricii. Patru robi merge pe lângă ea și al cincile țâind un cort o apăra de razile soarelui; întru acest chip, șăzând și acoperindu-și fața cu un voal alb, purcede. .. Ceasul al 6-le bate și Mirvan cu Zuma iesă din închisoare cu herăle în mâni și în picioare ca să-s ducă la locul morții. Zuma, de abia putând pași, să răzâma de umărul unui preot și doi soldați o duce printre mulțime norodului cari navale să o vadă.

Între norod zărești ea pe Azan cu copilul ei în brață, ea sloboade un țâpet pătrunzător; țâpet ci ieșea din inima unii maice!

Sâmțându-să atunce cevaș mai în puteri, să smuncește din mânilor preotului și a soldaților și să răpede înainte lui Azan cari vine aducându-i copilul; Azan îl pune în brațele maicii sale. Nenorocita Zuma varsă pâraie de lacrimi, dând copilului său ce de pe urmă sărutări. „Zumo! îi zici Azan încet, nu te temi, socotește că moarte ta este răsplătiri, și că va țâne taina noastră cu atâta mai mult nevătămată.” „Ah! Eu nu poftesc nici o răsplătiri, au răspuns Zuma, numai de ar scăpa de moarte guvernata...!” Mai mult nu poate vorbi: soldații o ieu iarăș între dânșii și purced mai înainte, tot însâ mai era pân la locul osândirii lor vreo pași îndată trâmbița vestești apropierea vinovaților, și grămada lemnurilor să aprinde! Tot norodul întră împreună cu ei în drumul cu copacii în capitul căruia să vidé grămada de lemne aprinsă a căria pară să vidé gâlgâind până la nori. întru viderea această strașnică, leșinaă Zuma de spaimă: atunce îi lipsăște grija ce avé de copilul și de bărbatul ei, ameteala cuprinde locul sâmțârei; ea nu mai vede nici sâmțâști altă decât numai groaznica moarte pe cari o vide înainte sa! Puterile o lasă, sângile i să încheagă, fața i să acoperi cu gălbineala morții și cădi în brațele preotului carile îi da învățătură asupra pocăinții, și o gate spre moarte! „Zumo! i-au zis Mirvan, moarte noastră nu va fi gré: vezi acest fum gros ci să înalță în sus, acesta ne va înădușă întru o clipală de ochi.” „Ah! au răspuns Zuma, cu glas de abia întălegători, fiștecari pas duce pe Zuma mai aproape de moarte și înmulțăști groaza ei!”

Acum indienii întristați și mâhniți să înșărasă împrejurul focului spre sămnul mahniciunii, țané fiștecare în mână câte o ramură de chiparis: gvardia ispaniolească îi încungiurasă... Când, fără de veste și neavând nimine nici o nădejdi, un călăreț vine cu graba ce mai mari, stri-

gând: „Stați! Stați! Gubernata vă poroncești, cari vine după mine!”

Îndată stau toți pe loc. Zuma plânge cu mâinile ridicate cătră ceri, însă sufletul ei cel slăbit de frică încâ nu puté ave nădejdi de mântuire; iată că s-au văzut și gubernata. Agiungând ea pe nenorociții soți, s-au oprit lângă ei: gvardie îndată mergi și încungiură trăsura ei. Indienii apropiindu-să, s-au pus în prejma ei într-o giumătate de țarcul. După aceasta, grafina, rădicându-și voalu, îs discoperi fața ce galbănâ, bolnavă însă lină, blândă și mila arătată. Ea au zis cătră norod: „Eu nu am puteri a faci milă cu cei nenorociți, dar sunt încredințată că mi-i va dărui gubernatorul, însă pără atunci îi ieu supt apărare și ocrotirea me: să li să iei obezile din mâni și picioari și să-s stângă focul acest strașnic, cari nu s-ar fi aprins niciodată de aș fi știut cevaș de dânsul mai înainte!”

Întru auzul cuvintelor acestora, toți indienii aruncă ramurile lor de chiparis și strigă cu un glas răsunători: „Să trăiască gubernata!” Ximeo, ieșind afară din mulțime, striga: „Drept ești, ea va trăi!” Zuma cade în genunchi, zicând: „Preputernice dumnezeule! Săvârșăști lucrul tău!” Gubernata cheamă pe Mirvan și pe Zuma ca să margă pe lângă trăsura ei. Întru acest chip s-au întors în palatul său, pitrecută de mulțime norodului cari binecuvânta mila și bunătate ei cu râvna ce mai mari.

Agiungând, au zis lui Mirvan și Zumii să între în odaia ei: să culcă în crevat și le poroncești să șadă lângă perinile sale. Mișcare, ostineala, jale și spaima întru atâta slăbisă puterile săli, încât socote că acum moartea nu ești departe.

Ea dă o mână lui Mirvan și alta Zumei; Zuma, scâldând mâna în lacrâmi, o priimești îngenunchind.

Beatrix, neputând suferi această priveliște cari-i pri-

cinuie dureri inimii, să rugă gubernatii s-îi triimată pe amândoi indienii în alăturata odăi, poroncind ca să fie acolo supt pază. „Ba nu, au zis gubernata, eu îi ieu în chizășie me, știind că ei nu au făcut nici un rău înainte preputernicului giudecători. Ah! lasă-i, lasă-i aicea, căci ei îmi vor deschide porțile raiului!”

— „O, Dumnezăule mari! zâce Beatrix, pot să te las în mâna arătărilor ci te-au otrăvit?” „Unde mi-ar fi mai bine într-acest menut, urma grafina, între prietini ar trebui să aud numai tânguiuri multe și de prisos, dar mâinile aceste tremurătoare pe cari le strâng mâinile mele îmi în-tăresc inima: văzând pe acești nenorociți, sufletul meu dobândește prin singură privală liniște și bucurie!”

— „O, făcătoare me de bine! zâce Zuma, cu glasul înădușit de lacrimi, de nu va împlini ceriul nădejde me ce mai de pe urmă, atunci va vidé fiștecine de au iubit nenorocita Zumă pe grafina; ea nu va mai puté trăi după moarte ei!” Beatrix, auzind cuvintele aceste, zâce: „Videți urâta fățarnică!” „Nu o difăima, îi zâce grafina, ei să căiesc de fapta lor; privești cum le curg lacrimile! O, Zumo! zâce ea după aceasta, cum voi puté eu ave ce mai mică mânie asupra ta, a caria frumsăța trupului arată a fi în tine un suflet îngeresc, și pentru aceasta te iubem așa de tare: eu vă cunosc pe amândoi cum că sunteți pricinuitoarii fericiirii mele. Eu vă iert cu bucurie greșala voastră, de vă veți întoarce cătră legi cu asămine nefățarnicie.” Zuma, fiind înspăimântată, voie să vorovască, și poate ar fi descoperit taina cari o munce de o mie de ori mai mult decât apărare și izbăvire vieții sale, dar Mirvan i-au curmat vorba cu aceste cuvinte: „Zumo! Noi trebui să tăcem: glasul gubernatii va faci ca adivărul să-s descoperi: noi trebui să nădăjduim în Dumnezăul la carile ea să roagă: el va

mântui viața ei ce scumpă și nevinovăția noastră să va vădi.” El zăce aceste cuvinte cu un așa îndrăzneț glas și cu un chip așa vesel, încât însuș Beatrix să simțea atinsă. Gubernata au cerut de la Mirvan să-i lămurească vorba sa, dar în zădar: căci el o ruga să îl cruță de un așa răspuns și au tăcut două ceasuri fără să zăcă vrut cuvânt.

Până a nu să duci gubernata din oraș ca să mântuiască de moarte pe Mirvan și pe Zuma, răpeză un curier la graful, chemându-l foarte ca să-s întoarcă acasă; ea îl aștepta în fiistecari menunt și să miera di ce pricină încâ n-au venit.

Tocmai când voie să pornească și pe al doile curier, iată s-au auzat în ograda palatului strigări de bucurie: Beatrix iese afară ca să-s înștiințază de ce urmează, când grafina, cunoscând glasul guvernatorului cari poroncind să-s deschidă ușile, striga: „Iertăciuni celor vinovați! Ei sunt izbăvitorii vieții tale”, au adaos el, intrând în cabinetul grafinii.

Toți cei de față era încreminiți: guvernatorul țănă un copil frumos în brațile sale. Zuma sloboade un țâpet de bucurie, cunoscându-ș copilul; graful aleargă la dânsa, îi pune copilul în brață și în genunchi înainte ei. Ximeo, apropiindu-să către Mirvan, îi zăci: „Tu acum poți vorovi cu slobozenia tuturor indienilor, taina s-au descoperit. Noi toți am băut praful până a nu-l aduci aicea.”

Întru auzul acestor cuvinte, Zuma strânge plină de bucurie copilul în brațile sale, și mulțame ceriului; Mirvan îmbrătoșază pe tatăl său; gubernata faci o dată o mii de întrebări: guvernatorul îi taie vorba, spuindu-i în scurt celi ci i le-au spus indienii. „O, mari Dumnezeu! zăce grafina, îmbrătoșând pe Zuma, îngerul acesta s-au jărtvit pentru mine și alții au vrut a-i perdi viața! în vreme când ea au făcut fapta ce mai frumoasă, o au învinovățat-o alții

de fapta ce mai nelegiuită! Frica ci ei avé pentru copilul lor i-au făcut să rabde cu o nebiruiți statornicie ocara, rușâne și privala morții cei strașnice!”

„Ah! zâce Zuma, gubernata au făcut mai mult, căci toc-mai atunce când ne învinovăță alții ca pe cei mai nemulțamitori, ca pe cei mai nelegiuiți și ca pricinuiitorii patimilor ei, ea ne-au izbăvit, ne-au mântuit de moarte, ne-au priimit cu prietinie și bunătate ce mai mari!” Gubernătorul au răspuns: „Ea va dobândi, precum și voi, răsplătire pentru aceste fapte buni; voi o veți tămădui! — aice sunt două părți din praful cel tămăduitori, una este pentru Zuma și alta pentru gubernata.” El singur au împărțit hina în două grămăgioare: Zuma au luat partea ce dintâi și grafina a doua părți din băutura acé tămăduitoare, însă numai din mâna Zumii. Toți vărsa lacrâmi de bucurie; pe gubernata cari să întrarmasă de bucurie și de nădejdi, ca când ar fi fost nou născută, au îmbrățosat-o soțul ei, Beatrix și fericita Zumă. Gubernata ia copilul Zumii în pat la sâne, îl sărută cu mare dragoste, făgăduindu-i că în vreme viitoare îi va fi ca o al doile maică. Beatrix și toate damile ispanioale încungiură pe Zuma. și nu să pot sătura a să miera de dânsa. în mijlocul bucuriei aceștii mari, gubernatorul ia de mânâ pe Mirvan și pe Zuma, deschide ușa și iasă în balconul ci era făcut cătrâ uliță și, întorcându-să cătrâ norod, zâci, arătând pe Zuma și pe Mirvan: „Priviți jărtvile celi de voi, pentru mulțumire, pentru sâmtăre firii și pentru sfințania giurământului. Indienilor! Faptile acestora celi frumoasă, și faptile gubernatii celi laudate v-au făcut să lăsați pizma de mai înainte, cari o ați avut cu dreptul; numai voi însuți ați putut ridica după voie tuturor giurământul cel strașnic; din dușmanii noștri cei tainici v-ați făcut făcătorii de bine a lumii cei vechi, sânguința

Sara s-au iluminat tot orașul, tot palatul și toate casile indienilor, dându-să pin grădini ce mai bună mâncări și băutură.

144

și gubernata în opt zăle s-au însănătoșat deplin. La acel loc unde fusășă focul aprins au poroncit guvernatorul să ridici un ovelisc (sămn de pomeniri) de marmoră albă pe cari era scris cu slovi mari, aurite: „Pentru Zuma, prietina și mântuitoare gubernatii și făcătoare de bine a lumii cei vechi.” Dintr-amândouă părțile a acestui ovelisc s-au răsădit copaciul tămăduirei cari este dintru ace vreme la indieni pomenire tuturor faptilor bune pe cari omenire le cinstești așa de tari! îndată guvernatorul au trimis în Evropa acest praf scump care mai înainte să numé „praful grafinii” și cari să numești latinești părâ astâzi după numile ei. Zuma ce înțăleaptă și cu inimă bună nu s-au oprit pentru cinste și mărire norocului ci au dobândit. Iubiți fiind de grafina din toată inima, au rămas de-a purure vrednică de slava ci ș-au agonisât prin fapta bună!

Moralicești haractiruri

CAPITOLUL ÎNTÂI PENTRU NESTATORNICIE

Nestatornicie este o ades schimbări a socotinții, iar nestatornicul îi așé: lasă celi mai buni socotinți mai mult pentru nătângime decât pentru o dreaptă giudecată și, după cum el esti foarte nerăbdători ca să socotească cu înțelepciuni faptile sale, așa vre să-ș urmezi și să-ș facă toate lucrurile după fantasie și plăcerea lui; nici o dreptate sau înțelepciuni nu poate pune hotar patimilor sale, fiindcă este înfierbântat și iute cătră dânsăle. Di-i placi ceva, în menuntul ci să bucură de dânsăle le și urăște. Toate mișcările sale samănă fulgerului cari, când lucești, și treci. Ura și dragoste lui nu țân mai mult decât ca o nălucire. De întrâ în inima lui niscaiva bune gânduri, nu le găzdăluiești în sâni mai mult decât o noapte iar, de-i vin iarăș piste puțân, le peripiisăști numai ca pe niște oaspeți, iar nu ca pe niști prietini. Socotința sa este așa de cu îndoială, încât în menuntul acesta nu știe ci are să facă în celalalt, căci schimbă pe tot menuntul socotința, precum schimbă luna față. El nu are prietin, ca să-l iubască cineva, nici vrăjmaș

de care să-ș teamă, căci iubire lui esti fără statornicie și urâciune lui fără multă țineri, măcar că pe fiștecari zi faci nouă închipuiri, dar poate cineva zăci că nu faci niciuna, căci schimbându-le des, îndată le și uită. Atâta iubești schimbările, încât s-ar bolnăvi de ar fi numai un fel de pitreciri. De va privi cineva năravurile, socotințele și obiceiurile lui, mai va pute crede că el s-au făcut mai mult din ce dintăi materii decât din celi patru elementuri. Orici lucru îi vesălești auzul, îi stăpânești și sufletul. Fiștecari ză îi pricinuești măhniciuni și bucurii. El este un strein în casa lui: momiță în alte locuri și orice altă decât om.

CAPITOLUL AL 2-LE PENTRU NEMULȚĂMIRE

Nemulțămirea este o neplăceri a sufletului pentru starea această de acum, iar nemulțămitul esti așa, că niciodată nu-i flămând, nici sătul, și gura lui izvorăști de-a purure parapone. Din toate vremile urăști pe această ci ești, și numai ce trecută este orighinalul mierării și a laudelor lui. El nu bagă în samă nicicum aceea ci are, căci este foarte lipit la aceea ci nu ari: niciodată nu poartă grijă pentru aceea ci este, căci grijăști totdeauna pentru aceea ci nu este. De-i scoate prietinu la masă ce mai bună bucată, o ia cu o mulțămire întovărășită cu posomorâri și cârtire, zăcând: că nu socotești de fericiți nici o adunări unde nu poate cineva trăi cu slobozării și că mai plăcut este să-ș aleagă cineva sângur bucățile decât să le iei de la alții. El criticarisăști și poroncile lui Dumnezeu și rânduiala firii și darurile norocului, însurare esti o mari greutate; neânsurare, singurătate; slava, foarte zavistuită; prostia

neamului, catafronisată; postul, foarte greu; lege pre cumplită; bogăție, foarte supărătoare; sărăcie, pre necinstită; cuvintele lui trebui să fii dogme nesmintite, și socotințele lui, pravili hotărâtoare. Urâciune lui curge numai din mici fantasii, și o ră și deosăbită idiomă ci cari i-au făcut catigorie atâta obicei, încât și însuș fapta bună nu este scăpați de ocările și catigoriile sale: zavistia îl faci uscat și posomorât. El de-a purure află oareșcare lipsă sau nesăvârșare în stare lui, până când vedi încă lângă dânsul oameni care sunt tot cu aceeaș stări și cinste cu el, și nu oftează atâta pentru a lui nenorociri, cât mai mult pentru a altor oameni fericire. Ce mai mari a lui bucurie este să vorbască de vărsări de sânge, morți, îngiungheri și traghicești istorii. Numai frica îl țâne ca să nu fii nemilostiv, căci de n-ar avé sufletul fricosului, ar avé totdeauna inima vânzătorului, fiindcă fericire celorlalți oameni mai mult îl amărăști decât a lui poate să-l vesălească, moari; nu atâta de măhniciune când el pică, cât de nemulțămiri când alții să ridică.

CAPITOLUL AL 3-LE PENTRU LENEVIRE

Lenevire esti o șăderi fără lucru. Iar leneșul esti așa, că nu știi ci vra să zăcă viață lucrătoare, nici socotește altă ziua și noapte decât cum să scape de lucru, și treaba lui ce mai lungă și obicinuită ești somnul. El să mișcă ca o mihanii, umblă ca un podalgos, șade ca un idol fără suflare, să scoală ca un olog și să vedi că pari că n-au adus închieturi în lumi. El vorbești mai mult prin vis decât treaz și visază mai mult când îi treaz decât când doarme. Bucătărie, masa și așternutul sunt luptile cinstii, unde dobândești

nemurirea lui. De hotărăști să metahirisască mânilor, nu o faci pentru alta decât ca să-și umple pânticile. El să îngreuie mai mult să spuie aceli ci nu au făcut, decât alții să istorisască aceli ci au făcut. Să vedi că s-au zădit mai mult pentru ceea lumii decât pentru aceasta, și să bucură atâta să oprească pe alții de la treabă, cât și el să nu facă nimica. El urăști atâta lucru, încât mai bine voiești să moară de foame decât să-s ostinească, sau mai bine să calicească decât să lucrezi, și protimisăști să-s isterisască de o mie de lucruri într-o această ticăloasă nesânguință decât să-s sâlească ca să le dobândească. El este ucigașu vremii, stricătorii tinereții, dascăl a răutății și, într-un cuvânt, o netrebnică sarcină pământului.

CAPITOLUL AL 4-LE PENTRU NECREDINȚĂ

Necredința este o izgonire cu totul a slavii lui Dumnezeu, iar necredinciosul nu vre să știi nici un Dumnezeu, decât că lumea este raiul său, și el însuși idolul său. Cătră celi sfinte inima sa esti o bucată de carne moartă cari nu sâmtăști nici frică, nici grijă, nici muștrări de cuget. Alt stăpân nu are decât poftile lui. Minte ești robul său, legea — comedie lui, sâmtăre — evanghelie lui și pofta trupului său — canonul credinței sale. Pe efsevie atunci învață a o fățarnici sau a o difaimă, când știe că să va folosi de dânsa. De nu să va întâmpla bine vreo lucrare a lui, hulești pronie și pe Dumnezeu, pe care îl difaimă, iar de să va întâmpla după dorința lui, o socotește urmare a norocirii sau a minții sale: norocul este idolul la cari să închini și pe cari îl cinstești. Illicrinia îi slujăști numai pentru luare în răs.

El dreptățaluiești toate răutățile și ocărăști toate faptele bune; nu îș poate aduci aminte de moarte fără groază și blestem, de cari să și temi mai mult decât de pedeapsă, căci de ea esti încredințat, iar de pedeapsă să află la în-doială. El mergi des pe la locurile celi sfinte, dar pentru pitreciri ca la theatru, ca să-ș sature ochii și urechile și ca să iei nouă materii de hulă. O, cum calcă și celi ominești și dumnezăiești, cât agiunge să-s măreascâ! și de n-ar purta trup ominesc, ar puté zâci cineva că ești mai mult drac decât om.

CAPITOLUL AL 5-LE

PENTRU NEMĂSURATA CHELTUIRI (ASOTIA)

Cheltuioriu niciodată nu metahirisăști lucruri potrivite cu puterile sale. Jocul cărților, berbantarie și curvășăriile nu îi lasă în sfârșit nici celi de îngropări. Prostime, care îl numești darnic, îi plătești cu binecuvântări, încât dă și cu îndurări îndată ci nu mai are nimicâ. El o are mai de cinste să-s numascâ un nemăsurat cheltuiori decât cu minte. El împarte de o potrivi avere lui cu prietini și vrăjmași. Cine îl știi înșală mai frumos, acelaia îi dă mai mult decât celorlalți: el faci aceea ci poștește inima lui. Nu ari alți povățuitori și sfătuitori decât simțirile sale și nu știi chivernisi nici duhu, nici punga lui. Înainte sa mergi grija, și după dânsul urmează ticăloșie. El niciodată nu socotești vreme viitoare, dar priface lipsa în belșug, și nu poate trăi fără o mie de lucruri pe cari o mii alții nici le socotesc, în sfârșit, el esti mormânt viu a urmașilor și a strămoșilor săi.

CAPITOLUL AL 6-LE PENTRU DISIDEMONIE

Disidemonul întemeiază credința sa pe o sfințanie greșită. El nu iasă întâi din casa lui pân nu-ș va tâlcui toate visurile. Frica întovărășești sufletul lui, precum și umbra trupul lui. De va călători și-ș va aduci aminte pe drum că au purces într-o zi pe care babilă o socotesc ră, să întoarcă îndată acasă. De va întâlni vreun călugăr sau iepuri, sau va vide vreun șerpi mort, sudori răci și tremur de moarte îl cuprinde și să socotești prăpădit. De va auzi vreo cucuveică pe casa megieșului său, sau va vidé sara vreun liliac zburând pe deasupra capului său, aleargă cu multă grabă acasă ca să-ș facă diata, și așază ale casii lui cu atâta frică, ca când i-ar ieși sufletul într-acel ceas. Eclipsis a lunii la dânsul este un sămn rău; un meteor în atmosferă—o urșită, și orice sunet din casă—zuzătul unui tricolici. De să va bolnăvi și nu mai are nădejdi de scăpări, să mânănești mai mult pentru că au lucrat o duminică după toacă decât că au adichisit sau au înșălat pe cineva. El are mult sévas cătră toate locurile întunecoasă și păreții zugrăviți. Toate drumurile sunt primejdioasă pentru dânsul. Orice loc nu ești sigur, și orice păduri plină de tâlhari. Nici un om n-au văzut mai multe videnii, nici au avut mai multe prorociri. Acela cari vre sau prin cercări sau cuvânt, sau prin Sfânta Scriptură să-i arate înșălăciune disidemoniei lui, acela este neândumnezăit. Aceli ci el slăvești trebui să fie evanghelii, și părerea lui moare împreună cu dânsul.

CAPITOLUL AL 7-LE

PENTRU ÎNDRĂZNEALA CE FĂR CUMPĂNIRI

Nesocotitul îndrăzneț să poate asămăna cu o înalți zidiri cari stă pe stâlpi putrezi. Toate faptele lui sunt îndrăzneți piste măsură, primejduincioasă, nesocotite, și foarte rar folositoare, întinde vetrile și pe furtună, ca când ar vré să-s lupte cu vânturile și cu valurile: el socotești că trebui numai să poroncească norocului, și toate lucrurile ominești și firești și toate darurile și rănila ceriului trebui să-l asculte. El dă dijghinuri calului său pe o potică pe cari alții niciodată nu calcă fără groază și tremur, aleargă pe malul unii râpe cu atâta siguranții ca pe o câmpie, și mergi fără nici să gândească acolo unde ciurma au săcerat tot, afară de insecturi. De nu iasă bună vreo cercari a sa, defăimă numai pe noroc; și de iasă bună, o socotești din vitejie lui. Toate faptele lui să rânduiesc de voia lui și niciodată nu sunt analoghisâte cu puterile sale. Obraznic fiind la socotinți și nătâng la hotărârile sale, esti nenorocit la sfârșitul său.

CAPITOLUL AL 8-LE

PENTRU GRĂIRE DE RĂU

Grăire de rău esti o plecari a sufletului spre a grăi cineva rău de cialți oameni. Grăitoriu de rău nu lasă nici un lucru necategorisât: el difaimă și pe această evghenicească faptă bună, zugrăvind-o cu celi mai urâte vâpsăle ci poate. Să închide în casa sa ca să alcătuiască minciuni, și mergi în adunare oamenilor să versă huli. De să întâmplă cineva

să grăiască de rău pe vreun om ci nu este de față, îl agiută și el, pentru ca să-l înnegrească mai rău: nu poate ascunde nici ce mai mică greșală a altora, dar o propovăduiești pretudindine, mai vârtos o mărești, și de multe ori dintr-un țăntari faci harmasari. Nu vedi bârna în ochiul său, dar caută paiu dintr-a frățâne-său, nici vre să-s îndrepti pe sâni, dar să sârguiești a huli pe aproapile său. El varsă ca un stomah stricat toate câte ari în sâni, și, măcar că plata ce obștească a grăitoriului de rău ești să-s lepede de la Dumnezeu, precum și diavolul părintile său, și să-s urască de toți oamenii ca o ciumă stricătoare a orașului, dar are o satanicească bucurie să înnegrească ipolipsul aproapelui său, să strice fericire lui și să scurteză viața lui. Gura lui izvorăște amărăciune și vicleșug. Gâttelejul lui varsă blăstămuri și ocără. Limba lui este săbii ascuțită. Voroava lui — otrava viperii.

CAPITOLUL AL 9-LE

PENTRU LĂUDARE CE MULTĂ

Lăudărosul zăci că esti învățat și procopsit, în vremi când nu știe nici buchile. Să laudă că esti milostiv, și de faci vre o milostenie, o propoveduiești în tot orașu, și nu faci nici o milă fără martur. De agiută ceva spre meremetisâre vre unii vechi bisărici, sau spre așăzare vre unii școli, poroncești s-îi scrie numile cu slovi aurite în pridvoru bisăricii sau la poarta școlii. El să fudulești cu strălucitile sali straie, precum păunul cu penile sale. Să laudă că are prietini pe toți miniștrii și nici vorbești altă decât de Curte, vrând să înșăle lume că știi toate tainile cabinetului și este în favorul domnului. Când să află în

adunare cu alții, scoate din buzunari cu prófasis că caută vreo hârtiuță, feliuri de scrisori pe care însuș le-au făcut, când de la domn și miniștrii Curții, când de la episcopi și arhieriei, când de la înțelepți și învățați. De-i va înfătoșa cineva în vremi ce șădi la masă vreun sânet de datorii, caută de dă a înțălegi celor ci șăd la masă împreună cu dânsul cum că îl întreabă pentru pricini politicești, și să faci că-l cheamă la divan când creditorul să laudă cu închisoare. De are o slugă, zăci că are atâta de nici numile nu le știi. El moare de foami și îs freacă dinții cu periuți. Să laudă că are diamanticele și margaritariuri, când punga lui îi mai deșartă decât pânticile lui, și di-l va asculta cineva, îi va povesti moșiile strămoșilor lui pe cari niciodată nu le-au avut, vitejiile lui, pe care le-au făcut numai în vis, și călătoriile sale, pe care poate le-au făcut ca un copil pe hărțile gheograficești. El vre să s-arăte evghenist și îș dă de gol prostia lui, cu cât mai mult umblă să o ascundă, Într-un cuvânt, el este un burduf plin de vânt, o armonii nepotrivită, mierarea nebunilor și defăimare înțelepților!

CAPITOLUL AL 10-LE PENTRU LINGUȘIRE

Lingușitoriul nu gândești la altă decât la folosul său. El nu află nici vedi undeva vreo lipsă sau cusur. Ochii săi paravlepsăsc orice rău și prifac răutățile în fapte bune. Gura lui să deschide numai ca să laude pe alții. Cuvintile lui nu cuprind altă decât mierari. Din toate titlurile pe care deșărtăciune le-au aflat nu esti nici unul pe care să nu-l dei el orișicui. El nu cercetează dacă ceea ce spuni îi minciună sau adivăr, adunare să placă celui ce o spuni. Tot

meșteșugul lui este o înșălăciuni muzicească a căria canoane sunt minciuna și călcare de giurământ. Cheltuiești mai multă vreme ca să-ș mărească folosul decât norocire, și să prifaci precum Protef în toate chipurile cu care să poate face plăcut celuialalt. De aude pe boieri zicând că-i cald, el începi să asude, măcar de plesnesc pietrile de ger, iar, din împotrivă, de să jăluiești boieriul că-i frig, tremură, de să șâ topăsc metalurile de nădușală. Vorovind cu dânsul, îl înalță până la nouri, zicând: Tu ești lauda neamului, mărirea patriei, slava înțelepților și altile de aceste. El îi ceri sfat pentru toate, și să supune cuvintelor lui ca unor sfinte poronci. Nu continești de a-l lăuda și în nevința sa, când știi că va auzi sau să află vreunul din cei de față care îi va spune. Iar de să întâmplă de față boieriul, să fățărnicești că adecă pentru măsurare vre a-ș tăinui lauda sa, dar nu vorbești niciodată atât de încet încât să nu vie întru urechile sale. El știi îndrepta toate cusurile și toate vicleșugurile, și are meșteșug să puie la orice rană alifii, într-un cuvânt, el nu faci nici o deosăbire între bine și rău, între cinste și necinste, faptă bună și răutate. Galantonul îl are de-a pururea lângă sâne, și cel puternic la urechile sale. El este ciuma curților, prietinul mesii, idolul celor mari și, în sfârșit, slujitori și organ a diavolului.

CAP. AL 11-LE

PENTRU TRÂNDĂVIRE

Trândăvire este o ură a lucrării cei de trebuință, iar trândăvul îș pune toată silința ca să nu facă nimica. El lucrează atâta ca să piardă vreme cât alții să sâlesc ca să o câștige, și dacă, zăcându-sâ, îi va da cineva ca să facă vreo treabă

trebuincioasă, cel mai nătărău nu să miară atâta cum s-o sfârșască, precum el cum s-o înceapă. I-i urâtă vara pentru că-i zăua mari; o are de păcat să-ș scoale păr după răsărita soarelui, și zaci în pat nu doar că vre să doarmă, dar pentru că i-i leni să-s îmbraci. Nevoie trebuie să-l silească să facă vreo hotărâri, și, dacă nu poate să scapi de vreo treabă, priimești înalte, de să poate, să o mute pe altă vreme. Di-i dă cineva vreo povățuire sau sfat, îl uită. De îl cheamă la giudecată, protimisăște să-ș piardă dreptul decât să-s ostinească ca să-ș înfățoșazi la vadeaua hotărâtă. De multe ori să culcă să doarmă fârâ să-s mai dizbraci, ca să nu să ostinească de două ori. Mănâncă și nu să închină niciodată altfel decât ca să adoarmă închinându-să. În visurile lui nu să temi de altă decât cum să lucreză. Pintre o mii îl poate cineva cunoaște de pe mâinile lui celi scârnavă, de pe straile celi întinate și colbăite și de pe cămeșă sa care pare că caută să poată întreci în necurații obrazul său cel feștelit. Să caute cineva trupul său, și va vide doi ochi urduroși, o limbă groasă și un pântice idropicos. Să socotească cineva și va înțalegi că el nu este altă decât o agalmă neânsuflețită și nici ari ceva ominesc în sâne decât chipul și limba.

CAP. AL 12-LE

PENTRU ISCODIREA

Iscodirea esti o periérghii a sufletului prin care iubești cineva să afle ale streinilor răle. De la iscoditori poate cineva afla toate novitalile, căci el pentru aceasta le adună ca să ie poată iarăș împrăstia. Lui toate pricinile statului și a altor oameni îi sunt știute, mai ales știe a împodobi

povestirile lui cu atâte particularnice întâmplări, ca când au fost de față la Divan sau le-au văzut cu ochii săi. Nu să poate să treacă vreun secretari, vreun slujitor, vreun ciohodari pe care să nu-l însărcinează cu o mie de întrebări, și de voiești acela să-s ducă, îl gonești pân îl agiunge și nu-l lasă păr nu-i va spuni vreo minciunică. Aleargă de la o casă la alta, de la mătușă la nepoată, de la bisărică în târg. Cu unul vorbești și ascultă pe zăci. Aici să uită și aiuri caută, și după cum puțină istețime trebuiești spre a afla cineva streinile cusururi, asămine îș puni el toată sâlința ca să le mărească cu microscopul zavistiei, îș trii-meti slugile prin iarmaroc, răspintini, pe la botezuri, nunți și îngropări. Bini-au venit! Dacă li-i plină gura de novitale și limba încărcată de minciuni. Așisdire apucă cu binișoru și slugile streine îi lingușăște și iscodești de la dâșii cum trăiești boieriul cu cucoana? Cu ce oameni să adună? Ce mănâncă? Ce vorbesc? Ce fac? Ce gioacă? Ce câștigă? și ce păgubesc? într-un cuvânt, toată treaba lui este să alergi din uliță în uliță, din famelii în famelii, ca să iscodească. Dintru aceasta urmează că urâciune obștească este plata slujbilor lui. Poate credi că ari atâta dușmani câți prietini și că nu ari prietin decât pe acel ci ari noroc să nu-i fii cunoscut. Vorbești și nimini nu-l credi. Trăiești și nime nu-l iubești. Moare și nimăru nu-i pari rău decât dacă nu zici cineva: Păcat că n-au murit mai de mult!

CAP. AL 13-LE PENTRU FĂȚĂRIE

Fățăria este o prifaciri a cuvintelor și a faptelor spre înșălăciunea altora. Fățarnicul esti cu două fețe și cu două suflete. Credi

cineva că s-au însoțit cu posomorâre și melanholie, căci amândouă aceste să văd în fața sa, în vreme ce inima lui ești plină de răutate și înșălăciuni. Râdi sângru când socotești cu ce chip frumos știi să înșale pe oamenii ci-l văd și-l ascultă. Toată evlavie și credința cătră legi să văd zugrăvite pe fața sa: pe dinlăuntru lup și pe dinafară oai. Nu esti prost la nimic, fără numai la strai, și inima lui nu ari mai necredincios dragoman decât limba sa. Când iesă dimineața și să duci la bisărică, sărută toate icoanile cu atâta evlavii și smerenii, parcă va să-s poticnească și să cadă gios; să închină lui Dumnezeu pe cari în sâni îl hulește, ridică ochii la ceri (socotiți oari că inima sa știi ce zic buzile lui?), când să scoală iar în picioari, se uită în giur împregiur și să vedi ca când ar fi cu totul învăpăiet de râvnă și de dragoste dumnezăiască! De întâlnești pe vreun prietin a lui pe drum, îndată îl apucă de mână, îl îmbrătoșază, îl sărută și îl giură să-ș catadecsască să vii acasă la dânsul să-l vadă, dar îndată ci acela să duci, să bucură că s-au mântuit de dânsul așa de bine, iar dacă să întâmplă acela să vii nechemat, îndată iarăș ia fața curată, îl heretisăști cu plecăciuni și îl roagă să-l ierte pentru proasta priimiri, dar să uită cruciș împreună cu fimeia lui cu mari neplăceri pentru că să sâlesc să gătească mai multe bucate decât celi obicinuite; cuvinte dulci și shimi prietinești nu-i lipsăsc niciodată, într-un cuvânt, el esti sfântul streinilor, sarcina megieșilor, stricător binelui, diavol în casa lui, înger în lumi, și mult mai primejdios când îi înger, decât când îi diavol.

CAP. AL 14-LE PENTRU SCUMPETI

Scumpul credi că orice chip se află tipărit pe vreo monedă esti un nou sfânt pentru dânsul, căruia să cuvini să-i afierosască un adânc sévas. El dorește, ca Midas, să-ș prifacă toate lucrurile în aur, precum și bucățile și straile lui. Ochii lui sunt precum și pânticile său de lacomi. El niciodată nu mănâncă să-s saturi, decât când îl ospătează altul. Dar atunci îș umple pânticile atât de bine, încât nu numai să îndestulează pentru postirile celi trecute dar să grijaști o de agiuns și pentru celi viitoare. De să va întâmpla pentru rușini vreodată pe an să facă și el masă prietinelor săi, să jăluiești cu lacrâmă pentru neieftinătate și cheltuielile celi nemăsurate a vremii de acum, și după ce să duc prietinii, numără ce au mâncat și câte pahară au băut fiștecare, și trebuiești ca slugile lui să mănânce o lună întreagă din bucățile și ciolanile ci au rămas de la masă. De să întâmplă de strică vreo slugă vreun pahar, sau alt vas, îndată ie-l oprești din simbria lui. Nimine nu dă banii lui cu atâta dobândă, dar totuș nu să mulțamește de va lua și 50 la sută. Să lăcomești să le aibă el toate, și nu să satură măcar de le câștigă. De n-ari ceva și vedi că cielați îl au, îi zavistuiești. Zâua nu-și închipuiești altă decât bogății, și noapte nu visază altă decât tâlhării. Când să scoală și aleargă cu frică la ușă, când îș numără pungile, când iar răscolești sineturile, când caută izvoarele și, într-un cuvânt, niciodată nu-i sigur, nici când îi trează, nici când doarmi. El nu socotești de păcat să înșeli și pe Dumnezeu și pe oameni, numai să poată câștigă. Îl poate cineva cunoaște de pe straile celi vechi strămoșăști care poartă, pe cari vre să le lasă clirono-

mie și urmașilor săi, împreună cu blagoslovenia. Ci ești mai ieftin este și mai bun, după socotința lui. El nu urăști răsfrânare și cheltuielile pentru stricare bunilor năravuri, decât pentru mărire cheltuielilor. Nici un cerșători nu ceri cu atâta supărări, nici tiran nu tiranisăști pe supuși cu atâta cruzimi. Toate drumurile ci duc la bogății sunt deschisă pentru dânsul. Pretutindine află mii de chipuri, și fiindcă câștigu este credința lui și cugetul o nimica pentru dânsul, nu-i pasă nici pic de hotărăște pravila pedeapsă sau răsplătiri pentru dânsul. El credi că are atâta dușmani, pe câți și megieși, și, în adivăr, ei îl urăsc atâta, pe cât și însuș să urăște pe sine. Nu-i pari nici pic rău să-ș piardă prietinul pentru ce mai mică pricină, să-ș chinuiască trupul și sufletul și, când toată lume cu glas răsunători mulțamești lui Dumnezeu pentru anul cel fericit ci au dăruit, el poate de ciudă s-ar spânzura, de nu s-ar scumpi să cumperi frânghie!

Moartea lui Lumânărică

Martie 1843

Vă aduceți aminte de un sarac pre care îl întâlneți, sânt acum doi ani, pe uliți, prin piețe, pre la biserici, cerșitorind mila creștinilor și împărțind bogdaprostele în dreapta și în stânga?

Lumânărică nu mai este! — Dar cine era el, și care fu solia lui aice jos? singur nu o știa. De îl întrebați de unde este? „Nu știu, răspundea; știu numai că mama când m-a lăut mi-a zis: Niță, dragul meu! să cumperi lumânările și să le împarți pe la bisericile. Atâta știu, atâta fac.“

Desculț, cu capul gol, încins cu o funie și cu traista în șold, Lumânărică pân-în ziuă colinda toate bisericile, împărțind lumânări și cerșitorind, nu pentru dânsul — lui nu-i trebuia nimic — ci pentru alții.

La un schit sarac lipsești clopotul; îndată Lumânărică îl ia din târg, se pune cu dânsul în mijlocul unei piețe, îl trage, și clopotul nu tace până ce nu-și câștigă plata. Curând arama sfântă va răsună în aer chemând pre credincioși la rugăciune, și va spune în graiul său cel misterios lăudata faptă a săracului cerșitor.

O biserică n-are vestminte; Lumânărică îi aduce stofe bogate, el care n-are decât o haină stremțoasă ce abia îi

acopere goliciunea trupului; căci în zadar voiești să-l îmbraci. Dă-i o haină, o cămeșă; piste un ceas nu o mai are: a dat-o altuia, pre care îl socoate mai nevoieș decât dânsul.

Videți această văduvă cu lipsa în față și cu desnădejdea în inimă. Încungiurată de șapte copii ce plâng de foame, îmbrâncită de la ușa bogatului, unde nu i se dete voie a împărți nici fărâmurile cu câinii lui, ticăloșia o apasă sub greul ei genuchi. Lumânărică o vede, o mângăie, și a doua zi îi aduce o vacă, care săturând cu laptele ei pre flămânzii copii, introduce iarăș bucuria în bietul bordei.

Dar unde sântem noi în stare a înșira toate bunele fapte a acestui sfânt om! Ajunge a ști că saracul acesta cerșitor, îndemnat de plecarea sa și de o stăruință puternică, a zidit până și biserici. Să judecăm din aceasta, oare câți săraci am putea face fericiți cu abonamentul unei loje la teatru, unde învățăm a fi demoralizați, cu cheltuiala unui ospăț ce ne îmbuibă pântecul și ne strică sănătatea, cu o găteală de bal ce roade câte un colț din moștenirea copiilor noștri?

Dacă Lumânărică ar fi strâns toți banii câți a împărțit milei și a cheltuit cumpărând lumânări, clopote, vaci, vestimente ș.a., negreșit ar fi fost bogat după starea sa; dar trăind sărac, el a murit sărac.

Întru o zi, trecând pe lângă o biserică am văzut norod strâns, și am auzit cântând rugăciunile morților. În mijlocul bisericei sta un mort învălit cu giulgiu. Biserica era iluminată și împodobită ca pentru un mort bogat, și un arhiereu încungiurat de un numeros cler sluja prohodul. Nu se vedea nici o rudă, nici un prietin vărsând lacrimi minciunoase; numai o văduvă în haine negre sta la picioarele secriului; iar pe fața tuturor săracilor ce alcătuiau corțegiul repausatului, se vedea întipărită o întristare mută,

o jale dureroasă.

În momentul acesta, arhiereul, apropiindu-se, dezvăli pre mort, și însemnând pe fața lui semnul crucei, zise cuvintele aceste:

„Doamne! odihnește sufletul robului tău Ioan în loc de pace, în loc cu verdeață, unde nu este întristare nici suspin, ci viață fără de sfârșit“.

Pătrunși de mare puternicia morței, am plecat capul, și privind icoana Mântuitorului, ce sta pe peptul mortului, am zis:

“Doamne! Doamne! Odihnește după moarte și sufletul nostru în locul unde ai odihnit sufletul lui Lumânărică“. Poate voiți a ști cine făcuse o așa pompoasă înmormântare cerșitorului?

Într-o dimineață, o damă văduvă — a cării nume îl vom tăcea, respectând frumoasa ei faptă — găsi la poarta casei sale trupul lui Lumânărică, și

Văduva îngropă pre sarac!

Urmează nota de subsol, de care am amintit: „Lumânărică a murit în anul 1842 și este îngropat la biserica Talpalari.“

Pentru bărbatul cel greu cari, luând o fimei guralivă, să duci să cei moarte la giudecată

Trebuia, o, giudecători, să mori păn a nu mă însura, și să nu aud pe fimei vorbind atâte câte am auzit. Dar, fiindcă nu am scăpat de aceea pentru norocul meu cel rău, trebuiești îndată după nuntă să viu la voi, pentru cari, iată, am venit. și aceasta nedreptățaluit fiind de întârzierea me, mă rog vouă! Fiindcă acum de departe am priivit folosul ca să-mi dați sfârșit astăzi hotărârii, căci am agiuns întru atâta rău, încât de a nu trăi o socotesc mai bine decât de a fi cu fimeia. Dar însă, mai dați-mi, o, giudecători, înainte otrăvii încâ un mic dar: să nu mă băgați în lungi voroave, suferind pe acești guralivi ritorici a căroră viață este întru a vorbi și a răspunde. Căci mă tem ca nu cumva făcându-să întârzieri în cuvânt, va afla fimeia lucrul, va aduci aice ace limbă a ei, și vă va îneca și pe voi și pe mine; ca să nu să întâmple, deci, aceea, grăbiți! Căci dacă fiind ea de față și vorbind, io voi muri, fliaria muierii îmi va lua dulceața morții. Pentru că, dacă cel ci au pus pravili politici nu ar fi fost cu periérghii și zadarnic la scris (o pravilă a lui Solon legiuia ca neamul celui ce să omoară singur să rămâie

necinstit și averea lui să-s iei în folosul casii obștești), nu aş avé acum treabă, sârguindu-mă să vă arăt cum că trebui să mori, ce luând pe ascuns o frânghie de la pat și ducându-mă într-o pustietate, m-aş spânzura cu liniște de un copaci, fârâ să văd norod, nici să aud pe mulți! Dar, fiindcă acela supuindu-ne pe noi cu toate chipurile, nu au lăsat pe cineva nici stăpân pe viața sa, ci și aceasta au supus-o giudecății, îl blastăm, dar însă mă supui și sufăr tulburările celi din divan, pentru ca să scap de acum de altele mai amară. Acei dar care știu firea fimeiască, cred că mă vor ierta că nu mai pot trăi, iar pe cielești socotesc că trebui să le povestesc cu ce amar trăiesc! și, deci, ascultați-mă, pentru dumnezăi! — Cât pentru acești caresunt aice și râd numindu-mă greu, puțin îmi pasă. Pentru că ce răsplătire să cei cineva mai mare de la dânșii, decât aceea care o au trăind așa stricați, fimeietici, și ticăloși, giucându-să de-a purure și neânvățând niciodată și hăhăind și fleoncăind cu nesocotință orice să întâmplă. Iar pe mine, o, giudecători, tatăl meu mă învăța să-mi strâng minte și să nu o slobod a să împrăștié, să orânduiesc celi ce trebuiesc și nu trebuiesc în viață, și pe unile să le am, iar de celelalte să mă dipărtez; să cinstesc liniște și să fug de tulburări, pe care urmându-le, o, giudecători, le fac nu pre mergând la adunări, dar nu pentru că mă lenevesc spre folosurile obștii, ci pentru glasurile ritorilor care nu pot tace și nu pre vârandu-mă în giudecătorii pentru numili acești multe a giudecăților: ziceri, anaforă, tragere, hotărâre, scriire, prescriire, pe care iubăsc a le numi și acei ce nu au nici o treabă; cutări a cutăruia au jăluit asupra cutăruia — dar mie, celui care nici trag nici mă trage nime la giudecată, ce-mi trebui aceste? încă și acest păcat a heretizmosului ce au ieșit în adunare, nu știu de unde au venit în viață—

cutare să-s bucure (τού τῷδε χαίεδου), ?pentru că eu, în numile dumnezăilor nu văd nici un câștig dintru această vorbă, nici lucrurile celi triste nu să fac mai bune dacă aude cineva zăcându-i — să-s bucure! —

Încă de dughenile acele câte au ilău și ciocan fug cu grabă, tarapanările, herăriile și multe altele, iar pe aceli meșteșuguri le iubăsc, care să săvârșesc prin tăceri, cu toate că eu acum am găsit zugravi cântând când zugrăvă. Așa de drag le este unora să vorbască și să nu pot stăpâni pe sâne! Până când, deci, trăiem sânfur, dobândem îndestulă liniște, fiindu-mi slugile învățate să nu facă nimic de aceli de cari mă supăr, dar fiindcă au trebuit să dau și piste rale, viind unul din cei isteți, și defăimând holteie și însurare laudând, au zis: Nu voi ca să necinstești numai tu sânfur însurăciune, fiind un dumnezău și un dumnezău mare (Imeneu), și povesté pentru oarecare fată de deosăbit neam, în ceasul frumsății, bogată, înțeleaptă și la ale pânzii învățată, și în sfârșit au adaos cum că agiunge să voiesc, și nunta mi-i în mână. Celelalte, i-am zis, lasă-le, atâta îmi spune, ci fel îi la limbă fetișoara? Căci știi, prietine, fire me, că nu pot suferi om nici râgâind, nici strănutând, nici horăind, nici tușind, dar aș voi mai bine să mă bată, decât să le sufăr aceste, iar guraliv, nici prin vis nu-l sufăr. Dar dacă să va întâmplă să viețuiesc cu o așa fel, cum socotești? Cum voi trăi? îndrăznește, mi-au zis, căci ea nu au învățat de aceste, mai întâi poți face pietrile să vorbască, decât pe fată, încât, au adaos, mă tem, nu cumva aceasta să-i fii greșala, să tacă, zic, mai mult decât trebui. M-am supus, o, giudecători, căci cum nu, după ce am auzit așa minunată zăstre — tăcerea; deci, cu adivărat dintru acé zi mi să gate otrava, căci nici acele nu au fost la ea măsurate, huiet mare, răs mult, jocuri, neavând minte de

mireasă. Toate din toate părțile, când am adus pe această erinie (eumenidă) curgă ca himarii cari, împreunându-să la un loc, fac un strașnic sunet, încât puțin au lipsit ca, aruncând cununa, să fug din mijlocul nunții; dar însă socotind că aceasta este a lucrului neplăceri iar nu chipul fimeii, am răbdat până la camară, bătându-mă de huiete, cu toate că aceasta era, cât pentru viitoriul război, o pace liniștită. Căci până a nu să face încă miezul nopții, vorbești nu știu ce, ocărind patul; și pe mine acest grai nu puțin m-au tulburat, căci nu să cuviné la o mireasă! Pe urmă, mă întreabă de dorm? Aceasta mai tare m-au supărat. Al triile, mă întreabă alta, și al patrăle alta. Iar eu nu răspundem nimica, dar mă rușinam cătră o făr de rușine, și lucrul s-au întors pe dos, bărbatul tace, iar fimeia grăie. Agiungând acum până cătră ziuă, sculându-mă m-am dus la ce ci era triimisă de părinții ei împreună cu ea, și ci-i aceasta? o întreb. Mireasa sloboade vorbe în noaptea ce dintăi, și nu puține? Așa, au zis, sămn de dragosti ești acesta și arătare glasului, dar tu ești sălbatic, căci aceste așa trebuie să fie. M-am supus iarăș și adauăzi mai mult am aflat nenorocirea me care era mai mare decât ce de cu sară, căci poroncind ca să vie la dânsa slujnicile, cercetă să afle numile tuturor, și a părinților, și a mamilor, fiind și eu de față, și câți copii fiștecăre au născut, și câți i-au murit, și pentru așternuturi întreba, și de oale, și de sapă, și de greblă, și de cucoși câți avem.

— Nici unul, am zis, nu este la noi cucoș, căci nu-l sufăr să cânte, iar dacă nu-i tace, nici pe tine! Iar ea îndată au întins laudă cucoșului, și din ce pricină s-au prifăcut în pasări, și cum că era ostaș următori lui Aris, și cum că aceasta să vedi de pe creasta, pintinii și mânia lui. Încă lăudând ea, lăsându-o, m-am dus la cel ce au cusut nunta

ce bună și, o, minunatule! i-am zâs, Ț-ai prăpădit prietenu-l, și i-am povestit toate. El mi-au făgăduit cum că va conțeni ea cât de în grabă, și nu va mai fi aceasta. Iar viu acasă și ea îndată m-au întrebă: Unde-ai fost? De unde vii? Ce vești să aude? Făcutu-s-au rânduiele de bir? Scrisu-s-au hotărâri? Pus-au cineva vreo pravilă? Împlinitu-s-au giudecățile? Trasu-s-au cineva la giudecată? Prinsu-s-au cineva? — Iar eu să tac îi rău, și să vorbesc și mai rău, pentru că să tac, la dânsa-i de difăimari, și catigorii nenumărate au iscodit asupra tăcerii, și cuvânt lung cum că trebui, bărbat fiind cineva, să vorbască, iar de zic vreodată ceva, zădăărăsc focul. Am zâs odată cum că să întoarcă arhistrătigu-l, iar ea apucând pe arhistrătig de la amiazi până sara, nicicum n-au conțenit întrebând: Dar cu câți au ieșit? Câți au lepădat? Pe câți au prins? și cu ce chip i-au prins? Taxiârhi cine sunt? Ofițeri cins-s? Prăzile câte-s? Cum mergi flota? Dar cine-s triirarhi? Cine-s chiverniți? Vâslari câți sunt? — Probozându-o însă eu, și zicându-i că aceste sunt afară de fimeiasca îngrijări, ea iarăș au adaos: Dar tu nu-mi spui cum merg ale moșiei? și mergi întrebând pân și de ciritei și de câni și de viermi! și mai multe vorbe sunt la dânsa pentru celi streine, decât pentru ale noastre, căci rău să-i spuie cineva și bine și rău, fiindcă nasc dintru amândouă nămol de vorbe. De acolă sari la alta, cum oare au mers astăz crăcimărițile? Spun că s-au întâmplat nu știu ce păgubire bacalilor? Mai bună ești viața ciobănească! Mă tem să nu cumva lipsască lemnile pitarilor? Zic cum că s-au învinovățit făcătorii de bani! De aceste, după cum marea varsă, spune și dârdăiești, și nimic nu lucrează, iar de vorbit, vorbești! Iar dacă va și pipăi vreun lucru, vorba lucrului aceluia, este mai mare pagubă decât a șiderii ei. Iar de vine vreodată de la fere-

deu, vai de ploaie cuvintelor! Câte zăci pentru feredeu! câte pentru fime! Care au venit; care n-au venit care fără de slujnici; care cu slujnice; care avé sămn pe trup și care s-au dus bine fereduită; care avé zbârcituri pe față cari să suliminé pe obraz; care au găsit sopon; care au prăpădit un pantof; care au rădicat poalile feredegiții; care au dat un ban feredegiului; care au dat mai mult; care mai puțin; care nimic, și acii ce n-au dat nimic pornești război. Pe urmă, ca când uită cele mai mari, le ia iar din început, aducându-și aminte. Iar eu mă cutremur văzând că vine alt izvor, îmboldindu-mă de fleoncăiturile ei; și după cum acei ce sufăr bătăi aștept sfârșitul pricinii, suspinând și blăstămând însurare, și celui care întâi mi-au pomenit de fime! Iar de mă sâmtăști oftând, întoarci sulul și zăci: Ce lucru din casă nu-ți place? și începi catalogu de la perini până la strachină și la răzătoare. Toate, i-am zis, sunt bune, numai taci; iar acest „taci“ aduci alt roi de cuvinte. Pentru ce să-ți tac? Nu cumva m-am născut din proști? și numâră maice și paramaice, moși și strămoși, pe urmă să suie la al 20-le și 30-le strămoș, adăogând triirarhii și boierii. Iar pomenire boieriiilor, o triimite la tragedii și începi a ploua, după cum cu cofa, pe cei cari au aflat întâi tragediile, pe urmașii lor, și cum s-au mărit lucrul și ce au făcut fiștecare, iar eu mai amară pătimesc decât acii cari să pedepsăsc în tragodii(acei ce să teatrisesc) pentru că nu cumva fimeia știe tace? Părăile întâi vor sta, decât gura ei. Căci orișice lucru la ea esti pricină de vorbă — de șad acasă, de mă duc în târg, zăbovire, graba slugilor, lipsa, îmbielșugarea, cele de difăimat, celi de nedifăimat, plouare, săcita, iar după ce sfârșești cu limba pe ale noastre, începi pe ale vecinilor, și, dacă nu mai are ce, povistești visuri, ulcătuindu-le pe dumnezăi și pe acele după cum să

pari. Cuci nu doarme, dar și noapte de multe ori să scoală și vorbești și deși vreodată de nevoi priimești somnul în ochi, toate la dânsa dorm, afară de limbă. Iar ea își face scopul ei și mi să face mai supărătoare decât țânțarii. Mă vedeți, o, giudecători, topit; zâua mă afanisăsc, noapte mă prăpădesc. Urăsc mâncările, urăsc băuturile, fug de viață cari este mai dulce decât toate. Cu mine port vorba ce multă, în suflet îmi zace neplăcerea: răsplățiți-mi, pentru dumnezăi! Dați-mi otrava! Izbăviți-mă de un glas neconținut! — și ce te nenorocеști atâta, de cei moarte? Ce averi ai prăpădit? Cari parte a trupului tău s-au stricat? în ce mari nenorocire ai căzut, de nu mai vrei să trăiești? — Dar tu cine ești, de le cercetezi aceste? Ce-ți pasă pentru moartea me? Tată-mi ești? Frate? Moș? Sau nepot? Tovarăș de neguțatorie sau de moșie? Sau vei da piste vreun rău după moartea me? și te-ai făcut împrotivitori celor ce poftesc să moară! O, ce periérghie! Ce? Nici a muri nu ești slobod în oraș fără multe cuvinte, o, omule! Au am venit să cei mâncare sau cunună? Aceste sunt a ritorilor voștri celor ce să folosăsc din norod. Mi-i greu să mai trăiesc, să mă duc voi. Ci mă pizmuiești? și apoi mă întrebi pentru ce voi să mori? Pentru tine! Nu mă tulbur și mă mănii că dreptate, o, giudecători! căci viind la giudecată ca să aflu liniște, aflu pe acești de aice mai supărători decât celi de acasă; zâce că nu am pierdut averi, ci? Acesta-i mare rău? Câți au suferit mari păgubiri așteptând avuție alta și au scăpat de sărăcie cu agiutorii prietinelor! întreg îmi ești trupul, o, prietine! Iar sufletul mi s-au stricat și am pierdut mult mai mult. Plin sunt de dobitocești vorbe! Mă războiesc cu nenumăratile lungimi a cultelor! Mă înec de fliarie! M-am înfricoșat de nepotolita gură a muierii! Furtuna muierii m-au biruit, precum marea caicul; nu sunt nebun, dar

m-am înădușit, m-am întunecat. Aceste nu sunt destuii profăsuri spre a-mi ceri moarte? De mi-ar fi murit copil, mi-ar fi mângâieri, cei cari au pățimit asămine și s-ar uita măhniciunile la viitoarele bucurii, iar acest rău numai mii mi s-au întâmplat și nu văd pe nimeni de pildă ca să ieu vreo mângâieri în suflet. De trebuiești deci ca să mă măhnesc de viață, mai bini îmi este să nu trăiesc, dacă trebuiești să umblu oftând, mai de folos ești să mă sfârșesc. La alții, o, giudecători, alte răle să socotesc, la unii pierdere banilor, la unii a copiilor, la alții fuga din patrie, la alții boala trupului, iar mie vorba ce lungă.

Ce parăxei, deci, este? Dacă nesuferind aceasta, de cari mai tari mă supăr, doresc să mori? Nu-i bețivă fimeia me. Căci aceasta ar fi mai mic rău, pentru că de s-ar îmbăta, poate ar dormi, și de ar dormi, poate ar tace. Toate la mine, decât aceasta sunt mai mici, toate decât fliaria îmi sunt mai suferite! Aș răbda o fimei îndrăcită, singură răutate, aș suferi-o înarmată, cheltuitoare, dar acest noian a vorbii m-au biruit și viață mi-au curmat. Spuniți, deci, cari ești mai bine, o dată în nenorocire a muri sau de multe ori a fi aproape de moarte? Îi să zăci pe ce dintăi. Dar eu am pățit cel mai rău nu în puține rânduri: de multe ori mi s-au răcit trupul, în numile lui Apolon! bătându-mă de fliarii ca cu o grindină: de multe ori mi-au lipsit suflare, umplându-mă graiurile ei! Socotiți oare că răul acesta este de suferit, și așa fel cum s-au întâmplat acum? Nicidecum, nicidecum. — Cântăreț aravicesc esti muierea, încâ l-au și întrecut. Mai guralivă decât turturica, decât coțofana, decât privighetoare: întreci herăria Dodonii căci aceea, lovindu-să ca cu un bici de vânturi, huieste, iar fiind liniște, taci, iar limba aceștia nu o poate opri nici iarna, nici vara, nici vântul, nici liniște! Ci trebui, deci, viață unui om care mergi

cătră dumnezăi pentru neauzite rugăciuni? Căci fiştecarî mergând la bisărici ceri sănătate în locul jărtvilor. Iar eu ce voi zăci îngenunchind denainte icoanelor? Asurzire m-aş ruga să dobândesc, ca una ce singură ea mă poate mântui de această neplăcerî, sau de nu să va pare aceasta, aş ceri să crească în urechile meii o groasă ceară, ca doar nu ar puté toate graiurile cu de amăruntul pătrunde, însă dumnezăii neâmplinindu-mi rugămintे, ci sănătos fiindu-mi (precum nu trebuia) auzul, spre scăpări, deci, este moarte, sau aceli cum voi trăi? Unde pitrecând? în uliţi? Dar cei ce vând, lăudând aceli ce vând şi strigând ca crainicii, ca şi când nu ar agiunge trebuinţa cumpărătorului să-l aducă la dânsii, mă izgonesc de acolo mai tare decât cum m-ar bate cu pietri. La moşie? şi acolo sunt celi supărătoari, glasul broaştelor, nu ştiu pentru ce, măgari răcnind, boi răgând, capri brehăind, oi zgherând.

În Divanuri? Ritorii sunt mai răi decât cucoarăle. O sângură scăpare, un liman avem, casa, dar şi pe aceasta mi-au umplut-o de iarnă limba muierii şi nicăire nu aflu loc cu linişte. La oşteni s-au închipuit oarecare răsufulare vreme tratărisării păcii, iar mii răsufări de ticăloşii nici dintru o parte. Căci şi de câte ori s-au bolnăvit muiera, celelalte câte nu mă supără s-au bolnăvit. Ochii, mâinile, pânticile, picioarele, iar spurcatul glas — cu totul sănătos! Nimica n-au ostenit, n-au amortit, limba nu i s-au beşicat, curgire graiurilor n-au făcut să-i pici guşterul, nici una din care înăduşi glasul nu s-au supărat. Acelui, deci, om care nu poate trăi nici afară, nici

Înlăuntru, ce cuvânt şi ce pitrecire îi mai rămâne? Nu a lui Pluton? — Tu singur eşti pricinuatoriul nenorocirii tale, neânvăţându-ţi fimeia să facă acele care-ţi plac, nici îndreptându-i năravurile după firea ta. Trebuia să o înveţi,

să o sfătuiești, să o probozăști. — și cine ar fi așa de nătărău, carile văzând, să nu facă acest ușor lucru? Căci nici o zi nu am lipsit, nici un ceas, io nici un minut. Patimii aceasta îi zicem, o muieri! Faci pe megieși să râdă. Îmi pominesc fliaria ta într-o ocară! Zâci că ești slobodă? Nu faci, deci, lucruri nevrednice neamului tău. Urmează-mi mie, iubesc viața liniștită, așa să-ți placă și ție. Aceste zicând, sămănam pietri, căci nu ș-au strămutat pravila, ce împotrivindu-să cu cuvintele, m-au tras cu răpegiune! Cunoscând, deci, că trebui agiutori, rugând am adus din cei cunoscuți carii procetisă laudile tăcerii. Iar ea, după cum cei meșteri la armă una pe mulți strica, zicând celor mulți multe, iar pe ceilalți nelăsându-i nici să zică, singură pe toți biruindu-i, până când de dânsa minunându-să, pe mine tânguindu-mă, iar ei ostenind, au fugit. Văzând, deci, cum că pe cei vii îi defăima, iar sfaturile celor vechi poate le va băga în samă, tu, i-am zis, de nu te rușinezi de mine, rușinează-te măcar de preânțeleptul acela poetic care zâce: „muieri, podoabă muierilor le aduce tăcerea“, iar ea îndată: și cari este acest poetic? și a căruia este tată? și din ce neam? și când au început a faci poemuri? și cum s-au săvârșit? și ziua au cheltuit-o fimeia, și în loc să-mi folosască, mi-au stăut dimpotrivă poeticul! În loc să oprească fliaria, mai tare au aprins-o! Stupindu-o, deci, eu și depărtându-mă de izvor, am fugit. Pe urmă, după două zile, iar am început a o sfătui, și-i zăcăm: Că așa la noi, o, fimei! Trebuie să fie tăceri, precum la grieri, bărbatul cântă (cu toate că și acesta este supărători, căci cântă piste măsură), iar pe fimei cântând nu o vei auzi. Atunci, apucând ea cuvântu cel de pe urmă: Aceștiia, au zis, sunt cei buni grieri, grierii cei din oameni, prietini cu musele cari iubesc mai bine să cânte decât să mânânce, și

încungiurând poveste grierilor, au mers până sara, încât înecându-mă, m-au făcut să las sfaturile, dar în faptă să caut a pedepsi pe nebiruita, cari întrece pe celi mai guralivi păsări. Așadar, o țanem cu mâinile, spuindu-i c-oi s-o bat, dar cum încâ nu tace ci striga, râdicându-i poalile, i-am astupat gura, find însă că odată i-am distupat-o, socotind că să va fi diortosit, foc piste foc am ațâțat! Căci după cum cei ce opresc izvoarele, pe urmă lăsând stavila, fac mai mare curgire, asămine și eu, puțin oprind glasul, mai mare am pricinuit curgire, încât puțin n-au răsturnat casa răcnind și cu desime cuvintelor întrecând ninsoare. Fiind deci că toate prin care socotém să o supui, n-am adus lucrul spre mai bine, dar mult spre mai rău, ce mă voi face? Unde voi scăpa? Ce dizlegare voi afla a nenorocirii? Dar, zâci cineva din orășeni, leapădă-ți fimeia, căci nu o vei mai auzi vorbind. — Înțelept este a lepădării chipului de ascuțită minte și pe mulți înșală: omule! înadins grăiești, ori în șagă? Căci dacă luând în răs vremea cuvintelor la moarte, nu ești de giucărei: iar daca o zâci dintru adins, să știi că greșăști piste cale. Să socotim, deci, într-acest chip: eu acum voi să mori cu hotărâre divanului, muierea însă acasă vorbești cu sâne sau cu păreții sau cu vântul, sau cu altăceva aceasta pe mine care nu sunt acolo nu mă supără nimica, căci nici să audi, nici să vedi, nici strigă, nici răcnești. Căci nu ești pravilă la cuvintele celi pentru moarte ea să s-arăte, iar dacă ar fi fost aceasta să mă giudec cu ea pentru dispărțire, ar trebui să spui celor ce șad că pățimesc, și giudecata ar fi în două și ei și mie, și având ea slobozanie a fleoncăi, defăimând, bine știți, pe ascultători, și taxisul lor răpindu-l și apa me întrebuintându-o ea, atâte ar zâce fără răsufare, trăgând și vârsând cu grămada vorbe, încât să mă prăpădească și de-abia m-ar pute scoate giumătate

mort de aice! Deci, de-un așa rău fug ca să nu mă giudec împreună cu dânsa, ce fârâ dânsa. Dar altă ascultați: de ar fi trebuit să mă dispărțesc de fimei cu hotârâre giudecății, aceasta ar fi mai mult nenorocire decât norocire. Căci cum aş suferi pe rudile fimeii ocărându-mă, probozându-mă, altile piste altile născocind, unul strigând înlăuntru, altul încoaci și încolo răcnind, stând, împregiurându-mă, catigorisându-mi liniște, numindu-mă nepipăit și nerâzători, și numindu-mi viața deosăbită de a altor oameni? Iar aceli ce le-ar faci muierea, cine ar fi așa de fier, tare ca diamantul, care să nu le sâmțască. M-ar urma de la giudecată, luându-mă de strai, trăgându-mă, întorcându-să, zicându-mi numile dumnezăilor pe rând, și pe eroi, și pe aceștia numindu-i, stelile, vânturile, stâlpii, temeliile. Iar vărându-mă în vreun loc strâmt, aş răcni strașnic, rădicând pe megieși în glasul ei. Pe urmă, puindu-să în ușă, m-ar poliorchisi cu de-amăruntul, nelăsându-mă să ies, strigând să stau înlăuntru. O zi de vară aş suferi pentru dispărțire, auzind ades: ușa huiеști, bate o rudă a fimeii, aripi mi-ar trebui, fiind tulburat, și întreat pentru celi făcute, deci ca să nu fie aceasta, mori. Numască-mă muiera și oricine vre greu.

Dați-mi dar, o giudecători, dați-mi facire de bine! Trimetiți-mă în grabă la ce desăvârșit liniște! împreunați-mă cu cei duși, cu răposatii, cu cei ce nu simțesc! Căci cum nu-i fericit când acel ce să duce pe năsălii, fimeile bocindu-să, rudile tânguindu-să, el nu aude nimica? Pentru că dacă de a dormi cineva este cel mai mare bine a vieții, cum nu-i io mult mai cinstit cel care încă nici simțești? Gătească-mi, deci, cineva acum otrava, gătească-mi buna băutură! Dar aceasta mai întâi: să tacă cel ci mi-o va închina! Nimica să nu zică de dânsa, nici să vorbască pentru feliul otrăvii.

Curat să fie darul de huiet și de tulburare. Mai hotărâți-mi încă, pentru dumnezăi, și aceasta după moarte, să nu văd pe muieri când o vorbi, nici când va trebui să mori, ea să-s vadă plângând sfârșitul meu, căci nu va plânge după legea muierilor, nici să va boci, dar va vorbi și va ritoresi, și-mi va face mergire cătră moarte cumplită, să-s depărtezi de băutură! Să-s depărteză! Caută om de piatră care să poată suferi această neplăceri! Iar eu voi zace în pământ, neauzind nici un glas! Dulce este, o giudecători, să dobândească cineva lumina și să-s bucure de ea, dar mă lipsăște de toate aceste muieria, și cu acești ce faci, și cu aceli ce va faci, căci socotesc cum va fi ea la limbă când va fi îngreunată, când va fi aproape de naștere, și când va naște, iar de-mi va naște mulți copii, și aceștia îi vor sămăna, și arătându-mi a cui sunt, cum voi trăi, împregiurat fiind de o așa horă? Nici pic mi să va deosâbi căsuța me de rădiurile prin cari neamurile păsărilor zboară cu sunet! Iată cu câtă stricăciune m-am stricat, multe vorbesc, am sămănat muierii, lung cuvânt am zis. Dar acesta va fi cel de pe urmă. Căci eu de acum pe nime nu voi mai auzi, nici altul pe mine. O, fericită zi! O, aducătoare de slobozanie! Mă duc cătră cei de gios. Cătră cei ce nu vorbesc, voi dobândi un loc plin de liniște ... Dar acum, fără de vesti aud un cuvânt huind, de care mă tulbur, zic că și acolo sunt huiete, și lucruri și judecători, și giudecăți acelor ce să duc, strigări a morților și voroave. Mă tem, deci, mă tem, nu fugând de aice de muieri, după puțin să mă întâlnesc cu ea gios, și va fi trebuință iar s-o aud vorbind, dar acele să pre-pun, aceste însă să cunosc, deci protimisăsc ce neștiută, decât acești ce să văd, mai bine, deci, pentru siguranție este să fac o rugăciune. O, dumnezăi, toți și toate, de este vorba între cei morți, binevoți a da ca muieria să agiungă

într-o adâncă bătrâneți, ca să dobândesc în iad mai multă odihnă! Dar poate eu sunt pricinuitorul rălilor mele, căci trebuia, luând cuțitul, să fac acel vestit lucru, să-i tai limba căci poate și acel ce va lua-o nu va pute suferi o așa guralivă muieri!

Idilie

Întru o dimineată a unii zile de vară când de abia începută auritul zori a să răvărsa pe orizontul cel ca porfira și când roua dimineții răcoré atmosfera ce aprinsă de arșițele soarelui, când toate pasărelile împreună frumoasăli lor glasuri spre a alcătui o armonie dulce de cântări spre lauda zăditoriului și când florile aceli de multe feliuri aducé un miros plăcut, unde voi mai afla un așa frumos loc? (zice un satir cari duce în lătile lui spate un mari burduf plin de must și suptsuoară o cupă și un bucium), unde un așa loc! (adaogé el, căutând împregiurul lui) aice, iarbă verdi, aice răcoritoare umbră supt acești mari stejari, și ce aer minunat! De pe costișa aceasta privăsc cu dulceată pe vali oile pășunând în sunetul fluierului păstoresc. Iată și izvor cu o apă mai limpidă și mai curată decât cristalul, aice am și acest rădiu prin cari razile soarelui nu pot răzbate, of! Aice voi șâdé. Zăcând aceste cuvinte, au pus gios burdufu și poamile ci le culesăă, după aceea turnând, be must, binecuvântând pe Bachos că au dat și satirilor dulcele lui nectar, în vreme aceea, pe denapoi, un alt satir viind încet l-au apucat de ochi.

— Lasă-mă, cine ești? au strigat istalalt, trăgând flocoasăli mâini a prietenului, cini ești? Lasă-mă,

— Pe numile lui Pan, nu te voi lăsa păn nu mă vei cunoaște.

— O! tu ești satire din alăturata peștiră.

— Ah! răule, tu mă cunoști de pe glas, eu eram să pui rămășag cu tine ca să-ți beu puținel must ...

— O! vino, prietine, că-ți voi da și far de aceea cât îți va trebui.

— Dar ce cauți aice?

— Astăzi mi-am călcat puținel must și am venit să mă vesălesc, tocma și tu, satire, bine m-ai nimerit, vino să bem împreună.

Satirul îndată s-au pus gios și au început a deșarta des cupile:

— Prietine, zici, dacă-i să mă ospătezi cum să cade, cântă-m ceva ca să fii desâvârșit: iată-ți și buciul.

— Și ce să-ți cânt?

— Cântă-mi ... cântă-mi ... mări, cântă-m cântecul cel întâi cari l-au cântat Pan cu naiul cel făcut din nimfa Sirinx cari s-au metamorfoșat în trestie și cu cari tângui amoriul său cel nenorocit.

— Bucuros, au răspuns celalalt, astăzi voi să te mulțănesc la toate. Aceste zăcând și bând și o cupă de must ca să-și mai dreagă glasul, și oftând au început într-acest chip:

„Nemilostivă Sirinx, dumnezăiesc chip și inimă de tigru, în sfârșit nu te-ai plecat la rugăciunile meli, în sfârșit m-ai lăsat într-o vecinică jale, cumplită amoretată! la ce nu Ț-am plăcut! Cunosce că acești lungăreți ai mei obraji, sprincenile aceste afundate și nasul meu acest urât nu Ț-au plăcut, dar însă când încă prunc fiind, Ermat m-au arătat dumnezăilor, toți s-au bucurat, toți au râs cu veselie de acest hazliu al meu chip. Așa! așa! cu urechile mele

te-amauzit zăcându-mi că sunt cu coarne și cu barbă de tap, dar însă acest chip al meu au nebunit pe nimfa Itho. Tu de multe ori mi-ai zis că sunt cu picioare de capră, și eu te-am ascultat cu mulțămire, nădăjduind că mă voi învrednici vreodată să te sărut ca să stâng para amoriului acé cari mă arde, dar tu de-a purure cumplită, de-a purure surdă la rugăciunile meli, darurile meli îți era urâcioasă, și mielușăul acel încă sugători la țâțile maicii săli pe cari țâ-l dam me-l aruncaî înapoi. Dar cu toate aceste, o, nemilostivo, nu mă diznădăjduiesc cu totul. Socotesc că voi puté să te îmbrățșăz, să te sărut, dar acum mi-ai răpit cu nemilostiviri și această de pe urmă mângăieri, prefăcându-te în trestii. Te tânguiesc, o, nimfă, jăluiesc ochii tăi acei negri și mari, mă mâhnesc de acé înaltă talie, acel piept ca crinul, mâinile tali aveli albi, pentru cari și Ira te-au zavistuit, ah! aceste toate nădăjduiem să li îmbrățșăz, să li sărut și să mă vesălesc, dar, o! cum s-au schimbat toate într-o trestie uscată, numai pentru pizma ta, o, Sirinx, numai pentru ca să nu vezi pe Pan fericit, și ai nimerit, o, cumplită nimfă. Iată eu, în loc ca să îmbrățșez un trup și niște brață, apuc o trestie uscată, în loc ca să sărut răcoritoare buză și niște obraji ca trandafirul, apropii gura me de niște aspri trestii, și în loc ca, îmbătat de disfătări să cânt într-acele fericire me, mă faci să plâng într-însăle, rătăcit, departi de satiri, prin codrii cei pustii și întunecoși, soarta me ce crudă. Păduri și câmpii, tânguîți pe Pan, livezi și dumbrăvi plângeți-l pe el, copacilor, nu rodiți, flori și ierburi veștejâta-vă, Pan urăște livezile celi răcoroasă. Pan urăște florile celi mirositoare: nimfilor, nu vă mai bucurați, nimfilor nu vă mai împodobiți, au prăpădit Pan nădejde, au perdut pe frumoasa lui nimfă; iată trupul ei cel minunat sădi acolo prifăcut în stuh și bătut de vânturile crivățului.

Jăliți satiri și nu râdiți, jăliți și nu vă îmbățați, Pan urăște sărbătorile, Pan ș-au spart burduful cu must, ascundeți-vă în fundul peșterilor și acolo în întuneric tânguiți norocul său, și voi, păstori și păstorii, cântați cu jăli patimile lui Pan, faceți să răsuni munții și văile de jălnicile voastre cântări, insuflați și turmelor voastre cu melodie măhniciunile meli. Ah! Plângiți toate! Tânguiți-vă toate! Că Pan ș-au prăpădit nădejde, ș-au pierdut nimfa. Iată acolo stă dumneziescul ei trup, prefăcut în trestie și bătut de vânturile crivățului.“

Aice au isprăvit satirul cântecul său.

—O, prietine! au strigat celalalt, eu m-am mulțămît cu tine astăzi mai mult decât la nunțile lui Zeus și a Irii cu toți muritorii în Olimp, deci să mântuim și mustul cari au mai rămas.

Aceste zăcând, au început iarăș a be, pân au sfârșit tot mustul din burduf, și prietinel s-au dus vesel iar celalalt, văzând că au început a să înfierbântă soarele, s-au tras lângă izvor pe pajiște, supt umbra unor tufoși tei și s-au culcat să-s odihnească.

Noapte

Noapte tăcută, cu ce farmăc vii să mă prinzi la poalele aceștii stânci îmbrăcate cu mușchi! Am văzut încă pe Febus, în menunt ce să perdé în dosul treptilor munților acestora. El au aruncat o de pe urmă zâmbiri printre pâcla ce ușoară, cari, asămine unii gaze de aur, era întinsă piste vii, piste livezi, și piste câmpii. Toată fire, înflăcărată de dulce oglindire a purpurului ce strălucé pe brăile nourilor, sârba purcedire sa. Păsările îl făcé să asculte cântare lor ce de pe urmă și căuta cu tovarășii lor siguranțăia cuiburilor sale. Păstoriul, întovărășit de umbra sa ce se prelunge, cânta, întorcându-să la coliba sa, cânticul său cel de sară, în buciumul său, când eu, tras de-o parte, am adormit cu dulceață. Tu ești, filomeli, cari prin duioasile tali axenturi m-ai dișteptat? Oare ești un fon ce pândești? Sau îi o nimfă fricoasă, cari mergi prin rădiurile acești tufoasă?

O! Cum toate celi ce mă împregiură sunt frumoasă! Cum acești lăcuinți dormitează în liniște! Ce dulce îmbătare să împrăstii în inima me ce săltătoare! C-un aer sfânt ochii mei privesc lunca ce posomorâtă și să odihnesc pe poienile celi luminate. Cum răzbătând bolta ce îndesită a frunzilor tremurătoare, luna alcătuiești aici, pe acest trunchi acoperit cu mușchi, acolo pe această verdeață

mișcătoare, dincolo pe crenguți clătitoare întinsă în întunericime. Adesăori, loviți de formile celi dișănțate a crengilor celor încujbate, sau a crengilor ce să înfioară în întunericime, sau a umbrilor celor negri a nopții, căutăturile mele clipesc de înfiorare; adesăori iarăș, eli să primblă pe valurile ce saltă ca niște lumini pe râul cel negru, a căruia undile să aruncă în lature me, căci Erebia, șazănd în carul său, tras uneori de ciute ușoari, alteori de balauri cu trupul aspru și vrâstat, să primblă pe vârful cel răsfățat a copacilor. Ce miros îmbătător răsuflați voi, flori drăgălași! și tu, duioasă viorică, cari nu te deschizi decât în vreme tăcerii nopții, ca să răsfirezi mirosul tău cel valsamicesc! Ah! ce miroznă dulce răsuflați în întunericime aceasta! Nevăzute și fără podoaba ce înaltă a strălucitoarelor văpseli, sunteți vădite de disfătarea ce simțesc. Voi legănați în sânul vostru cel dulce zefirii adormiți ce oboasă giucându-să toată ziua primpregiurul vostru, și care, dișteptându-să, află păstrată în vasele frunzelor voastre o mulțime de roauă. Dar ce sunet ascuțit, ce cântec nepotrivit să audi din sânul aceștii câmpii băltoasă, aceste sunt broateci mici de pe ruguri, cari șad pe frunză.

Parte întâi

Tu vrei, iubita me prietină, să-ți fac prescriere rătăcirilor tinereții mele, orișicât ar fi ea de neplăcută; ceea ce tu poștești este pentru mine o poroncă neurnită, nu-ți voi tăgădui nimica; și fără să te supăr prin un înainte cuvânt supărători, îți voi descoperi până și celi mai mici împrejurări a unii curvii înfricoșate, întru care odinioară am fost adâncită.

Adivărul va povățui condeiul meu. Nu mă voi osteni a acoperi nici cu ce mai suptiri gază scriire me: voi zugrăvi lucrurile după fire, fără să mă tem că voi jigni legile bunicuviință, cari nu sunt făcute pentru niște persoane atât de prietini precum noi. Afară de aceasta, tu ai o cunoștință foarte adâncă de desfătărilor celi adivărate, pentru ca prescriere lor să te scandalisască. Tu știi că oamenii cu duh și cu gust au ca o datorie a-și împodobi eticurile cu feliuri de goliciuni, cu toate că, temându-să de a răni ochii subțiri, nu le pun în sama lor. Să trecim la istorie me: fiind copil, mă numé Franțisca Hil. Eu sunt născută din niște părinți foarte săraci într-un sățisor lângă Liverpool, Lencashire.

Tatăl meu, pe cari slăbâciune îl opré de a lucra la lucrările celi de țară, de abie puté viețui cu un măsurat venit ci

ave, făcând mreji și voloaci, pe care maică-me nu îl mai märe, măcar că țăné un pansion de copile a megieșilor. Ei avusăsă mulți copii din care numai eu rămăsăsăm. Educație me până la vârsta de 14 ani au fost din celi mai proaste. A ceti, zicând a sloveni, a feșteli hârtii și a coasă îndestul de rău era toată știința me. Cât pentru prensipurile meli, ele să cuprindé în o frică și o rușine firească la firea noastră de cari curând ne mântuim cu plata nevinovăției. Buna me mamă era totdeauna atât de empedosâtă de școala sa și de ale casii supărări, încât pre puțină vreme întrebuințasă spre a mă-nvăța ceva. Pe lângă aceasta, și cum nu știé ci vra să zică rău, nici puté a-mi da vreo învățatură cari să mă aperi de el. Întrasăm în anul al 15-le a vrăstii meii, când iubiții și jalnicii mei părinți au murit de vărsat nu multe zile unul după altul. Eu m-am aflat prin moarte lor o ticăloasă orfelină, fără agiutori și fără prietini (câci tatăl meu, care era din comitatu Kentului, să așăzasă după întâmplari în acest loc). și pe mine această boală molepsitoare m-au lovit, dar foarte ușor și fără să-mi rămâie nici un sămn. Să trec la adivărata măhniciuni întru cari această pagubă m-au aruncat. Vreme și diiathesis a tinereții au șters foarte degrabă din aducere me aminte această tristă epohă. O tânără fimei, cu numile Esthir Davis, ci să afla atunci în satul nostru, era să-s întoarcă negreșit la Londra unde ea se afla slujind: ea mi-au zis să o urmez, încredințându-mă că mă va agiuta atât cu sfaturile cât și cu creditu său, ca să mă așăză. Cum nu să afla nimine în lumi cari să poarte grijă de stare me, am priimit îndată punere înaintea acesti fâpturi, hotărând de a-mi cerca norocul, cercare cel mai adesăori mai de primejdie decât de folos, atât la bărbați cât și la fimei. Eram plină de merare, de minunile cari Esthir Davis îmi povisté de Londra: trebuie numai să

aggiung ca să văd leii de la cetate, craiu, familie crăiască, mavsoliile de la Veistminster, comedie, opera; în sfârșit, toate lucrurile celi frumoasă cu cari ea ațâțe periérghie me prin povestirile ei celi frumoasă. Dar istoriile ei celi mai interesate era că multe dame de țară săraci aflasă chip prin purtare lor ce bună a să îmbogăți, atât eli cât și ai lor; că multe fete cu fapte buni să măritasă după stăpânii lor cari astăzi le purta cu carâta, că știe încâ pe unile ci să făcusă duchesă; că norocul faci tot și că și noi o-s putem pretendirisă aceasta. Luând curaj prin niște așa măgulitoare prorocii, m-am grăbit a lua mica me clironomie cari, scoțându-să datoriile și cheltuielile îngropării, să suie la 8 ghinei și 17 șilinci. Am pus rufile meli într-o cutii și așa am purces cu căruța de la Shengher. Povățuitoare me mi-au slujit de mamă pe tot drumu. Pentru cari au socotit de cuviință de a-i plăti ducire sa păn la Londra. Ea au făcut întru adivăr lucrurile cu muștrări de cuget și au iconomisât punga me ca când ar fi fost a ei. După ce am agiuns, Esthir Davis în protecsie caria mă nădăjduiam tare, m-au lăsat încreminită, zâcându-mi aceste cuvinte: slavă lui Dumnezău, am venit bine; acum mă duc îndată acasă; caută de te vâra la cineva slugă cât poți mai degrabă: nu gândi că nu-i găsi loc, aici sunt o grămadă, te sfātuiesc să te duci la bureau (Viceai). Pentru mine, de Ț-oi găsi, îndată te-oi înștiința. Păn atunci, bini-ai faci să-ți tocmești o odăi... îți poftesc mult noroc... am nădejdi că-i fi totdeauna fată cinstită și nu-i necinsti pomenire părinților tăi. După această frumoasă dăscălie m-au complimentarisă și s-au dus.

Am sâmtit cu o amărăciuni nepovestită, cruzime purtării sale, de abe să dusă și am început a plânge, care m-a mai ușurat ceva, dar nu încât să-mi liniștească desăvârșit duhul asupra necazului întru cari mă aflam.

O slugă a hanului au pus vârf necazurilor mele, întrebându-mă de n-am trebuință de ceva. I-am răspuns cu prostii că n-am: dar că îl rog să mi să dea o lăcuință pe noapte aceea. Hangița s-au arătat și mi-au zis cu răceală fără să-s înduri de stare întru cari mă vede. Că mi să va da un pat pentru un șeling și că, neândoindu-să că n-avem prietini în oraș, adaozi îmi pot cată de treabă. Cum m-am văzut că am un pat, am mai dobândit curaj și am hotărât să mă duc adaozi la biuro a căruia adres me-l însămnașă Esthir Davis. Nirăbdari ce avem de a-mi împlini scoposul meu m-au făcut să mă mânec de dimineață. M-am îmbrăcat îndată cu celi mai frumoasă podoabi ce avem din sat și, lăsând în mâna hangiții bocceluța me, m-am dus drept la locul ci-mi era însămnat.

O matroană bătrână țâne această casă. Ea șade lângă o masă pe cari era un mare izvod, pe care să vede însămnati după aflavita un nenumărat număr de adresuri. M-am apropiet de această cinstită persoană cu ochii plecați, cu multă cucernicii, trecând printr-o mare mulțami de oameni cari era adunați tot pentru ace pricină. I-am făcut o giumătate de duzină de complementuri de țară, arătându-i plecata me ceriri. Ea mi-au dat audienții cu toată îngâmfare și seriozitate unui mic ministru de stat și, cântărindu-mă cu ochiul, ea mi-au răspuns, după ce m-au făcut întâi să dau un șiling, că condițiile pentru fimei era foarte rari și mai vârtos pentru mine cari nu sămănam vrednică pentru lucrurile celi de ostineală. Cu toate aceste, va căuta în carte sa de era vrun lucru de care să fiu vrednică, după ce va da drumul unora din mușterei săi.

M-am tras întristată înapoi și mai diznădăjduită de răspunsul aceștii vechi antici. Pentru ca să mă mai ieu însă, am îndrăznit să-mi primblu căutătura pe cinstita

adunări întru cari mă aflam și printre cari am văzut o damă groasă cu o fiziognomie țărăneasă, ca de vreo 50 de ani, cari avé ochii țințiți cu lăcomii la mine, ca când ar fi vrut să mă mănânce. Întăiași dată m-am cam sastisit; dar un tainic sentiment de iubire de sine, făcându-mă să ieu lucrul în favorul meu, mi-am dizvălit grumazii cum am putut mai bine, sârguindu-mă a mă arăta cel mai bine ce să va pute. În sfârșit, după ce m-au privit cât au vrut, s-au apropiat de mine cu un ifos blând și m-au întrebat de voiem să întru în slujbă? La cari i-am răspuns, închinându-mă, ce voiam. Adivărat, au zis ea, venisăm aici ca să caut o fată... Socotesc că dumta ești bună.. . Fisiognomie dumitale nu mai are trebuință de chezașii.. . Căci, draga me, trebui tare să iei sama, Londra îi un loc blăstămat.. . Ceea ci eu îți cei etti ascultare la sfătuirile meii, și să te ferești de adunările celi răii. Ea au adaos și alte cuvinte spre a înșala o nevinovată de la țară ci sâ socote pre norocită că au aflat-o așa condiții, căci îmi închipuiem că am a faci cu o cinstită damă. În vreme aceasta baba ce cu izvodu, în fața căreia să pitrecusă așezare noastră, îmi zâmbé în chip că eu, ca o proastă, gândem că îi pare bine pentru buna me așăzari; am aflat însă pe urmă că amândouă babile era unite ca tâlharii în iarmaroc și că această cinstită casă era o magazie de unde madam Brovn, stâpâna me, adesăori lua provizioane pentru mușterei săi. Ea era atât de mulțămită ca m-au întâlnit, încât, de frică să nu mă scape, m-au aruncat îndată întru o trăsură și, scoțându-mi bocceluța de la tractirul unde eram, am mers de ne-am scoborât drept la casa ei, ulița N.N. Chipul locului, gustul și curățâneia mobililor nu au micșorat ideea ce bună ce luasăm pentru locul meu. Nu mă îndoiem că nu eram într-una din casile celi mai cinstite. Îndată ce am intrat,

stăpâna me au început într-o zi să-mi zică că socotința sa era ca noi să trăim cu familiaritate împreună, că ea mă lăsa mai mult ca să-i fiu de companie decât să o slujesc și că, de-o vreme să fiu bună fată, ea va face pentru mine mai mult decât măcar-mă ce adevărată. La care eu cu prostime i-am răspuns, făcând vro, vrednici de răs complimenturi, dar atâta îi sunt supusă slugă plecata. După un menunt, bătând în palme, o mari fată dizmățată au venit. Marto, i-au zis madam Brovn, am tocmărit pe această tânără persoană ca să iei sama de cămeși; du-te de-i arată odaia, îți poruncesc însă să o privești ca pe o altă eu; căci, să-ți spui drept, atâta-mi place chipul ei încât, zău, nu știu ce voi fi vrednică să fac pentru ea.

Marta, care era o țolină vicleană de celi întâi în meșteșug, m-au heretesat cu plecaciune și m-au dus în rândul al doilea, într-o odăi în dos, unde era un foarte bun pat pe care eram să-l împart, după cum mi-au spus ea cu o rudă a madamii Brovn. După care ea mi-au făcut panighirică a bunii și scumpii săli stăpâne, încredințându-mă că eram foarte norocită că am căzut în niște mâni așa bune; că nu era cu putință să întâlnesc mai bun; că să vezi că m-am născut cu cunună; că mă pot lăuda că am făcut un bun noroc, într-un cuvânt, ea mi-au zis și alte sute țărani de-aiestea, vrednici de a-mi deschide ochii, de aș fi avut cel mai mic praxis.

Au sunat o a doua oară: noi ne-am scoborât și eu m-am dus într-o sală unde era pusă o masă de trei persoane. Stăpâna mea avea atunci cu dânsa acea socotită de rudă pe care treburile lumii să învârtă. Educația mea era încredințată sânguinții sale și, după acest plan, să pusă la cale ca să ne culcăm împreună. Aice mi s-au făcut un nou examen din parte cuconiții Febii, gubernatii meli, care au avut bu-

nătate a mă afla iarășn pe planul său. Am avut cinste a șade la masă între acești două dame ale căroră căutători și luări-aminte îmi vesălié sufletul. S-au hotărât să nu ies din casă păn mi să vor faci strai după rangul ci trebuia să am lângă stăpână-me. Dar acesta era numai un profasis: madam Brovn nu voie să mă vadă nimine păn va găsi un muștereu pentru ficiorie me pe cari prostie me o face să giudeci că o am. De la vremi de masă și părâ sară n-au urmat nimica vrednic de a să spuni. Ceasul culcării sosind, fiștecari ne-am suit în odaia sa. Febe, care au luat sama că-mi era rușini să mă dizbrac dinainte sa, singură ea mi-au luat îndată batista de la pept, rochia și cămeșa. Atunce, de rușini că rămăsăsăm goală ca un felț, m-am băgat subt ogheal, unde prietina m-au urmat. Febi avé cam la 25 de ani, sămăna însă că ari zăci mai mult prin lungile și ostenitoarele sale slujbe cari o sâlisă a să faci pezevenchi înainte de vremi.

Două zile după întâmplare cabinetului, sculându-mă după întâmplare mai demineată decât altdată, și toată lume dormind încă, m-am scoborât într-o grădinuță ca să mă răcoresc, unde n-avem voi să merg când era mușterei în casă. M-am foarte spăimântat mergând printr-o sală, să văd un tânăr om ci dorme într-un jîlț. M-am apropiet, prin o firească plecare a fimeilor, ca să-i văd fisiognomie. Dar, o, ceriule! ce priveliște! Cu neputință îmi este a arăta impresioana ci au făcut asupră-mi această minunată videri. Nu, scump, și dulce ipochimen a plecărilor meii celor duioasă. Nu voi uita niciodată acest norocit menunt unde ochii mei plini de mierari te-au slăvit pentru ce dintăi dată... Mi să pari că te văd iarăș într-aceeaș șăderi de atunci.

Închipuiești-ț, buna me prietină, un tânăr de 18 pe 19 ani, plăcut și frumos ca îngerii, sau adu-ț aminti de toati

frumusețale fiului Afroditei și starea cea frumoasă în cari l-au găsit psăhi când l-au văzut dormind. Inima mi să bate, tremuram în starea în cari mă aflam. Nu știam ci să fac. Pentru tot binile din lume nu aș fi vroit să scap prilejul de a-i vorovi, nu îndrăznem însă, făcând că mă stăpâne o frică, în sfârșit, dragostea mea m-au îmbărbătat, l-am apucat încet de mână și l-am trezit, întâi s-au arătat că l-am înspăimântat și, ca când i-ar fi părut rău că i-am stârnit somnul, dar după ci s-a uitat la mine, m-au întrebat ci ceas esti. I-am spus, adaogând, că m-am temut să nu răcească, șazănd așa afară, mi-a mulțămīt cu o dulceață cari să potrivē cu aceea a ochilor săi, el nu să îndoie că eu eram una din pansăonirile aceștii școli și că venisăm ca să-l slujăsc. Cu toati acestea, sau că s-au temut să nu mă obijduiască, sau că politica sa cea firească l-au mărginit în hotarāle cinstii, mi-au vorbit cu politică și m-au și sărutat; mi-au zis că, dac-oi vre să petrec un ceas cu dānsul, num va păre rău. Cu toati că dragostea ce să nāscusă mă îndemna, mă temem să nu mă prindă oamenii casii. I-am răspuns că, pentru niște pricini pe cari n-am vremi de a i le tălmăci, nu pot șādē mai mult cu dānsul și, cini știi poati, de-l voi mai vidē în viața me; acest cuvânt însă l-am zis cu o adāncă suspinari. Acest tânăv vrednic de iubit cari, după cum am aflat pe urmă, nu s-au atins mai puțin de figura me precum și eu de a sa, m-au întrebat cu grabă de voiesc să șād împreună cu dānsul, adaogând că degrabă îm va găsa o odăi și va plăti ceea ci eram datoari în casa madamii Brown.

Orīșicātă era nebuniia de a priimi o așa puneri îna-
inte di la un necunoscut, cari era pre tânăv pentru ca să
să poată cineva încredința pornirea dragostii de cari mă
sāmțām cuprinsă nu-m da vremi a giudeca. I-am răspuns

tremurând că mă arunc în brațele sale și mă las orbește asupra sa, ori di esti cu curățanii, sau ba. Era câțeva vremi di când, pentru ca să scapi de întâmplările celi neplăcuti a orașului, el căuta o fată cari să-i placă: bunul meu noroc l-au năstăvit di i-am plăcut și îndată am și pus la cali această târguiri.

Planul nostru au fost ca, a doua ză la 7 ceasuri dimineața, să ies din casă și să mă duc în marginea uliții undi el mă va aștepta cu o caretă gata. I-am spus să nu dei a înțalegi că m-au văzut, pentru niște pricini cari pe urmă i le voi spune. După aceasta, temându-mă ca, prin nebăgari de samă, să nu să strice scoposul nostru, am fugit dinaintea sa și m-am suit în odaie me, fără să fac huiet. Febi dormé încă: m-am dizbrăcat încet și m-am pus în pat cu inima veselă și îngrijită. În vremea aceasta, singură nădejdi de a-m stâmpăra focul câti puțân-puțân, mi-am împrăștiat frica. Sufletul meu era atât de pironit la acest tână, cât aş fi vrut sângili să-l vărs ca să-l văd și să mă bucur un menunt de dânsul; el ar fi putut faci cu mine ce-ar fi vrut. Viița me era a lui, m-aş fi putut socoti norocită să pot muri de o așa scumpă mână. Zăua aceasta, cari mi s-au părut un vac, am pitrecut-o în niște așa cugetări. De câte ori am vrut să mișc menuntariu ceasornicului, ca când mâna me puté să grăbească vreme! Mă mier cum oamenii casii nu mi-au luat sama; mai ales la masă, când au venit vorbă de acest iubit muritori care făcusa zacusca acolé. Ah! striga tovărășițele meii, cât îi de frumos! cât îi de plăcut, dulce și politicos! Eli s-ar fi bătut de la dânsul. Las a giudeca cât îmi ațâta focul cari mă frige niște așa cuvinte. Cu toate aceste, tulburare în care am fost toată ziua au pricinuit o bună lucrare. Am dormit îndestul de bine pân la 5 ceasuri dimineața. Atunce m-am sculat din așternut și

m-am îmbrăcat într-o clipală de ochi, am aşteptat cu atâta nerăbdare precum şi frică menuntu cel fericit a mântuirii mele.

La ce de pre urmă, menuntu acest atât de dulce au sosit. Atunci, îmbărbătată de dragoste, m-am scoborât în vârful degetilor şi am agiuns la poartă, pe cari am deschis-o, căci furasăm cheia de la Febi. Îndată ci m-am văzut în uliţă, am zărit pe îngerul păzitoriu meu ci mă aştepta. A zbură la dânsul ca o săgeată, a sări în carătă şi a m-aranca în grumajii săi, şi — mână vezăteu: aceasta au fost una.

Un părău de lacrimi, cele mai dulci ci am vărsat în viaţa me, au izvorât atunci din ochii mei. Inima me de abia era în stare a pute cuprinde bucuriia ce sâmtăm de a mă vidé în braţale unui tânăr aşa frumos. El mi să giura pe drum, prin nişte cuvinte pătimaşi, că niciodată nu-m va da pricină de a mă căi de pasul ce au făcut. Dar, vai, nu era plecarea me care mă făcuse să îl fac? În câtiva minunti (căci atunci ceasurile nu era nimica pentru mini), am agiuns la Helsea, la un vestit han. Noi am făcut zacuscă cu stăpânul casai, cari era un bătrân vesel, cunoscători în aşa pricini. El ne-au zâs, uitându-să la mini şi râzând, că ne poftesti o mulţămire desăvârşită. Că, pre legea sa, noi eram tari bine potriviti: că mulţi boieri şi cucoani vin în casa sa, dar că n-au văzut niciodată o părechi mai frumoasă, că poati giurá că eram poamă nouă, că mă arătam atât de fragidă, atât de nevinovată şi că, într-un cuvânt, tovarăşul meu era un muritori cu noroc. Aceşti laude, măcar că cam groasă, mi-au foarte plăcut şi am împrăştiet frica ce avem de a mă afla singură în puterea noului meu stăpân. Frică la cari să împărtăşă mai mult dragoste decât ruşine. Eu poftem, mă frigem de poftă: vroiem să mori pentru ca să-i plac şi însă nu ştiu cum nici pentru ce mă temem de punctul cel

capital a dorințelor meii celor înfocați. Această amestecări de patimi deosăbiti, această luptă între amori și între frică m-au făcut să plâng iarăș. Dumnezeuilor, cum niște așa stări sunt interăsătoare pentru niște adivăraț amorizați!

Duchesa Milanului

Italia, după ce o îndelungă vreme s-au luptat pentru slobozanie sa cu împărații, la ce de pe urmă o dobândisă; și ei nu mai avé întru ea decât o umbră de stăpâniri în niște particularnice staturi, cari încă îi cunoște, nu atât ca să-s încredințazi de protecsie lor, cu cât să temé să aibă din puterea lor. Milanezul era cel mai mari dintre toate.

Viscontezii, cari din particularnici stăpânitori să făcusă duchi, să bucura de o stăpâniri legiuită prin bunăvoință a noroadelor, și prin aceea a împăraților. Dar parte bărbătească a aceștii familii sfârșându-să, toate driturile sali au trecut în Casa de Orleans, prin Valentina Milanului, cari să măritasă după acest vestit duc de Orleans, ci s-au omorât de Ioan, ducul de Burgon. Stare ce jalnică întru care catandisâșă Franța, din pricina războaielor cu engleji și a feliuri de tarifuri de cari această împărăție era stricată, nu au lăsat pe copiii ducului de Orleans ca să-s ducă să puie stăpânire pe acest ducat. Venețienii, cari afla milanezul după plăcerea lor, negreșit l-ar fi apucat dacă nobilitate Milanului nu s-ar foarte sâlit ca să-i oprească. Sfors, câștigând mult ipolipsis întru acest război, s-au ales ghegeneral a milanezilor și nu după multă au luat și titlu de duc de Milan, cu toate împotrivirile Casii de Orleans, cari

nu era în stări a-l opri cu puterea armilor. Dar Carl al 8-le murind fără clironomi, Luiz al 12-le, carile era duc de Orleans, i-au urmat, și mai întâi au cugetat să pui stăpânire pe ducatul Milanului, cari i să cuvine după atâta legiuire. Sforsii i s-au împotrivit câțeva vremi, dar în sfârșit s-au izgonit de franțози, cari au rămas pacinici stăpânitori acestui ducat.

Ludovic Sfors, închipuind că va pute tragi vreun folos din dihonie lui Jan-Jac Trivuls și a lui Aubini, generalul franțozilor, au mai făcut niște nouă cercări, a cărora însă împlinire au fost foarte ră, căci au fost prins și dus la închisoare de la Loș (Loches), unde piste puțin au și murit, lăsând în mică vârstă pe Maximilian și Franțisc Sfors, copiii săi. Maximilian au știut atâta de bine a să noroci de vrăjmășiile pe care papa Iulie al 2-le stârnisă asupra Franței, după ce au dobândit mii de faceri de bine, încât s-au cunoscut de duc de Milan și au izgonit pe franțози prin ajutorul a multor prințipi, iar mai ales și prin ajutorul elvetilor.

Luiz al 12-le murind fără să poată stăpâni iarăș milanezul, Franțisc I care i-au urmat au trecut munții cu o puternică oaste și au început stăpânire sa prin războiul acel vestit de la Marinian, care au adus întru cunoștință trufie ce îngâmfată a elvețienilor, și au statornicit pe franțози în ducatu Milanului. Craiul au dat buni condiții lui Maximilian Sfors, cum și un bun loc în Franța, unde ș-au pitrecutântru odihnă zilele săli. Craiul, carile căuta a-ș câștiga inimile noilor lui supuși, au zăbovit îndestul la Milan, dând prin aceasta prilej tinerilor curtezani de a faci cunoscut damilor că era tot atât de galanți în vremi de păci pe cât să arătasă strașnici la bătaie de la Marinian. Printre numărul cel mare a persoanelor frumoasă care pe

ace vremi să afla la Milan, Clarisa Visconti, fată unui cadet a aceştii slăvite casă, cari perisă în cel din urmă război, întrece cu covârşări pe celelalte: naştire sa, frumsăta sa ce nemărginită şi mare sa faptă bună au sălit pe craiul a o tratarisă cu multă deosăbire. Amiralul de Bonivet, favoritul lui Franţisc I, s-au atins cu atâta vioşime de frumsăţile aceştii persoane vrednici de iubit, încât s-au amoretat straşnic din ce întâi dată ci au văzut-o. Pofta care ave de a-i place l-au făcut a faci multe îndatoriri rudelor contesii Visconti, mama Clarisii, cari era din casa de Sent Severin. Contesa, mulţămind amiralului, el au găsit prin aceasta prilej a mergi să-i facă vizită, cagetând că-i va fi uşor a spune sentimenturile inimii sale frumoasei Clarisăi. Contesa şi fică-sa l-au priimit cu multă politică şi i-au făcut toată cinste ci să poate faci favoritului unui mare crai. Cu toati că amiral avé o fisionomie plăcută, o mari vioşâmi şi multă îndrăzneală, înţălepciunea ci să vidé în toati faptile Clarisăi şi un aer di megalie ci era răvărsat întru toată persoana sa, şi cari rădica cu covârşare frumuseţea sa cea mari, au întipărit într-acest favorit atâta răspect cătră dânsa, încât nu au avut atâta puteri a-i vorovi de amoriul său; i-au mai făcut de mulţi ori curţi, hotărât a-i mărturisă aceea ci el sâmtă pentru dânsa, dară el să întorce, fără să îndrăznească a-i spune taina sa, şi mai înamorat decât cum era când să duce.

Canalul Milanulu, cari eşti lucru franţuzilor, săvârşându-să întru ace vremi, damile să primbla adesăori cu caici. Craiul cari adusă din Italia pe cei mai vestiţi muzicanţi, poroncé în toati sările să să pui luminaţii de-a lungu canalului şi da baluri damilor. Amiralul, cari nu perdé nici un prilej de a vidé pre Clarisa, întru o ză când o întovărăşă la primblări pe canal, un caicciu ci s-au aflat din întâm-

plari lângă dânsa au sâmțat atâta plăceri a o priivi, încât au uitat a faci maneovra sa, fiind pricină caicului, ci s-au lovit de o mică corăbioară. Stăpânul caicului, probozind pe caicciu de a lui cea mari îndeletniciri a să uita la frumoasa Claris, au vrut să-l maltratarisască. Dar amiral l-au oprit și, scoțând din buzunarul său o pungă plină de aur, au dat-o caicciului, zâcând că unui om ce ave așa bun gust i să cuvine și mai bun noroc.

Chelestina

Chelestina, la 17 ani, era frumusea ce întâi a Grenadii. Săracă de părinți, și clirnoamă unei mari averi, ea trăie supt epitropie unui bătrân al ei moș, aprig și scump, acest moș să numie Alonț. El să îndeletnicé toată ziua a-ș număra galbenii și toată noaptea a goni serenadile cari cânta supt fereștile Chelestinii. Scoposul lui Alonțu era ca să mărite pe această bogată clirnoamă după don Enric, fiul său, cari învăța de ani la Academie de la Salamanca și începusă acum a talmăci pe Cornilius Nepos.

Mai toți cavalerii Grenadii iubé pe Chelestina: ei nu o puté vidé decât la bisărică și totdeauna bisărica la cari ea merge era plină de tinerii cei mai frumoși și mai vrednici de iubit. Dintre dânșii să deosăbe don Pedro; căpitan de cavalerii, fiind la vârsta de 20 de ani, nu bogat dar de bun neam, frumos, blând, cu duh și pre iubitori, el trage asupra sa ochii tuturor daniilor Grenadii, în vreme ci el nu să uita decât la Chelestina. Aceasta, cari pricepusă, începusă îarăș a căuta la don Pedro.

Ei au pitrecut așa două luni fără să-ș poată vorovi, zăcându-ș însă îndestule lucruri, în vremea aceasta, don Pedro au aflat chip a enhirisă amorezatii sale un bilet prin cari o înștiința aceea ci ea acum știa pre bine. Mânioasa

Chelestina de abie l-au cetit și îndată cu defăimări l-au triimes lui don Pedro înapoi: dar cum ea avé o minunată țâneri de minte, au știut scrisoare de rost, și după 8 zile i-au făcut și răspuns. Amorezații noștri să iubié și îs scriia: don Pedro voié mai mult. De mult ceré voie a veni ca să vorovască la zaluzia Chelestinii; așa feli este obiceiul în Ișpaniia unde fereștile slujăsc mai bine pentru noapte decât pentru zi: acolo să fac toate întâlnirile. La ceasul când ulița să află pustie, amo-rezatu să învălești în mantaua sa, să înarmează cu sabiia sa și mergi, chemând întru agiutori amoriul și noapte, cătră o zaluzie josâtă și încuiată pe dinlăuntru cu geamuri. Curând geamurile să deschid încetișor; minunata ișpanioală să arată și întreabă cu glas tremuracios de nu ești cineva pe uliță: amorezatul, plin de bucurie, o încredințază: îs vorovesc încet, îs zic de o sută de ori aceleș cuvinte; giurământurile zboară pintre zaluzeli, sărutările trec pe giurmătate; amorezatul blastămă zaluzăliile: ziua să apropii... trebui să-s dispărțască... mai treci un ceas pân să-s dispărțască și, în sfârșit, să dispărțască fără să-ș spuie o mie de lucruri interesătoare ci ave a-ș spune. Fereastra Chelestinii era întru o laturi, cătră o uliță proastă, mai pustie și lăcuită numai de cei mai săraci din norod. Manca ce bătrână a lui don Pedro șâdé întru o casă proastă, în dreptul fereștii Chelestinei. Pedro s-au dus la manca sa: „Buna me mamă, i-au zâs el, mult ai suferit șăzând întru o așa proastă casă, această uitare este vinovată din parte me și așadar, voind a-mi îndrepta greșala, îți dau un apartament în casăle meii, vino di șăz într-însul și lasă pi această bună fimei plângând di bucurii.” Multă vreme n-au vrut, dar în sfârșit priimești schimbul, sărutând mânilé evlaviosului ei copil. Niciodată un împărat n-au stăpânit un palat cu atâta bucurie încât

au sâmtât don Pedru aşăzându-să în căsuța maicii săli. În dreptul fereștii Chilistinii, îndată ci sară vine, Chilistina s-au arătat la zaluză și s-au țânut parola. Aceste dulci întâlniri au înfocat mai mult pi acești iubitori amorizaț, curând toati ceasurile noptăi au fost mitahirisâte a-ș vorbi și toati ceasurile zâlii a-ș scrii, în sfârșit, ci era amândoi în cei mai mari fericire, cel mai di pi urmă Pedru, când fiul lui Alonț, Enric, cari învăță di zăci ani la Academia, adusăă pentru hotărâta lui soață o diclerată di amori latinească. Alonț alcătuia contractul nunții și zâua spre însoțire lui Enric și a Chelestinii era însămnată. Toată lume știi că întru o așa întâmplare nu ești de luat altă hotărâri decât de a fugi în Portugaliia; la cari s-au și hotărât. Pe lângă aceste au mai pus la cale că sosind la Lisbona, amorezati întâi să vor lua și după aceea vor porni giudecată cu episcopul. Chelestina trebuia să iai împreună și o besacte cu giuvaericali pe cari maică-sa i-o lăsaă: această besacte alcătuia o mari soma de bani și trebuia să facă pe amorezați să trăiască pân la câștigare giudecății. Niciodată un sfat nu au fost mai cu minte alcătuit. Nu mai era trebuință decât de a puté scăpa; și pentru aceasta era trebuință să furi cheia zaluzălii. Chelestina au catorthosât. După aceasta s-au hotărât ca a doazi la 11 ceasuri de cu sară, Pedro, după ce va pune la cali pentru cai afară din târg, va veni să caute pe Chelestina, care să va scoborâ pe fereastă și că vor fugi amândoi cătră Portugaliia.

Don Pedro s-au îndeletnicit toată zâua întru a să găti; Chelestina, din parte sa, au aşăzat și au disșăzat de de ori besacteluța ci era să-i întovărășască; pe lângă aceste, au strâns și o foarte mari și frumoasă piatră de smaragd ci amorezatul său i-o didesă. Chelestina și besacteaua era gata la 8 ceasuri de cu sară și încă nu era când don Pedro, a

căruia trăsură era pe drumul Andalusiei, vinea cu bucurie cătră ulița ce mică. Când era să sosască, aude strigând: agiutori! și vedi doi oameni atacarisâți de spadasini care, înarmați cu săbii și cu beta, să slujă asupra lor; viteazul Pedro uită toate pentru ca să alergi asupra nevinovaților: el rânești pe doi din spadasini; și gonește pe cialați trii. Cari este înspăimântare sa, cunoscând în acei ci i-au izbăvit pe Enric și pe tatăl său Alonțu! Tinerii cavaleri a târgului iubind pe Chelestina și, știind că Enric era să o iei, pusă să niște spadasini (un fel de făcători de răli pre obicinuiți în Ișpania) și, fără vitejiia lui don Pedro, bătrânul scump și tânărul școler ar fi avut mari nevoi a scăpa din mâinile lor.

Pedro căuta a să mântui de mulțămirile lor; dar Enric să giura că nu-l va lăsa toată noapte. Diznădăjduitul Pedro auzăsa acum bătând 11 ceasuri. Vai! El nu știe nenorocire ci i să întâmplasă!

Unul din spadasinii ci fugisă trecusă cu nasul învălit în mantaua sa pe lângă zaluzie Chelestinii. Era o noapte tari întunecoasă: nenorocita amorezată, cari deschisă să fe-reastă și aștepta pe don Pedro, au socotit că esti el, văzând pe spadasin. Ea îi întinde mâna cu o oftare de nerăbdari și bucurie; și dându-i besacteaua:

— Tâni diiamanturile noastre, îi zâci ea, păr mă voi scoborâ.

La auzul de diiamanturi, spadasinul stă, ia besacteaua fără să zică nimic; și în vremi ce Chelestina să scoboră, fuge cu grăbiri. Giudecați de spaima Chelestinii când, singură în uliță, caută împregiur și nu vedi pe acela ce îl socotisă de don Pedro! Ea socotești întâi că s-au depărtat pentru ca să nu dei vreun prepus; ea merge, să grăbești, îl caută cu ochii, îl strigă încetișor: nu vedi nimic și nimine nu răspunde. Frica o cuprinde: ea nu mai știi ci trebui să

facă. Să va întoarci ea acasă? Ieși-va din târg ca să-s ducă să caute caii și oamenii lui don Pedro, ci o aștepta? Ea să îndoiești, să îngrijăști, dar tot mergi. Curând să rătăcești pe uliță, singurătate, întunericul, toate înmulțesc frica sa. În sfârșit, ea întâlnești un om și îl întreabă tremurând dac-îi departe de poarta cetății? Acest om i-o arată. Chelestina îs mai vine în simțiri; ea prohorisăște cu mai mult curaj, iese din Grenada și nu afla pe nimine, însă tot nu învinovățaști pe amoretul său, socotești că-l va afla mai înainte: ea să depărtează, să cutremură la tot pâlcu de c-ritei, strigă la tot pasul pe don Pedro; și, cu cât mergi, cu atâta să rătăcești: aceasta era parte ce dimpotrivă Portugaliei.

În vremea aceea, don Pedro nu s-au putut mântui de mulțamitoriu Enric și de tatăl său; fără să vroiască a-l lăsa măcar un pas, l-au silit ca să vie acasă la ei. Pedro, socotind că Chelestina văzându-l, va afla pricina întârzierii sale, s-au supus a-i urma. Sosăsc; Alonț aleargă în odaia nepoatii sale pentru ca să o înștiințazi de primejdie în cari au fost; el o strigă: nu răspunde nimine; întră! Zaluzie deschisă!.. Strigările sale adună slugile; turburare să vestești în casă: Chelestina au fugit! Pedro, în diznădăjduire, vre îndată să alergi după dânsa: Enric, mulțămindu-i de enteresul ce are cătră nenorocire sa, vroiești a-l întovărăși piste tot locul, Dar pentru ca să fie mai siguri de a o afla, Pedro zăci: că el să-s ducă pe de o parte, când el s-a duci pe de ceealaltă. El aleargă să-și găsească oamenii; și ne mai îndoindu-să că Chelestina este pe drumu Portugaliei, aleargă cât poate, depărtându-să de dânsa, în vremi ci Enric călătorești cătră Alpuxari, drumu ci Chelestina apucasă. Trista Chelestina urma drumu Alpuxarilor, între-bând de don Pedro pe orișicine întâlne. Ea au auzât după

dânsa un tropot de cai; gândul său cel întâi au fost cum câ-i don Pedro; al doilea că puté să fii călători sau tâlhari: ea să abate din drum și să ascunde după niște mărăcini. Curând vedi pe Enric trecând, urmat de multe slugi. Ea se cutremură întru această videri și temându-să ca să nu cadă iarăș în mâinile lui Alonț de va urma drumul cel mari, ea se întoarce și să afundă în pădure. Alpuxarii este un lanț de munți cari mergi de la Grenada păn la Mediterane: ei nu sunt lăcuiți decât de ciobani și plugari. Un pământ gol și pietros, stejari sămănați încoace și încolo, râuri, cascadi huitoare și niște capri spânzurate pe vârful stâncilor au fost lucrurile ce s-au înfățoșat Chelestinii întru ce dintăi ivire a zorilor zălii. Obosâtă de ostineală și de dureri, cu picioarele zgâriete de pietri, să oprești supt o stâncă prin cari izvora o apă limpidă. Tăcerea aceștii peștiri, priveliște ci o împregiura, sunetul cel dipărtat a unor cascadi, murmurisăre acestui izvor cari cade în groapa ci îs săpasă în stâncă, toate pare că arată Chelestinii că să află singură întru o pustietate, lăsată de toată fire. Culcată pe margine acestui pârau, unde lacrimile sale cade pe rând, cugetând la nenorocirile ci o înfricoșă, iar mai vârtos la don Pedro, să fâlă întru sine că poate îl va afla într-o ză. „Nu era el, îs zăce ea, pe cari l-am văzut fugind cu giuvaierurile meli, în zădar gândem că-l cunosc! Cum s-au putut să nu-mi spuie inima me? El mă caută, sunt încredințată; el plânge departe de mine, și eu voi să mori departe de dânsul!”

Cum ea zăce acești cuvinte, au auzât în peștiră viersul unui fluier de țară: ea ascultă: și curând un glas dulce dar prost cântă aceste cuvinte: A amoriului dulceată Un cifert de ceas numai țâne, Dar dorul lui și durerea Toată viața rămâne! Pentru cumplita Silvii Toati cele le-am lăsat, Și acum necredincioasa Îș ia alt amorezat! Cât acest izvor

va curgă De multi ori ea-mi z c , Te voi iubi cu credin . Alt amori nu voi av , Ah! izvorul n-au s cat, Dar Silvie m-au lăsat! A amoriului dulcea  Ah! un menunt numai  t ne, Iar jale sa  i durerea Toată viia a r m ni. (Să socotească iubitul cetitori că aceste sunt stihuri alcătuite de un cioban.)

„Cine o știe aceasta mai bine dec t mine!” au strigat Chelestina ie ind din peștiră ca să vorbească cu cel ce cântă. Acesta era un t n r păstori de capre cari  ade la tulpina unei r cni i c ut nd cu ochi l cr m tori la apa cari   rpie pe chetriceli:  n mâini   n  un fluier, l ng  s ne sta un toia   i ni te strai învălite într-o piele de capră. „P storiule, i-au z s Chelestina, fără îndoială te-au lăsat; fie- i milă de o strein  pe cari asămine o lasă  i îndreptează-mă într-ace ti munți, la vreun sat, la vreo l cuin   unde să poci găsi nu odihnă, ci măcar p ne.” „Vai! Madam , i-au răspuns ciob na ul, a  vr  din toată inima să te duc p n la satul Gadara cari esti după acesti st nci; dar d-ta nu vei ceri ca să mă întorc iară c nd vei  ti că astăzi amorezata me să  nso  te cu protivnicul meu, mă duc din ace ti munți hot r t să nu mai viu în viia a;  i nu mi-am luat dec t fluierul, ni te strai  i pomenire binelui ci am pierdut.” Acesti puține cuvinte au făcut să-s nască în Chelestina multe idei: „Prietine! au z s ea ciob na ului, tu n-ai bani,  i c nd vei ieși din acest loc,   i vor trebui: am c  va galbeni pe cari  i vom  mp r i, de vei voi s -mi dai hainile cari sunt într-această bocce.” P stora ul priimești: Chelestina i-au dat o duzină de galbeni;  i, după ce ciobanul i-au arătat drumul ci merge la Gadara, ea  -au luat z ua bună de la d nsul  i au întrat în peștiră ca să-s îmbrace ciob ne ti. Ea au ie it cu cheptariu cel de peli de capră, cu traista, cu pălărie ce de pai cu cordeli  i mai frumoasă

așa fel decât cum fusă să împodobită cu giuvaiericale; ea au apucat drumul la sat, unde sosind, întreabă pe țărani de n-ari vreunul trebuință de un argat. O încungiură, o paratirisăsc cu luare-aminte: fetile mai vârtos să uită la părul ei cel galbăn și frumos cari să învăluia pe spinare ei, ochii ei cei dulci și strălucitori, măcar că obosiți de lacrimi: talie ei ce suptări, mersul său, toate le aduce merare. Nimine nu poate ști de unde vine un tânăr așa frumos. Unul zăci: câ-i vreun om mari prifăcut; altul că ești vreun printip amoretat de vreo păstorită ; și maghiistratul, cari era poeticul locului, măturisăște: că este Apolon rânduit a veni spre a paște oile a doua oară.

Chelestina, cari au luat numile de Marțelio, nu au întârziat a-ș găsi un stăpân. Acesta au fost bătrânul alcad(Giudecători) a satului, cel mai cinstit om a locului. Acest bun sătean curând au luat o mare iubire asupra Chelestinii. De abia au lăsat-o el o lună spre paza turmii sale și au însărcinat-o a privighé pe casa sa; și Marțelio îș împline datoria cu atâta blândeță și credință, încât stăpânul și argații să mulțămé deopotrivă, în vremi de 6 luni alcadu, cari era om piste 80 de ani, au lăsat desăvârșit stăpânire averii sale la iubitul său Marțelio: el încă să sfātuia cu dânsul asupra tuturor pricinelor ce îi aduce de giudecat, și niciodată alcadul nu mai fusăs atât de drept ca de când era povățuit de Marțelio. Marțelio era pilda și iubire satului; blândețile, grațiile, înțelepciunea sa îi câștiga toate inimile. „Videți, zice maniile fiilor lor, vedeți pe acest frumos Marțelio, el este de a purure cu stăpână-său; el să îndeletnicești necontentit de a face bătrânețile săli fericite, și nu-ș lasă trebuințele ca voi, ca să umble după fete.”

Doi ani s-au pitrecut așa. Chelestina, gândind tot la don Pedro, trimesă să pe taină un cioban la Grenada, de

cari era încredințată, ca să afle de amoretul său, de Alonț și de Enric. Ciobanu îi adusă vestea că bătrânul Alonțu au murit, că Enric s-au însurat și că don Pedro de doi ani nu să arătasă pe acolo. Chelestina nu mai nădăjduie să-l vadă; și, fericită de a-ș pitreci zilele într-un sat, în sânul liniștii și a prieteșugului, să sâlié a-ș obicinui inima a nu trăi decât deprieteșug, când bătrânul alcad, stăpână-său, s-au bolnăvit. Marțelio au avut pentru dânsul toată purtare de grijă ce un fiu iubitor este dator a ave cătră părintile său, și bunul bătrân l-au tratarisât iarăș ca un părinte iubitor de fii: el au murit lăsând toată averea sa credinciosului Marțelio. Dar această diiată nu au mângâiet pe clironom.

Tot satul au plâns pe alcadul său; după ce l-au îngropat cu mai multe lacrimi decât pombă, s-au adunat ca să aleagă pe diiadhul său. În Ișpania, unile sate au drit de a numi singure pe alcadul lor, adică maghistratul cari giudecă pricinile lor, sa înștiințază de răle, oprești pe vinovați, îi cercetează și după aceea îi trimete la giudecătoriile celi mai mari cari, celi mai adesăori, întăresc hotărâre acestor țărani maghistrați: căci pravelili celi bune să învoiesc totdeauna cu rezonul cel prost.

Adunându-să, sătenii au ales într-un glas pe acel ci mortul alcad pare că li l-au arătat de urmaș. Bătrânii cu tinerii au venit în țirimonie să aducă lui Marțelio sămnul cel de cinste: acesta era un bețișor alb. Chelestina l-au priimit; și pătrunsă pân la suflet de arătările celi de iubire cari îi da acești buni oameni, ea au hotărât a jărtvi la fericire lor o viață rânduită întâi amoriului.

În vreme ce nou alcad să îndeletnicești cu trebile statului său, noi să ne întoarcim la nenorocitu don Pedro pe cari l-am lăsat alergând pe drumu Portugaliei, și depărtându-să de aceea ci gândé să întâlnească.

El s-au dus pân la Lisvon și tot nu poate afla nimica de Chelestina, să întoarcă înapoi, caută de iznoavă prin toate locurile pe unde au căutat: să ducă iarăși la Lisvon și iar nu este mai fericit. După niște trudi și necazuri zadarnice de 6 luni, încredințându-să că iubita sa Chelestina nu să arătase la Grenada, au socotit că poate ești la Sevilla, unde ave rude, el aleargă la Sevilla: rudile Chelestinii purcesă cu flota la Mexic, el să ambarcarisă pentru Mexico, sosăști; află pe rudile Chelestinii, dar nu află pe aceea ci căuta. Să întoarcă iarăși în Ispanie: corabia sa, bătută de furtuni, să sfârșimă către marginile Grenadii. Don Pedro scapă înot cu câțva trecători; ei sosăsc la țarmuri, să suie pe munți ca să cei agiutori, și întâmplare sau amoriul îl povățuiești la Gadara.

Don Pedro și tovarășii nenorocirii sale întră în ratoșul cel întâi: ei mulțămesc ceriului că au scăpat de primejdii; și, în vremi ce sătenii cercetează nenorocire lor, unul din trecători să apucă la sfadă cu un soldat de corăbii pentru o besacte ce soldatul o scăpasă și cari trecătoriul zăce că este a lui. Don Pedro, vrând să potoali sfada, întreabă pe trecători ci era în besacte, și o deschidi pentru ca să vadă ci cuprinde. Ce s-au făcut el cunoscând giuvaiericalile Chelestinii și pintre eli și piatra ace de smaragd ci el îi dasă! El au rămas un menut neclintit, le caută mai cu luari-aminte și, uitându-să la stăpânul lor cu ochi scânteind de mânia: „De unde ai acești giuvaieruri”, îi zăce cu un glas înfricoșat. „Ce-ți pasă, răspunde cu trufie trecătoriu, adăune c-îs a meli.” El vre atunci să le iei de la don Pedro, dar acesta, nemaiputându-să stăpâni, îl împinge, scoate sabie și îi zăce: „Vânzătoriu! Vei mărturisi păcatul tău, sau vei muri pe loc.” Zicând acești cuvinte, lovești pe protivnicul său cari să diiafefsăști vitejaște, dar în sfârșit cade rănit

de moarte.

Toată adunare aleargă la această priveriște: împrejură pe don Pedro, îl prind, îl trag la închisoare; și hangiu îi trimete fimeia ca să chemi pe preot, în vreme ci să ducă însuș la alcadu ca sa-i ducă besacteaua, povestindu-i toate întâmplările.

Care au fost mirare, bucurie, frica Chelestinii, cunoscând diiamanturile sale și înștiințându-să de fapta cavaleriului închis! Îndată ea aleargă la han; preotul venisă; și bolnavul atins de îndemnările sale, au mărturisât de nainte giudecătoria că, cu doi ani mai înainte, trecând noapte pe o uliță a Grenadii, o tânără fimei, la o zaluzie, îi dasă besacteaua aceea zicându-i să o țâie pân ci să va scoborâ; că el fugisă cu giuvaieriurile și că să roagă lui Dumnezeu să-l ierti de acest furțișag, precum și damii acia pe cari nu o cunoște. După această povestire au murit, și Chelestina au alergat la temniță. O, cum i să băté inima pe drum! Ea îndoiești pașii săi: toate îi spun că don Pedro esti acel pe care va să-l vază: dar ea să temi să nu o cunoască, îs îndeasă pălărie pe ochi, să învălești în mantaua sa, și, împrenă cu un scriitori și un străjeri ce ducă un fânari, să scoboară în temniță. De abia s-au scoborât pe scări, și au cunoscut pe don Pedro. Întru această vederi, bucurie o lipsăște mai de sâmtările sale: ea să razămă de zâd; capul îi cade pe umăr și lacrâmi curg pe obrajii săi. Ea le șterge și, îmbărbătându-să, să apropie de vinovatul închis: „Streinule, îi zâce ea, prifăcându-ș glasul, ai ucis pe tovarășul tău... Ci te-au sâlit... la o așa vinovată faptă?” După acești puține cuvinte nu să mai poate sprijini și să pune pe o piatră, acoperindu-ș fața cu mâna. „Alcadule! îi răspunde don Pedro, nu am făcut o vinovăție, aceasta era o dreptate; dar eu cei moarte, numai moarte poate

sfârși niște lungi nenorociri a căroră ticălosul pe cari l-am jertvit au fost ce întâi pricină. Hotărâști-mă la moarte, . nu mă voi apăra; mântuiești-mă de o viață care îmi este nesuferită de când am pierdut singur binile ce îl iubem, și de când nu mai nădăjduiesc să aflu..." N-au sfârșit; și buzile sale au murmurisat încet: Chelestina.

Chelestina au înlemnit auzând numile sau: nu mai poate stăpâni transportul său; să scoală și vre să meargă ca să-s arunce în brațile amoretatului său, dar înfătoșare marturilor o oprești; îs întoarce căutăturile, înădușăște suspinurile și ceri să rămâie singură cu vinovatul, atunce, lăsând slobodă curgire lacrimilor sale, mergi la don Pedro; să uită la dânsul, îi întinde mâna și zăce suspinând: „Iubești deci de-apurare pe ace ce nu trăiești decât pentru tine?..." întru auzul acestor cuvinte, Pedro ridică capul și nu îndrăznești a da crezări ochilor săi: „O, ceriule! tu ești? Cine-i, Chelestina me, sau un ceresc înger care au luat închipuirea sa î... Ah, tu ești, nu mă mai îndoiesc, au strigat el, strângându-o în brați și udându-o cu lacrimi; aceasta-i soția me, prietina me, toate nenorocirile mei s-au sfârșit."

„Ba nu, i-au zâs Chelestina, după oareșcari tăceri, tu ești vinovat de o ucidere; și eu nu pot sfârâma lanțurile tale; dar mă voi duce de mâine în oraș să discopăr toate giudecătorului de la cari noi atârnăm, îi voi descoperi naștirea me, îi voi spune nenorocirile meli; și de nu-mi va da slobozănie, voi veni ca să-mi sfârșăsc zilile aice în temniță."

Îndată Marțelio poroncește să scoată pe don Pedro din temnița ace de supt pământ ca să îl puie în alta mai bună.

Poartă de grijă ca să nu-i lipsască nimica: și alcadul cel iubitori, mai liniștit să întoarce acasă ca să poarte grijă

de călătorie sa pe a doua zi, ce mai groaznică însă întâmplare l-au oprit de a purcede, grăbind slobozânie lui don Pedro. Niște galeri de la Alger, carile gonie de câteva zile corabia lui don Pedro, sosâsă pe margine după stricare sa. Ca să nu le fie umblare în zădar, ele au hotărât a face un dezbarc noapte. Doi turciți, cari cunoște locurile, s-au însărcinat a-i duce la satul Gadara, și acești ticăloși ș-au împlinit făgăduința foarte bine. Când acum era un ceas pană dimineață, vremi de odihnă pentru plugari și de privegheri pentru tâlhari, să aud strigările: „La arme, la arme! Turcii omoară pe lăcuiitorii noștri! Turcii dau foc casâlor noastre!” Acești triste cuvinte, spaima nopții, țipetile răniților îngrozăsc toate inimile. Fimeile tremurând strâng pe bărbații lor la sân, bătrânii aleargă lângă fiii lor. Întru un menunt satul s-au aprins! Atunce, întru lumina focului să văd lucind cumplitile săbii și să văd celmalile celi albe a celor fără legi. Acești varvari, cu focul întru o mână și în ceealaltă cu cuțitul, sfârâmă, ard ușile casâlor, să aruncă pintre năruiri care încă fumega ca să caute jărtve sau prăzi și să întorc plini de sânge și de prăzi.

Unii răzbat în cămara unde doi tineri însurați, cari să luasă de dimineață numai, fusăs aduși de mumile lor, mai cu grăbire dorind a fi mulțamitori decât fericiți, amândoi unul lângă altul în genunchi mulțănesc ceriului că au încununat dragoste lor ce curată... Un varvar îndrăznește a pune mâinile sale celi sângeroasă pe fricoasa soție; leagă pe nenorocitul său soț, pe cari pentru cruzâme îl lasă; și cu toate țâpetile și lacrămile sale, răpești în vedere sa prețul cari nu era dat decât lui.

Alții mai cruzi poate să duc să răpească copilul cari doarme în leagănul său. Muma căruia diznădăjduită, furioază, îl apără singură împotriva tuturor, nimic nu o

sparie: ea să roagă, îngrozăște; în vremea ci nevinovatul prunc, apucat acum de acești tigri, îi udă cu lacrimile sale, le întinde mânușățile sale și plânge ca să nu omoare pe maică-sa.

Nimic nu-i sfințit pentru acești varvari, sfărâmă ușile-casii lui Dumnezeu, răstoarnă dumnezeiescul pistol, ieu aurul ci era pe sfintele moaște și calcă în picioare ciolanile sfinților... Vai! pentru ce sluj aste preoților haractirul lor cel cinstit, la bătrâni părul lor cel alb, la tineri frumuseța, la prunci nevinovăție? Toți sunt jărtviți sau robiți! și curând acest sat nu va mai fi decât o movilă de petri și de trupuri!!! La ce întâi strigare, la cel întâi huiet, alcadul trezându-să să scoală, aleargă la închisoare lui don Pedro, întră și îl înștiințază de primejdii. Viteazul Pedro ceri o săbii pentru dânsul și o pavază pentru alcadu: ia de mână pe Chelestina,

Îș face drum pîntre tulburare și, sosând, să întoarcă la cei ce fugé. „Prietenilor! le strigă, sunteți ispanioli și fugiți? Fugiți, lăsând pe fimeile și copiii voștri în mâinile păgânilor?” îi întoarcă și, așezându-i pe lângă sâne, le insuflă bărbăție sa și năvălești cu sabie a mână pe un trup de turci cari vine cătră dâșii: îi înfrânge, îi împrăstie și strigă: biruintă! Lăcuiitorii ieu iarăș curaj; vin de să împreună cu tovarășii lor. Pedro, fără să lasă pe Chelestina, îndeletnicindu-să a o apăra cu trupul său, lovești pe varvari, îi sparii prin strigările sale, îi oboară supt lovirile sale, îngiunghe pe acei ci să împotrivăsc, gonești pe cielalți din sat, ia înapoi prăzile, robii, și continești de a-i goni pentru ca să vii să stingă focul.

Ziua începuse acum a să arăta, când s-au văzut viind de la orașul cari era mai aproape un trup de ostași cari târziu să înștiințasă de dizbarcarisăre nelegiuitorilor; gu-

bernatorul îi povăţuia: el află pe don Pedro împregiurat de fimei, de copii, de bătrâni, cari îi săruta mâinile plângând şi îl mulţame că le-au dat pe bărbaţii, pe părinţii, pe fiii lor. Alcadu, lângă don Pedro, să bucura de plăcere ce dulce, văzând iubind pe persoana ci o iubea. Gubernatorul, înştiinţându-să de faptele lui don Pedro, l-au umplut de laude: dar Chelestina ceri să o asculte şi descoperi gubernatorului denainte a tot satul adunat fire şi întâmplările sale, ucidire ce au făcut don Pedro şi pricinile cari o fac vrednică de iertare. Toţi sătenii, pătrunşi păn la lacrimi de îndurare, să aruncă la picioarele gubernatorului cerând iertare celui ci i-au mântuit. Această iertare să dăruieşti; şi norocitul Pedro îmbrăţoşa când pe Chelestina, când pe gubernatorul şi pe fruntaşii satului; când un bătrân, ieşind în mijloc, îi zăce: „Viteazule streine! Tu eşti izbăvitoriul nostru. Dar, vai! îi să ne lipsăşti de alcadul nostru, şi această pagubă este poate mai mare decât facire ta de bine. Îndoişti binele nostru în loc de a ne-l lua: rămâi întru acest sat; catadecsăşti-te a fi alcadul, stăpânul, prietinul nostru: cinsteşti-ne, dându-ne voi a te iubi. Într-un oraş, mincinosul şi răul cari acolo au acelaş rang cu tine, sa vor socoti deopotrivă cu tine: aici, fiştece lăcuietoriu cu fapţi bune te va avé ca pe părintile său. După Dumnezeu, pe tine te vom cinsti mai mult; şi în toţi anii, întru această zi, bătrânii vor veni să-ţi arate pe fiii lor, zicându-le: iată cel ce au mântuit pe maică-ta.”

Pedro să aruncă în grumazii bătrânului cari îi vorové așa.

„Aşa, fiii mei, așa, fraţii mei, rămâi aice, nu voi trăi mai mult decât pentru Chelestina şi pentru voi.”

Cârjaliul

Cârjaliul era de neam bulgar, în limba turcească cârjali însemnează brav, îndrăzneț, adevăratul lui nume nu îl știu. Cârjaliul cu faptele lui adusese groaza în toată Moldavia. Pentru ca să dau oarecare idee de el, voi povesti una din izbândeale lui. Într-o noapte el și arnăutul Mihalache au năpădit amândoi pe un sat bulgăresc. L-au ars, puind foc de ambe capetile, și au început a umbla din colibă în colibă. Cârjaliul tăia și Mihalache prăda, amândoi striga: Cârjali! Cârjali! Sătenii da om piste om. Când Alexandru Ipsilant proclamă revoluția și începu a-și aduna oaste, Cârjaliul îi aduse și el câțiva vechi d-ai săi camarazi. Adevăratul scop a Eteriei, lor le era neștiut, dar războiul le înfățișa prilejul de a se îmbogăți cu cheltuiala turcilor și poate și a moldavilor—și aceasta lor le părea destul de înțeleș. Alexandru Ipsilant era brav personalic, dar nu avea însușirile trebuitoare pentru rolul de care se apucase cu atâta foc și atâta nesocotință. El nu se putea învoi cu oamenii cu care era silit a comanda. Ei nu avea către dânsul nici stimă, nici încredințare. După nenorocita bătaie, unde a perit floarea junimei grecești, Iordache Olîmbioti l-a sfătuit să se depărteze, și a luat el locul lui. Ipsilant fugi în hotarile Austriei și de acolo trimise blestemurile sale acelor oameni

pe care el îi numea slugi, fricoși și nevrednici, însă cea mai mare parte din acești fricoși și nevrednici a perit în zidurile mănăstirei Secu sau pe țărmul Prutului, apărându-să disperat împotriva unui neprietin înzecit de tare. Cârjaliul se afla în batalioanele lui Gheorghe Cantacuzin, pentru care se poate repeta tot acele ce s-au zis de Ipsilant. În ajunul bătaii de la Sculeni, Cantacuzin ceru la guvernul rusesc voie să intre în carantina noastră. Oștile lui rămaseră fără comandir; dar Cârjaliul, Sofiano, Contoguni și ceilalți n-avea trebuință de comandir.

Pare-mi-se că bătaia Sculenilor nimeni n-a descris-o în tot atingătorul ei adevăr. Să-și închipuiască cineva 7 arnăuți, albanezi, greci, bulgari și de tot soiul, neavând nici o idee de arta războiului, și înapoindu-se întru vederea a mii călărime turcească. Această ceată s-a lipit de malul Prutului, și a aşăzat înaintea lor două turnirele aflate la Iași în Curtea domnească, cu care împuşca la ospete și Țeremonii. Turcii ar fi voit să se slujască cu cartușe, dar n-au cutezat fără voia guvernului rusesc: cartușele negreșit ar fi trecut în partea noastră. Șeful carantinei (mort acum), patruzeci de ani slujind în slujba oștenească, de când era nu auzise șuieratul gloanțelor; dar aicea Dumnezeu l-a miluit să-l lauză: câteva au bâzâit pe la urechile lui. Moșneagul să făcu foc de mânie, și ocări pentru aceasta pe maiorul unui reghement de vânători ce se afla la carantină, maiorul, neștiind ce să facă, a alergat la râul pe malul cărui să herețea delibașii și i-a amerințat cu degitul. Delibașii, văzând aceasta, s-au întors și au fugit, și după ei tot corpul turcesc. Maiorul ce i-a îngrozit cu degitul, se numea Horcevski. Nu știu ce să va fi făcut. A doua zi însă, turcii au atacat pe eteriști, necutezând a întrebuiința nici cartușe, nici boambe, s-au hotărât împotriva obiceiului lor

să se slujască cu arma albă. Lupta fu ferbinte, se dumica cu iataganile; în partea turcilor se văzură sulii, lucru ce pân atunci ei nu avea; acele sulii era rusești: Zaporojanii se oștea în rândurile lor. Eteriștii, după hotărârea împăratului nostru, putea trece Prutul ca să scape în carantina noastră. Ei începură a trece. Contoguni și Sofiano au rămas cei de pe urmă pe malul turcesc. Cârjaliul, ce să rănise de cu seara, era acum în carantină. Contoguni, fiind foarte gros, se răni de o sulită în pânțele. El c-o mână a ridicat sabia, cu cealaltă a apucat sulita dușmănească, a înfipt-o în el mai adânc, și prin acest chip a putut ajunge cu sabia pe ucigașul său și împreună cu el a căzut. Tot se sfârși. Turcii rămaseră biruitori. Moldavia se curăți, ca la 600 arnăuți se împrăștiară prin Besarabia; nevăzând nici un chip de a se hrăni, toți au fost datori Rusiei pentru ocrotirea ce le a arătat. Ei trăia nedetelnici și nedesfrânați; totdeauna îi putea vedea cineva în cafenelile semi-turcești ale Besarabiei, cu ciubuce lungi în gură, sorbind din felegene spuma cafelii. Înfirările lor peptare și ascuțiții iminei roși începea a se învechi; dar încanafatele lor fesuri tot atârna încă pe o ureche și iataganile și pistoalele lor străluceau pe jumătate ieșite din latele lor cingători. Nimeni nu se jăluia de dânșii, și nici nu era de gândit că acești ticniți săraci era cei mai vestiți hoți ai Moldaviei, tovaroșii groaznicului Cârjaliu; și că el însuși era între dânșii. Pașa, ocârmuitor din Iași, află de aceasta și, pe temeiul așezămintelor de pace, ceru de la Ocârmuirea rusească redarea tâlharilor. Poliția făcu cercetări, și aflând că Cârjaliul era cu adevărat în Chișinău, îl prinsă în casa unui călugăr, fugit într-o seară, când cina în întunec cu șapte camarazi ai săi. Cârjaliul fu pus sub caraul. El nu tăgădui adevărul și se numi îndată, însă — adăogă — din ceasul ce am trecut Prutul nu m-am atins

nici de un păr de avere streină; n-am strâmbătătit nici pe cel mai prost țigan. Pentru turci, pentru moldavi, pentru valahi, cu adevărat sunt tâlhar, dar pentru ruși sunt oaspe. Când Sofiano, sfârșind toate cartușele lui a venit la noi, la carantină, ca să adune de pe la răniți, pentru cele de apoi încărcături, bumbi, cuie, lanțuțe și mânere de iatagane, eu i-am dat douăzeci beșlii ce aveam și am rămas fără bani, știe Dumnezeu că eu, Cârjaliul, trăiesc cu milostenia! Apoi pentru ce rușii mă dau acum la dușmanii mei? Zicând aceste, Cârjaliul tăcu, așteptând în liniște hotărârea soartei lui. Nu așteptă mult. Gubernul, nefiind dator a privi pe tâlhari despre partea romantică, și încredințat de dreptatea cererii, porunci să trimeată pe Cârjaliul la Iași. Un om de duh și de inimă, atunci tânăr necunoscut, impiecat (cinovnic), care acum ține un însemnat post, îndată mi-a descris călătoria lui. La poarta închisorii sta căruța de poștă... (Poate că nu știți ce este căruță; asta e o mică trăsură împletită, la care nu demult încă, obicinuia a înhamă câte șase sau opt cai. Un moldavean mustăcios, cu cușma flocoasă de oaie în cap, călare pe unul din ei, din minut în minut chiuie și plesnește cu biciușca, și căluții lui merg destul de iute. Dacă vr unul din ei stă de osteneală, el îl deshamă suduind grozav, și îl lasă pe drum, fără a se mai griji de soarta lui. La întoarcere e sigur că-l va găsi la acelaș loc, păscând în tică iarbă verde. Adeseori se întâmplă că drumețul ce pleca de la o stanță cu opt cai ajungea la cealaltă cu doi. Așa era cu vreo cincisprezece ani mai în urmă. Acum însă în rusita Besarabie s-a așezat înhămată rusească și trăsuri rusești.) O așa trăsură sta la poarta temniții la anul 1821 pe la sfârșitul lunei lui septemvrie. Jidoavce, foșnind cu pantofii cu mânece atârinate, arnăuți cu ferfenițoasa și pitoreasca lor îmbrăcămintă, frumoa-

sele moldavence cu oacheșii lor copii în brațe, încunjura căruța. Bărbații tăcea, femeile cu o ferbinte nerăbdare aștepta ceva. Poarta s-a deschis, și câțiva ofițeri de poliție au ieșit în uliță; după dâșii doi soldați aducea pe Cârjaliul în obezi. El semăna ca la treizeci ani. Trăsurile smolitei lui fețe era regulate dar groase. El era nalt, lat în spete, și de obște în el se închipuia o neobicinuită putere firească; o cealma pestriță îi înfășură d-a curmezișul capul; o cingătoare lată împrejura talia lui suptire; o dulamă de postav gros, vânat, creții înguști a cămășii, ce-i cădea mai sus de genuchi, și frumoșii iminii alcătuia restul îmbrăcămintei lui. Chipul său era fudul și lin.

Unul din impiegati, batrân, roșu la față, îmbrăcat c-o uniformă numai urzeala, la care spânzura trei bumbi, agățată de o bucată de carne ce îi ținea loc de nas, ochilarii săi de madem, desfășură o hârtie și plecându-să, începu a ceti în limba moldovenească. Din când în când să uita trufaș la legatul Cârjaliu, pe care, cum se vede, îl privea hârtia. Cârjaliul îl asculta cu luare-aminte. Impiegatul sfârșind citirea, strânse hârtia, strigă la norod să se dea în lături — și porunci să se apropie căruța. Atunci Cârjaliul s-a întors spre dânsul și i-a zis câteva vorbe în limba moldovenească; glasul lui tremura; fața i se schimbă, plânse și se aruncă la picioarele impiegatului polițienesc, făcând să răsunе lanțurile lui. Polițianul spăriindu-să, s-a înapoiat cu frică; soldații vrură să-l ridice, dar el să sculă singur, își ridică lanțurile, să sui în căruță și strigă: „Aide!” Jandarmul s-a pus lângă el, moldaveanul a plesnit din biciușca, și căruța a plecat.

— Ce ți-a spus Cârjaliul? întrebă tânărul impiegat pe polițian.

— El, vezi dumneata, m-a rugat îi răspunse zâmbind

polițianul, să am în grijire de femeia și de copiii lui, care lăcuiesc într-un sat bulgăresc nu departe de Chilia. El să teama vezi dumneata, să nu pătimească și ei pentru dânsul ; oameni fără socoteală, vezi dumneata.

Povestirea tânărului impiecat mult m-a atins, îmi era milă de bietul Cârjaliu, multă vreme nu am știut nimica de soarta lui. După trecere a câțiva ani, m-am mai întâlnit cu tânărul impiecat, ne am luat la vorbă de cele trecute; dar prietinel dumatle, Cârjaliul, nu știi ce s-a făcut cu el? am întrebat.

— Cum să nu știu, mi-a răspuns, și îmi spuse acestea: Cârjaliul adus la Iași, s-a înfățoșat la pașa care l-a judecat să-l puie în țeapă; iar execuția s-a lăsat până la o sărbătoare. Până atunci l-au pus la opreală.

Pe închisul îl străjuia șapte turci, oameni simpli și, în sufletul lor, tâlhari ca și Cârjaliul; ei îl stima și după obiceiul Orientului, asculta minunatele lui povești. între păzitori și păzit s-a întemeiat o strânsă legătură; într-o zi cârjaliul le au zis:

— Frați, ceasul meu e aproape; nimeni nu scapă de ceea ce-i este scris, curând o să mă despart de voi, aș voi să vă las o pomenire despre mine.

Turcii au lungit urechele.

— Frați! a urmat Cârjaliul, sunt trei ani, când tâlhăream cu răposatul Mihalache, am îngropat în câmp, nu departe de Iași, o căldare cu galbeni. Acum să cunoaște că nici eu, nici el, n-o sa avem parte de astă comoară, așadar, luați-o voi și o împărțiți frățeste.

Turcii puțin de nu și-au ieșit din minți, au început a vorbi cum ar putea să găsească scumpul acela loc, și au încheiat ca Cârjaliul să li-l arate. înnopta, turcii au scos obezile din picioarele închisului, i-au legat mânil cu o

frânghie și s-au dus cu el afară din oraș.

Cârjaliul îi tot ducea, ținând o direcție, dintr-o vale în alta, au mers mult, în sfârșit Cârjaliul stătu lângă o piatră mare, măsură doisprezece pași, bătu cu piciorul și zise: „Aici.“ Turcii s-au așezat, patru au scos iataganile și au început a săpa, trei au rămas de pază. Cârjaliul s-a pus pe piatră și privea la lucrul lor.

— Ei, ce? N-ați mai ajuns? Întreba el.

— Încă nu, răspund turcii, și săpa încât curgea dupe ei sudoarea șiroi.

Cârjaliul începu a arăta nerăbdare.

— Ce oameni mângosiți! ?zise el? nici niște pământ nu știu săpa cum să cade! Eu aș fi isprăvit în două minute.

Băieți, deslegați-mi mâinile și îmi dați un iatagan.

Turcii s-au gândit și s-au pus la sfat. Ce! — au hotărât ei — hai să-i deslegăm mâinile și să-i dăm un iatagan. El e unul, noi suntem șapte. și turcii i-au deslegat mâinile, și i-au dat un iatagan. Iată, deci, în sfârșit, Cârjaliul slobod și înarmat. Ce-a trebuit el să simtă!... El s-a pus la săpat cu hărnicie, străjerii îi ajuta... deodată el izbește cu iataganul într-unul din ei, și lăsând ferul înfipt în sânul lui, îi smâcește din cingătoare amândouă pistolile. Ceilalți șase, văzând pe Cârjaliul înarmat cu două pistoale, au rupt-o da fugă.

Cârjaliul acum tâlhărește împrejurul Iașului. Nu de mult a scris el domnului, cerând de la dânsul cinci mii lei, și ame-nințând, dacă nu i se vor da, că va arde Iașul și va ajunge până la domnul. Cinci mii lei i s-au trimis.

Cum vă pare Cârjaliul?

Cârjaliul, creat de d. Pușkin a fi un tâlhar a la Salvator Rosa, a fost din împrativă un hoț foarte nepoetic. Dacă a cerut cinci mii lei (de care mă îndoiesc), și mai ales de i s-au

dat (care nu crez), nu știu. știu atât, că groaznicul Cârjaliul care scăpase de țeapă turcească, nu scăpă de spâzurătoarea moldovenească, unde se sfârși foarte prozaicește la 1824.

Impresii de călătorii

Werner Stauffacher

Albert de Austria, care era din casa de Habsburg, ajunsese la tronul imperial la 1298. La epoha suirei sale, nu se afla în Elveția nici asociație, nici cantoane, nici dietă. Cât pentru împăratul, el stăpânea numai în mijlocul acestor țări, cu titlul de șef a contelor de Habsburg, o mare câtimă de orașe, cetăți și pământuri, care fac astăzi parte din cantoanele de Zurich, Lucerna, Zug, Argovia ș.a. Ceilalți, care stăpânea rămășița țării, era conții de Savoia, de Neuschatel și de Rapperschwyl.

Ar fi greu a face istoria individuală a acestei nobilimi bogate, desfrânate și turburative, pururea în război și în desfătări, storcând sângele și aurul supușilor săi și coperind toată culmea dealurilor cu turnuri și cetăți, de unde ca niște vulturi din cuibul lor, se slobozea în câmpie ca să răpească obiectul dorinței lor, cu care se înturna de îl puneau în siguranță în dosul zidurilor castelelor lor. și să nu soacă cineva că numai mirenii singuri făceau astfel de jăfuiri; nu. Puternicii episcopi de Bala, Constanța, Cuara și Lauzana trăiau tot de asemenea, și bogați abați de Saint-Gales și de Ensielden urma pilda șefilor lor îmmitrați, precum și mica nobilime pe acea a marilor baroni.

În mijlocul astei țări pline de robi și de împilători, trei

mici cotune rămăseseră slobode; aceste era: Uri, Schwitz și Unterwald, care de la 1291, prevăzând zilele nenorocirei și primejdioasele împrejurări ascunse în vremea viitoare, se adunaseră și să îndatoriră a-și apăra împreună, împotriva oricărui, persoanele lor, familiile lor, averile lor și a se ajuta la o asemenea întâmplare prin sfaturi și prin arme. Această alianță le a fost dată de Eidgenossen(Ugonoți), adică legați prin jurământ. Albert, îngrijit de acest întâi semn împotrivic, vru a-i sili să se lasă de protecția împăratului, singurului lor suzeran, și să se supuie d-a dreptul la aceea a contilor de Habsburg, pentru ca, dacă vreunul din fiii săi n-ar fi ales la tronul roman după el, să aibă suveranitatea acestor țări, care, fără aceasta, scăpa de a mai fi a nobilei case ducelor de Austria.

Dar, Uri, Schwitz, și Underwald văzuse de ajuns ce strașnice tâlhării se făcea împrejurul lor, ca să se înșale de o asfel de propunere. Nu au priimit deci propunerile ce li s-au făcut la 1305 prin deputatii lui Albert și s-au rugat să nu-i lipsească de protecția împăratului domnitor sau, după espresia obicinuită în acea vreme, să nu-i despartă de imperiu.

Albert le a trimis răspuns că dorința sa era de a-i adopta ca pe niște fii ai rigalei sale familii, făgădui feude celor mai de frunte cetățeni ai lor, și vorbi că va face câte zece cavaleri de cantoane, însă acești bătrâni munteni au răspuns că aceea care ei cerea, era paza vechilor lor drepturi, iar nu favoruri nouă. Atunci Albert, văzând că nu poate face nimic acestor oameni prin corupție, vru să vază ce li să va putea face prin tiranie; așadar le a trimis doi bailifi (vechili) austriani, a căror caracter despotice și pornit îl cunoștea; aceștia era Hermann Guessler de Brouneig și cavalerul Berlinguer de Landenberg. Nuoii bailifi să

așazără pe însuși pământul confederațiilor, lucru ce acei de mai naintea lor nu cutezase a face: Landenberg pusă stăpânire pe castelul rigal de Sarnen, în Underwaldul de sus; și Guessler, negăsind lăcaș vrednic, el în săraca țară ce-i venisă în parte, zidi cetate, caria îi dete nume de jugul de Uri: îndată apoi începu a se pune în lucrare planul lui Albert care nădăjduia că, prin tirania asta, va hotărâ pe confederați a se deslipi ei însuși de imperiu și a se pune sub protecția casei de Austria. Prin urmare, dajdiile sau adaos, cele mai mici greșeli fură pedepsite prin mari globiri, și lăcuiitorii tratați cu mândrie și dispreț.

Într-o zi, Hermann Guessler, mergând prin cantonul de Schwitz, să opri înaintea unei case pe care o isprăvea de zidit, și care era a lui Werner Stauffacher.

— Nu e rușine, zice el adresându-se la scutierul (écuyer) ce-l urma, că niște ticăloși servi (serfs) zidesc așa case, când colibile sunt încă prea bune pentru ei?

— Las să o sfârșască, stăpâne, răspunse scutierul ; și când va fi gata, vom pune să sape de-asupra ușii armăturile casei de Habsburg și vom vedea dacă stăpânul va avea obraznicia să zică că e a lui.

— Bine zici, zise Guessler; și, dând pinteni calului, trecu înainte. Femeia lui Werner Stauffacher era pe pragul ușii, ea auzi această vorbire și dete îndată poruncă lucrătorilor să-și lasă lucrul și să se ducă pe acasă. Toți s-au dus.

Când Werner Stauffacher să întoarse, văzu cu mirare casa singură și întrebă pe femeia sa pentru ce se duseseră lucrătorii și cine le a fost dat poruncă.

— Eu, răspunse ea.

— Și pentru ce, nevastă?

— Pentru că o colibă e tot ce trebuie la vasali și la robi.

Werner oftă și intră în casă. îi era foame și sete: se aștepta să găsească prânzul gata. Se pusă la masă; femeia lui îi dete pâine și apă și să pusă lângă el.

— Dar ori s-a sfârșit vinul din pivniță, caprile pă munte și peștele în lac? zise Werner.

— Trebuie a ști trăi după starea sa; pâinea și apa sunt mâncarea vasalilor și a robilor.

Werner încreți sprincenile, mănca pâinea și bău apa. Noaptea sosind, se culcară. Pân a nu adormi, Werner vru să îmbrătoșeze pe nevasta sa, ea îl împinse.

— Pentru ce mă împingi, nevastă? zisă Werner.

— Pentru că vasalii și robii nu trebuie să dorească a da viață la copii ce vor fi vasali și robi, ca și părinții lor.

Werner sări din pat, se îmbracă în tăcere, luă de pe părete o lungă sabie, o aruncă pe umăr și ieși fără să zică un cuvânt măcar.

Posomorât și gânditor, mersă până la Brunnen. Sosind acolo, se tocmi cu niște pescari, trecu lacul, ajunse cu două ceasuri pân în ziuă la Attinghausen și mersă de bătu la casa lui Walter Furst, socrul său. Bătrânul îi deschise însuși și deși să miră de a vedea pe ginerele său la un așa ceas, nu-l întrebă de pricina vizitei sale, dar dete poruncă unui argat s-a ducă pe masă un șold de căprioară și vin.

— Mulțumesc tată, zisă Werner, am făcut un jurământ.

— Cum?

— Să mănânc numai pâine și apă până la ceasul care e încă foarte depărtat.

— Care e acela?

— Acela când vom fi slobozi. Walter Furst să uită la Werner.

— Bune vorbe sunt aceste care le ai zis; dar avea-vei

curajul a le mai zice și către alții, nu numai către un bătrân care îl numești tatăl tău?

— Le voi spune și în fața împăratului din cer și în fața împăratului de pe pământ.

— Bine ai grăit, fătul meu! De mult așteptam din partea ta o așa vizită și un asemenea răspuns, începusem a crede că nici una nici alta n-o să mai vie.

Să auzi bătând la ușă: Walter Furst deschisă. Un tânăr, înarmat cu un toiag ce semăna cu o măciucă, era la ușă; o rază a lunei luminează atunci fața lui palidă și turburată.

— Melhtal! strigară într-un glas Walter Furst și Stauffacher.

— Și ce cauți tu? urmă Walter Furst, speriat de gălbienala lui.

— Azil și răzbunare, zisă Melhtal cu un glas posomorât.

— Vei avea ce ceri, răspunsă Walter Furst dacă răzbunarea atârnă de la mine, precum azilul.

— Ce s-a întâmplat, Melhtal?

— S-a întâmplat că îmi aram ogorul și aveam la plug cea mai frumoasă păreche de boi din cireada mea, când o slugă a lui Landenberg, trecând se opri lângă mine, apoi apropiindu-se:

— „Iată niște boi prea frumoși pentru un vasal (clăcaș)? zise? trebuie să-și schimbe stăpânul.

— Acești boi sunt ai mei, i-am zis, și fiindcă-mi trebuie n-am gând să-i vânz.

— Și cine-ți vorbește de cumpărat, prostule?

Zicând, a scos din cingătoarea sa un cuțit de jupuit vânatul și a tăiat funia.

— Dar, de-mi vei lua acești boi, cum o să fac ca să-mi

ar ogorul?

— Țărani ca tine pot să-și tragă plugul singuri, dacă vor să mănânce pâine, de care nu sunt vrednici.

— Ascultă, i-am zis, mai este vreme, caută-ți de drum și te iert.

— Și unde-ți este arcul sau arbaletaca să vorbești așa? Era lângă mine un copaci tânăr, l-am rupt.

— N-am trebuință, iată destulă armă, i-am zis.

— De vei face un pas, te spintic ca pe o căprioară. C-o săritură, fui lângă el cu bățul rădicat.

— Și eu, de vei pune mâna pe plugul meu, te ucid ca pe un bou.“

El întinse brațul și atinse jugul — așa îmi pare că l-a atins cu vârful degetului.

Bățul meu căzu, și sluga lui Landenberg cu el. îi sfărmasem brațul ca o nuia de răchită.

— Și bine ai făcut, și era drept! strigară amândoi oamenii.

— O știu și nu mă căiesc, urmă Melhtal, dar tot fui silit să-mi caut scăpare. Mi-am lăsat boii și m-am ascuns toată ziua în codrii Roestockului; apoi, după ce înnopta, gândii la tine că ești bun și priimitor de oaspeți, și iată-mă.

— Ești binevenit, Melhtal, zisă Walter Furst, strângându-l de mână.

— Dar nu e tot, urmă tânărul, ne-ar trebui un om istet, să-l trimitem la Sarnen ca să afle ce s-au petrecut de ieri și ce măsuri de răzbunare a luat asupra mea Landenberg.

În momentul acesta, un pas îngreuiat de osteneală se auzi și un minut apoi, un om bătu, zicând: „Deschideți, eu sunt Ruder“.

Melhtal deschise ușa ca să s-arunce în brațele slavei ta-

tălui său, dar, văzându-l atât de galben și abătut, se înapoi spăimântat.

— Ce veste, Ruder? zisă cu glas tremurând.

— Vai de tine, tânărul meu stăpân! Vai de țara ce vede în liniște asemenea nelegiuiri! Vai de mine care îți aduc așa rele vești!

— N-a pățit nimic bătrânul, zise Melhtal; ei au respectat vrâsta și părul lui cel alb; bătrânețele sunt sfinte!...

— Respectează ei ceva? Este vrun lucru sfânt pentru ei?

— Ruder!... strigă Melhtal, încleștând mâinele.

— L-a luat, l-a apucat să spuie unde ești, și fiindcă nu știa... bietul bătrân! I-au scos ochii!

Melhtal țipă strașnic. Werner și Walter Furst s-au uitat unul la altul, cu părul zburlit, cu fruntea plină de sodori.

— Minți! strigă Melhtal, apucând pe Ruder de gât; minți, oamenii nu pot face astfel de crime; oh! minți, zi că minți!

— Vai! răspunse Ruder.

— I-au scos ochii, zici? și aceasta pentru că eu am fost fugit ca un mișel! Au scos ochii tatălui, pentru că nu le putea da pe feciorul său! Au înfipt o sulă de fer în ochii unui bătrân!... și aceasta ziua mare, în fața luminei, în fața soarelui, în fața lui Dumnezeu! și munții noștri nu s-au surpat piste capetele lor! Bălțile noastre n-au ieșit din matce ca să-i

Înghită! Trăsnetul n-a căzut ca să-i detune! Nu le ajung lacrimile noastre și ne fac să plângem sânge! Ah! Ah! Dumnezeule! Dumnezeule! Fie-ți milă de noi! și Melhtal căzu ca un copaci desrădăcinat, să tăvăli pe jos,

mușcând pământul. Werner să apropie de Melhtal.

— Nu plânge ca un copil, nu te tăvăli ca o fiară; scoală-te ca un om, Melhtal, noi vom răzbuna pe tatăl tău.

Tânărul se găsi deodată în picioare, ca și când un resor îl sculase.

— Îl vom răzbuna! ai zis Werner?

— Îl vom răzbuna! adaogă Walter Furst.

— A! strigă Melhtal cu un glas ce semăna cu râsul unui nebun. Se auzi atunci glasul unui cântec vesel, nu prea departe, și la cotișul drumului să văzu, la cele întâi raze a zilei, un nou om.

— Ascunde-te, strigă Ruder lui Melhtal.

— Șăzi, zisă Walter Furst. E un prieten.

— Care ar putea să ne fie folositor, adaogă Werner. Melhtal căzu obosit pe o laviță.

În vremea aceasta streinul se tot apropia: el era un om ca de patruzeci ani; era îmbrăcat cu o haină de color închis care i să cobora numai până la genuchi și care semăna a fi de mijloc între îmbrăcămintea călugărească și cea mirenească; părul său cel lung însă, mustețile și barba sa îl semăna că este din cetățeni slobozi. Pe lângă acestea, mersul său era mai mult de soldat decât de călugăr, și l-ar fi putut lua cineva că e om de oaste, dacă n-ar fi purtat, în loc de sabie, o calamare atâr-nată la cingătoarea sa, și în umăr o tulbă de arcaș deșartă de săgeți, un vălătuc de pergament și condeie. Costumul lui să completa printr-un pantalon de postav albastru, strâns pe picior prin cheotori înnodate, și prin lungul băț inferat fără care foarte rar călătorește munteanul.

Cum văzu oamenii ce s-adunaseră dinaintea ușii, încetă de cântat și să apropia cu acel aer deschis care arăta încredințarea sa că a să găsească chipuri cunoscute. Era

încă câțiva pași departe, când Walter Furst i-a adresat vorba.

— Domnul să te păzască, Walter! Mă duc să iau dările de la Fraumünster(mănăstire de maici) de Zurich pe care le adun eu, precum știi.

— Nu poți să te oprești un sfert de ceas la noi?

— Ce să fac?

— Să asculți ce să-ți spuie acest tânăr...

Streinul se în turnă spre Melhtal și îl văzu că plânge; atunci se apropie de el și îi tinse mâna.

— Dumnezeu să-ți usuce lacrămile, frate, îi zise.

— Dumnezeu să răzbune sângele! răspunsă Melhtal. și îi povesti toate cele întâmplare.

Wilhelm îl ascultă cu o mare compătimire și o adâncă întristare.

— Și ce ați hotărât? zise Wilhelm după ce el sfârși.

— Să ne răzbunăm și să ne mântuim țara! răspunseră tustrei oamenii.

— În mâna lui Dumnezeu stă răsplătirea crimelor și mântuirea noroadelor, zise Wilhelm.

— Și ce ne a lăsat nouă, astorlalți oameni?...

— Rugăciunea și răbdarea, care le grăbesc.

— Wilhelm, nu e destul a fi un așa viteaz arcaș, dacă răspunzi ca un călugăr, când îți vorbim ca unui patriot.

— Dumnezeu a făcut muntele pentru cerb și capră, și cerbul și capra pentru om. Iată pentru ce a dat vânatului ușurința și vânătorului iscusința.

Așadar, ai greșit Walter Furst, numindu-mă un viteaz, arcaș, eu nu sunt decât un biet vânător.

— Adio Wilhelm, mergi sănătos!

— Domnul fie cu voi, fraților!

Wilhelm Tell s-a depărtat. Cei trei oameni l-au urmat cu ochii până ce s-a făcut nevăzut la cel întâi cotiș al drumului.

— Nu e nădejde de el, zisa Werner Stauffacher, și însă el ar fi fost un puternic aliat.

— Dumnezeu păstrează numai pentru noi mântuirea țării noastre. Fie binecuvântat.

— Și când ne vom apuca de treabă? zisă Melhtal. Eu mă grăbesc... ochii mei plâng și ai tatului meu sângeră..

Noi suntem fieșcare din osăbite cotunuri; tu, Werner din Schwitz, tu Melhtal din Unterwalden, și eu din Uri. S-alegem fiecare printre prietenii noștri zece oameni în care să avem nădejde; să ne adunăm cu ei la Grutli... Dumnezeu poate ce vrea și, când merg în calea sa, treizeci de oameni fac cât o oaste.

— Și când ne vom aduna? zisă Melhtal.

— În noaptea de duminică spre luni, răspunsă Walter.

— Vom fi! răspunsă Werner și Melhtal.

Și tustrei prietenii s-au dispărțit.

Conrad de Baumgarten

Printre cei zece oameni din cantonul Unterwaldului, care era să întovărășască pe Melhtal la Grutli în noaptea de 17 noiembrie, se afla și un tânăr dela Wolfanchiess numit Conrad de Baumgarten. El de curând se însurase din dragoste cu cea mai frumoasă fată din Alzellen, și singur dorul de a-și mântui țara sa îl făcuse să intre în conjurație, căci era fericit.

Așadar, nici vru să spuie tinerei sale neveste ce pricină îl depărta de ea.

Se făcu că are o treabă la satul Brunnen, și la 16 seara, îi vesti că se duce de acasă pân a doua zi. Tânăra femeie îngălbeni.

— Ce ai, Roschen (Roza), zise Conrad, nu se poate un lucru atât de simplu să-ți faci o așa impresie!

— Conrad, zise juna femeie, nu poți lăsa pe altă dată treaba aceea?

— Nu se poate.

— Nu mă poți lua cu tine?

— Nu se poate.

— Apoi dar, du-te.

Conrad se uită la dânsa.

— Poate mă temi, sărmană copilă? Roschen zâmbi cu întristare.

— Dar nu, nu se poate, urmă el, s-a întâmplat ceva care-mi ascunzi.

— Poate greșesc că mă tem, răspunse Roschen.

— Și de ce te poți teme în satul acesta, în mijlocul rudelor și a prietinelor noștri?

— Cunoști pe tânărul nostru stăpân, Conrade?

— Dar, îl cunosc, răspunse el posomorându-se, ce?

— M-a văzut la Alzellen până a nu fi femeia ta.

— Și te iubește, strigă Conrad, strângând pumnii și privindu-o neclintit.

— Mi-a spus-o.

— Pân a nu te mărita?

— Așa, și uitasem, dar ieri l-am întâlnit pe drumul de la Stanz și mi-a spus-o iarăși.

— Bine! bine! murmură Conrad. Obraznici domni!... Nu era destulă dragostea mea pentru patrie, vreți să mai unesc și ura mea pentru voi! dar grăbiți de adunați nouă crime pe capetele voastre, ziua răzbunării a să vie!

— Pe cine te lauzi tu așa? zise Roschen, uiți că el e stăpân?

— Stăpân vasalilor, robilor și slugilor, dar eu, Roschen, eu sunt de stare slobodă, cetățean de Stanz, domn pe ogoarele și pe casa mea, și dacă nu am precum el, dritul a da dreptatea, am drit a mi-o face singur.

— Vezi că aveam cuvânt să mă tem, Conrade.

— Așa.

— Apoi așa e că nu mă lași?

— Mi-am dat cuvântul, trebuie să-l țiiu.

— Apoi îmi dai voie să te întovărășesc?

— ți-am spus o dată că nu se poate.

— Doamne, Dumnezeu! murmură Roschen.

— Ascultă, adaogă Conrad, poate ne facem spaimă fără cuvânt, n-am spus nimăruia că o să mă duc, nimeni dar nu o

Știe. Voi lipsi numai până mâine la amiezi. Mă vor socoti lângă tine și nu vei fi supărată.

— Dea Dumnezeu!

Conrad îmbrătoșă pe Roschen și se duse. Întâlnirea era, precum am zis, la Grutli, nimeni n-a lipsit. Acolo, în această mică câmpie ce formează o pajiște stramtă încunjurată de tufari la poalele stâncelor Seelisbergului, în noaptea de 17 noiembrie 1307, pământul dete cerului una din cele mai înalte privedeliști, aceea a trei oameni, făgăduindu-se pe cinstea lor de a da, cu primejdia vieții lor, libertate unui întreg popor. Walter Furst, Werner Stauffacher și Melhtal au întins brațul și au jurat către Dumnezeu „înaintea cărui împărații și noroadele sunt deopotrivă să trăiască și să moară pentru frații lor, să facă și să rabde totul împreună, să nu mai sufere nedreptăți, dar nici să facă să respecteze drepturile și proprietățile contelui de Habsburg, să nu facă nici un rău balifilor împărătești, dar să dea sfârșit tiraniei lor“. Rugându-să lui Dumnezeu, dacă acest jurământ îi este plăcut, să i-l facă cunoscut prin vreo minune. Pe loc trei izvoare au țâșnit la picioarele celor trei șefi. Conjurații au strigat atunci „Mărire Domnului“, și rădicând mâna făcură și ei jurământ să restatornicească libertatea ca niște oameni de inimă. Pentru isprava acestui scop s-a hotărât noaptea de la 1 ianuarie 1308, apoi, ziua începând a să ivi, s-au despărțit, și fiecare reluă drumul văii și a colibeii sale.

Oricât să grăbi Conrad, era amiază când, ieșind din

Dallenwyl zări satul Wolfranchiess și, lângă sat, casa unde îl aștepta Roschen. Toate se părea în liniște, întru vederea aceasta frica să liniști, inima sa încetă de a să clăti, se opri ca să se răsuflă. Atunci i să păru că numele său trecea pe la urechile lui adus de suflarea vântului. Sări și apucă iar drumul. Piste câteva minute auzi a doua oară un glas ce îl chema. Se înfiora, căci acel glas era tânguios și îi păru că e al Roschen ei. Glasul venea despre drum. Alergă... .

Abia făcuse vreo douăzeci pași și văzu o femeie alergând spre el despletită, speriată, care cum îl zări, întinse brațele, rosti numele său și, nemaiavând putere a merge mainainte, căzu în mijlocul drumului. Conrad prin o săritură fu lângă ea.

Cunoscuse pe Roschen.

— Ce ai, preaiubita mea? strigă el.

— Să fugim, să fugim! murmură Roschen, sâlindu-se să se scoale.

— Și pentru ce trebuie să fugim?

— Pentru că el a venit, Conrad, pentru că el a venit, când tu nu erai.

— El a venit!

— Așa... și folosindu-se de lipsa ta, și pentru că mă aflam singură.

— Spune, spune!

— Îmi zise să-i gătesc o baie...

— Obraznicul! și tu ai ascultat?

— Ce puteam să fac, Conrad?... Atunci el îmi grăi de amorul său... întinse mâna asupra mea... Eu atunci am fugit, chemându-te în ajutor... Am alergat ca o nebună... Pe urmă, când te-am văzut, puterea m-a lăsat și am căzut jos, pare că-mi fugise pământul de sub picioare.

— Și unde este el?

— Acasă... în baie...

— Nebunul! strigă Conrad răpezindu-se spre Wolfranchiess.

— Ce o să faci! nenorocitul!...

— Așteaptă-mă, Roschen, viu acum...

Roschen căzu în genuchi, cu brațele întinse spre locul unde se dusesese Conrad. Ea șazu astfel ca un sfert de ceas, neclintită și mută ca statuia rugăciunii, apoi deodată sări și țipă. Conrad se întorcea galben și țiind în mâini un topor roșu de sânge.

— Să fugim Roschen, zisă și el, să fugim! căci nu vom fi în siguranță decât de ceea parte de lac. Să fugim fără a urma drumul departe de cărări, departe de orașe... Să fugim de nu voiești să mor de frică, nu pentru viața mea, ci pentru a ta!

Zicând aceste, au plecat amândoi.

Roschen nu era o floare de acelea delicate și fragede, care cresc în orașele noastre; ea era o nobilă munteancă, tare și puternică în fața primejdiei, deprinsă cu soarele și osteneala. Conrad și ea curând au ajuns la poalele muntelui. Conrad atunci vru să se mai odihnească, dar ea îi arătă cu degetul sângele de pe ferul toporului său.

— Ce sânge e acela? zisă ea.

— Sângele lui... răspunse Conrad.

— Să fugim, strigă Roschen.

Atunci se adânciră în cea mai mare desime a codrului, urcându-se pe coastele muntelui prin poteci cunoscute numai de vânători. Conrad vru iarăș să se oprească, dar Roschen neâncetat îi da curaj, încredințându-l că nu e ostenită, în sfârșit, o jumătate de ceas până a nu însera,

sosiră pe culmea unei prelungiri a Roestockului; de acolo auzea zberatul turmelor care să înturna la Seidorf și la Bauen și, dinaintea acelor două sate, vedea, culcat în fundul văii lacul de Waldstetten, lin și curat ca o oglindă, întru vederea aceasta, Roschen vru să urmeză drumul, dar voința era mai presus de puterile ei; la cei întâi pași ce făcu se povârni. Atunci Conrad ceru de la ea să ia câteva ceasuri de odihnă și îi găti un așternut de frunze și de mușchi pe care ea se culcă, în vreme ce el privighea lângă dânsa. Conrad ascultă murind unul după altul toate vuietile văii, văzu stingându-se pe rând toate luminile care semăna stele căzute pe pământ. Pe urmă, la zgomotele discordante a oamenilor, urmară armonioasele sunete a naturei și, la lucirile efemere aprinse de mâini muritoare, acea strălucită puzderie de stele, ce să rădică subt pașii lui Dumnezeu. Muntele are, ca și oceanul, glasuri nemărginite ce se înalță deodată în mijlocul nopților, de pe luciul lacurilor, din sânul pădurilor, din adâncurile ghiațierilor (glaciers). Printre ele se aude vuietul necurmat a cascadei sau freamătul viforos a avalanșelor, și toate aceste vuiete vorbesc munteanului o limbă înaltă, care lui îi este familiară și la care el răspunde prin a lui strigări de frică sau cântări de recunoștință, căci aceste vuiete îi prevestesc liniște sau vifor.

Pentru aceasta Conrad urmasa cu îngrijire aburul care, cețuind oglinda lacului, începuse a se rădica pe fața lui și care, suindu-se încet pe vale, mersese de se grămadise pe capul zăpădos a Axembergului. Acum, de multe ori el își înturnase ochii cu frică spre punctul cerului, unde luna era să răsară, când ea să arătă, dar galbenă și încungiurată de un cerc brumos care învălea palida ei strălucire; din vreme în vreme adieri trecea, aducând cu ele un miros

umed și pământos; și atunci Conrad se înturna spre apus, mirosindu-le cu instinctul unui copoi și murmurând cu glas încet: „Așa, așa, vă cunosc prevestitori ai viforului și vă mulțumesc, nu voi perde înștiințarea ce îmi dați“. În sfârșit, o mai de pe urmă suflare a vântului aduse cu ea cei întâi aburi ridicați de pe lacurile Neușatelului și bălțile Moratului. Conrad cunoscuse că era vreme de purces și se plecă spre Roschen.

— Preaiubita mea— murmură el la urechea ei— nu te teme, eu te deștept.

Roschen deschise ochii și aruncă brațele în grumajii lui Conrad.

— Unde suntem? zise Roschen. Mi-e frig...

— Trebuie să plecăm, Roschen; cerul se gătește de vifor și de abia avem vreme s-ajungem la grota Rickenbachului, unde vom fi în siguranță împotriva viforului; pe urmă, după ce va trece, ne vom coborâ la Bauen unde vom găsi vreun luntraș care să ne ducă la Brunnen sau la Sissigen.

— Dar nu perdem noi o vreme prețioasă, Conrade? și n-ar fi mai bine să mergem drept la malul lacului? Dacă cumva ne vor fi gonind din urmă!...

— Tot atâta le-ar fi să caute urma căprioarei și a vulturului, răspunse Conrad, despre aceea n-aibi grijă, sârmană fată; dar iată viforul, să plecăm.

În adevăr, un tunet depărtat se auzi, umblă vuind prin cotișurile văii și merse de muri pe coastele goale a Axembergului.

— Ai cuvânt, n-avem minut de pierdut, zise Roschen, să fugim, Conrad, să fugim!

Zicând aceste, se apucară de mână și alergară atât de iute pre cât îi lăsa greutatea locului, drept spre grota Rickenbachului.

În vremea aceasta, viforul se stârnise o dată cu cele întâi raze a zilei și se apropia vuind. Din zece în zece minute fulgere brăzduia cerul, și norii, abătându-se pe capul fugarilor, îi lipsi câte un minut de vederea văii și, lunecând iute de-a lungul muntelui, îi lăsa cuprinși de o umezală rece și pătrunzătoare care îngheța sudoarea pe fruntea lor. Deodată și în vremea unei tăceri, unde natura pare că își cheamă toate puterile pentru lupta ce a să ție, se auzi în depărtare lătratul unui câine de vânat.

— Naft! strigă Conrad, oprindu-se.

— Își va fi rupt lanțul și, văzându-e slobod, a fi venit să gonească pe munte, răspunse Roschen.

Conrad îi făcu semn să tacă, și ascultă cu această adâncă luare-aminte a unui vânător și a unui muntean deprins a ghici tot, peire sau scăpare, de pe cel mai mic semn. Lătratul se auzi din nou. Conrad răsări.

— Așa, așa, gonește, zise el, dar știi tu ce vânat gonește?

— Ce ne pasă?

— Ce le pasă de viață celor ce fug ca să și-o scape? Sântem urmăriți, Roschen! Iadul a dat o idee acestor diavoli; neștiind unde să mă găsească, au deslegat pe Naft și urmează instenctului lui.

— Dar de pe ce poți crede? . . .

— Ascultă și ia seama cât de încet se apropie lătratul; îl țin în zgardă ca să nu piardă urma noastră; altfel Naft ar fi pân acum lângă noi, în vreme ce cu chipul acesta mai au un ceas bun până să ne ajungă.

Naft latră iarăși, dar fără vreo apropiere însemnată; din împrativă, ar fi zis cineva că glasul e mai depărtat decât cum să auzise întâi.

— Ne-a pierdut urma, zise Roschen cu bucurie, glasul se depărtează.

— Ba nu, răspunsă Conrad. Naft este un prea bun câine ca să le facă greș; vântul s-a întors, ascultă, ascultă. O strașnică izbire de tunet curmă lătratul, care cu adevărat se auzise mai cu apropiere, dar de abia tăcu și el se auzi din nou.

— Să fugim, strigă Roschen, să fugim spre grotă!

— Și ce ne poate folosi grota acum, dacă pân în două ceasuri nu vom pune lacul între noi și acei ce ne gonesc, suntem perduți.

Zicând aceste, o luă de mână și o trase.

— Unde te duci, unde te duci? strigă Roschen, perzi direcția lacului.

— Vino, vino, trebuie să căutăm și noi a amăgi p-acești vânători de oameni: sunt trei ceasuri de aici până la lac și de ne vom duce în linie dreaptă până în douăzeci de minute, sărmană copilă, nu vei mai putea merge; vino, îți zic.

Roschen fără a răspunde, își adună toate puterile și, înaintând cu grabă în direcția aleasă de bărbatul său, merseră așa ca la zece minute; când deodată să afeară pe marginile unei largi crăpături, care sunt atât de dese prin munți; un cutremur o produsesă în niște vremi uitate și de strămoși, și o râpă de douăzeci picioare de largă și o legă de lungă, poate, făcea o cingătoare adâncă muntelui. Era o zbârcitură de acele ce vestesc îmbătrânirea pământului; dar, sosind acolo,

Conrad slobozi un strigăt strașnic. Slaba punte, ce slujea de comunicație de la un mal la altul, fusesă sfărâmată de o stâncă ce se dărmase din vârful Roestockului. Roschen pricepu cătă desnădejde era în acel strigăt și, socotindu-se prăpădită, căzu în genuchi.

— Nu, nu; nu e încă ceasul de rugat, strigă Conrad,

cu ochii strălucind de bucurie. Curaj! Roschen, curaj! Dumnezeu nu ne-a părăsit de tot.

Zicând aceste cuvinte, alergase la un vechi brad care creștea singuratic și despoiat de crengi pe marginea râpei și începuse lucrul mântuirii lui, lovindu-l cu toporul; copacul, atacat de un dușman mai nătâng și mai puternic decât vijilia, gemea din rădăcină pan în creștet.

Roschen încuraja pe bărbatul său, tot ascultând glasul lui Naft care în vremea acestor întârzieri și împotriviri se mai apropiase.

— Curaj, preaiubite, zice ea, curaj! vezi cum tremură copacul! O! cât ești tu de vârtos și de puternic! Curaj, Conrad; se povârnește, cade! Cade! O, Dumnezeule, îți mulțumesc, iată-ne mântuiți!

Bradul tăiat din rădăcină, supuindu-se împingerii ce îi dase Conrad, căzuse d-a curmezișul râpei, înfățișând o punte netrecută pentru oricare altul afară de un muntean, dar îndestulă pentru piciorul unui vânător.

— Nu te teme, strigă Roschen mergând spre ea; nu te teme Conrad, și mă urmează.

Dar, în loc de a o urma, Conrad, neândrăznind a privi primejdiosul ei trecut, se aruncase cu fața la pământ și înțepenea copacul cu peptul său, pentru ca să nu se clatine sub pașii preaiubitei sale; în vremea aceasta, lătrările lui Naft se auzea nu mai departe de un sfert de ceas. Deodată, Conrad simți că mișcarea ce da copacului greutatea trupului Roschenei încetasă, ridică ochii și o văzu de ceea parte tinzându-i brațele și îndemnându-l să vie. Conrad începu îndată a merge pe acea punte ce să clătina, cu un pas statornic, ca și când ar fi trecut un pod de piatră; pe urmă, ajungând lângă femeia sa, se înturnă și, cu o izbire de picior, îmbrânci bradul în adânc. Roschen îl urmă cu

ochii și, văzându-l sfărâmându-se de stânci și sărind din adânc în adânc, își înturnă privirea și ameți. Conrad, din împotrivă slobozi un răcnet de bucurie, asemenea cu acela a vulturului și a leului după o biruință, pe urmă, petrecând brațul pe lângă mijlocul Roschenei, se adânci pe urma unei poteci călcate numai de dobitoacele sălbatice.

Cinci minute după aceasta, gonașii povățuiți de Naft sosiră pe malul râpei!... în vremea aceasta viforul își îndoia puterile, fulgerile se urma fără curmare, tunetul nu înceta minut de a se auzi, ploaia cădea șiroaie, chiotele vânătorilor, lătrările lui Naft, toate se perdea în acest haos. După un sfert de ceas, Roschen se opri.

— Nu mai poci merge, zise ea lăsând mâinele în jos și încuibându-se pe genuchii săi; fugi singur, Conrade, fugi, te rog.

Conrad se uită împrejurul său, ca să poată cunoaște cât de departe se afla de lac, dar vremea era atât de posomorâtă, toate obiecturile au fost luat subt vălul viforului o față atât de uniformă, încât îi fu neputință a se îndrepta, înălță ochii spre cer, dar el era numai trăsnete și fulgere, și soarele fugise ca un rigă destronat. Locul plecat la vale îi arăta oarecum drumul ce avea să urmeze; dar pe acea cale se putea afla niscaiva greutate a locului atât de comune în munți și pe care numai copitele căprioarei sau aripile vulturului le pot trece. Conrad lăsă și el mâinile în jos și gemu ca un luptător ce e mai învins.

În momentul acesta, un lung și deșăntat clocot se auzi viind din vârful Roestockului; muntele se clăti de trei ori asemenea unui om beat și o negură caldă, ca aburul ce se rădică deasupra apei ce ferbe, trecu.

— Un vârtej! (trombe) strigă Conrad, un vârtej!... și, luând pe Roschen în brațe, se aruncă cu ea subț bolta unei

manine stânci, strângând cu un braț la sân pe femeia sa și încheștându-se cu celalalt de stâncă. Abia era subț acest adăpost când crengile de pe sus a brazilor tremurară, apoi curând astă mișcare se comunică la crengile de mai jos. Un șuierat, a cărui vuiet domnea pe al viforului, cuprinse locul; codrul se plecă ca un câmp de spice; pârăituri strașnice se auziră și curând văzută trunchiurile copacilor celor mai tari sărind în bucăți, desrădăcinându-se, rădicându-se ca când mâna unui demon îi lua, trecând, de păr, și fugind înaintea suflării vârtejului, învârtindu-se ca o rondă ne-bună de gigantice și grozave fantomuri.

Deasupra lor o grămadă deasă de crengi de ramuri frânte și de tufari fugea, urmând tot acea împingere, de dedesubt sărea mii de stânci rupte din munte, care se învârtea ca o pulbere. Din norocire, aceea subț care ei era adăpostiți ținea prin legături din veacuri cu marele schelet al muntelui; ea stătu nemișcată, protectând pe fugari care, aflându-să chiar în centrul viforului, urmări cu un ochi spăimântat mersul groaznicului fenomen care, înaintând în linie dreaptă și răsturnând toate împotivirile, merse spre Bauen, trecu peste o casă care se făcu nevăzută cu el, ajunse la lac, despică negura care îl acoperea în doi părți ca de piatră, întâlni o luntre pe care o cufundă și merse să moară de stâncile Axembergului, lăsând locul ce-l petrecuse deșert și despoiat ca așternutul unui râu scurs.

— Aide, iată drumul nostru însemnat, strigă Conrad, trăgând pe Roschen în cărarea făcută de vârtej. Avem să urmăm numai astă rană a pământului ca să ne ducă la lac.

— Poate că, zise Roschen, adunându-și toate puterile ca să urmeze lui Conrad... poate că viforul ne-a fi mântuit de dușmanii noștri.

— Aşa, răspunsă Conrad, aşa, dacă le-aş fi lăsat puntea în urmă... căci s-ar fi aflat tot într-o linie cu noi, şi atunci poate am fi văzut leşile lor trecând pe dasupra capetelor noastre; dar ei au fost săliţi să ia în stânga, ca să încongiure râpa. Vârtejul le-a fi dat vreme să ne ajungă, şi iată dovada: ţine, ţine... auzi? Iar începuse a se auzi lătratul lui Naft. Conrad atunci, simţind că puterile Roschenei o păraseau, o luă în braţe şi, încărcat cu astă sarcină, apucă drumul mai grabnic decât ar fi putut urmat de ea.

Zece minute de o tăcere de moarte urmă puţinelor vorbe ce soţii îşi ziseră. Dar, în vremea acestor zece minute, Conrad câştigase mult loc; lacul i se părea acum pîn- tre negură şi ploaie abia ca la cinci sute paşi departe. Cât pentru Roschen, ochii ei era pironiţi pe drumul ce venise. Deodată Conrad o simţi tremurând piste tot trupul; tot atunci chiote de bucurie se auziră; aceştia era soldaţii care îi gonea şi care în sfârşit îi zăriseră, într-acel minut, Naft veni sărind lângă stăpânul său; cunoscându-l, să smâncise într-atât încât rupsăse lanţul din mîna celui ce-l ţinea; câteva verigi spînzura încă de zgarda lui.

— Aşa, aşa, murmură Conrad, tu eşti un credincios câine, Naft; dar credinţa ta ne pierde mai bine decât o vânzare. Acum nu e goană, e fugă.

Conrad se îndreptă în linie dreaptă spre lac, urmat ca la trei sute paşi de opt sau zece arcaşi al domnului de Wolfranchiess; dar, sosind la malul apei, o altă pedecă se înfăţoşa, lacul era pornit ca o mare nebună şi, cu toate rugămintile lui Conrad, nici un vâslaş nu vru a-şi primej- dui viaţa sa ca să scape pe la lui.

Conrad alerga ca un ieşit din minte, purtând pe Ros- chen mai leşinată şi cerând în glas mare apărare şi ajutor, gonit de arcaşi, care la tot pasul să apropia.

Deodată, un om sări de pe o stâncă în mijlocul drumului.

— Cine cere ajutor? întrebă.

— Eu, eu, zise Conrad; pentru mine și pentru astă sărmană femeie. O luntre, pentru numele lui Dumnezeu, o luntre!

— Veniți, zise necunoscutul sărind într-o barcă legată la mal.

— Oh! ești mântuitorul meu! Dumnezeul meu!

— Mântuitorul este acel ce și-a vărsat sângele său pentru oameni; Dumnezeu este acel ce m-a trimis în calea voastră; mulțămiți-i și, mai vârtos, rugați-l; căci o să avem nevoie să nu ne piardă din vederea sa.

— Dar nu trebuie măcar să știi pe cine scapi?

— Sunteți în primejdie, iată tot aceea ce-mi trebuie să știu, veniți!

Conrad sări în barcă și puse pe Roschen, iar necunoscutul desfășură o mică velă și, puindu-se la cârmă, deslegă lanțul care o ținea de mal, îndată ea s-aruncă, săltând pe orice val și inimându-se de vânt, ca un cal ce pricepe glasul și simte pintenii călărețului său. De abia fugării era ca la o sută de pași de la locul unde să îmbarcaseră și arcașii sosiră.

— Veniți prea târziu, domnii mei, murmură necunoscutul, am scăpat din mâinele voastre, dar nu e destul, urmă el adresându-se la Conrad, culcă-te tinere, culcă-te, nu vezi că îți caută tulbele? O săgeată merge mai iute decât cea mai bună barcă, de ar mâna-o măcar însuși demonul vijiliei. Culcă-te, îți zic, cu fața la pământ. Conrad ascultă. Pe loc, un șuierat se auzi deasupra capetelor lor, o săgeată se înfipse tremurând în catargul barcei, celelalte merseră de se perdură în lac.

Streinul să uită cu o ticnită curiozitate la săgeată a căria fer să făcuse nevăzut în borta ce făcuse.

— Așa, așa, murmură el, cresc în munții noștri bune arce de frasin, de corn și de jugastru, și dacă mâna ce le întinde și ochiul ce îndreaptă săgeata ar fi mai cercate, ar putea cineva a avea grijă a le sluji de țință. Dar nu e lucru ușor a ajunge căprioara ce fuge, paserea ce zboară, sau barca ce saltă. Pleacă-te, încă, tânărule, pleacă-te; ne mai sosește un rând.

Adevărat, o săgeată se înfipse în lemnul barcei și alte două, sfredelind vela, rămaseră oprite de pene. Pilotul le privi cu dispreț.

— Acum, zise el lui Conrad și Roschenei, vă puteți pune pe bancele barcei, ca și când v-ați face primblarea de duminică, până a nu apuca să scoată a treia săgeată din tulbe vom fi departe de lovirea lor; numai o săgeată de arbaletă împinsă de un arc de fer poate trimite moartea la depărtarea unde suntem, și ține uitate. Un al treile rând de săgeți veni de căzu în urma barcei, fugarii scăpaseră de mânia oamenilor, nu avea a se teme decât de a lui Dumnezeu. Dar necunoscutul semăna fără grijă de cea a doua precum și de cea întâi și, piste o jumătate de ceas, Conrad și femeia lui să afla pe celalt mal. Naft, pe care l-au fost uitat, îi urmase înot.

Până a nu se despărți de streinul, Conrad gândi cât de trebuitor un om așa nefricos le putea fi în conjurația lor, începu deci a-i spune acele ce să hotărâseră la Grutli, dar la cea întâi vorbă, străinul îl opri.

— M-ați chemat să v-ajut și am venit precum aș fi dorit să vie și alții spre ajutorul meu, dacă m-aș fi aflat în asemenea poziție; nu îmi cereți mai mult, căci nu voi face.

— Dar încai, strigă Roschen, spune-ne cum îți e nu-

mele, să-l purtăm în inima noastră alături cu ale părinților noștri, căci precum și lor, noi îți suntem datori cu viața.

— Așa, așa, cum te cheamă, zise Conrad, nu ai nici o pricină ca să te tăinuiești de noi.

— Nu, fără îndoială, răspunsă zâmbind streinul, legându-și barca de țărm, eu sunt născut la Berglen, sunt adunătorul dăjdiilor Fraumünsterului de Zurich și mă numesc Wilhelm Tell.

Zicând aceste, salută pe amândoi soții și apucă drumul de Fluelen.

Wilhelm Tell

A doua zi de ziua în care lucrurile ce am povestit s-au petrecut, veni la baliful Hermann Guessler de Brouneig un trimis de la cavalerul Beringer de Landenberg și îi spuse întâmplarea lui Melhtal și răzbunarea lui Landenberg.

De abia sfârșise, când sosi un arcaș a domnului de Wolfranchiess.

El spuse moartea stăpânului său și cu ce chip ucigașul scăpase prin ajutorul unui om numit Wilhelm din Burglen, sat de subt cârmuirea lui Guessler. Baliful făgădui că să va pedepsi omul acela. Abia dase cuvântul său, când veni un soldat din garnizoana de Schwanau. Soldatul povesti că guvernorul, silnicind cinstea unei june fete de la Art, îl întâlniră la vânat doi frați a fetei și îl omorâsără, pe urmă ucigașii scăpaseră în munte, unde în zadar îi goniră pe urmă.

Atunci Guessler se sculă și jură că dacă Melthal, care zdrobise brațul slugii lui Landenberg, dacă Conrad de Baumgarten, care omorâse pe domnul de Wolfranchiess în baia sa, dacă tinerii ce uciseră pe guvernorul castelului de Schwanau vor cădea în mâinile sale să vor pedepsi cu moarte. Trimișii era să se ducă cu acest răspuns; dar Guessler i-a chemat să-l întovărășească pe piața publică de

la Altorf. Sosind acolo, porunci să împlânte în pământ o lungă prăjină și în vârful ei își puse pălăria, a caria fund era împrejurat de corona ducală a Austriei, pe urmă puse să trâmbițeze că oricine, nobil, orășan sau țaran, trecând dinaintea acestui semn a puterii conților de Habsburg, să se închine spre dovadă de credință și închinare, apoi a dat drumul trimișilor, poruncindu-le să spuie aceea ce văzuseră și să îndemne pe acei ce-i trimisă să facă asemenea în respectivele lor cârmuiri, care era, adaogă el, cel mai bun mijloc de a cunoaște pe vrăjmașii Austriei; în sfârșit, lăsă o streajă de doisprezece arcași în piață și le a poruncit să oprească pe orice om care nu se va supune poruncii ce dase.

Trei zile după aceasta, îl înștiințară că se arestase un om pentru că nu voise să se închine coronei ducilor de Austria. Guessler încalecă îndată și merse la Altorf, întovărașit de strejarii săi. Vinovatul era legat de însuși prăjina în vârful caria era pălăria guvernorului și după haina sa de postav verde de Bala și pălăria sa împodobită cu o pană de vultur, se vedea că e un vânător de munte. Sosind în dreptul lui, Guessler dete poruncă să-l deslege. Porunca împlinindu-să, vânătorul care știa că n-a scăpat cu atâta numai, lăsă mâinile în jos și să uită la guvernorul cu o simplitate depărtată de slăbiciune și de trufie.

— Adevărat e, îi zise Guessler, că nu ai voit a te închina la astă pălărie?

— Adevărat, domnul meu.

— Și pentru ce?

— Pentru că părinții noștri ne-au învățat a nu ne închina decât lui Dumnezeu, bătrânilor și împăratului.

— Dar corona aceasta înfățișază imperiul.

— Ai greșală, domnul meu, astă coronă e aceea a conților

de Habsburg și a ducilor de Austria; împlântă corona asta în piațele Luțernii, Foburgului, Zugului și țării de Glaris, care sunt ale lor și nu mă îndoiesc că lăcuiitorii i se vor închina, dar noi carii am priimit de la împăratul Rodolf privilegiul de a ne numi judecători, de a fi guvernați de legile noastre și de a atârna de imperiu, noi suntem datori a respecta toate coroanele, dar a ne închina numai coroanei împăratului.

— Dar împăratul Albert, suindu-să pe tronul roman, nu a întărit aceste slobozenii datorite de părintele său.

— Rău a făcut, domnul meu, și iată pentru ce Uri, Schwitz și Unterwalden au făcut alianță între ele și s-au legat prin jurământ a-și apăra împotriva oricărui persoanele lor, familiile lor, averile lor, ajutându-se prin sfaturi și prin arme.

— Și tu crezi că își vor ținea jurământul? zise zâmbind Guessler.

— O crez, răspunse cu liniște vânătorul.

— Și că lăcuiitorii mai degrabă vor muri, decât a-l călca?

— Până la cel mai de pe urmă.

— Să vedem.

— Zău, domnul meu, urmă vânătorul, bine ar fi împăratul să ia sama; nu e norocit în astfel de apucări, își va aduce aminte de asedia Bernei, unde împărătescul său steag fu luat, de Zurich în care n-a cutezat să intre, măcar ci toate porțile era deschise; și încă cu aceste două cetăți nu era treaba de slobozenie, ci de hotare; știu că și-a răzbunat aceste două neizbândiri asupra Glarisului, dar Glaris era slab și fu surprins fără apărare, în vreme ce noi, confederații, suntem preveniți și înarmați.

— Și unde avuși tu vremea a învăța legile și istoria, daca nu ești decât un simplu vânător, cum s-ar putea so-

coti după costumul tău?

— Știu pravilile noastre, pentru că acesta e cel întâi lucru ce părinții noștri ne învață a respecta și a apăra;

Știu istoria pentru că sunt cam cler (clerc), fiind crescut în mănăstirea Maicei-Domnului-Ermiților, care face că am căpătat slujba de adunător veniturilor Fraumünsterului de Zurich. Cât pentru vânătorie, nu e starea, ci petrecerea mea, precum este acea a unui om slobod.

— Și cum te cheamă?

— Wilhelm, din botez, și Tell, din strămoși.

— A! răspunse Guessler cu bucurie, nu ești tu care ai dat ajutor lui Conrad de Baumgarten și femeii lui la cel de pe urmă vifor?

— Am priimit în barca mea pe un om și pe o femeie, pe care îi gonea, dar nu i-am întrebat cum îi cheamă.

— Nu ești tu, iarăși, de care spun că ești cel mai iscusit vânător din toată Elveția?

— E în stare să săgeteze la o sută cincizeci de pași un măr de pe capul copilului său, zisă un glas ce să rădică din grămadă

— Dumnezeu să ierte pe cel ce a zis așa vorbe! strigă Wilhelm; dar negreșit că acela nu e părinte.

— Tu ai copii? zise Guessler.

— Patru, trei băieți și o fată. Dumnezeu a binecuvântat casa mea.

— Și pe care iubești mai mult?

— Pe toți deopotrivă.

— Dar nu ai mai multă dragoste pentru vreunul?

— Poate că pentru cel mai tânăr, căci e și cel mai slab, și prin urmare acel ce are mai multă trebuință de mine, fiind abia de șapte ani.

— Și cum îl cheamă?

— Walter.

Guessler se înturnă către unul din strejarii ce-l urma-seră călare.

— Aleargă la Burglen și adă-mi pe micul Walter.

— Și pentru ce, domnul meu?

Guessler făcu un semn, strejarul purcese în galop.

— O! știu că măria ta ai bune gânduri, domnul meu, dar ce vei să faci cu copilul meu?

— Vei vedea, zise Guessler, înturnându-se și puindu-se la vorbă cu scutierii (écuyers) și strejarii ce îl întovărășea.

Wilhelm stătu pe locul unde era, cu fruntea plină de sudori, cu ochii holbați, cu pumnii închiși.

Până-n zece minute strejarul s-a întors aducând pe copil pe oblâncul sălii, pe urmă, ajungând lângă Guessler, l-a pus jos.

— Iată micul Walter, zise strejarul.

— Bine, răspunse guvernorul.

— Copilul meu, strigă Wilhelm. Copilul s-aruncă în brațele lui.

— Mă chemai, tată? zise copilul, bătând în palme de bucurie.

— Cum de te a lăsat maică-ta să vii? murmură Wilhelm.

— Ea nu era acasă, era numai frații și soră-mea. O! lor le a fost tare ciudă; au zis că mă iubești mai mult decât pe dâșii.

Wilhelm oftă, strângându-l în brațe.

Guessler privea astă scenă cu ochi strălucinzi de bucurie și de ferozitate; pe urmă, după ce dete vreme inimilor tatălui

Și fiului să se deschiză:

— Legați copilul de cel copac, zisă el, arătând un stejar care era în ceealaltă margine a pietii.

— Pentru ce? strigă Wilhelm, strângându-l la sân.

— Pentru ca să-ți arăt că, pîntre strejarii mei sunt arcași, care deși nu au numele tău, știu îndrepta o săgeată.

Wilhelm deschise gura ca cum n-ar înțelege, măcar că gălbineala feții lui și picăturile de apă ce-i șiroia pe frunte arăta că pricepuse.

Guessler făcu un semn, oamenii de arme s-au apropiat.

— Să-mi legi copilul, ca să cerci iscusința soldaților tăi! Oh! nu ispidi aceasta, guvernorul, căci Dumnezeu nu te-a lăsa.

— Să vedem, zisă Guessler și înnoi porunca.

Ochii lui Wilhelm străluciră ca ai unui leu, să uită împrejurul său ca să vază de nu era vro trecătoare deschisă pentru fugă, dar era încungiurat.

— Dar ce mă vor ei, tată? zise micul Walter speriat.

— Ce te vor fătul meu? ce te vor? Oh! tigri cu chip de om! Vor să te omoară.

— Și pentru ce, tată? zisă copilul plângând, eu n-am făcut nimăruî nici un rău.

— Călăi, tâlhari, ucigași, strigă Wilhem scrâșnind din dinți.

— Aide, sfârșaste! zise Guessler.

Soldații s-au aruncat pe el și i-au smâncit copilul. Wilhelm s-aruncă la picioarele calului lui Guessler.

— Domnul meu, îi zise el, încheștând mâinile, domnul meu! Eu sunt care te-am ofensat apoi dar pe mine trebuie să mă pedepsești, domnul meu, pedepsește-mă, omoară-

mă; dă pe acest copil maicei sale.

— Eu nu vreau să te omoare, strigă copilul, debătându-se în brațele arcașilor.

— Domnul meu, urmă Wilhelm, femeia și copiii mei vor lăsa Elveția; îți vor lăsa casa mea, ogoarele mele, se vor duce să cerșitoreană din oraș în oraș, din casă în casă și din colibă în colibă, dar, pentru numele lui Dumnezeu, cruță p-acest copil!

— Este un chip să-l scapi, zise Guessler.

— Care? strigă Tell, sculându-se. Oh! care? spune, spune degrabă, și dacă aceea ce voiești a cere de la mine este în puterea unui om, o voi face.

— Nu voi cere nimic care să fie peste putința ta.

— Ascult.

— Un glas zisă dinioarea, că tu erai un așa iscusit vânător, încât ai putea săgeta la depărtarea de o sută cinzeci pași un măr pe capul copilului tău.

— Oh! acela era un glas blestemat și socoteam că numai Dumnezeu și eu l-am fost auzit.

— E, bine! Wilhelm, urmă Guessler, dacă te vei pleca a-mi da astă dovadă de adresă, te iert pentru că nu te ai supus poruncii mele, ca să te închini astei pălării.

— Nu se poate, domnul meu, nu se poate, cum să ispitim pe Dumnezeu?

— Apoi dar, îți voi arăta că am arcași mai puțin fricoși decât tine. Legați copilul!

— Așteaptă, domnul meu, mai îngăduie; deși acesta e un lucru foarte groaznic, foarte cumplit, foarte infam, lasă-mă să gândesc.

— Îți dau cinci minute.

— Dă-mi încai pe fiul meu în vremea asta.

— Dați drumul băiatului, zise Guessler. Copilul alergă la tată-său.

— Ei ne-au iertat, tată? zise copilul, ștergându-și ochii cu minutele, râzând și plângând.

— Iertat? știi tu ce vor? O, Dumnezeu! Cum poate veni un așa gând în capul unui om?... Vor, ba nu, nu vor! Nu e cu putință să vrea un așa lucru. Vor, sărace copile, ca la o sută cinzeci de pași să iau cu săgeata un măr de pe capul tău.

— Și pentru ce nu vrei tu, tată? răspunse copilul.

— Pentru ce? Dar de n-aș nemeri mărul, dacă săgeata te ar lovi!...

— O! tu știi bine că nu e primejdie, taică, zise copilul zâmbind.

— Wilhelm, strigă Guessler!

— Mai îngăduie, domnul meu, mai îngăduie nu sunt încă cinci minute.

— Ai greșală, vremea a trecut; Wilhelme, hotărăște-te. Copilul făcu un semn de încurajare tatălui său.

— Aide! murmură Wilhelm cu jumătate de glas! Oh! nu! niciodată!

— Luați feciorul, strigă Guessler.

— Tata vrea, zisă copilul, și se smulse însuși din brațele lui Wilhelm ca să alerge la copac.

Wilhelm rămase nimicit, cu brațele în jos, cu capul plecat pe pept.

— Dați-i un arc și săgeți, zise Guessler.

— Eu nu sunt arcaș, strigă Wilhelm, ieșind din amețeala sa, nu sunt arcaș, sunt arbaletier.

— Adevărat, adevărat! strigă grămadă.

Guessler se înturnă spre soldații ce oprisăra pe Wi-

lhelm, ca să-i întrebe.

— Așa este, ziseră ei, avea o arbaletă.

— Și ce s-a făcut cu ea?

— I s-a luat când l-am dezarmat.

— Să i-o dea, zise Guessler. S-au dus s-o caute și au adus-o.

— Acum un măr, zise Guessler; i-au adus un paner plin. Guessler alese unul.

— O, nu pe acela! strigă Wilhelm, nu pe acela; în depărtare de o sută cinzeci pași abia l-aș vedea; asta e o nemilostivire a-l alege atât de mic. Guessler luă pe cel mai mare.

— Aide, s-a pus la cale; măsurăți locul.

— Așteptați, zise Wilhelm suspinând; o măsură dreaptă, domnul meu, pași de două picioare și jumătate, nu mai mult, asta e măsura; așa e, domni arcași, că asta este măsura de tras la țintă?

— Să va face cum o cei. Arcașii măsurară o sută cinzeci pași de două picioare și jumătate.

Wilhelm urmă pe acei ce măsura locul, îl măsură și el de trei ori, apoi văzând că era drept, reveni la locul unde îi era arbaleta.

— Numai o săgeată, strigă Guessler.

— Lasă-mă s-o aleg măcar, zisă Tell, nu e puțin lucru alegerea săgeții; așa e, domni arcași, că sunt săgeți, care fac sminteală, sau pentru că ferul e prea greu, sau pentru că au un ciot în lemn, sau pentru că sunt rău împănate.

— Așa este, ziseră arcașii.

— Alege-ți dar, zisă Guessler, dar numai una, ai auzit?

— Bine, bine, murmură Wilhelm, ascunzând pe furiș o săgeată în sân: numai una.

Wilhelm căută toate săgețile cu cea mai mare luare-
aminte, le luă una după alta, le cercă pe arbaleta sa ca să
vază de intră bine în răglăitura ei, le cumpăni pe degetul
său ca să vază de nu atârnă ferul în vro parte care i-ar fi
făcut să meargă lovirea mai jos. În sfârșit, găsi una potri-
vită, dar să facu că încă tot caută pîntre celelalte, ca să mai
câștige vreme.

— Mult mai ai? zise Guessler cu nerăbdare.

— Iată-mă, domnul meu, răspunse Wilhelm; să-mi fac
numai rugăciunea.

— Încă?

— Oh! încai dacă n-am găsit îndurare de la oameni,
să cer milostivirea lui Dumnezeu! Aceasta e un lucru ce se
dă și osânditului pe eșafod.

— Roagă-te.

Wilhelm îngenuche și să păru absorbit în ruga sa. În
vremea aceasta pe copil îl lega de copac; vrură să-i lege
ochii, dar el nu priimi.

— Pentru ce nu îi legați ochii, zise Wilhelm, curmându-
și rugăciunea.

— Cere să te vază, răspunseră arcașii.

— Și eu nu voi să mă vază, strigă Wilhelm; nu voi, m-
auziți? Sau dacă nu, nu priimesc alcătuirea, el să va mișca
văzând săgeata viind și îmi voi omorâ copilul. Walter, lasă-
te să-ți lege ochii, te rog.

— Bine, zise copilul.

— Mulțumesc! zisă Wilhelm ștergându-și fruntea și
uitându-se speriat împrejurul său, mulțumesc, tu ești un
bun băiat.

— Aide, curaj, tată! îi strigă Walter.

— Așa, așa, zise Wilhelm, puind un genuche în pământ

și întinzându-și arbaleta; apoi, înturnându-să spre Guessler: Domnul meu, este încă vreme, cruță-mă de un păcat și pe măriă ta de o bătaie a cugetului. Zi că toate au fost ca să mă pedepsești, ca să mă cerci, și că acum, după ce ai văzut cât am suferit, mă ierți; așa e, domnul meu, așa e că mă ierți? urmă el, târându-se pe genuchi; pentru numele Fecioarei Măriei, pentru numele tuturor sfinților, iertare! iertare.. .

— Aide, dă mai curând, zise Guessler, și nu mă scoate din răbdare; n-a fost așa vorba? Să te văz, vânătorule, arată-ți iscusința.

— Doamne, Dumnezeuul meu, fie-ți milă de mine! murmură Wilhelm, înălțând ochii spre cer. Pe urmă, luându-și arbaleta, puse săgeata, răzimă condacul de umăr, rădică câtinel vârful; apoi, sosind la înălțarea căzută, omul acest, tremurând dinioarea ca o frunză clătită de vânt, se făcu nemișcat ca un arcaș de piatră. Nici un suflet nu se auzea. Toate răsuflările era prinse, toți ochii ațintați. Săgeata zbură, un strigăt de bucurie răsună, mărul era pironit în stejar și copilul neatins. Wilhelm vru să se scoale, dar aligni, scăpă arbaleta și căzu amețit. Când își veni în sine, era în brațele copilului său. După ce îl sărută de o mie de ori, să înturnă spre guvernorul și întâmpină ochii lui scânteinzi de mânie.

— Făcut-am precum mi-ai poruncit, domnul meu? zise el.

— Dar, răspunse Guessler, și tu ești un viteaz arcaș. Pentru aceasta te iert precum ți-am făgăduit, că nu ai respectat poruncile mele.

— Și eu domnul meu zisă Wilhelm, te iert pentru chinurile cele de părinte care am tras.

— Dar mai avem încă o socoteală de răfuit amândoi.

Tu ai dat ajutor lui Conrad de Baumgarten, care e un ucigaș și un rău, și tu trebuiești pedepsit ca un tovarăș al lui.

Wilhelm se uită împrejurul său ca un om ce nebunește.

— Duceți pe acest om în temniță, flăcăi, trebuie o judecată în formă pentru a pedepsi uciderea și nalta trădare.

— Oh! trebuie să fie o dreptate în cer, zise Tell, ducându-se la închisoarea sa.

Copilul însă fu trimis la maică-sa.

Guessler

Vestea deosebitelor întâmplări ce urmaseră în ziua aceea să împrăștiase în satele de pe împrejur și deșteptase o vie tulburare. Wilhelm era obștește iubit. Dulceața caracterului său, hărăzirea lui desinteresată pentru toate nenorocirile îl făcuse prietenul și colibei și castelului. Iscusința lui extraordinară adăogise pe lângă simțiment și o mirare simplă, care făcea că îl privea ca pe o ființă deosebită. Noroadelor primitive sunt astfel făcute, silite a se hrăni prin iscusință, a se apăra prin putere, aceste două calități sunt acele ce înalță în duhul lor pe om la calitate de semizeu. Ercole, Tezeu, Castor și Polux n-au avut alte trepte ca să se suie la cer.

Așadar, pe la miezul nopții au venit de au dat de veste lui Guessler că poate să se-ntâmpale vreo revoltă, dacă îi vor lăsa vreme să se organizeze. Guessler socoti că cel mai bun mijloc de a o preveni era să ducă pe Wilhelm afară din cantonul de Uri, într-o cetățuie a ducilor de Austria, la poalele muntelui Righi, între Küssnach și Weggis. Prin urmare, socotind că călătoria era mai sigură pe apă decât pe uscat, dete poruncă să gătească o barcă, și c-un ceas până în ziuă duse pe Wilhelm. Guessler, șase strejari, Tell și trei vâslași alcătuia tot echipajul micii corăbii. Când guvernorul sosi

la Fluelen, locul îmbarcării, găsi împlinite poruncile sale. Wilhelm, legat de mâini și de picioare, era culcat în fundul barcei, lângă el, și ca o mărturie era strașnica armă care, slujindu-i a da o dovadă atât de strălucită de adresa sa, deșteptase atâtea griji în inima lui Guessler.

Arcașii, șazănd pe băncile de mai jos, îl privighea; amân-
doi vâslașii la postul lor, lângă micul catarg, sta gata să
plece și pilotul aștepta pe mal sosirea balifului.

— Avea-vom vânt priincios? zise Guessler.

— Prea bun, în ceasul acesta, stăpâne.

— Dar cerul?

— Ne vestește o zi minunată.

— Să pornim dar îndată.

— Suntem gata.

Guessler se puse în capătul de sus a barcei, pilotul
la cârmă, vâslașii destinseră vela și corăbioara ușoară și
grațioasă ca o lebădă începu a luneca pe oglinda lacului.

Însă cu tot lacul acest albastru, cu tot cerul înstelat,
cu toate aceste norocite prevestiri, să părea ceva în barca
asta trecând tăcută ca un duh al apelor. Guvernorul era
cufundat în gândurile sale, soldații respecta reveria lui
și vâslașii supuindu-se fără mulțumire, își împlinea triști
manevrele după semnale ce priimea de la pilot. Deodată
o lucire meteorică, desprinzându-se din cer, se slobozi în
lac. Amândoi vâslașii se uitară unul la altul. Pilotul își făcu
cruce.

— Ce este? zise Guessler.

— Nimic, încă nimic pân' acum, răspunse bătrânul
marinar, însă zic că o stea ce cade din cer este o înștiințare
ce ne dă sufletul unei persoane ce ne e scumpă.

— Și înștiințarea e de bine sau de rău?

— He! murmură pilotul, cerul rar se ostenește a ne trimite vestiri de bine, pentru că știe că fericirea e pururea binevenită.

— Așadar, steaua asta e un semn rău?

— Vâslașii bătrâni cred că, dacă un asemenea lucru se întâmplă în ceasul îmbarcării, este mult mai bine să se întoarcă cineva de mai are vreme.

— Bine, dar dacă cere trebuința numaidecât a-și urma drumul?

— Atunci trebuie să se odihnească cineva pe cugetul său și să-și lase zilele în paza lui Dumnezeu.

O adâncă tăcere urmă acestor cuvinte, și barca luneca pe apă ca cum ar fi avut aripile unei pasere.

Dar, de la arătarea meteorului, pilotul își în turna ochii îngrijiți spre partea răsăritului, căci de acolo era să-i vie prevestitorii relilor vești. Curând nu mai avu îndoială de schimbarea atmosferei; cu cât se apropia ceasul dimineții, stelile să-ngălbinea pe cer, nu într-o lumină mai vie precum le e obiceiul, ci, ca când o mână nevăzută ar fi tras un văl de aburi între pământ și cer. Cu un sfert înaintea luceafărului de zi, vântul încetă de tot; lacul, din azuriu se făcu cenușiu și apa fără a fi clătită de vreun vânt, clocotea ca când ar fi vrut să fiarbă.

— Coborâți vela, strigă pilotul.

Amândoi marinarii se sculară lângă catarg, dar până a nu apuca să facă porunca ce li se dase, valuri mici încununate de spume venea iute despre Brunen drept spre barcă.

— Vântul, vântul, strigă pilotul. Dați jos tot!

Dar, sau nevrednicie din partea acelor căror era adresate aceste porunci, sau că vreun nod rău făcut împiedeca manevra, vântul sosise până a nu se coborâ vela. Barca sur-

prinsă tremură ca un cal ce aude zbieratul unui leu, apoi începu a sări ca și el; în sfârșit, se în turnă de sine, ca cum ar fi vrut să fugă de strânsorile unui asfel de puternic lup-tător; dar în mișcarea asta înfățișă coastele către vrăjmaș. Vela se înflă deodată ca cum ar fi vrut să se spargă, barca se plecă încât puțin lipsi să se răstoarne, în momentul acesta pilotul tăia cu cuțitul frânghia ce o ținea, vela flutură un minut ca un steag în vârful catargului unde se mai ținea încă; în sfârșit, legăturile ei se rupseră și ea se rădică ca o pasere de suflarea vântului și barca se îndreptă. Cele întâi raze a zilei se arătară. Pilotul se puse iar la cârmă.

— Bine ai zis, îi zise Guessler, că vestea era adevărată și întâmplarea n-a zăbovit.

— Gura lui Dumnezeu nu e mincinoasă ca a oamenilor, și greșaste cine nu ascultă înștiințările sale...

— Socoti c-om fi scăpați cu atâta sau avem a cerca vrun vifor?

— Se întâmplă uneori că duhurile văzduhului și a apelor se folosesc de lipsa soarelui ca să facă asfel de sărbători fără voia Domnului; și atunci, întru lumina zilei, vânturile tac și fug, ducându-se unde se duc întunericele. Dar cele mai adeseori este glasul Domnului care a zis viforului să sufle. Atunci el trebuie să-și îplinească solia sa întreagă și vai de acei asupra căror e trimis.

— Nu vei uita, nădăduiesc, că este și viața ta în primjdie, precum și a mea.

— Așa este, stăpâne, știu că noi suntem toți deopotrivă înaintea morții, dar Dumnezeu este atotputernic, el pedepsește pe cine va să pedepsească și scapă pe cine va să scape.

El a zis apostolului să meargă pe apă și apostolul a mers ca cum ar merge pe pământ. și oricât de legat și de

ferecat este greșitul măriei tale, el e mai sigur de mântuirea sa, dacă va fi în mila Domnului, decât orice om slobod sub blestemul său.

— Vâslește, Frantz, vâslește, să îndreptăm prora spre vânt, căci nu ne-am mântuit încă; iată, iar vine asupra noastră...

În adevăr, valuri mai nalte și mai spumoase decât cele ce întâi alerga amerințit oare și, deși barca înfătoșa prea puțin loc, vântul care le urma o făcu să lunece înapoi cu aceeași răpejune ca o piatră lată pe care un copil o face să salte pe fața apei.

— Dar, strigă Guessler, încetând a înțelege primejdia, dacă vântul ne este împotrivnic ca să mergem la Brunnen, ne va prii ca să ne înturnăm la Altorf.

— Aceasta am gândit-o eu, urmă pilotul și iată pentru ce mai de multe ori m-am uitat într-acolo. Dar, uită-te la cer, stăpâne, și vezi norii ce trec între Dodiberg și Titlis, vin despre St. Gothard și urmează cursul Reussei; acesta e o suflare împotriva acelui ce rădică aste valuri și le împinge, și până în cinci minute o să se întâlnească.

— Și apoi, atunci?

— Atunci e ceasul unde va trebui ca Dumnezeu să gândească la noi sau noi să gândim la Dumnezeu.

Proorocia pilotului n-a zăbovit a se împlini. Amândouă vijăliile ce înainta una asupra altia se întâlniră în sfârșit. Un fulger străluci, și un tunet strașnic vesti că lupta începuse.

Lacul n-a întârziat a se împărtași de această revoltă a elementelor: valurile sale, pe rând împinse și respinse de împotrivite suflări, se umflă ca când un vulcan submarin le făcea a clocoti și barca părea că nu le e mai grea decât unul din fulgii care zbura albi pe creștetul lor.

— Primejdia e de moarte, zise pilotul; cei ce n-au treabă la manevre să își facă rugăciunile...

— Ce zici, cobe spurcată? strigă Guessler, și pentru ce nu ai prevenit mai înainte?

— Ți-am spus-o la cea întâi înștiințare ce mi-a dat Dumnezeu, stăpâne... dar n-ai voit să mă ascuți.

— Trebuia să ieși la mal și fără voia mea.

— Am socotit de datorie a mă supune măriei-tale, precum e a măriei-tale să te supui împăratului, precum e a împăratului să se supuie lui Dumnezeu.

În momentul acesta un val furios veni să se sfarme de coastele barcei, o coperi și azvârli în ea o palmă de apă.

— La lucru! domnilor arcași! strigă pilotul, dați lacului înapoi apa ce ne trimite, căci și fără de asta suntem destul de

Încărcați. Iute! iute!... un al doilea val ne cufundă, și oricare e puterea morții, tot este de datorie omului să se lupte cu dânsa.

— Nu vezi tu nici un chip de scăpare, și n-a mai rămas nădejde?...

— Nădejde este totdeauna, stăpâne, deși omul mărturisește că știința sa este nefolositoare, căci mila Domnului este mai mare decât cunoștințele omenești.

— Cum ai putut lua o asemenea răspundere, neștiindu-ți mai bine meșteșugul, ticălosule! murmură Guessler.

— Cât pentru meșteșugul meu, stăpâne, răspunse bătrânul marinar, sunt patruzeci ani de când nu fac altă, și nu e poate în toată Elveția decât un om mai bun pilot decât mine...

— Apoi pentru ce nu e aici, în locul tău? strigă Guessler.

— Aici e, stăpâne... zise pilotul.

Guessler să uită la bătrân cu mirare.

— Poruncește să deslege pe vinovatul, căci dacă mâna unui om ne poate scăpa în acest ceas, apoi numai el e...

Guessler priimi. Un ușor zâmbet de triumf trecu pe buzele lui Wilhelm.

— Ai auzit? zise bătrânul marinar, tăind legăturile cu cuțitul.

Wilhelm făcu un semn din cap, întinse brațele ca un om ce se vede iarăși slobod și merse de se puse la cârmă în locul bătrânului care, stând gata a-l asculta, se puse în rând cu vâslașii.

— Nu mai ai o velă, Rudenz? zise Wilhelm.

— Am, dar nu e vreme încă.

— Gătește-o și stai gata s-o pui. Bătrânul îi căută cu mirare.

— Iar voi, urmă Wilhelm, adresându-se la marinari, la vâsle, băiați, și opintiți când vă voi zice. Atunci strânse cârma; barca, surprinsă de astă iute manevră, stătu un minut, pe urmă, ca un cal care cunoaște superioritatea celui ce-l încalică, se înturnă în loc.

— Vâslași, strigă Wilhelm la luntrașii cari, îndoindu-se pe lopețile lor, făcură să meargă barca în direcția cuvenită cu toată împotrivirea valurilor.

— Așa, așa, murmură bătrânul, și-a cunoscut stăpânul și se supune.

— Am scăpat dar! strigă Guessler.

— He! zise bătrânul, uitându-se în ochii lui Wilhelm, încă nu; dar suntem în bun drum, căci mă pricep. Așa, pre sufletul meu, tu ai dreptate, Wilhelme, trebuie să fie între amândoi munții malului drept un vânt, piste care dacă

vom da, ne va duce în zece minute pe celalalt mal; tu ai găcit drept, asta ar fi cea întâia dată ce ar fi așa sărbătoare pe lac fără să se amestece vântul de apus; și, ține, iată-l, suflă, ca când ar fi împăratul lacului. Wilhelm se întoarse spre locul arătat de bătrânul pilot, o vale despărțea ambii munți și pe văgăuna aceea vântul de apus sufla cu o așa repejiune încât făcea un deosebit drum pe lac. Wilhelm plecă pe el făcând semn vâslașilor să lase lopățile și pilotului să urce vela. Îndată barca începu a alerga spre baza Axembergului.

Adevărat, până-n zece minute, precum prezisese bătrânul și pân a nu ieși din mirare Guessler și strejarii săi, barca era aproape de mal. Atunci Wilhelm porunci să coboare vela și, făcându-se că se pleacă ca să lege o funie, puse mâna stângă pe arbaleta sa, strânse cu dreapta cârma, barca se suci îndată și Wilhelm sări ușor ca o căprioară și căzu pe o stâncă ce se vedea din apă, în vreme ce barca, împinsă de săritul lui, se în turna la adânc; c-o a doua sărire Wilhelm fu pe pământ și acum era în codru, când Guessler și strejarii săi se dismețiră. Îndată Guessler porunci să tragă la mal ca să trimită, gonași după fugar; nu a fost greu, două trageri de vâsle ajunseră ca să aducă barca la pământ. Un marinar sări, tinse un lanț și, cu toate valurile, dezbarcarea se făcu fără primejdie; pe loc un arcaș purcese pentru Altorf, cu poruncă să trimită călăreți la Brunnen, unde era să-i aștepte guvernorul.

Cum a sosit în satul acesta, Guessler porunci să trâmbițeze că acel care va da pe Wilhelm, va primi cinzeci mărci de argint și va fi scutit de dajdie, el și urmașii săi până la al treile neam; tot aceasta se făgădui și pentru Conrad de Baumgarten.

Pe la amiază caii și oamenii sosiră; Guessier, plin de

dorința răzbunării, nu mai zăbovi și plecă îndată pentru satul Art unde avea de luat aspre măsuri asupra ucigașilor guvernului de Schwvanau; la trei ceasuri ieșea din acest sat și, mergând pe marginea lacului Zug, sosi la Immensee, pe care îl trecu îndată și luă drumul spre Kussnach.

Acestea urmaseră toate într-o zi rece și posomorâtă a lunii lui noiembrie; venea sară și Guessler, vrând a sosi pân a nu înnopta, la cetate, silea cu pintinii calul său ce intrase în drumul strâmt a Cusnahului. Sosind în capăt, merse mai încet, făcând semn scutierului său să s-apropie. Scutierul, care pentru respect rămasese mai în urmă, se înainta, strejarii și arcașii urma mai departe; merseră astfel câțeva vreme far a vorbi, în sfârșit, Guessler, înturnând capul spre el, i se uită ca cum ar fi vrut să citească pân în fundul sufletului său. Pe urmă:

— Niklaus, îmi ești credincios? îi zisă.

— Iartă-mă, stăpâne, niciodată nu m-așteptam la o asemenea întrebare...

— Gândește bine, urmă Guessler, căci îți cer un răspuns hotărât.

— Răspunsul meu, stăpâne, este că afară de datoriile mele către Dumnezeu și către împăratul, sunt gata la orice porunci îmi veți da.

— Să te duci în astă seară la Altorf, de unde vei lua patru oameni și cu ei să mărgi la Burglen, și numii acolo să le spui ce au să facă.

— Și ce vor trebui să facă, stăpâne?

— Să puie mâna pe femeia lui Wilhelm și pe tuspatru copiii lui și îi aduci în cetățuia de Küssnach, unde îi voi aștepta, și apoi știu eu.

— Te înțeleg, stăpâne.

— Va trebui el să s-arate, căci fieștece săptămână de

întârziere va costisi viața unui copil și cea de pe urmă, femeii.

Guessler n-apucase bine să mântuie cuvântul, când tipă, scăpă dârlogii, întinse brațele și căzu de pe cal; scutierul sări ca să-l ajute dar nu mai era vreme, o săgeată îi petrecuse inima.

Asta era săgeata pe care Wilhelm Tell o ascunsese sub haina sa, când Guessler l-a silit să săgeteze un măr de pe capul copilului său în piața publică de la Altorf.

Noaptea duminicii spre luna următoare, conjurații s-au adunat la Grutâi. Moartea lui Guessler ceruse această adunare. Mulți era de socotința să grăbească ziua slobozeniei și din numărul acelor era Conrad de Baurngarten și Melhtal. Dar Walter Furst și Werner Stauffacher s-au împotrivit zicând că negreșit vor afla pe cavalerul de Landenberg îngrijit și cu bună pază, care ar face expediția mult mai de îndoială, în vreme ce din împotrivă, dacă țara va rămânea liniștită cu toată moartea lui Guessler, el o va socoti ca urmarea vreunii particulare răzbunări și se va mulțumi a căuta numai pe ucigaș.

— Dar așteptând, strigă Conrad, ce să va face Wilhelm? Ce se face familia sa? El mi-a scăpat viața și eu să...

— Wilhelm și familia sa sunt în siguranță zise un glas din grămadă.

— Apoi n-am ce mai zice, răspunse Conrad.

— Acum, zise Furst, să socotim planul.

— Dacă cei mai bătrâni îmi vor da voie să vorbesc, zise ieșind înainte un tânăr din Unterwaldul de Sus, numit Zagheli, eu aş propune un lucru.

— Ce lucru? zise bătrânii.

— Să iau asupra mea luarea castelului de Rossberg.

— Și câți oameni cei tu pentru aceasta?

— Patruzeci.

— Ia sama că castelul de Rossberg este unul din cele mai întărite din tot ținutul.

— Eu am chip să intru.

— Cum?

— Nu poti spune, răspunse Zagheli.

— Ești sigur să găsești acei patruzece oameni ce îți trebuiesc?

— Sunt sigur.

Zagheli reîntră în grămadă.

— Eu, zise Stauffacher, dacă îmi vor lăsa această întreprindere, mă însărcinez cu castelul de Schwanau.

— Și eu, adăugă Walter Furst, voi lua cetățuia de Uri. Într-un glas să priimiră aste două propuneri din urmă. Fiecare conjurat se îndatori în vremea de cinci săptămâni ce mai era până la ziua hotărâtă, să adune ostași dintre prietenii lui cei mai bravi și, până a nu să despărți, hotărâră steagurile sub care avea a merge. Uri alese un cap de taur cu o verigă ruptă spre pomenirea jugului ce avea să rupă; Schwitz, o cruce, spre aducerea-aminte a patimilor Domnului nostru și Unterwalden două chei în cinstea sfântului apostol Petru care era foarte slăvit la Sarnen. Precum prevăzuseră bătrânii, uciderea lui Guessler fu socotită ca o urmare de particulară răz bunare. Zadarnic îl cercetări pentru Wilhelm să mai potoliră, neavând nici o ispravă, și toate să liniștiră în tustrei ținuturile, până în ziua când era să izbucnească conjurația.

Seara, la 31 de chemvrie, guvernorul castelului de Rossberg vizită după obicei, posturile, așază streji, dete parola (mot d'ordre) și porunci să tragă clopotul de culcare

(couvre-feu). Atunci însuși castelul păru că adormi ca și lăcuiitorii săi; luminile să stinseră una după alta, zgomotul amuți puțin câte puțin și numai strejile de prin vârful turnurilor întrerupea astă tăcere prin sunetul regulat a pașilor lor, și strigările de privighere repetate din sfert în sfert. Însă cu toată această închipuire de somn, o feres-truie ce da asupra șanțurilor castelului să deschise câtinel; o tânără copilă de optsprezece sau nouăsprezece ani scoase capul cu sfială și, cu toată întunecimea nopții, se uită în șanțul castelului. Pe urmă slobozi numele: Zagheli.

Numele acesta fusesă zis atât de încet încât l-ar fi putut lua cineva că e un suspin al vântului sau o murmură a pârlului. Dar fu auzit și un glas mai tare și mai îndrăzneț, măcar că tot încet, răspunse prin numele Anneli. Juna copilă rămasă un minut neclintită, cu mâna pe pept ca cum ar fi vrut să oprească bătăile inimii. Numele Anneli să auzi de al doilea.

— Dar, dar, murmură ea, plecându-se spre locul de unde părea că îi vorbește duhul nopții, te auz, preaiubitul meu... dar iartă-mă, mi-e tare frică! . . .

— De ce te poți teme? zisă glasul; toată lumea doarme în castel, numai strejile priveghează pe vârful turnurilor... nu te poci vedea și de abia te auz, apoi cum socoți tu că ele o să ne vază sau o să ne auză!...

Fata nu răspunse; ci lăsa să cadă nu știu ce. Acesta era capătul unei funii, la care Zagheli legă o scară, pe care Anneli o trasă la ea și o înțepeni de ferul ferestrii. Un minut apoi, tânărul intră în camera sa. Anneli vru să tragă scara de frânghie.

— Îngăduie, preaiubita mea, îi zise Zagheli, căci îmi mai trebuie scara asta și să nu te sparii de cele ce-o să se petreacă, căci cel mai mic cuvânt, cel mai mic țipet din

partea ta ar fi moartea mea.

— Dar ce este?... pentru Dumnezeu!... zise Anneli. Ah! suntem prăpădiți!.. . uită-te! uită-te! și ea îi arăta un om ce să ivise la fereastră.

— Ba nu, Anneli, nu suntem prăpădiți, căci aceștia sunt prietini.

— Dar eu, eu sunt necinstită! strigă tânără copilă, ascunzându-și fața cu mâinile.

— Dimpotrivă, Anneli; ei sunt marturi jurământului ce îți fac să te iau de soție cum să va mântui patria.

Copila s-a aruncat în brațele amoretului ei. Cei douăzeci tineri s-au suit unul după altul, pe urmă Zagheli trase scara și închise fereastra. Îndată ei să împrăștiară înlăuntru. Garnizona surprinsă dormind nu făcu nici o împotrivire; conjurații închiseră pe nemți în închisoarea castelului, îmbrăcară uniformile lor și steagul lui Albert urmă a flutura pe cetățuia care a doua zi deschise porțile sale la ceasul obicinuit. Pe la amiază streaja din vârful turnului zări mulți călăreți care venea în fuga mare spre cetățuie. Doi conjurați să puseră la poartă, ceilalți să înșirară în curte. Piste zece minute cavalerul de Landenberg trecea podul care să rădica în urma lui. Cavalerul era prins ca și garnizona. Planul lui Zagheli avusese cea mai bună ispravă. Am văzut că douăzeci din acei patruzeci oameni trebuitori la întreprinderea sa intrase cu el în castel și îl stăpânise. Ceilalți douăzeci luasă drumul la Sarnen.

În ceasul ce Landenberg ieșea din Castelul rigal de Sarnen ca să se ducă la biserică, acești douăzeci oameni îi ieșiră înaintea aducând daruri, după obicei mii, capre, găini; guvernorul le zise să intre în castel și își urmă drumul. Sosind la poartă, ei au scos de sub hainile lor fiare ascuțite pe care le au pus în vârful toiegieilor și au stăpânit

castelul. Atunci unul din ei să sui pe zid și strigă de trei ori cu cornul. Acesta era semnalul orânduit, mari strigări de revoltă să auziră din uliță în uliță. Au alergat la biserică ca să puie mâna pe Landenberg; dar, prinzând de veste, sări pe cal și fugi spre castelul de Rossberg. Aceasta o prevăzuse Zagheli Cea mai mare căutare și cinste avu baliful împărătesc. Seara ceru să se mai răcorească pe zidurile cetății. Zagheli îl întovărăși. De acolo putea vedea tot locul supus de cu sară cârmuirii sale. și, înturnând ochii de la steagul unde cheile Unterwaldului au fost luat locul pajurei de Austria, îi pironi spre Sarnen, stând nemișcat și gânditor. În celalalt unghi a parapetului era Zagheli și el nemișcat și gânditor.

Cu ochii pironiți spre deosebite părți, amândoi acești oameni aștepta, unul un ajutor pentru tiranie, altu un sprijin pentru libertate.

Piste puțin o flacără străluci pe vârful Axembergului. Zagheli slobozi un strigăt de bucurie.

— Ce flacără e aceea? zise Landenberg.

— Un semnal.

— Și ce însemnează acel semnal?

— Că Walter Furst și Wilhelm Tell au luat cetatea Urijoch.

Strigările de bucurie ce să auziră atunci în toată cetatea adevăriră spusele lui Zagheli.

— Toți Alpii s-au prefăcut în volcan? strigă Landenberg; iată acum Righi se aprinde.

— Așa, așa, răspunse Zagheli sărind de bucurie, și el înalță steagul libertății.

— Cum, murmură Landenberg, și acesta e vrun semnal?

— Așa, și acest semnal vestește că Werner Stauffacher și Melhtal au luat castelul de Schwanau. Acum întoarce-te de astă parte, domnul meu.

Landenberg nu să putu opri de a nu striga de mirare, văzând și palatul încununându-se cu o diademă de foc.

— Și iată, urmă Zagheli, aceea ce vestește celor din Uri și din Schwitz că frații lor din Unterwald n-au rămas în urmă și că au stăpânit castelul de Rossberg și au luat prins pe baliful împărătesc.

Nouă strigări de bucurie răsunară prin cetate.

— Și ce aveți de gând să faceți cu mine? zise Landenberg lăsând capul în jos.

Avem de gând, domnul meu, să te punem să juri că niciodată nu vei mai intra în cantoanele Uri, Schwitz și Unterwald, că niciodată nu vei purta armele împotriva confederațiilor; că niciodată nu vei îndemna pe împăratul să ne facă război, și după ce vei face acest jurământ, vei putea să te duci unde vei voi.

— Și îmi va fi iertat să-mi dau seamă la suveranul meu?

— Negreșit, răspunse Zagheli.

— Bine, zise Landenberg. Acum aș vrea să mă cobor în apartamentul meu, un așa jurământ trebuie socotit mai vârtos când are cineva gând să-l păzească.

Împăratul Albert

Întâmplările, astă dată, să părea că au favorizat pe confederați în tot felul. Noul an a libertății sunase pentru Elveția la 1 ianuar 1308 și la 15 a acestei luni, până a nu sosi încă veste la împăratul, el află stricarea armiei sale în Turinga; porunci îndată o nouă strângere de oști, vesti că va mergi însusi în capul lor, și făcu cu obicinuita lui hărnicie toate gătirile astei nouă campanii; ele era abia sfârșite, când cavalerul Beringuer de Landenberg sosi de la Unterwald și îi spuse cele ce să întâmplasă.

Albert îl ascultă cu nerăbdare și necrezare, apoi când nu îi mai rămasă nici o îndoială, întinse brațul în direcție celor trei cantoane și jură pe sabia sa și pe împărăteasca sa coronă să piarză până la cel mai din urmă din acei ticăloși țărani, cari, vor fi luat parte la revoltă. Landenberg făcu ce putu ca să-l întoarcă din idei de răzbunare; dar toate fură în zădar, împăratul zisă că va merge el singur împotriva confederaților și însemnă la 24 făurar ziua plecării oștilor.

La mai 1308 armia împărătească sosi pe țărmurile Russei; dar acolo moartea aștepta pe Albert, căci Ioan de Suaba, nepotul său, fiu al lui Rodolf, mai micului său frate, văzând că nu se pleacă a-i da moștenirea părintească, îl ucisă împreună cu alți tovarăși ai săi, în vreme ce armia

era încă pe celalalt mal, și ei plecară de fugă care încotro; lăsând pe Albert murind fără ajutor. O femeie săracă, care trecea, alergă spre el și șeful imperiului german își dete duhul în brațele unei cerșătoare care îi ștergea sângele cu strente. Această întâmplare a întârziat campania, dar duca Leopold, fiul său, să gătea de război; după poruncele sale, contele Othon de Strassberg se găti a trece Brunegul cu patru mii de luptători. Mai mult de o mie oameni fură armați de guvernorii de Welisau, Walhausen, Rohlenburg și Luțernai pentru ca să surprindă Unterwaldul despre lac. Iar duca merse către Schwitz cu fruntea oștilor sale și aducând în urmă cară încărcate cu funii ca să spânzure pe rebelii.

Confederații adunară în pripă treisprezece sute de oameni din care patru sute din Uri și trei sute din Unterwald. Acest trup fu dat sub povățuirea unui bătrân șef numit Rodolf Reding de Bibereck, în experiența căruia tustrei cantoanele avea mare încredere. La 14 noiembrie mica armie își luă poziție pe coasta muntelui Sattel, având la picioare mlaștini și în dos lacul Egeria.

Fiecare își alesese postul de noapte, când o nouă trupă de cincizeci oameni se înfățișă. Aceștia era surghiuniții din Schwitz, care venea să ceie la frații lor să-i priimească spre obșteasca apărare, oricât era de vinovați. Rodolf Reding să sfătui cu cei mai bătrâni și mai înțelepți și răspunsul fu de laolaltă că nu trebuia a comprometa sfânta pricină a libertății priimind oameni pătați pinte apărătorii săi. Prin urmare, li să porunci să nu cuteze a se lupta pe pământul de Schwitz. Ei s-au dus, au mers o parte din noapte și s-au așăzat într-un codru de brazi ce era pe vârful unui munte, pe pământul de Zug. A doua zi, în faptul zilei, confederații văzură strălucind lancele austrienilor.

Din partea lor cavalerii văzând micul număr al acelor ce îi aștepta ca să le oprească trecerea, se deteră jos de pe cai și, nevrând a le lăsa cinstea să înceapă ei atacul, merseră înaintea lor. Confederații îi lăsară să să suie pe munte și, când îi văzură obosiți de greutatea armelor lor, să răpeziră asupra lor ca o avalanșă. Toți câți se ispitiră a să sui la acest fel de asalt fură răsturnați din cea întâi izbire, și acest șiroi de oameni merseră de-și deschiseră un drum în șirurile călărimii pe care o împinsă piste pedestrași, atât de strașnică și desnădăjduită fusese izbirea. În acel minut să auziră mari țipete la coada armiei. Stânci ce părea că să desprind singure să cobora săltând și brăzduia rangurile, zdrumicând oameni și cai. Ar fi putut socoti cineva că muntele să însuflețisă și, vrând să ajute pe munteni, își scutura coama ca un leu. Soldații înspăimântați se uitară unul la altul și, văzând că nu putea da moarte pentru moarte, s-au cuprins de groază și începură a da înapoi, în momentul acesta, avangarda turtită de măciucele căptușite cu fer a păstorilor dete îndărăt în neorânduială. Duca Leopold se socoti încongiurat de oști număroase, porunci, sau bine zicând, însuși dete pilda de retiradă, el mai întâi lăsa câmpul războiului și în aceeași seară, zice un autor contimporan, fu văzut la Winterthur galben și întristat, iar contele de Strassberg să grăbi a trece îndărăt Brunigul, auzind sfărmașia austrianilor. Aceasta fu cea întâi biruință ce câștigă confederații. Floarea nobilimei imperiale căzu sub loviri de săraci păstori și proști țărani și slui de îngrășare acestui nobil pământ al libertății. Bătălia s-a numit Morgenstern, căci să începuse întru lumina steli dimineții. Astfel numele oamenilor de Schwitz să făcu vestit în lume și, din ziua acestei biruinți, confederații luară nume de șviteri. Uri, Schwitz și Unte-

rwalden să făcură centrul pe lângă care veniră pe rând de să aşăzără celelalte cantoane pe care tractatul de la 1815 le a adus la număr de douăzeci şi două. Cât pentru Wilhelm Tell, care luasă o parte atât de înseninătoare în această revoluţie, după ce îi găsim urma pe câmpul bătăliei de Laupen, unde s-a luptat ca un simplu arbaletier, cu şapte sute oameni din miclele cantoane, îl perdem din vedere ca să-l aflăm în ceasul morţii sale, care a urmat precum spun, în primăvara anului 1354. Topitul zăpedelor îmflase apa Schachen care luasă o casă cu ea. în mijlocul râsipurilor, Tell văzu plutind un leagăn şi auzi ţipetile unui copil, să aruncă îndată în şiroi, prinsă leagănul şi îl împinse la mal, dar când era să iasă şi el, lovirea unei bârne îl ameţi şi să făcu nevăzut. Sunt oameni aleşi, a căroră moarte le încoronează viaţa.

Vergiss-Mein-Nicht

Viața este în trecut și în viitor: dorință și căință, în cea întâi jumătate a vieții omul încă nu trăiește și apoi începe a muri. Conștiința ticăloșiei noastre ne depărtează pururea cu privirea înainte sau înapoi; fericirea o vedem tot dincolo de orizontul nostru.

Cu ce nătăngie ne ținem de cele mai mici suvenire! Ce înrâurire au asupra noastră o melodie nesimțitoare poate pentru toți, o privire a cerului, vederea sau mirosul unor floricele pe care alții le calc în picioare cu nebagarea de seamă. Așadar, mă veți ierta că vorbesc cu complacere de Vergiss-mein-nicht, floricică cu petalele de un albastru deschis, cu frunzele verde închis, pe care svițerii o numesc iarba mărgăritarului, care crește pe malul râurilor și a lacurilor, avându-și pururea picioarele scăldate în apă. Dar pentru poetul fără amor, pentru acel a cărui suflet a fost sfărâmat de chinurile unui amor viclean, aurul e numai aur, metal ca și ferul și plugul. Lauda nu este decât o groasă tămâie ce ametește capul; cununele de flori sunt cununi de spini care acopăr fața lui galbănă de sânge și de sudoare. Heinrich lăsase la Maiensa o fată care aștepta înturnarea lui; care să deștepta noaptea când era furtună și să ruga lui Dumnezeu pentru dânsul. După trei ani el s-a înturnat

bogat și vestit. Multă vreme înaintea înturnării sale, Măria auzise numele lui amestecat cu lauda și amirarea; și, prin o nobilă încredere, ea știa că nici lauda nici amirarea nu dasă amarezului ei atâta fericire și trufie precât îi va da cea întâi căutătură a junei fete ce-l aștepta de atâta vreme. Când Heinrich văzu de departe fumul orașului său,

s-a oprit cuprins de bucurie și, puindu-se pe iarba verde, a cântat un cântec curat și melancolic, precum este fericirea. A doua zi pe la apusul soarelui, clopoțele răsunară ca să vestească însoțirea lui Heinrich și a Măriei la răsărirea luceafărului. Este un mormânt la Maiensa, dar fiindcă numele ce a fost săpat pe el s-a șters, mormântul nu să știe a cui a fost; însă lăcuiitorii spun că ar fi a unui cântăreț (menestrel) neamț, muzicant și poet. Cântărețul acela să numea Heinrich și, fiindcă versurile sale era toate în lauda femeilor și mai ales a Măriei, îi zicea Heinrich Frauenlob, adică poetul femeilor. El pleasă sărac ca să cutriere Alemania și să-și caute norocul prin romantele și talentul său, măcar că nu dorea pentru sine nici aur, nici slavă. Aurul e de dorit când poate sluji spre împodobirea femeii ce iubești. Când îți trebuie ca să tinzi bogate covoare sub picioarele ei — ce s-ar răni atingându-să de pământ — sau să reversi în preajma-i parfumuri mai puțin mirositoare decât răsuflul ei. Slava e de dorit când poetul poate pune pe o frunte blondă și parfumată cununele ce cad pe fruntea lui, când laudele ce îi dau lui ajung, ca o dulce armonie, până la auzul femeii ce iubește. În momentul acesta, amândoi să primbla singuri pe aleea ce să-ntinde de-a lungul Rinului. S-au pus unul lângă altul pe un covor de mușchi, privin dusă în tăcere, hrăpiți de fericire. Acea ce să petrecea în sufletul lor nu să poate tălmăci cu vorbe de om. Văpseaua puternică pe care soa-

rele o lasă la orizon să făcuse mai albă și umbra înainta pe cer de la răsărit la apus. Amândoi au înțeles că trebuie să se ducă. Măria vru să învecinicească pomenirea astei frumoase seri, și arătă cu mâna lui Heinrich niște Vergiss-mein-nicht pe malul râului. Heinrich alergă și culesă florile: dar, lunecând, căzu în apă. De două ori apa îl aduse în față și iarăși îl apucă. La cea a doua oară, el înturnă o de pe urmă căutătură spre malul unde era Măria și, rădicând brațul, îi aruncă florile culese pentru ea. Voi să strige, apa îl înădușă; să cufundă și apa își reluă cursul, și râul rămasă neted ca o sticlă. Măria a murit fecioară

Într-un schit de călugărițe. Au tălmăcit tristul adio a lui Heinrich și floricica albastră au numit: Vergiss-mein-nicht, adică: Nu mă uita!

Călătoria arabului patriarh Macarie de la Allep la Moscva

Țarul Alexie Mihailovici poftise la Moscva pre Macarie, patriarhul Antiohiei, precum, și pre Paisie, patriarhul Alexandriei, pentru înjghebarea soborului universal ce trebuia să judece pre Nikon. Macarie plecase din ierarhia sa cu totul pentru alt scop și poftirea marelui Alexie la sobor o priimi când acum se afla în Rusia. Nevoia de a aduna mile de la creștini pentru plata dărilor și a datoriilor bisericei patriarhale din Antiohia îl silise a întreprinde o călătorie în depărtatele țări a creștinilor ortodoxi. Tovarășul său, arhidiaconul Pavel născut la Allep, ținu jurnal în toată vremea călătoriei lor, însemnând în el orice văzu mai de însemnat. Acel jurnal, ce nu este știut românilor — pentru care îndestul vorbește — nu de mult se făcu cunoscut lumii învățate. Scrierea este în limba arabă și este foarte rară. Un exemplar — din care d. Belfur întreprinse traducția sa la Londra — fu cumpărat la Allep în patria autorului și orientalistul englez nu mai putu găsi alt manuscript, oricât cercetă în bibliotecile din Constantinopoli, Smirna și Cair.

D. Senkovski mai văzu încă un exemplar la repausatul Arid la Ain-Tur și ceti cea mai mare parte din el în vre-

mea ce se afla în casa acestui învățat arab. Nu se știe cui a rămas acel manuscript după moartea lui Arid. El era scris în limba arabă cu litere siriene cum se obicinuiește la maroniți. Societatea Londrei pentru tipărirea traducțiilor din limbile orientale a tipărit în urmă traducția lui Belfur despre călătoria lui Macarie. Pentru a da cetitorilor noștri o idee de scrierea aceasta vom arăta parte din aceea ce privește pre România, care am găsit-o scrisă de d. P. Savelev în al cincisprezecele lom a jurnalului rusc din anul 1836, intitulat Bibliotecă de cetire.

Patriarhul plecă din Allep joi, în a 9 a lunei temuz (iulie) 7160 (1652). Arhidiaconul Pavel (șamas Bulos) și ceeăaltă a lui suită se întâîniră cu el la Antiohia (Antakia) și își urmară călătoria prin Iskenderun (Alexandreta), Baias și Adana până la Konia. De acolo, prin Brusa la Mudania. Aici se imbarcară și la teșrin (întâi octomvrie) după trei luni de la purcederea lor din Allep ajunseră la Constantinopoli. Arhidiaconul nu uită a arăta în jurnalul său cum a priimit pre Macarie, Paisie, patriarhul Constantinopolii, ce liturghii s-au slujit la prilejui sosirei lor și cum au cercetat toate bisericile și mecetele acestei cetăți. Capitala lui Mahomet IV, care împărățea atunci, nu trase luarea-aminte a arhidiaconului decât la biserici și geamii la arnândoi patriarhii și la clerul grecesc. Privirea lui nu se înturnă la alte obiecte.

Paisie, folosindu-se de aflarea în Constantinopoli a celuilalt patriarh, depărtă cu solemnitate de biserică pre unul din mādularii clerului, care în putere stăpânea multe ierarhii și se poreclea patriarh. El se numea Chiril, de neam spaniol. Arhidiaconul Pavel îl văzu la Galata unde ședea atunci și scrise în jurnalul său că „Senior Chirii poartă cealma albă pe cap.” Doi patriarhi îl afurisiră pomenind

toate păcatele și nelegiuirile lui. Nu după multă vreme, Macarie împreună cu alt Paisie, patriarhul Alexandriei, trebui să lipsească de biserică pre patriarhul rus.

Macarie se imbarcă la Constantinopoli în socotință de a merge pe apă până la gura Dunării, dar vânturile protivnice îl siliră a ieși la Kiustenge și a-și urma călătoria pe uscat. La 12 kenun (al doile ianuarie) ajunse la Galați de unde piste două săptămâni se duse la Iași, unde fu silit a șede opt luni. îndelungata lui petrecere în acest oraș dete vreme arhidiaconului a se ocupa și de cele mirenești obiecte. El descrie lăcuința, îmbrăcămintea și obiceiurile moldovenilor și cu naivitate se miră de ei și mai ales de casele lor „la care coperișuriie nu sunt late ci-s ascuțite ca grebănul cămilei.” El încă hărăzește un osebit capitul spre a prescrie sporirea și creșterea dobitoacelor. Iată descrierea audiinței patriarhului la domnul de atunci, Vasilie Lupul, precum ne-o spune însuș arhidiaconul:

„Marți dimineată la opt șubat (februarie) înălțimea sa beil înștiința pre al nostru stăpân patriarh că se găti a se vede cu el, și pe la amiază veni silihdarul într-o trăsură fără roate, ce se cheamă în limba lor sanie. Era ger și căzuse mult omăt; nu îmbla cu căruțe sau care, ce cu sânni, pentru că pe așa vreme acest fel de trăsuri sunt mult mai grabnice și mai sigure, înaintați de străjeri am ajuns la curte, unde am găsit pre beil singur în apartamentul său. Patriarhul îi dete scrisorile trimise de Paisie, patriarhul Constantinopoli, de la cel ce fusese mai nainte Evanichie și de la patriarhul Ierusalimului. Cum sfârși logofătul de cetit scrisorile, beil se sculă și își luă calpacul. Apoi patriarhul îi prezentă daruri de mare preț, falca de jos a sfântului marelui Vasilie, de color galben, tare grea și strălucind ca aurul, mirosul ei era mai plăcut decât ambra, și la ea

mai rămăsese doi dinți, unul mare (măsea), altul mic; noi am căpătat-o la Constantinopoli, unde se păstra la o rudă a lui kir Grigorie, mitropolitul Cezariei și era cumpărată cu greutatea aurului. Noi i-am înfătoșat și alte osemine daruri din deosebite locuri, câteva moaște de mult preț a celor doisprezece apostoli, luate iarăși de la Constantinopoli, maica orașelor. Printre sfintele rarități, căpătate cu bani, era și o picătură de sânge a sf. Gheorghe, puțin păr a muceniței Anastasiei, care izbăvește de vătămarea farmecelor, un deget a maicei sfântului Evstafie mucenicul, niște bucățele de peatră de la sfântul mormânt, câteva bucățele din lemnul mântuitoarei Cruci de color închis ca lemnul negru și foarte grele. Noi am cercat să le punem pe foc: ele părea că ard, dar cum le scoteam, lua forma dentăi. Ele se păstra într-o cutie rătundă de lucru indienesce prea frumos lucrată. Sta în bumbac învălite cu stofă de fir foarte scumpă, care se vârea într-un ghizdan de stofă roză cu găitane de matasă albastră. Când văzu beiul comoara aceasta veni în încântare și mirare, și nu-și putea ține bucuria când îi zise patriarhul:

— Toate aceste sunt pentru tine; păzească-te de toate primejdiile! Noi i-am mai dat o stecluță cu sfântul mir. Atunce beiul simți dragoste către stăpânul nostru patriarh, și-l întreblă de pricinile ce-l aduseră pe aici, de care s-a scârbit inima sa. După aceasta, ieși cu patriarhul în Divan, unde era întinsă masa.”

Arhidiaconul descrie frumuseța talgerilor, a cuțitelor și furculițelor, care era toate de aur curat sau de argint; rânduiala slugilor, alegerea bucatelor și a vinatelor și eticheta prânzului curței Moldaviei. După prânz, patriarhul fu dus iarăși cu sania la monastirea unde găzduia. Iată ce spune Pavel de domnul Vasilie:

„Înaltele însușiri a beiului, mintea și cunoștințele sale, superioritatea sănătoasei lui judecăți, adâncele lui științi de înțelepciunea cărților vechi și nouă, atât în limbele străine cât și creștinești și turcești, bărbăția sa și iscusința ostășească covârșesc puterile destoiniciei omenesti. Adevărat că el se aseamăna cu cei mai întâi împărați greci și poate era și mai presus de ei. Calitățile lui se slăvesc în toată lumea și îmbilșugata lui generozitate și însemnatele lui fapte sunt cunoscute nu numai patriarhilor, mitropoliților, preoților, monahilor și mirenilor, nu numai prin biserici și monastiri, dar și agiții, neguțitorii, dervișii, meșterii și alții din norodul turcesc obicinuiesc a se jura pe capul lui. Cu toate acestea, el pân acum este obiectul ureilor și cu greu își va putea ține stăpânirea. El, precum am zis, e cunoscut în toată lumea: țarul și magnații Muscoviei (Rusiei) foarte se bucură când priimesc de la el scrisori și îi arată mare stimă. Asta vine pentru că ei au auzit de caracterul lui, că el iubește și cinstește bisericile și monastirile și împărțește mile la toți oamenii. Riga de Lihistan (Polonia) și magnații leși iarăși îl stimă; Ihmil (Hmel), capul cazacilor, a luat de noră pre fata lui; hanul și tătarii îl iubesc mai mult decât pre oricare; împăratul Germaniei, riga unguilor și venețianii sunt în bună plecare către el. El tipări un mare număr de cărți bisericești, de slujbe duhovnicești și tâlcuiri la ele. Pentru poporul său moldovenesc tipări cărți în limba românească. Mai nainte norodul își cetea rugăciunile serbește, care seamănă cu rusește; începând din Bulgaria, în Serbia, Valahia, Moldavia, țara cazacilor și Muscovia, pretutindene cetesc serbește, în care limbă sunt scrise cărțile lor. Dar limba valahilor și a moldavilor este romană (lingua romana) și ei nu înțeleg ce cetesc serbește. Pentru aceasta, el făcu lângă monastire o zidire de pea-

tră pentru școală, pe lângă care a și tipărit cărți în limba lor firească. Serbii, bulgarii, cazacii și muscovii (moscalii) vorbesc tot o limbă care se schimbă numai pe alocuri, dar cărțile și scrierile lor sunt tot un fel piste tot locul.”

După ce zice aceste de domnul Vasilie, iată cum descrie Pavel și pre supușii lui:

„Seansele Divanurilor de sâmbătă era însemnate numai pentru judecarea criminaliștilor, pentru hotărârea la moarte a ucigașilor și slobozirea nevinovaților. Preaputernicul Dumnezeu n-a lăsat pe fața pământului norod mai rău decât moldovenii, căci toți sunt războinici sau tâlhari. Socotindu-se de când Vasilie s-a făcut bei, adevă cu douăzeci și trei ani în urmă s-au osândit la moarte mai mult de patrusprezece mii de vinovați. Însă el niciodată nu hotărăște moartea pentru cea întâi vinovăție. Pre vinovat numai cât îl schingiuiesc, îl bat cu bicele și îl pun la stâlp; apoi îl slobod.

La a doua greșală îi taie o ureche: la a treia, cealaltă; numai după a patra îl omoară. Noi însăși am fost marturi de trăsurile caracterului acestui norod, care însuflă groază; ba încă am văzut cum ducea la moarte până și preoți. Beiul, cu toată strășnicia lui, nu fusese în stare a-i îndrepta. Până și femeile și fetele moldovenilor sunt lipsite de toată cuviința și măcar că beiul le taie nasurile, le pune la stâlp, și le îneacă, încât au perit vro câteva mii, tot nu le poate îndrepta purtarea.”

Patriarhul nu văzu îndelungă vreme pre domnul. „În sfârșit am aflat—scrie arhidiaconul—pricina lipsirei sale. Împregiurările următoare îl siliră la aceasta. El priimi o scrisoare de la un preot cuprinzătoare că boierii îi sunt vânzători și că ei împreună cu Megas-logofătul s-au pus la cale să-l omoare. Cu vro zece zile în urmă, logofătul cu

chip viclean se întâlnește cu riga maghiarilor (ungurilor) și cu Matei, beiful Valahiei, ca să aibă la ei scăpare la întâmplare de nevoie; că el pârâă către ei pre Vasilie, că are gând să cucerească cu ajutorul cazacilor Ungaria și Valahia. Amândoi stăpânitorii se aprinseră de mânia auzind de aceasta și încredințară lui Megas-logofătul înseninătoare putere ca la treizeci mii de ostași, ca să meargă cu ei împotriva lui Vasilie și să-l omoare. Logofătul știu a se alcătui cu ei, încredințându-i că el și ei au tot același gând. El se vorbi cu capiteniile armiei moldovene, ca ei să puie mâna pre Vasilie în duminica Paștilor, în vremea liturghiei, în monastirea unde el obicinuit prăznuia această mare zi; să-l bage într-o chilie și să-l omoare. Prea bunul Dumnezeu nu-i îngădui; scrisoarea de care am pomenit, îl înștiință de acest complot. Dărnicia și îndurarea care arăta fiecărui depărta de la el această nenorocire.

Cum se înștiință Vasilie de complot, îndată se închise și strângându-și visteria și averea se duse cu familia sa la cetatea

Hotinul pe hotarul Poloniei. Aici își adună ostașii, dar toți era necredincioși și vânzători. El se trase în cetate și, în săptămâna patimilor, trecând râul, se duse la cetatea numită Camanija (Cămenița), în ocârmuirea leșască. De acolo scrise la Constantinopoli, arătând cele ce se întâmplaseră și trimise să ceară ajutor la Ihmil (Hmel), hatmanul cazacilor și la fiul lui, ginerele său Timofei. Totodată trimisă să ceară oaste de ajutor și la hanul tătăresc. Pân a nu purcede din Iași, domnul Vasilie pedepsi cu moarte pre trei șefi ai armiei sale. Unul din ei era serdar-elascher. Vasilie îi era naș și doamna nașă, și ei îl iubea foarte mult. Beiful nu ascundea de el nici o taină și avea către el cea mai mare bunăvoință. El îl trimise o dată ambasador la

riga unguirilor Racot (Racoci II, domn Transilvaniei), iar el se puse la cale cu riga să gonească pre bei de pe tron, încredințându-l că Vasilie cumpără pre turci ca să puie rigă pre frate-său, Racot îl crezu. Altă dată îl trimise ambasador la Matei, voievodul Valahiei; el îl înșală și pre acesta tot cu așa chip, încredințându-l cu necredință și minciună că beiul cumpără pre turci și stăruiește să capete de la ei voie ca să puie stăpânire pe tronul Valahiei pentru fiul său ștefan. Acesta iarăși îl crezu precum și celalalt. Se înțelese cu riga unguresc și închieră legătură cu logofătul, cărui îi făgăduiră să-l facă domn Moldaviei prin toate mijloacele și puterile lor. Logofătul nu încetă de a trimite jalobe, de a înșela și a întrebuița toate putințile până ce nu trase în partea sa pre cele mai însemnate fețe din Moldavia, care foarte ura pre Vasilie, pre boierii lui și pre toți grecii. Pricina urei lor era mai ales pentru că nepotul lui Vasilie, a cărui nume nu-mi vine în gând, necinsti patru mii de fecioare(!). Rudele lor se jăluiră: era cu neputință a se tăinui nelegiuirea lui, pentru că el năvălea noaptea în casele lor și silnicea fetele; las că era vinovat și de alte răutăți.

Trei ani logofătul prelungi hrănindu-și gândul până ce agiunse scopul și priimi de la Constantinopoli învoirea turcilor la uneltirile sale. Vasilie, mai în urmă, îl chiemă și îi dete în păstrare zece mii de galbeni. El îndată închipui o nouă viclenie: trimise pre femeia lui la un sat depărtat și, după câteva zile, înfățișă beiului o scrisoare în care se zicea că ea se află foarte bolnavă. Beiul îi dete voie să se ducă s-o vadă. Dar mai întâi, răsându-și de beiul, el încet, încet, slobozi oștile străine alcătuite din greci, șerbi, bulgari și alții, pre care domnul le ținea cu cheltuiala sa de câțiva ani. Logofătul punea înainte că beiul n-are dușmani, împotriva cărora să aibă trebuință de apărare.

Apoi, vărsând banii care-i luase spre păstrare, în toate duminicile postului mare slobozea câteva detașamente din ele, până ce i-a împrăștiat pre toți. Viclenia se nimeri; ostile pământești se smulseră și ele de la supunere către domnul lor.

Vasilie plecă din Iași în gioia săptămânii mari. De nu trimitea pre nepotul său cu oaste ca să strice podul cel mare ce era în drumul dușmanilor, ei îl apuca încă în țara lui. Cu aceasta câștigă câteva zile, până ce ei așezară podul și acum era târziu de a mai pune mâna pre el. Să fi văzut cineva spaima și groaza ce s-a împrăștiat pretutindeni după ieșirea leului din munții săi! Toți lăcuiitorii orașului s-au făcut potlogari și tâlhari. Neguțitorii și orașenii cei mai însemnați își strângea averile prin monastiri și se întărea acolo puindu-și carele și trăsurile. Noi ne aflam în asemenea groază, pentru că nu mai văzusem de când eram asemenea lucru. Slujba și rugăciunile încetaseră. Bisericele și paraclisele era pline de merinde și alte lucruri. În agiunul Floriilor noi am făcut vecernie în trapezarea monastirii, și a doua zi numai utrene. Pe la amiază, logofătul intră în Iași cu numeroasa lui oaste și trase la casa lui. Luni dimineață merse la curte și se traseră toate clopotele, vestind că s-au suit pe tron. Trei ani unelti el planurile sale până ce le aduse în împlinire. Luă titlu Ioan Georghie Stefanos voievod. Acest obicei este la beii Moldaviei și a Valahiei de a pune înainte numelui lor cuvântul Ioan ca porecla la arabi. Pe pecetea lor este un cap de vițel. Numele beiului era Giorgi (Gheorghe) și părinții și străbunii lui au avut mai de mult vrednicie domnească, iar obștește le zicea Stefanos. Magnații, oștea și norodul i s-au supus, pentru că el era de nația lor. Pricina urei lor asupra lui Vasilie urma pentru că el era de nație grec și avea curteni și

favoriți greci ce desprețuia pre moldoveni și îi aduseră în cea mai mare sărăcie și ticăloșie. Pentru aceasta, aste două noroade (grecii și moldovenii) hrănesc unii către alții cea mai mare ură. În sâmbăta Paștilor au sunat din toate clopotele de cumnînnopta până ce răsări soarele. Noi ne-am sculat, am slujit și am cântat Hristos au înviat în trapezarea monastirei. Toți grecii mireni și călugări cu spaimă își aștepta pe tot minutul moarte de sabie. Cât pentru noi, îndată ce noul bei se sui pe tron trimise stăpânului patriarh merinde de mâncare, rugându-l pentru rugăciunile sale și făgăduindu-i tot binele, care fu prea de mulțămire patriarhiceștii sale inimi. Noul bei ne cunoștea de mai înainte. Din luna luminată până la duminica Tomii nu s-a mai slujit liturghie de groaza și de frica care domnea. Ne-am înștiințat că Timofei, fiul lui Ihmil și ginerele lui Vasilie, trecuse râul Tur (Nistru), care hotărăște Moldavia de țara cazacilor, cu oști din pământeni de ai săi, ca să se bată cu noul bei, și că spărsese străjile ce era la marginea acestui râu. Cum priimi vestea aceasta, noul bei se găti să întâmpine pre dușman cu ostile sale, și abia ieșise împotriva lor cu regimentele ungurești și muntenesti și din nou trimise să ceară ajutor, în vremea aceasta se apropii avantgarda cazacilor ce se cheamă aici satragi (ceahragi) în număr numai de trei mii și respinse oastea care beiul trimise asupra lor. Pe lângă însuși beiul s-au adunat ca la patruzeci mii ostași din moldoveni, unguri, nemți, valahi, șerbi și alte nații. Atunci era vremea sfintelor prăznuiri a Domnului, la care stă toată nădejdea acestei lumi de jos; dar de frică și de spaimă toți tăcea și n-au prăznuit sfânta săptămână. Beiul ieși din Iași cu toate ostile aceste mercuri, a doua săptămână după Paști; toți neguțitorii greci fură siliți a merge cu el la război. Curând se întâl-

niră cu cazacii și se bătură mercuri de la ameză până gioi la ameză, când cazacii împrăștieră oastea beifului, pricinuindu-i mare stricăciune. Bătălia a urmat așa. Cazacii sta după tabere și întăriri înaintea cărora era puse arabalele lor de tot feliul. În centrul poziției era ei cu caii lor păzind cea mai mare liniște și tăcere în baricadele lor, încât nu se vedea nici un om. Moldovenii gândea că sunt morți și trimiseră un detașament de darabani, ca la opt sute de oameni, spre recunoaștere. Când G. Ștefan Voievod începu a împușca în ei din șese tunuri și darabanii din pușcele lor, cazacii într-un clip s-au sculat, au deschis foc din unsprezece tunuri, au dat busta înainte, slobozind pușcele; apoi, scoțând săbiile tăieră pre toți darabanii, între aceste, artileria grea împrășca în toate părțile și nu mai rămase altă scăpare decât fuga. Atunci Timofei dete năvală și vrăjmașii fură sfârâmați cu desăvârșire. Cazacii sunt foarte harnici la război și, fiind de o deosebită vitejie, niciodată nu dau înapoi și se întorc la fugă. Ei au arătat aceasta în cei doi ani trecuți, în vremea războiului cu leșii. Ei se apără în șanțuri, și sunt piste măsură răbdători la drum; se hrănesc numai cu pâine neagră și cu apă și n-au nici corturi, cu cât mai vârtos alte lucruri de lux. Cu Șeful lor Timofei, Vasilie a închiet o solenelă alianță. Cazacii se arătară în marginea Iașilor, unde mai urmă o bătălie pe care noi am privit-o din clopotniță.” Cazacii, după cum spune arhidiaconul, urmară cu neâncetare pre biruiți. Timofei Hmelnițki intră în Iași. Orașul fu dat în pradă. Turcii și jidovii era uciși sau schingiuiți până ce-și arăta averea. Clopotele se trăgea pe la toate bisericile, și patriarhul Antiohiei sluji un Tedeum de mulțămire pentru sănătatea „fericitului Domn Vasilie voievod, hatmanul Zinovie, beiful Timofei și soțiile lor“. Domnul Vasilie fu

chiat de la Cameniță și se înturnă în capitala sa la 28 april. Cazacii îl întâmpinară cu pompă, împușcând din 11 tunuri a lor și din 6 luate de la protivnici. El începu, iarăși a domni, dar nu pentru mult. Plecă cu Timofei asupra dușmanilor. „După praznicul înălțării lui Hristos priimirăm veste că Vasilie bei și ginere său Timofei fuseseră amândoi învinși și plecaseră de fugă împreună cu cazacii. Noi pân atunci eram fără grijă, pentru că auzeam în toate zilele că ei de patru ori au sfârmat de tot pre unguri și pre valahi. Acum, din împotiva, orice nouă veste ne împla de îngrijire și de-spaimă și norodul, ca mai nainte, își căuta scăpare prin monastiri. În sfârșit, se înturnară la Iași cazacii biruiți și fugari, beiul și Timofei, și îndată trimiseră la Ihmil (Hmelnițki) ca să-l înștiințeze de împregiurări. Cu toate aceste, auzirea că ei de patru ori au biruit pre unguri, valahi și serbi s-au adeverit. Nimeni n-au putut a le sta împotiva. Ei au ajuns cale de o zi departe de orașul Durgaița (Târgoviște), capitala beiului Valahiei. Matei le-a ieșit întru întâmpinare cu mulțime de oaste din valahi, unguri, serbi, greci, arnăuți, bulgari și turci. Ostașii lui Vasilie și a lui Timofei au năvălit ca lei în ei, făcându-și drum până la cortul beiului. Au rănit pre Matei cu un glonte la picior și i-au împușcat și calul. El s-a apărat cu sabia până ce a început a însera, atunci, scoțându-și ciubota din piciorul rănit, încalecă pe alt cal urmând a se apăra. Toată oastea lui era gata a se închina lui Vasilie bei și cazacilor, când preputernica și nestatornica vreme deodată aduse vifor cu tunete și fulgere, ploaie și grindină care cădea ca peatra pe armia lui Vasilie și pe cazaci, pentru că vântul le era în față. Moldovenii iarăși se arătară necredincioși și se uniră cu Dușmanul, și cazacii nu putea să sloboadă din tunuri pe o așa silnică ploaie. În vremea aceasta muntenii

și-au gătit tunurile lor cele mari, și, deschizând strașnic foc din tunuri și din pușce, au pricinuit nerânduială în dușmani. Moldovenii mai întâi și apoi cazacii au plecat de fugă și au fost sfarmați pe drum. Vrajmașul îi luă de goană cu sabia a mână și ucise o mulțime din ei. Aceasta fu cea mai nenorocită pentru ei vreme, învingătorii îi goniră cale de trei zile; mulți căzură prinși; câți au scăpat de soarta aceasta s-au înturnat la Iași. Bătălia aceasta a fost marți seara, înaintea înălțării.

Domnul Vasilie cu gineri-său sosiră la Iași pe drumuri lăturalnice, cazacii mai șezură trei zile în acest oraș și apoi se înturnară la țara lor. Timofei Hmelnițki curând îi urmă. Vasilie rămase singur fără nedejde de mântuire.

Se auzi, că protivnicul lui Vasilie, noul bei (domnul G. ștefan) venise cu unguri și cu valahi lângă hotarul unguresc, la un sat de munte într-un loc sălbatic și se îndeletnicește acolo a scrie proclamații către norod, care în partea aceea era tot plecat către el. Turburarea în oraș iarăși începu. Vasilie era cu totul fără oaste. Trimise să ceară ajutor de la tătari, dar ei nu voră să-i deie ajutor, în desnădejde, începu a strânge oaste prin târguri și sate, și numi căpitani, adecă iuzbași (șutași) juruindu-le avere și lefe. Curând sosiră vești bune: Ihmil îi trimise câteva mii de cazaci. Beiul le împărți bani și haine, le slobozi merinde, și porunci să le așeze corturi împregiurul orașului. Beiul ieși din Iași, marți, la cinci temuz (iulie). Cu dânsul ieșiră toți neguțitorii și grecii, cei mai mulți pentru dragoste către el. împreună cu cazacii ei alcătuia un corp ca de patru mii oameni. Din moldoveni se adunară pe lângă el ca la unsprezece mii. Cu această oaste plecă asupra dușmanului, de care se aflase prin iscoade că n-are mai mult de două sau trei mii oameni. Când amândouă oștile se întâlniră și

armia lui Vasilie putea bate pre neprieten cu bețile iar nu sabia — atât neânsemnat era numărul lor — dușmanul stătu bărbătește, încredințat fiind în necredința moldovenilor care, în adevăr, îndată lăsară pre Vasilie și trecură în partea noului bei. Prin aceasta, oastea protivnicului se întări și birui pre cazaci și pre greci. Cea mai mare parte din ei peri de sabie. Floarea armiei lui Vasilie se alcătuia din neguțitorii greci ce era în aripa dreaptă sub comanda hatmanului, fratele lui și a fiului său. Văzând că în loc de izbândă or să peară cu toții de sabia dușmănească, își sparseră rândurile și plecară de fugă. Aceasta urmă la 6 temuz (iulie) pe la amiază. Vasilie asemenea fugi pe un cal fugăreț cu puțini urmași, lăsând dușmanului corturile și toată pojijia. El trecu în țara cazacilor unde se odihni de o campanie atât ce nepriincioasă și grea. Averile sale le trimise la cetatea Sogean (Suceava), unde de mai nainte își trimisese femeia și copiii, dând poruncă garnizoanei să se apere cu nătângie până ce va veni el în ajutor cu înșeninătoare puteri; iar el singur rămase la cel întâi târg căzăcesc, Rașko (Rașkov, gubernia Podoliei, lângă Dnipro), de unde înștiința pre Ihmil de poziția sa.” Patriarhul și arhidiaconul cu sinceritate se scârbea de soarta lui Vasilie:

„Prezenturile care îi dasem, și care ne ținea vro câteva sute de lei, era acum aruncate în zadar și fără folos! Vasilie făgăduise stăpânului patriarh să-i plătească datoriile și cheltuielile. El îi dase voie a călători la nord și voia să trimită cu dânsul pre solul său la țarul muscălesc și să ne înlesnească cu toate cele trebuitoare la drum — trăsuri, cai și altele. Aceasta ne-o zisese și în obște și în parte. Noi așteptam încă înșeninătoare sume și de la boieri; acum toate era pierdute!”

Noul domn îndată intră în Iași și dete orașul în pradă

oștilor sale a căroră răzbunare căzu mai greu pre greci. El trimise și o parte de oști spre asediarea cetății Suceava, acum neânsemnat târg în Bucovina, dar unde atunci se afla familia și avuția lui Vasilie Lupul sub apărarea unei viteze și credincioase garnizoane.

„Cazacii, sub comanda lui Timofei, fiul lui Ihmil, trecură piste Nistru (la sfârșitul lui iulie), sfarmară acolo străjile ungurești și moldovinești ce păzea marginea și se îndreptară la cetatea Sogean (Suceava), ca să deie ajutor garnizoanei. Făcură șanțuri împregiurul cetății, în care sloboziră un părau ce curge acolo spre întărire. Ei avea cu dânșii tunuri.

Cum se înștiința noul bei de apropierea lor se depărta de cetate. Cazacii intrară înlăuntru. Atunci din nou se înturnă și o încungiură din toate părțile cu ostile sale, a căroră număr se suia în vremea aceea la patruzeci mii. Cazaci erau numai patrusprezece mii.

Lupta cazacilor din cetate cu oștile noului bei urma neconținut. Timofei, fiul lui Ihmil, ieșea din cetate în toate zilele și omorea câte o mie de dușmani. Nime nu putea să i se împotrivească, astfel era de viteaz și ager călăreț, în adevăr, el era cel mai viteaz om din lume și istoria nu arată altă pildă de asemene bărbăție și putere, în fieștecare zi ieșea din cetate pe calul său cel alb, pre care îl iubea mai cu deosebire, cu puțini urmași, rănea și omorea grămăzi de dușmani și apoi se înturna la fugă. Într-o zi a ucis cu însăși mâna lui o mie trei sute de nemți, cum ne-au spus oameni vrednici de credință. El împușca cu pistoalele de la cobur, întâi cu mâna dreaptă și apoi cu stânga, tăia și împungea cu sabia, apoi își slobozea săneța. Într-un cuvânt, întrebuința toate armele de care era pururea plin, până ce oborea pre toți dușmanii. Aga haznelii și capigi-bașa care

veniseră de la Constantinopoli pentru ca să plece trebile în partea sultanului și să afla pre lângă noul bei, era marturi acestor isprăvi și mult se minuna de iscusința călăritului și vitezia lui Timofei. Nime nu-l putea nimeri cu săneța sau cu alte arme, căci cu iuteala fulgerului se răsucea pe sub pânțelele calului. Întru o zi, când Timofei ședea în cortul său, în șanturi, și bea vin, fu rănit la picior de un plumb slobozit de leșii ce veniseră în ajutor lui G. ștefan, de ura ce avea cătră Ihmil, fiul său, și tot norodul cazacilor. Pismuindu-l, ei pitea numai în el, pană ce l-au nimerit. Rana fiind de moarte, peste câteva zile se săvârși. De aice, trebile cazacilor și înlăuntru și afară de cetate se făcură rele din pricina morții șefului lor, apărătorul lor, iar ale lui Vasilie cu desăvârșire desnădăjduite. Doamna lui și toți cei de pre lângă ea cădea din scârbă în scârbă, nemaivăzând mângâiere. Trupul lui Timofei bălsămuindu-se, fu pus într-un secriu îmbrăcat cu catifea peste tot. Vestea fu mai amară pentru tatăl și socrul său. Nu mult înaintea morței se înștiințase că femeia lui născuse doi băieți gemeni. Timofei a dărmat monastirea armenească de la Sogean (Suceava) și a ucis pre toți preoții, monahii și armenii, care căutaseră acolo scăpare, fiind foarte bogați. A pus stăpânire pe averea și odorele lor, care era mulțimea mulțimelor. Numai de aur a împlut două balerce. Slavă lui și vitejiei sale și făgăduinței care rostise cătră stăpânul nostru patriarh, când venise pentru întâia dată în Moldavia că a venit să întoarcă scaunul socru-său și să mântuie sfânta biserică din mâinile dușmanilor ei! în cetate era mare foamete, încât era nevoiți a mânca carne de cal. Ticăloșia cuprinsăse pre credincioși și nu vinea ajutor nici de la Vasilie, nici de la Ihmil. Siliți de foame, cerură pace la G. ștefan care le-a dat-o sub giurământ. Li dete voie a

se înturna fără grijă în patrie. Ei luară cu sine secreiul răposatului șef, averile și armele și se duseră. Noul bei goni pre doamna și pre fiii ei cu toți boierii ce era în cetate, și împotriva giurământului dat de a nu le face nimic, omorâ pre mulți dintrînșii. Pre doamna cu fiii ei o ținu închisă subț strajă într-un târgușor și stăpâni nenumărata avuție a predecesorului său.

Dar iată ce urmă atunci între Vasilie și Ihmil. Cum se înștiința de starea cazacilor și a tuturor asediaților din cetate, Ihmil, după rugămintea lui Vasilie, adună patruzeci mii din cazacii săi cu carii se uniră douăzeci și opt mii tătari. Unul din sultanii tătarilor, vezir-alhan (calgan, locuitor în neființa hanului) anume șerif-bei, era rudă cu Vasilie, pentru că doamna lui era circasiană, iar șerif-bei ținea pre o soră a ei. El însuși plecă spre ajutorul lui Vasilie, care în aceeași vreme făcu alianță și cu Ihmil. Trecând în Moldavia până la râul Prut, care e ceasuri departe de Iași, întâlniră pre cazacii ce se înturna de la cetate, de la care aflară de luarea ei. Ei îndată se înturnară cu grabă îndărăpt la țara lor. Vasilie ne-a făgăduit să ne plătească, zicea, dar averile lui sunt luate; așadar poate să ne mai deie ceva?” Acest fel se curmă războiul civil în Moldavia și amestecarea ce au avut cazacii la aceasta. Vasilie Lupul perdu domnia pentru de-a pururea și G. ștefan începu a cârmui. În vreme ce fiul lui Hmelințki perea subț zidurile Sucevii, patriarhul și arhidiaconul său se bolnăviră la Iași de o strașnică lingoare, încă în cele de pre urmă zile a domniei lui Vasilie, patriarhul îi ceruse voie a-și urma călătoria spre nord. Măhnicioasa stare a lui Vasilie nu-i dete vreme să-i răspundă. Viind noul domn, Macarie înnoi cerirea sa dar el îi răspunse că nu poate slobozi pre Sfinția Sa să se ducă din capitala sa într-o așa turburată

vreme, că poate fi supărat la margine de unguri, cazaci și tătari. După câțeva vreme patriarhul ceru să-l sloboadă a merge în Valahia. G. Ștefan, dându-i audiință, îi învoi călătoria înlesnindu-l cu bani de cheltuiala drumului și cu recomandatie către domnul Matei. Macarie purcese din Iași, în araba, la 13 octomvrie 1654. După o săptămână, sosind în târgul Focșanii, la marginea Valahiei, la 22 noiembrie trecu în țara aceasta.

Călătorii ajunseră la Târgoviște la noiembrie. Bătrânul domn Matei îi priimi cu cinste, deși era ceva cam supărat pentru că au mers întâi la vrăjmașul său Vasilie, iar nu la el. El rânduî la locuința patriarhului o strajă de cinste și, ca un om cucernic ce era, îl înlesni cu toate cele trebuitoare, începând de la boieri până la cel mai de pe urmă țăran, toți alergară să primească blagoslovenia presfântului. Patriarhul pitrecu aici luni îmbelșugate în praznice. Asta dete istoricului bogată materie pentru amatorii descrierilor de biserici, monastiri, rânduiele, ceremonii și slujbe bisericești, la care hărăzi mai mult de jumătate din partea scrierei sale asupra Valahiei, uitând mai toate obiectele mirenești, afară de aceea că boierii de acolo au robi negri și îi numesc arabi, gândind că toți arabii sunt negri. Aceasta jigni ambiția nobililor sirieni, care pentru aceea au adus în mirare pre valahi, cheltuindu-și toată fineța educației în adunările lor ca să arate la toți că astfel sunt adevărații arabi. Dar ca cum ar fi fost înadins pentru întrebuințarea jurnalului lor, muri domnul Matei. Arhidiaconul, la acest prilej, descrie moartea lui, îngroparea și suirea noului domn pe tron.

Domnul Matei era atunci foarte bătrân, și necazele trecuților ani turburați au fost adus o mare lovire slabei lui sănătăți. El cârmui douăzeci și trei ani și era foarte

cucernic. Archidiaconul încredințează că a zidit în țara sa o sută cincizeci monastiri și biserici, însă, cu toată pietatea sa, el era din suflet prieten turcilor și dușman nempăcat cazacilor și rușilor. Numirea de turc era la el cea mai bună recomandatie, iar cea de cazac sau moscalcea mai rea. Nu mult înaintea morții sale se auzise că vine la el un sol de la țarul rusesc, îi spuseră că el e cel întâi domn al Valahiei care a să aibă cinste a vede un ambasador moscal.

— Nu voi să-i văd obrazul! răspunse Matei. Astă anti-patie se întărise mai ales după ce fusese lovit și rănit de cazacii lui Timofei Hmelnițki.

Trupul mortului domn fu îngropat cu mare pompă. Patriarhul Macarie avu parte la aceasta fiind cel întâi loc la toate ceremonile ce urmau cu înmormântarea unui domn și înscăunarea altuia. Numele acestui nou era: Constantin Efendicopulo... El nu încetă de a arăta patriarhului tot cea bună plecare ce îi arătase predecesorul său.

„Guvernorul Silistrei, Siavuș-pașa, care fusese vizir și scos pentru că omorâse pre Valide (mama sultanului), Bectaş-aga și alte însemnate persoane, avea privilegii asupra beilor Moldaviei și Valahiei, și ei nu putea comunica cu curtea Stambolului decât prin mijlocirea și învoirea lui. Cu prilejul suirei pe tron, Constantin bei trimise la țarigrad câțiva din boierii săi ca să-i aducă de acolo învestitura și tuiurile, după obiceiul urmat de domnii de mai nainte. Ei au luat cu dâșii documentul iscălit de mitropolitul, episcopi, șefii monastirilor, boierii și tot norodul și adevărit cu pecetea lor, în care zicea: „Noi am ales pre Constantin, fiul Israban, de voievod și l-am cunoscut de bei al nostru“. Când au ajuns la Constantinopoli, împăratul nostru sultanul— Domnul să-l păzească! — dete înalta sa învoire, precum și Derviș-Mohamet-pașa, vizirul său și

ceilalți miniștri. Ei îi dăruiră moștenirea mortului Matei dreptul de a strânge bir, și îl cunoscură de nou bei pentru o mie cinci sute pungi de bani, adică șapte sute cincizeci mii lei. îi dară tronul și tuiurile și trimiseră cu dânșii un capegiu ca să ia banii și să fericiteze pre bei. Beiful trebui să mai plătească pașii de Silistra și suitei lui, hanului tătaresc și suitei lui ca la două sute cincizeci mii, cu totul la un milion. El dete întreită leafă oastei sale și iertă pe șese luni pre supușii săi de orice bir și dare. Bogățiile rămase lui de la mortul bei era așa de multe încât le ținea în deosebite cămări pline de toate bunătățile de gios până sus. Dar anuielnicile cheltuielile a Valahiei sunt foarte mari, cum ne spunea nouă răposatul bei când trăia, că covârșesc soma averilor ce se primesc din Egipt, fiind ca la șese sute monete de aur. Ele slujesc spre plata turcilor și a tătarilor, spre ținerea oștilor, daruri, fapte plăcute lui Dumnezeu și altele.” Vineri după Duminica Mare, patriarhul avu audiință de ziua-bună la domnul Constantin și doamna lui, care-l rugară să nu-i uite în rugăciunile sale, înlesnindu-l cu bani la drum. La 22 mai, Macarie plecă din Târgoviște cu o suită alcătuită de cincisprezece oameni; cei mai mulți cazaci și muscovi, prizonieri din războiul trecut, cărora li se dase voie a se întoarce cu patriarhul la ale sale. Patriarhul se duse prin Focșani la Iași, unde din nou se văzu cu domnul G. Ștefan. La 6 iunie lăsă acest oraș întovărășit până la Prut de o escortă de cinste spre apărare la drum a presfântului călător. Toată partea aceea purta urmele pustiirii și frica de cazaci era încă atât de mare încât, la cea mai mică turburare, lăcuiitorii spăimântați, striga: „Cazacii! Cazacii au venit să ne prăpădească!” Sâmbătă, la 10 iunie 1654, patriarhul „de Dumnezeu păzitului oraș Antiohia și a tot Răsăritul” trecu în saice piste Nistru. El era deplin sănătos

și, ținând în mâini crucea, blagoslovea cu ea pre o mie de
lăcuitori a târgușorului Rașkovul care, cum se înștiințară
de sosirea lui, alergară să-l întâmpine la margine.

Acest fel, Macarie trecu în țara cazacilor.

Anecdote

Un om care iubea desfătările mesei zicea: tatăl meu mânca mult, și maică-mea ședea mult la masă; eu li samăn amândurora.

Dionisie tiranul a poruncit să taie barba cea de aur care era la idolul lui Asklepios, zicând că nu era potrivit ca feciorul să aibă barbă, când Apolon, tatăl său, nu avea.

Un guraliv, povestind multe lucruri lui Aristotel, l-a întrebat în sfârșit dacă poveștile sale nu-l supărau. — Nici-decum, au răspuns Aristotel, căci nici nu iau sama.

Un curtezan au zis împăratului August: — Huietul umblă că ai să-mi dai un dar. — Nu crede, i-au răspuns August.

Un soldat, aflându-se pe mare cu femeia sa în vremea unei furtuni, au văzut că corăbierii aruncau cu grabă orice puteau găsi, neluând sama la nimic, și, cum ei strigau ca să arunce fieștecăre orice avea greu, de voiesc să nu piardă împreună cu averile și viața, soldatul auzind, și-au luat îndată femeia și-au aruncat-o în mare, zicând că n-are nimic mai greu și mai supărător decât pe femeia sa.

Împăratul Conrad al III-lea, luând cetatea Weinbergului, au hotărât a tăia pe toți lăcuitorii ei, dând voie femeilor să iasă și să ducă cu dânselle ce aveau mai scump. Femeile

îndată au luat în spate pe bărbații lor, zicând că n-aveau nimic mai scump decât bărbații.

Un himist, care se lăuda că au aflat știința de-a face aur, cerea o răsplătire de la papa Leo al X-lea. Acest papă au poruncit să-i deie o mare pungă deșartă, zicând că, fiindcă el știe a face aur, el n-are trebuință decât de o pungă ca să-l ție.

Un om ruga pe altul să numere nebunii târgului. El au răspuns: — D-ta îmi ceri un lucru foarte greu, iar de m-ai întreba câți înțelepți, ți-aș spune că-s mult mai puțini.

Zenon, pentru ca să facă pe un tânăr guraliv să tacă, i-au zis: — Firea ne-au dat două urechi și o singură gură ca să auzim multe și să vorbim puține.

Întrebă pe Aristotel ce câștigau mincinoșii din spusul minciunilor. — Ca să nu-i creadă, au răspuns, nici când vor spune adevărul.

Se mirau unii de duioșimea și duhul cel pătrunzător al lui Pic della Mirandola, care încă nu era de nouă ani. Un bătrân le-au zis, în ființa și acestui tânăr prinț: — Când copiii au atâta duh de mici, se fac niște nătărăi, când ajung într-o vârstă mai mare. — De este așa, au urmat copilul, să vede că în tinerețe ai fost tare cu duhul.

Diogen au zis unui om care, pentru ca să-și arate duhul, vorbea multe: — Boierule, de când ai venit din cer?

Un episcop, mergând în caretă, au întâlnit un capuțin mergând călare și l-au întrebat: — De când Sfântul Franțisc merge călare? Capuținul i-au răspuns: — De când Sfântul Petru merge cu careta.

Un zugrav, arătând un rău cadru în ființa multora altor zugravi vestiți, se lăudă că l-au gătit foarte degrabă. La care Apelles i-au răspuns: — Nu-i trebuință să-mi spui că l-ai gătit degrabă, căci singur cadrul o mărturisește

aceasta.

Prietenii lui Dioghen, întrebându-l unde voiește să-l îngroape. — Să nu cumva să mă îngropați, le-au zis el. — Așadar vei fi de hrana păsărilor și a fiarelor, au adaus prietenii. — Ba nu, au urmat el, să-mi puneți numai un băț în mână, ca să-i poci goni. — Dar cum să-i gonești, au zis ei, dacă nu vei simți? — Dacă n-oi simți, au zis Dioghen, ce-or să mă supere mușcăturile lor?

Flora română

Iași, 4 mai

Onisim cerențel, D-nei Florineasca

Eram încă sub plăcuta impresiune a petrecerei ce am avut la Brustureni, unde grațioasa voastră ospetie ne făcea a uita supărările vieții, când m-am trezit în oraș unde pulberea și noroiul se succedă cu o regularitate de desperat. Unde sunt șesurile verzi a râulețului ce curge prin grădina d-voastră? Unde sunt rediurile umbroase? Unde florile acele rari pentru care ne sfădeam totdeauna? Unde mai ales amabila d-voastră societate? Petrecere, flori, verdeața au lăsat numai o dulce și neștearsă suvenir!

Precum vedeți, doamna mea, eram trist cu tot timpul frumos a primăverii, cu toată încântarea der erwachenden

Natur, cum zice Schiller. Nu cutezam a mă coborâ în grădina mea, unde nu sunt decât flori plebee, cum le zic eu, și vulgare cum binevoiați a le numi d-voastră; dar ce era de făcut? Urâtul mă cuprinsese; m-am decis! Ei bine, doamna mea! ce să vă spun? am rămas... cu gura căscată, cum e vorba românului, închipuiți-vă — însă pentru ca să vă puteți închipui ceva; trebuie să vă fac descrierea paradisului meu. Toată grădina mea încunjurată cu gard viu—acum tot înflorit—începe într-o singură plat-

bandă a gradinei d-voastră. Asta însă nu va să zică că nu sunt într-însa reproduse în miniatură mai toate cele ce se află într-a d-voastre. Parcul meu se compune de doi plop plutași, trei paltini, câțiva tei, ulmi și sălcii, și ca lux am și un vișen cu flori pline. Părâul meu are izvorul său într-o bute mare, ascunsă într-un ungher și îmbrăcată cu iederă și cu hamei, pe care argatul o împle în toată dimineata, și apoi prin un cep sloboade apa care, după ce șerpuiește pe un pat de prundiș, vine de se aruncă prin o cascadă de o palmă de naltă, într-o bălțiță, unde merlele, cintițile și gangurii se scaldă. Acest clepsydru ține două oare, de aceea nu-mi permit luxul de faire jouer les eaux decât când văd că bălțița va să sece, sau când vreun oaspe îmi face onoare a-mi vizita grădina.

Parterul meu e semănat cu chir agropyron, neghină lolium perenne și trifoi. Neghina, atât de uricioasă în grâu, face cel mai frumos efect ca gazon, încât pare că e un covor verde împestrițat de dedite pulsatilla și de brândușe galanthus nivalis. Unde și unde am răsădite flori, însă numai flori române. Dă-mi voie, doamna mea, a vă trămite un buchet compus din acele ce am găsit înflorite. Veți găsi pe lângă toporași și viorele, laleaua tulipa, astă floare ce a avut și ea timpul măririi sale. La Harlem în Olanda, o ceapă de lalea s-a vândut cu prețul fabulos de zece mii galbeni! ceapă ce astăzi se poate cumpăra cu câteva centime. Sic transit gloria... tulipae!

Iată zambile hyacinthus, narcise, bosuioc, ciubotica cucului primula, lemnul Domnului hyssopus, lavant, lăcrimioare... Floricica asta pe care învățații o numesc convallaria maialis, iară românii din Muntenia mărgăritărel, câte simsațiuni plăcute nu deșteaptă în noi!

„O primavera, gioventa dell'anno!” esclama Metasta-

sio. O, lăcrimioară! suspinăm noi, abia ne anunță primăvara și treci cum au trecut iluziunile noastre! dar ea la anul reânvie, când noi... dar să nu mai gândim la aceasta, doamna mea, ci așteptând-o, să o revedem, să cetim Lăcrimioarele lui Alecsandri.

Precum vedeți, doamna mea, ea merită numele de lăcrimioară și de mărgăritarel, ce i-am dat noi; mă tem însă să nu vie vrun poet galoman care să-i zică mughet, pentru că rimă cu poet și cu buchet și pentru că așa îi zic francezii, horror!

Iată mintă, săbiuță gladiolus, sălvie, milostivă gratiola, maioran, mama pădurei asperula, rosmarin, cimbru thymus, dobronica melittis, tulichina daphne, angelică și cerențel dryas. Toate într-un smoc de flori de salcâm, de mălin și de liliac. Așa e că colecțiunea mea e frumoasă, și că am cuvânt să iubesc flora română?

Peste zece zile voi avea plăcerea a vă trimite un buchet de mai frumoase flori. Până atunci depun pe acesta la picioarele d-voastre.

Brustureni 26 mai

Angelica Florineasca, D-lui Onisim Cerențel

Am priimit cu o vie plăcere buchetul și mai ales scrisoarea d-tale, adevărat martirolog a bietelor flori. Ce nume, domnul meu! îți iert viorica și lăcrimioara, dară nu mă pot învoi cu ciuboțica cucului, dobronica, săbiuța, mama-pădurei, tulichina și tutti quanti.

D-ta mi-ai vorbit atâta bine de flora română, încât începusem a mă deprinde cu vulgaritatea florilor noastre, dar desper de a pronunța vreodată numele lor. Grădinarul meu, un flamand gros, a strâns din umere, când a văzut florile d-tale. Pentru dânsul nu se socot flori acele ce cresc și trăiesc în aerul liber, ci numai acele ce stau închise în

dosul geamurilor, cum sunt ale mele sărmanele, pe care, de frica răcelii nopților, nu va să le scoată din închisoarea lor. Pană atunci grădina mea e goală, și de voiesc a vedea flori trebui să mă duc în florărie. Acum însă am buchetul d-tale pe care am să-l studiez cu mare băgare de seamă, ca să nu mă mai mustri că nu sunt română. Dar ian spune-mi, ce ți-a venit să-mi trimiți mintă, lemnul Domnului și busuioc? Nu cumva m-ai luat de vro preoteasă?

Să lăsăm gluma. Aștept al doile transport de flori, precum îmi promiți, și spre răsplată îți trimit și eu un buchet de fuchsii, azalee, camelii, pelargonii și roze de Bengal. Dacă nu-ți e milă să mă lași singură, cel puțin nu întrerupe corespondința noastră botanică. Scrie-mi împărțirea florilor în familii, și în care familie e cerențelul și angelica? Mii de bune vorbe!

Iași, 5 iunie

Onisim Cerențel, D-nei A. Florineasca

Ieri timpul era coperit și blând. Cea mai ușoară adiere nu mișca frunzele, am luat în brațe florile d-voastre —cam ostenite de călătorie — și le-am dus în grădina mea, unde le pregătisem un așternut de mușchi, dar eram îngrijit gândind la bieteile mele flori plebee, cum o să se simtă de umilite, când vor priimi vizita acestor aristocrate atât de delicate și atât de bogat îmbrăcate; și apoi drept să vă spun, doamna mea, gândeam și la mine, ce o să mă știu eu face când va veni tristul timp ca ele să se vestejească; oare atunci a mele îmi vor mai plăcea?... Toate aceste reflecțiuni puțin măgulitoare pentru mine și florile mele, nu m-au împiedicat de a esersa găzduirea ce datoram oaspeților mele. Improvizai îndată un bal. Orchestrul era gata; cintițele și merlele din copaci, grierii și broatecii din iarbă făceau o muzică — originală. Cavaleri și dame

nu lipseau; adunarea era numeroasă. Crinul, bujorul poeonia și trandafirul invitară camelii, fuchsii și azalee; digitarul, clopoțelul campanula, macul papaver și ghiocul centaurea aleseră garofe dianthus, micșunele cheiranthus, paparune glaucium și rândunițe asclepias. Omagul aconitum și odoleanul valeriana se puseră lângă mătrăguna atropa și rostopasca, chelidonium. Celelalte cum le veni la socoteală și — hora începu. Eu stăm la o parte și ascultam convorbirea lor.

— Ian uită-te, zicea românița anthemis, cătră siminoc gnaphalium, la veneticele aceste, cât sunt de păcătoase și de ovilite! ar crede cineva că iese din spital. Văzdoaga asphodelus și hilimica calendula râd de dânsule...

— Rău fac că râd, întrerupse stânjenelul iris; prin astă probă numai gelozia lor pentru că nu sunt și ele așa de elegante. Le-aș vedea eu când stăpânul nostru le-ar pune la închisoare cum face d-na Florineasca, ce ar mai zice. Astelalte sărmănele, cum n-o să fie friguroase și plătând, când sunt crescute la umbră și pe cuptori etc., etc. Vedeți, doamna mea, că invidia își găsește loc nu numai între oameni dar și între flori. Panerul ce am onoare a vă trimite cu scrisoarea aceasta cuprinde: roze simple rosa centifolia, singura roză ce-mi place, și care înflorește o dată la finitul lui mai; ea este însă cea mai frumoasă și cea mai odorantă. Roza la noi se numea rujă până ce au venit grecii și i-au zis trandafir t??a?t?f???? (cu treizeci de foi), voind a corecta pe acei ce-i dau o sută (centifolia); și numele de trandafir i-a rămas, deși pe la unele locuri la țară o numesc tot rujă. și apoi am și alte cuvinte ca să o prefer. Roza simplă era aceea ce figura la ospete pe mesele romanilor; ea era aceea ce încununa cupa lui Anacreon. Iată iasomie, gura leului antirrhinum, melisă, creasta cocoșului

gelosia cristata, sulcină melilottus, rozeta réséda, pelinița artemisia, cristofoare actaea, nalba althea, sânziene gallega, măzeriche lathyrus, luminiță oenothera, mutătoare bryonia, jale stachys și rochița rândunelii ipomea. Iată în fine mărgărite aster care ne aduc aminte de Faust, și conduru-doamnei tropaeolum. Ar fi de dorit să știm cine a fost acea d-nă, a cărei picior întrecea pe al cenușeresii, și care purta așa frumoși conduri. Floarea astă albă atât de odorantă noi o numim mătăcină, iară învățații dracococephalum moldavicum, adecă cap de balaur moldovenesc, pentru că învățații, doamna mea, nu au flori ci numai buruiene, de aceea amestecând vro două-trei limbi le-au compus nește numiri barbare, precum: Omphalode, trophosperme, mesocarpe, peponide, infundibuliforme, ginobasice, humifuse, polakene, lipicene, pericarpoide, epiblaste, symphysandrii, atomogine, ribesioide, scutelee, onagre, papaverace, spinescente, endocarpe, trichotome, atriplice, podosperme, sarcocare, anonee, embriotege etc., etc. N-am curagiul să vă ostenesc a ceti asemenea porecle, din care am luat numai o foarte minimă parte. Am zis, doamna mea, că pentru învățați florile n-au nici colori nici parfum. Acum suferiți să vă spun și ce nume proprii le-au dat în înțelepciunea lor, căci acele înșirate mai sus sunt numai familii. Ascultați dacă aveți răbdare:

Aeschynanthus, alloplectus, sphenogyna, osteospermum, lardizabala, onopordon, osbeckia, escholtzia, psoralea, mesembryanthemum, ryncanthera, cacalia, botryceras, lycopodium, calodracon, curculigo, sprekelia, pothos, hoitzia, cynoglossum, houttuynia, atraphaxis, ornithogalum, tubernoemontana, oxycoccus, embothrium etc., etc.

Ce ai zice, doamna mea, când în loc de Angelica, nașul d-voastre v-ar fi dat nume de escholtzia sphenogyna sau

houutnynia? dar învățații nu vor să știe d-alde aste. Precum am zis, la dâșii florile n-au nici un preț. Migdalul, persicul, prunul, cireșul pentru dâșii au tot un nume: amygdalus. Ascultați acum cum descriu acești oameni angelica. Deschid o carte și cetesc:

“Familia ombeliferilor. Plantă ierboasă, frunze alterne, rareori întregi, cele mai ades crestate cu petiolul dilatat la bază. Stipule, nule; flori obicinuit ermafrodite, dispuse în ombele simple sau compuse, acompaniate de involucre și involucele. Potir sudat la ovări cu cinci dinți scurți; corola cu cinci petale distinse inserate în vârful potirului, întregi sau crestate, late sau sucite cu preflorire valvară etc.” Iată și pentru cerențel: “Familia rozaceelor, neamul driadeelor, trunchi ierbos sau lemnos,; frunze digitate sau împănate. Potir cu — părți, persistând, uneori gol, alteori îmbrăcat pe dinafară cu apendice alterne și sudate cu sepalele; corolă cu 4-5 petale; cârpele numeroase dispuse în vârf pe un receptaclu convex, mai mult sau mai puțin cărnos etc.”

Nu știu, doamna mea, de ați înțeles ceva. Pentru mine vă mărturisesc că nu pricep cum poate cineva, fără muștrare de cuget și fără frică de păcat, trata astfel aceste juvaieruri a naturei, lăsate de bunul D-zeu pentru fericirea noastră.

Să lăsăm pe învățați, mă tem să nu vă aduc urât, vorbind tot de dâșii. Pintre florile ce vă trimit, veți găsi împrăștiete mai multe floricele albastre cu o steluță galbenă în mijloc. Aceste cresc pe malul părâilor, și învățații — iar învățații — i-au pus numele Myosotis, adecă urechea șoarecelui. Ea are mai multe ilegende. În curând vă voi spune legenda română care a numit-o: Nu-mă-uita. Cu floricica asta, mântui și scrisoarea mea.

Brustureni, 6 mai

A. Florineasca, D-LUI Onisim Cerențel

Ai învins, domnule; iată-mă convertită. De când am priimit cele din urmă flori ce mi-ai trimis, nu mă ocup decât de ele; m-am pus pe studiat botanica. Simt însă o mare greutate fără dascăl, dar nu disper că nu te voi videa în curând, și atunci judecînd după progresul ce am făcut, cred că nu vei mai putea zice că nu sunt română; și dovadă e că, cu toată nătîngia sa, am silit pe grădinarul meu să-mi răsădească de tot soiul de flori române, cum le zici d-ta. Așteptînd însă înflorirea lor și venirea d-tale, singurătatea mă apasă. Vecinii, mei, ocupați de trebile câmpului, nu mă mai vizitează. Neavînd ce face, am răscolit biblioteca mea, și după ce am cetit toate poeziile române publicate de vreo câțiva ani — nu te miri de curajul meu? — m-am simțit și mai ostenită. Ieri, fiind sărbătoare, servitoarele mele mi-au cerut voie să se ducă în sat unde era horă. Ca să-mi mai treacă de urât, m-am ocupat însămi de toaleta lor; și așa ferchezuite, încorsetate și înmalocofate, le-am dat drumul. După puțin, călăuzită de scârțîitul unei vioare ce se auzea în depărtare, am plecat și eu pe urma lor. Mergînd pe o cărare ce se îndrepta spre locul balului, am început a gândi cu părere de rău că n-am făcut bine să las fetele mele din casă la astă petrecere, căci negreșit cu toaletele lor tapageuses or să umilieze pe bietele țărănuțe, în aceste reflecțiuni am ajuns sub niște sălcii umbroase, unde pe pajiștea verde cavaleri și dame tropăiau de răsuna pămîntul, în sunetul unei cobze și a unei vioare. Flăcăi cu cămeși albe și brăie late; fete rumene și pălite de soare cu alțițe și fote colorate, întrecându-se care să se zbuciume mai tare, înfățișau un tablou foarte natural și animat. Cât pentru damele de la curte, ele făceau o tristă figură. Junii țărani nu îndrăzneau să le invite, temându-se să nu

calce pe coadele rochiei lor; încât erau silite a danța numai cu scriitorul satului, cu palamarul și alții vro doi, care nepurtând costumul de țară, ci fiind îmbodoliți în surtuțe și jachete croite nu pe măsura lor, erau foarte stângaci.

În fine, adunarea obosind, lăutarii au tăcut, iar eu m-am înturnat acasă unde m-am pus să-ți scriu, ca să-ți aduc aminte că sunt singură, și că aștept cu nerăbdare să-mi spui legenda floriciiștiute. La revedere!

Iași, 5 iunie

Onisim Cerențel, D-nei Florineasca

Cunoașteți, doamna mea, floarea ce o numim sora soarelui *helianthus annuus*. Ea se uită drept la soare pe cât timp el e pe orizon; îndată însă ce apune sau se ascunde sub un nour gros, floarea tânjește, se pleacă în jos, până ce razele lui vin de-i redau vioșia pierdută. Astfel tânjesc și eu gândind la Brustureni, unde sper a fi o dată cu scrisoarea aceasta, în care vă voi spune legenda sau mai bine istoria florii nu mă uita „Radul-vodă rămânind vădov, domnița Manda, unica sa fiică, frumoasă ca o zi de mai, era singura mângăiere ce-i lăsase o soție mult iubită. Ea avea acum nouăsprezece ani, și nu voia să audă de măritat, deși o droaie de pețitori, cnezi ruși, grafi nemți, palatini poloni, magnați unguri, afară de cei întâi ficiori de boieri, își disputau mâna ei. Toată perseverința pretendenților care posedau toate calitățile ce fac pe om demn de a fi iubit nu izbuteau a o îndupleca, iar la insistința părintelui său răspundea că nu se poate decide a se despărți de el. Oare aceasta să fi fost cauza? Ne îndoim; pentru că oricât ar fi de înghețată inima femeiască, totuși trebui în fine să se topească la caldele raze a amorului. Iarna trecuse, și primăvara se arata veselă și zâmbitoare. țara era liniștită, căci Radul știa a ține în respect pe nestâmpărații săi vecini.

Atunci, întâmplându-se să ardă palatul domnesc din Iași, domnul cu toată, curtea se mută la Cotnar, unde fusese o dată reședința lui Iacob vodă Despotul. Situațiunea Cotnarului încungiurat de vii, livezi și păduri, făcea încântătoare villegiatura domnească. Adeseori domnul, acompaniat de fiica sa și de o suită numeroasă de juni boieri, copii din casă și curteni se urcau pe dealul Cătălinei la vânătoarea cerbilor, ciutelor și căprioarelor, îndată ce haitașii porneau goana, domnița Manda, calare pe un cal sprinten născut în stepele Ucrainei, prezent a unui june ataman de cozaci, se răpezea ca vântul pe urma capăilor, de glasul cărora vuiau pădurile. Toți junii vânători se înșirau după dânsa, dar nici unul nu o putea ajunge afară de Dragomir, curteanul cel mai frumos și cel mai viteaz dintre boierinașii curții. Curând suita îi perdea din vedere, și nimeni nu putea să le deie de urmă, până ce după câteva oare, îi vedeau înturnându-se amândoi liniștiți și voioși. Aceste primblări, aceste cavalcade a domniței cu curteanul da ocazie de multe bănuiele oamenilor răi; pentru că Dragomir, prunc lepădat la ușa unei biserici, strâns și crescut de Radu vodă ce îl privea ca pe copilul său, nu putea fi bine văzut de curtezanii care invidiau pozițiunea și favorul în care îl vedeau. Zilele se petreceau precum am spus. Caietul de burungiuc din furcă și suveica stativelor unde se teșea filaliul stau părăsite și neatinse. Manda nu se mai ocupă decât de călărie și vânătoare. Pe atunci, un june graf din Mazovia, fiu a unui vechi amic și aliat a lui Radul, veni la Cotnar cu o suită strălucită și ceru mâna tinerii domnițe. Radul, încântat de o așa propunere, îl și fericita de ginere, însă Manda împotrivindu-se, tatăl său se aprinse de mânie, și-i hotărâ ca a doua zi să fie gata de a se cununa cu tânărul polon, cătră care era angagiată parola sa de domn.

în darn au fost lacrimile și rugămințile ei; Radul, neclintit în deciziunea sa, ordonă să se pregătească serbarea nunței. Seara, orașul și împrejurimile erau luminate de mii de focuri; bande de lăutari jucau hore și doine. Jupănesele boierilor, nevestele breslașilor se ocupau de toaletele lor; toată lumea nu vorbea decât de nunta domnească. Pe la miezul nopții muzicile tăcură, focurile se stinseră, și cea mai adâncă tăcere domni. În ziori de ziuă, orașenii se deșteptară în sunetul clopotelor și bubuitul tunurilor, iar când servitoarele domniței intrară la stăpâna lor, găsiră camera pustie! Nimeni nu știa ce se făcuse Manda. Unii ziceau că și-a făcut seamă însăși, ca să nu se mărite, alții că s-a dus la călugărie într-un schit depărtat, unde să nu o mai găsească; când un țăran spuse că, viind noaptea într-un târziu, a întâlnit doi tineri călări care se îndreptau în fuga cailor spre dealul Cătălinei, din care a cunoscut pe Dragomir curteanul, iar pe celalalt nu l-a putut videa, fiind învelit cu mantaua, îndoială nu mai rămâne. Ei fugiseră! Această fatală știre fu ca o lovire de trăsnet pentru bătrânul părinte, înfuriat, ordonă să se ridice îndată mic și mare, ostași, târgoveți, săteni și să bată codrii ca să prindă pe fugari, în neastâmpărul său, el însuși urmat de curtea sa, se puse în capul gloatei. După o goană de câteva oare, ajungând la locul numit și astăzi Fontâna cerbului, găsiră pe tinerii amanți dormind îmbrățișați lângă un izvor sub umbra unor fagi tufoși, iar caii lor pășteau priponiți nu departe. Ce amară deșteptare! Fără a zice un singur cuvânt, fără a le face cea mai mică muștrare, Radu făcu semn ostașilor ce împrejurase pe Dragomir să-l deie pe mâinile călăului, iar pe Manda nu o lăsă să se depărteze ca să privească esecțiunea amantului său. Atunci Dragomir se repezi și, smulgând un smoc de floricele ce creșteau pe

malul părauțului ce curgea de la izvor, le aruncă la picioarele Mandeii leșinate, strigându-i: Nu mă uita! Nu mă uita! Apoi, făcându-și cruce, puse capul pe trunchiul pregătit lângă care sta călăul. Securea căzu...!" De atunci, florica asta s-a numit Nu-mă-uita. Poate că amabilele noastre cetitoare ar dori să știe cine e astă d-na Florineasca și acest d. Cerențel?

Cată să le satisfacem curiozitatea. D-na Florineasca era o fată orfană, crescută de o bunică a ei, care își dete toată silința de a-i da o bună educațiune. După mai mulți ani de pensionat, unde ea învăță tot ce învăță fetele la noi, bunica sa o luă acasă ca să o mărite, dar nici un pretendant nu se arată, și știți pentru ce? Pentru că Angelica deși modestă, tânără și frumoasă avea un defect mare: nu avea zestre! Bătrâna era mâhnită. "Mă tem, zicea ea cătră d. Florinescu, proprietar mare și holtei bătrân care îi vizita adese, să nu închid ochii, și să las copila asta nepusă la cale." "Dă-mi-o mie", răspunse boierul. Chemară pe Angelica ca să o întrebe ce gândește de astă propunere. "Copila mea, îi zise d. Florinescu, dacă nu te sparie traiul cu un bătrân, hotărăște-te a-mi îndulci puținele zile ce mi-a mai rămas, în locul focului junetei, vei găsi în mine toată dragostea și îngrijirea unui bun părinte." Angelica — a căreia inimă era liberă — priimi bucuroasă, cu singura condițiune de a nu se despărți de bunica sa. La Brustureni, așezarea barbatu-său, ea găsi o bibliotecă aleasă, o grădină bine ținută cu o florărie plină de plante exotice ș.c.l. Ocupată de trebile gospodăriei, având cea mai tânără îngrijire de bărbatul ei, primblarea, cetirea, muzica, nu lasă urâtul să se introducă în castelul său. Duminicile și sărbătorile, câțiva vecini de vrâsta bărbatu-său îi vizitau. Ea asculta cu îngăduință poveștele lor și juca cu dâșii preferansul,

încât ei o adorau.

Singurul nor care înnegura astă viață lină fu peste doi ani mai întâi moartea bunicăi, pe care după șese luni o urmă și d. Florinescu, lăsând pe soția sa moștenitoare pe toată averea lui. Văduvă la 22 de ani, stăpână pe o avere mare, Angelica acum nu avea decât a în tinde mâna pentru a videa agățându-se de tot degitul câte o duzină de pretendenți, dar ea urmă a trăi ca și mai nainte; primea numai rarele vizite a amicilor barbatu-său, și pe d. Onisim Cerențel... Permiteți-ni a vorbi acum și de d-lui. Cerențel era un tânăr de spirit, având toate calitățile și toate defectele junetii. După ce fini gimnaziul, se trase cu bătrâna sa mamă în Tatarăși unde avea o căsuță ascunsă sub vro trei butuci de vie, care se cățara pană pe coperemânt. Acolo se apucă de cultivat grădinuta sa, căci una din pasiunile sale era florile. Pe urmă, se decise să se ducă la Paris ca să-și mântuie studiile, de unde se înturnă peste duoi ani, cunoscând foarte bine toate — grădinile Parisului. După în turnarea sa, neavând ce face, intră în serviciu; fu pe rând subgrefier, subcomisar și subprefect la o plasă unde din întâmplare se afla și moșia Brustureni. Ca un om bine crescut, vizită pe administrații săi, începând cu domnul și doamna Florinescu. Aceștia îl priimără cu acea amenitate nobilă și ospetie sinceră, care tot încă se mai găsește pe la proprietarii noștri, dar care din nenorocire începe a se perde. El vorbi cu boierul agricultură și politică; cu cocoana muzică și literatură. Se primbla prin grădină, discută asupra florilor ca un cunoscător, și apoi încântat de vizita lui își luă adio, promițând de a veni — după grațioasa invitare a oaspeților — de câte ori trebile plasei îi vor da timp.

Vizitele lui se îndesiră. Totdeauna priimit cu plăcere,

ajunse a fi cel mai nesuferit și mai negrijitor subprefect, când nu era la Brustureni. După moartea d-lui Florinescu, bunacuviiță cerea ca vizitele lui să fie mai rari. Cerențel vinea mai rar, dar șidea mai mult.

Într-o zi, primblându-se prin grădină, un dorobanț îi aduse un plic în care găsi permutarea lui la o altă plasă într-un județ depărtat. Desperatul Cerențel își luă adio suspinând, se înturnă la Iași, și își dete demisiunea, jurând a nu mai servi o patrie ingrată!

Angelica se întrista și se simți și mai singură, dar — precum am văzut din corespondința lor — ei nu încetară de a fi în cele mai bune relațiuni. Alaltăieri eram gata să mă pornesc la țară, când am priimit următorul bilet: „Doamna Angelica Florineasca și domnul Onisim Cerențel roagă pe domnul C.N. să binevoiască a le face onoare de a asista la cununia lor, ce se va serba la biserica din satul Brusturenii, duminică la 18 a curenteii”. Am râs gândind la pozele care fac florile, și am plecat la Brustureni.

Cuprins

Nuvele	1
Alexandru Lăpușneanul	3
I. Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau...!	3
II. Ai să dai samă, doamnă!...	7
III. Capul lui Moțoc vrem...	12
IV. De mă voi scula, pre mulți am să popesc și eu...	21
Amintiri de junete	29
Cum am învățat românește	29
Zoe	38
I	38
II	42
III	45
IV	49
O alergare de cai	53
I	
O alergare de cai	53
II	
Olga	60
III	
Tristeță	69

IV	
Câteva răvașe	74
Au mai pățit-o și alții	81
Toderică	90
Sobieski și românii	103
Regele Poloniei și Domnul Moldaviei	111
Cântec vechi	115
Cântec	117
Proză	121
Zăbăvile mele din Basarabia în anii 1821, 1822, 1823, la satul Șărăuții, în Raiaua Hotinu (Zuma sau descoperire scortâșoarii tămăduitoare de friguri, adecă a hinii)	123
Moralicești haractiruri	147
CAPITOLUL ÎNTÂI	
PENTRU NESTATORNICIE	147
CAPITOLUL AL 2-LE	
PENTRU NEMULȚĂMIRE	148
CAPITOLUL AL 3-LE	
PENTRU LENEVIRE	149
CAPITOLUL AL 4-LE	
PENTRU NECREDINȚĂ	150
CAPITOLUL AL 5-LE	
PENTRU NEMĂSURATA CHELTUIRI (ASOTIA)	151
CAPITOLUL AL 6-LE	
PENTRU DISIDEMONIE	152

CAPITOLUL AL 7-LE	
PENTRU ÎNDRĂZNEALA CE FĂR CUM- PĂNIRI	153
CAPITOLUL AL 8-LE	
PENTRU GRĂIRE DE RĂU	153
CAPITOLUL AL 9-LE	
PENTRU LĂUDARE CE MULTĂ	154
CAPITOLUL AL 10-LE	
PENTRU LINGUȘIRE	155
CAP. AL 11-LE	
PENTRU TRÂNDĂVIRE	156
CAP. AL 12-LE	
PENTRU ISCODIREA	157
CAP. AL 13-LE	
PENTRU FĂȚĂRIE	158
CAP. AL 14-LE	
PENTRU SCUMPETI	160
 Moartea lui Lumânărică	 163
 Pentru bărbatul cel greu cari, luând o fimei gu- ralivă, să duci să cei moarte la giudecată	 167
 Idilie	 181
 Noapte	 185
 Parte întâi	 187
 Duchesa Milanului	 199
 Chelestina	 203
 Cârjaliul	 219

Impresii de călătorii	227
Werner Stauffacher	229
Conrad de Baumgarten	239
Wilhelm Tell	255
Guessler	267
Împăratul Albert	283
Vergiss-Mein-Nicht	287
Călătoria arabilui patriarh Macarie de la Allep la Moscva	291
Anecdote	313
Flora română	317